

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

KIRŞEHİR BELEDİYESİ TARİHİ

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet NİZAMOĞLU

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Deniz AKPINAR

Erzincan 2019

TEZ BİLDİRİMİ

"Kırşehir Belediyesi Tarihi" isimli "**Yüksek Lisans**" tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Ahmet NİZAMOĞLU

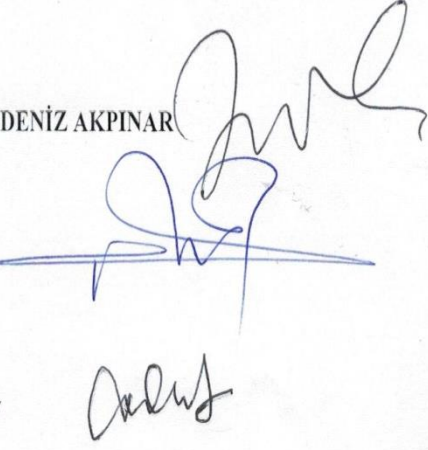
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, TARİH Anabilim Dalının TARİH Bilim Dalında jürimiz tarafından
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri : DR. ÖĞRETİM ÜYESİ DENİZ AKPINAR

Jüri : PROF. DR. NECATİ FAHRİ TAŞ

Jüri : DR. ÖĞRETİM ÜYESİ ARZU BOY

KIRŞEHİR BELEDİYESİ TARİHİ

Ahmet NİZAMOĞLU

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim
Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2019**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Deniz AKPINAR

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde belediyeçilik kurumunun kökenleri oldukça eskiye uzanmakta olup klasik dönemde bu görev kadılar aracılığıyla sağlanmıştır. Tanzimat Dönemi ile birlikte her alana yayılmış olan modernleşme faaliyetleri 1855 yılında İstanbul'da modern belediyeçilik anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır. İstanbul'da belediye örgütünün kurulmasından sonra çıkarılan 1864, 1868, 1871 ve 1877 belediye kanunları ile belediye faaliyetlerinin kurumsallaştırılması sağlanmış olup bu dönemde birçok şehirde belediye teşkilatı oluşturulmuştur. Kırşehir Belediyesi de bu kanunların yürürlüğe girmesine müteakip 1870 yılında kurulmuş olan köklü bir belediyedir.

Kırşehir Belediyesi'nin kuruluşundan itibaren kısıtlı bütçelerle de olsa yapmış olduğu çalışmalar I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'de birçok fayda sağlamıştır. Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasının ardından Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Ankara ve çevre iller başta olmak üzere imar faaliyetlerine girişilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında imar faaliyetlerinin yürütülmesinde belediyelere önceki yıllara nazaran daha büyük sorumluluklar düşmüştür. Ancak bu dönemdeki belediye

bütçelerinin kısıtlı olması ve hala Osmanlı Devleti'nden kalan belediye kanunlarının yürürlükte olması bu durumu kısıtlamıştır. 1930 yılında yürürlüğe girmiş olan 1580 sayılı belediye kanunu ile Türk belediyeciliğinde yeni bir dönem açılmıştır. Kırşehir Belediyesi de 1930 yılından itibaren daha aktif olarak faaliyetlerini yürütmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir, Kırşehir Belediyesi, Osmanlı'da Belediye, Cumhuriyet Belediye, Belediyecilik, Belediye Kanunları.

THE HISTORY OF KIRŞEHİR MUNICIPAL

Ahmet NİZAMOĞLU

**Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences, Department of
History**

M. A. Thesis, January 2019

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Deniz AKPINAR

ABSTRACT

The municipalism is very deep rooted in Ottoman State and this was ensured in classical period through cadis (muslic judges). Modernization activities widely spread by Tanzimat Reform Era caused modern municipalism understanding come to the rise in Istanbul in 1855. The municipality laws enacted in 1864, 1868, 1871 and 1877 after establishment of municipality institution in Istanbul, the activities of municipality were institutionalized and many municipality organizations were formed in that era in many cities. Kırşehir Municipality is one of those deep rooted municipalities established in 1870 after such laws came into force.

The activities carried out by Kırşehir Municipality since its establishment even with very limited budgets availed to World War I and National Struggle. After success in National Struggle, zoning activities were started particularly in Ankara and adjacent cities with the proclamation of the Republic. Municipalities assumed

greater responsibilities comparing to previous years for carrying out zoning activities in the first years of Republic. However, the restrictions to this situation were limited budgets of the municipalities and the fact that municipality laws still in effect were those remained from Ottoman State. The Law of Municipality numbered 1580 that came into force in 1930 ushered in a new age in Turkish Municipalism. Kırşehir Municipality has been carrying out its activities actively since 1930.

Keywords: Kırşehir, Kırşehir Municipality, Municipality in Ottoman, Republic Municipality, Municipalism, Municipality Laws.

ÖNSÖZ

Türkiye’de son yıllarda yerel tarih çalışmalarının önemi ve sayısı giderek artmaktadır. “Kırşehir Belediyesi Tarihi” adlı bu tez çalışması da bir yerel tarih çalışması olup özeldir Kırşehir Belediyesi genelinde ise Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne belediyeçiliğin gelişimine değinilmiştir.

Kırşehir Belediyesi Tarihi adlı Yüksek Lisans Tez çalışması giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Kırşehir’in tarih öncesi çağlardan Cumhuriyet Dönemi’ne kadar olan tarihçesi ve idarî yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde İslamiyet’in ilk yıllarından Cumhuriyete kadar olan dönemde belediyeçiliğin nasıl oluştuğu, hangi aşamalardan geçtiği ve belediye kanunlarının etkisi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Kırşehir Belediyesi’nin kuruluşundan (1870), II. Meşrutiyet’in ilanına kadar olan süreç ele alınmış olup Kırşehir Belediyesi’nde idare, gelir, imar faaliyetleri, ticari ve iktisadi faaliyetler, iletişim ve ulaşım, asayiş, eğitim ve bazı üstün hizmetli kişilerin nişan ve taltiflerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Kırşehir Belediyesi’nin II. Meşrutiyet ve Millî Mücadele dönemlerindeki faaliyetleri incelenmiş olup ayrıca Millî Mücadele’ye belediyelerin ne gibi katkılar sağladığına da değinilmiştir. Dördüncü bölümde Cumhuriyetin ilanı sonrası Türkiye’de belediyeçiliğin nasıl geliştiği, belediye kanunlarına değinilmiş olup Kırşehir Belediyesi’nin bu süreçten nasıl etkilendiği ve Kırşehir Belediyesi’nin faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde 1923-1945 arası dönem ele alınmıştır.

Bu çalışmada T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi başta olmak üzere, Milli Kütüphane Mikrofilm Arşivi, TBMM Arşivi’nden yararlanılmıştır. Ayrıca Ankara Vilayet Salnamesi, T.C. Devlet Salnamesi, Resmi Gazete, TBMM Kanunları gibi kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kaynakların haricinde dönemin gazete ve dergileri başta olmak üzere birçok araştırma eserinden yararlanılmıştır.

Bu çalışmada desteklerinden ve ilgili yönlendirmelerinden dolayı başta danışman hocam Dr. Öğretim yesi Deniz AKPINAR olmak üzere, Prof. Dr. Necati Fahri TAŞ, Prof. Dr. Erol KAYA ve Dr. Öğretim yesi Arzu BOY hocalarıma teŐekkürleri bir borç bilirim. Ayrıca yürütmüş olduğum çalışma sürecinde maddi ve manevi olarak her zaman yanımda olan babam, annem ve kardeŐime sonsuz teŐekkürlerimi sunarım.

Ahmet NİZAMOğLU

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ	I
TEZ KABUL TUTANAĞI	II
ÖZET	III
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR	XVI
TABLO LİSTESİ	XVII
GİRİŞ	1
1.Kırşehir'in Tarihçesi ve İdari Taksimatı	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E BELEDİYECİLİK ANLAYIŞI

1.1. Türklerde Belediyecilik Anlayışı Anlayışı	4
1.2. İslamiyet'de Belediyecilik Anlayışı	5
1.3. Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde Belediyecilik Anlayışı	6
1.3.1. Mahalli İdareler Üzerinde Kadı'nın Etkisi	6

1.3.2. Hisbe Teşkilatı.....	7
1.3.3. Şehir Yönetiminde Vakıflar	8
1.3.4. Lonca Teşkilatı	10
1.3.5. 1826 İhtisab Ağalığı Nizâmnâmesi	10
1.4. Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti'nde Belediyecilik Anlayışı	11
1.4.1. Modern Belediyelere İhtiyaç Duyulmasının Sebepleri	11
1.4.2. Şehr Emâneti'nin Kuruluşu	12
1.4.3. 1855 İntizam-ı Şehir Komisyonu	13
1.4.4. İlk Belediye Dairesi: Altıncı Daire-yi Belediye	14
1.4.5. 1868 Dersa'âdet İdare-yi Belediye Nizâmnâmesi.....	15
1.4.6. 1871 Vilâyet Nizâmnâmesi İle Birlikte Belediye İdareleri	16
1.4.7. 1877 Dersa'âdet Belediye Kanunu ve Vilâyet Belediye Kanunu	17
1.5. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Belediyecilik Anlayışı	19
1.5.1. 1912'de Dersa'âdet Teşkilatı Belediyesi Hakkında Kanun-ı Muvakkat.....	19
1.5.2. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Döneminde Belediyeler	19
1.5.3. Ankara Şehr Emâneti Kanunu	20
1.5.4. 1924 Anayasasında Belediyeler	21

İKİNCİ BÖLÜM

KIRŞEHİR BELEDİYESİ'NİN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ (1870-1908)

2.1. Kırşehir Belediyesi'nin İdarî Yapısı	22
2.2. Kırşehir Belediyesi'nin Gelirleri	23
2.3. Kırşehir Belediyesi'nin Câmî ve Kiliseleri İmar Faaliyetleri	25
2.3.1. Câmîlerin Tamirâtı	25
2.3.1.1. Hacı Bektaş Veli Dergâhı İçerisindeki Tekke, Türbe ve Câmînin Tamiratları	25
2.3.1.2. Kırşehir'in Aşağıhamurlu Köyü Câmî İnşası	26
2.3.1.3. Kırşehir İsmail Paşa Câmî Tamirâtı	27
2.3.1.4. Alâeddin Câmî'nin Tamirâtı	27
2.3.1.5. Caca Bey Câmî'nin Tamirâtı	27
2.4.1. Kilise Tamirâtı	28
2.4.1.1. Kırşehir Karışdıran Köyü Rum Kilisesi İnşası ve Tamirâtı	28
2.5. Kırşehir Belediyesi'nin Eğitim Faaliyetleri	28
2.5.1. Osmanlı Devleti'nde Eğitim Faaliyetlerinin Modernleşmesi	28
2.5.2. Kırşehir Mekteb-i İbtidâî	31
2.5.3. Kırşehir Mekteb-i Rüşdiyesi	31
2.5.4. Kırşehir İnas Mekteb-i Rüşdiyesi	32

2.5.5. Kırşehir Mekteb-i İdadisi	33
2.6. Kırşehir Belediyesi'nde Ticari ve İktisadî Faaliyetler	34
2.6.1. Kırşehir Belediyesi'nde Esnaf.....	34
2.6.2 Kırşehir'de Dokumacılık.....	36
2.6.3. Kırşehir'de Pazar ve Panayır.....	38
2.6.4. Kırşehir'de 1873-1874 Yıllarında Gerçekleşen Kıtık	39
2.6.5. Kırşehir'de Gerçekleşen Bir Takım İktisadi Olaylar	40
2.6.5.1. Aşar Borçları Dolayısıyla Sıkıntı Çeken Kırşehir Mültezimleri	40
2.6.5.2. Kırşehir'de Zahire Komisyonunun Yapmış Olduğu Yolsuzluk.....	40
2.6.5.3. Kırşehir Piyasasında Sahte Altın.....	41
2.7. Kırşehir Belediyesi'nde Asayiş.....	41
2.7.1 Kırşehir'de Asayışı Bozmaya Yönelik Bir Takım Olaylar	41
2.7.2 Kırşehir'de Asayışı Sağlamada Karakol ve Hapishane.....	44
2.7.2.1 Karakol	44
2.7.2.2. Hapishane	46
2.8. Kırşehir Belediyesi'nde İletişim ve Ulaşım	49
2.8.1. Osmanlı Devleti'nde İletişim ve Ulaşımın Modernleşmesi.....	49
2.8.2. Kırşehir Belediyesi'nde Telgraf Hatları, Karayolu ve Demiryolu	51
2.9. Kırşehir Belediyesi'nde Çalışan ve Kırşehir'de Görev Yapan Bazı Üstün Hizmetli Kişilerin Nişan ve Taltifleri	55

2.9.1. Osmanlı Devleti'nde Nişan	55
--	----

2.9.2. Kırşehir'de Üstün Hizmetli Kişilere Verilen Nişanlar.....	56
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ KIRŞEHİR

3.1. II. Meşrutiyet'in İlk Yıllarında Belediyecilik Faaliyetleri	59
3.1.1. Kırşehir Belediyesi	60
3.1.2. Belediye ve İdare Kanunu	62
3.1.3. Belediye Bütçeleri	63
3.2. Millî Mücâdele Dönemi	64
3.2.1 Millî Mücâdele'de Belediyeler ve Kırşehir Belediyesi	64
3.2.2 Kırşehirli Gençler Derneği	69
3.2.3 Kırşehir Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti.....	69
3.2.4 Mucur Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti	70
3.2.5 Kaman Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti	70
3.2.6 Hacıbektaş Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti	70
3.2.7 Çiçekdağı Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti	71
3.3. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'e Gelişi ve Faaliyetleri.....	73

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KIRŞEHİR BELEDİYESİ (1923-1945)

4.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kırşehir ve Kırşehir Belediyesi	75
4.2. 1923-1930 Yılları Arasında Türkiye'de Belediyeciliğin Gelişimi	78
4.2.1. Belediyeler İle İlgili Yapılan Diğer Düzenlemeler	82
4.2.2. Belediye Gelirleri Konusunda Yapılan Düzenlemeler	84
4.3. Türk Belediyeciliğinde Bir Dönüm Noktası 1580 Sayılı Belediye Kanunu	87
4.4. 1930-1945 Yılları Arası Belediyecilik Anlayışı	91
4.4.1. Umumi Hıfzıssıha Kanunu	94
4.4.2. Belediye Yapı ve Yollar Kanunu	95
4.4.3. Belediye Gelirlerini Arttırmaya Yönelik Çalışmalar	95
4.4.3.1. Belediyeler Bankası Kuruluşu ve Faliyetleri	97
4.4.4. Belediye Seçimleri ve Kırşehir Belediyesi	98
4.4.4.1. 1930 Belediye Seçimleri	99
4.4.4.2. 1934 Belediye Seçimleri	102
4.4.4.3. 1938 Belediye Seçimleri	103
4.4.4.4. 1942 Belediye Seçimleri	105
4.4.5. Kırşehir Belediyesi	106

4.4.5.1. Avanos Belediyesi	121
4.4.5.1.1. Genezin Belediyesi	125
4.4.5.2. Çiçekdağı Belediyesi	126
4.4.5.3. Mucur Belediyesi	129
4.4.5.3.1. Hacibektaş Belediyesi	132
4.4.1.4. Kaman Belediyesi	135
SONUÇ	138
KAYNAKÇA	141
EKLER	168

KISALTMALAR

AVS	: Ankara Vilayeti Salnamesi
Bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
H.	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
M.	: Miladi
s.	: Sayfa
S:	: Sayı
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLO LİSTESİ

No	Tablolar	Sayfa
Tablo 1	Kırşehir Belediyesi'nin Kurucu Üyeleri	22
Tablo 2	Ankara Vilayeti'nin 1299 (1881-1882) Bütçesine Dâhil Edilen Gelirler	24
Tablo 3	Kırşehir'de 1875-1892 Yılları Arasında Günlük Hayatta Kullanılan Bazı Eşyaların Fiyatları	35
Tablo 4	Kırşehir'de 1875-1898 Yılları Arasındaki Dokuma Ürünlerinin Fiyatları	38
Tablo 5	5 Ocak 1920 Sayılı Kararnameye Göre Belediyeler Tarafından Binek Hayvanları ve Taşıtlardan Alınacak Vergiler	66
Tablo 6	1927 Sanayi Sayımı'na Göre Kırşehir'de İşyeri ve Çalışan Sayısı	76
Tablo 7	1920-1930 Yılları Arası Kurulan Belediyeler ve Nüfusları	82
Tablo 8	Türkiye'de 1933-1945 Yılları Arası Belediye Faaliyetleri	93
Tablo 9	1934 Belediye Seçimlerinde Kırşehir ve İlçelerde Kullanılan Oy Dağılımı	103
Tablo 10	Kırşehir Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arası Gelir-Gider Dağılımı	108
Tablo 11	Kırşehir Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arası Gelir Tahsilâtı	109
Tablo 12	Kırşehir'de 1923-1937 Yılları Arasında İnşa ve Tamir Edilen Şose ve Köprüler	114
Tablo 13	Kırşehir Belediyesi'nin 1923-1938 Yılları Arasında Yapmış Olduğu Çalışmalar	115
Tablo 14	Avanos Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arasındaki Gelir Tahsisatı	122
Tablo 15	Genezin Belediyesi'nin 1933-1938 Yılları Arasındaki Gelir-Gider Dağılımı	125
Tablo 16	Çiçekdağı Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arasındaki Gelir Tahsisatı	127

Tablo 17	Mucur Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arasındaki Gelir-Gider Dağılımı	130
Tablo 18	Hacıbektaş Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arasındaki Gelir-Gider Dağılımı	133
Tablo 19	Kaman Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arasındaki Gelir-Gider Dağılımı	136

GİRİŞ

1.Kırşehir'in Tarihçesi ve İdari Taksimatı

Kırşehir; Anadolu'nun ortasında Kızılırmak Nehri'nin kavisinin güney bölümünde¹ 38°49 ve 39°48 kuzey enlemleri ile 33°25 ve 34°43 doğu boylamları arasında yer almaktadır.² Kırşehir kuzeyden Delice Vadisi, batıdan Kılıçözü Vadisi güneyden Kızılırmak Vadisi ve doğudan Seyfe Gölü ile çevrilidir.³

Kırşehir'in kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte şehrin ortasında bulunan "Kale" olarak nitelendirilen höyük buranın eski bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir.⁴ M.Ö. II. bin yılda Hititler, Kızılırmak civarında Hattusa merkezli bir krallık kurmuş daha sonra ise Anadolu'da siyasi birliği sağlamışlardır. Kırşehir bu dönemde Hitit Krallığı içerisinde yer almıştır.⁵ Bundan sonraki süreçte ise Kırşehir zaman zaman Gasgasların, Frikyaların, Kabadokların, Romalıların, Bizansların ve Arapların hâkimiyeti altında girmiştir.⁶ 1071 Malazgirt Zaferi'nin ardından Kırşehir Anadolu Selçukluları tarafın fethedilmiş ve bu bölgede Türk hâkimiyeti sağlanmıştır. Bu dönemde Kırşehir'e sulak ve yeşil bir alanda olmasından dolayı "Gülşehri" denilmiştir.⁷ Selçuklular döneminde II. Kılıçarslan ülkesini 11 oğlu arasında pay etmiş ve Kırşehir'de Muhyiddin Mesud'a verilmiştir (1190).⁸ Bu dönemde Kırşehir kardeşler arası anlaşmazlıklardan dolayı birçok defa el değiştirmiş olup daha sonra ise Mengücek oğullarından Muzafferüddin'e tımar olarak verilmiştir. Muzafferüddin döneminde Kırşehir'de birçok imar faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.⁹ IV. Kılıçarslan

¹ Walter Ruben, *İç Anadolu'da Küçük Bir Eskiçağ Şehri: Kırşehir*, (Çev. Cemal Sakallı), Kırşehir Belediyesi Kültür Tarihi Yayınları, Kırşehir, 2014, s.1.

² *Yurt Ansiklopedisi*, "Kırşehir", c.7, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982-1983, s.4896.

³ Veli Ünsal, *Eskiçağda Kırşehir ve Çevresi*, Kırşehir Belediyesi Kültür Tarihi Yayınları, Kırşehir, 2012, s.14.

⁴ İlhan Şahin, "Kırşehir", *DİA*, c.25, Ankara, 2002, s.481.

⁵ Ünsal, *Eskiçağda Kırşehir ve Çevresi*, s.81,86.

⁶ Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lügati*, Kırşehir Vilayet Matbaası, Kırşehir, 1940, s.69.

⁷ H. Karaköse, "Ortaçağda Kırşehir", Y. Özüçetin (Ed.), *Kırşehir (Siyasi Tarihi ve Kırşehir Tarihi Bibliyografyası)*, (91-161), Gökçe Ofset, Ankara, 2014, s.91.

⁸ Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1985, s.213.

⁹ Cevat Hakkı Tarım, *Tarihte Kırşehir-Gülşehri ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler*, Yeniçağ Matbaası, İstanbul, 1948, s.13.

döneminde ise Kırşehir Emiri Nureddin Caca bölgede birçok hayır kurumları, Câmî, medrese inşa ettirmiş olup ilim adamlarına himaye etmiştir.¹⁰

Kırşehir, Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra bölgede kurulan devletlerden Eretnalar, Karamanlılar ve Dulkadiroğulları tarafından ele geçirilmiştir. Osmanlı Devleti, Orhan Gazi zamanında bölgede hâkimiyetini kurarken Ankara ve çevresinde hâkim olmuştur.¹¹ 1402'de Timur ile Yıldırım Bâyezid arasında Ankara Savaşı yapılmış olup Timur bu savaşı kazanmıştır. Timur böylelikle Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan toprakları Anadolu'daki beyliklere dağıtmış ve Kırşehir'i de Karamanoğullarına verilmiştir. Daha sonra Osmanlı şehzadelerinden Mehmet Çelebi bölgede hâkimiyeti eline almak için mücadeleye başlamış ve bu dönemde Kırşehir'e gelerek adına para bastırmıştır. Daha sonra ise Mehmet Çelebi Osmanlı Devleti'nde bozulan hâkimiyeti tekrar sağlamıştır.¹² 1526 yılında Kırşehir Bozok Sancağı'na bağlı bir kaza durumundayken 1554 tarihinde Kırşehir bir sancak haline getirilmiş ve Karaman Eyaleti'ne bağlanmıştır. 1584'de Kırşehir'in Hacıbektaş, Süleymanlı, Konur, Dinek, Keskin, Çiçekdağı ve Kırşehir Nahiyesi olmak üzere 8 nahiyeden teşkilidir.¹³ Kırşehir 1847'den 1870'e kadar Niğde Sancağı'na bağlı bir kaza olarak idare edilmiştir. 1871 yılında Kırşehir Sancak statüsü almıştır. 1872 yılında Kırşehir Sancağı Keskin, Mecidiye, Avanos ve Merkez Kaza olmak üzere 4 kazadan oluşmaktadır. Kırşehir'in Mucur, Hacıbektaş ve Beyobası olmak üzere 3 nahiyesi vardır.¹⁴ XIX. yüzyılın sonlarına doğru Kırşehir Sancağı'nın kaza ve nahiyelerle birlikte toplam nüfusu 110.000 civarındadır. Bu dönemde Kırşehir kasabasında 1603 hane, 10 han, 600 dükkân, 6 kahvehane, 50 dükkândan meydana gelen 1 bedesten, 85 çeşme, 1 depo, 1 kışla, 1 cephanesi, 25 Câmî, 19 mescid, 4

¹⁰ Karaköse, "Ortaçağda Kırşehir", s.96.

¹¹ Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, s.213.

¹² Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar I*, Kırşehir Vilayet Matbaası, Kırşehir, 1938, s.32,33.

¹³ Nejla Günay, "XIX. Yüzyılın Sonlarında Kırşehir Sancağı'nın Demografik Yapısı", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, c.7, S:1, 2007, s.22.

¹⁴ Deniz Akpınar, Ahmet Nizamoğlu, "XIX. Yüzyılın Sonu ile XX. Yüzyılın Başlarında Kırşehir'in İdari Taksimatı ve İktisadi Yapısı", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl:11, S:XXXIV, Haziran 2018, s.496.

medrese, 3 han, 1 mekteb-i idadi, 1 rüşdiye, 2 İbtidâî, 25 sıbyan mektebi ve gayr-i müslimlere ait bir kilise mevcuttur. ¹⁵

Kırşehir, I. Dünya Savaşı sonrasında Türk topraklarının işgal edilmesine karşı çıkarak haksız işgallere ve tehlikelere karşı göğüs germiştir. Millî Mücâdele’de Kırşehir ilçeleriyle birlikte Müdafaa-i Hukûk Cemiyetleri, Kırşehirli Gençler Derneği vb. gibi dernekler ile aktif rol oynamıştır. Mustafa Kemal Paşa’da Kırşehir’deki Millî Mücâdele hareketini takdire şayan bularak Kırşehir ve ilçelerini ziyaret etmiştir. Kırşehir Millî Mücâdele boyunca 365 şehit vermiştir. ¹⁶

¹⁵ Ankara Vilayeti Salnamesi, H.1311-M.1893, s.292.297.

¹⁶ Y. Özüçetin, “Samsun’dan Kırşehir’e Uzanan Süreç ve Kırşehirlilerin Milli Mücadeleye Katkıları”, Y. Özüçetin (Ed.), *Kuva-yı Milliye ve Milli Mücadelede Kırşehir*, (93-113), Kırşehir Valiliği Kültür Hizmetleri, 2009, s.97-101.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE KLASİK DÖNEMDE BELEDİYE ANLAYIŞI

1.1. Türklerde Belediyecilik Anlayışı

Dünya tarihindeki en eski ve devamlı topluluklardan olan Türkler dört bin yıllık mazileri boyunca Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına yayılmış büyük bir millettir.¹⁷ İlk Türk devletlerinde toplum ve devlet yapısı Orhun Anıtları sayesinde gayet açık bir biçimde şu şekilde ifade edilmiştir: Oğuş aileyi ifade etmekteydi, Urug ailelerin birleşmesi sülale olarak nitelendirilmekteydi, Boy kabilelerin birleşmesini ifade etmekte ve son olarak en üst de ise bugünkü anlamda devleti ifade eden İl terimi kullanılmıştır.¹⁸

Gök Türkler ve Uygurlar şehre balık adını vermekteyken XI. Yüzyılda Karahanlı Türkleri ve Oğuz Türkleri kend (kent) kelimesini kullanmışlardır.¹⁹ Türklerin en eski yurdu olan Moğolistan'da Uygurların şehir kurmalarıyla şehircilik kavramı oturmaya başlamıştır.²⁰ Türklerde belediyecilik kavramı belirli prensipler çerçevesinde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Örneğin Altay Türkleri'nde su, temizlik ve saflığın sembolü olarak yer almakla birlikte suya tükürmek, suyu kirletmek ve hatta bazı zamanlarda temizlik aracı olarak kullanmak dahi yasak sayılmıştır. Bu durum ise Türklerde çevreye verilen önemin zamanla gelişerek belediyecik faaliyetlerini tetiklediğine bir örnektir.²¹ Türkler belediye hizmetleri kapsamında şehirlerin altyapı hizmetleri, su ihtiyacı, cadde ve kaldırım gibi konularda her zaman faaliyet göstermişlerdir.²²

¹⁷ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s.41.

¹⁸ Ahmet Taşağıl, *Kök Tengri'nin Çocukları*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2014, s.175.

¹⁹ Faruk Sümer, *Eski Türkler'de Şehircilik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1984, s.1.

²⁰ Rana Ece Karahan, "Eski Türklerde Şehircilik", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 2012, s.427.

²¹ Mehmet Alparslan Küçük, "Altay ve Güney Sibiryta Bölgesindeki Türk Topluluklarının Dini İnanışları", *Dini Araştırmalar*, c.8, S:23, s.198.

²² Abdullah İslamoğlu, *Osmanlı Devletinde Modern Belediye'nin Hukûksal Açıdan Kurumsallaşması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s.9.

Selçuklu Devleti zamanında kentler önemli birer ticaret, sanayi ve kültür merkezleri haline gelerek medeniyetin gelişmesine önemli katkıları olmuştur. Özellikle Kent Reisliği mahalli bir görevli olarak çeşitli sorumlulukları yerine getirmiştir.²³

1.2. İslamiyet'te Belediyecilik Anlayışı

İslamiyet kendine has bir şehir kültürü ortaya çıkarmıştır. İslamiyet'te ilk şehirleşme Yesrib/Medine'de başlamıştır. Bu bölgeye muhacirlerin gelmesi sonrası kozmopolit bir şehir yapısı oluşmuştur.²⁴ Hz. Muhammed şehircilik faaliyetlerine önem vermiş olup İslam şehrinin kentsel planlaması bu dönemde oluşmuştur. İslam medeniyetinin gelişmesine paralel olarak şehir planlaması gelişme göstermiştir. Şehir planları içerisinde han, hamam, suyolları, çeşmeler, eğitim kurumları gibi yapılar eklenmiştir.²⁵ Daha sonraki İslam devirlerinde de belediye hizmetlerine gereken önem verilmiş olup resmi kuruluşların yanında birçok gönüllü kuruluşta mevcuttu. Örneğin Hz. Muhammed'den sonra İslam halifelerinden Hz. Ömer, Basra, Küfe, Fusfat şehirlerinin kurulması ve hatta yolların genişliğine kadar her türlü beledi işler ile ilgilenmiştir.²⁶ Hz. Muhammed'in "yollarınızı yedi zira olarak yapınız" hadisi doğrultusunda Hz. Ömer, Basra ve Küfe gibi şehirlerde ana cadde ve sokakları dokuz zira genişliğinde yapılmasını istemiştir.²⁷ İslam şehirlerinde asayiş, Şurta adı verilen polis örgütü tarafından sağlanmaktaydı. Çarşı düzeni, esnaf faaliyetleri ve fiyatların kontrolü muhtesib adı verilen memurlar tarafından yürütülmekteydi. İslamiyet'te özellikle hileli satış, istifçilik gibi ekonomik düzeni bozan hareketler hemen cezalandırıldı.²⁸

²³ İlhan Erdem, "Büyük Selçuklularda Kent Reisliği", M. H. Gökmen, (Ed.) *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, 2011, .137.*

²⁴ İbrahim Sarıçam, Seyfettin Erşahin, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2017, s.278,279.

²⁵ Vecdi Akyüz, "İslam Şehirciliğinin İlk Modeli Olarak Hz. Muhammed Döneminde Şehircilik ve Belediyecilik Hizmetleri", *Mimar ve Mühendis Dergisi*, S:76, Mart-Nisan 2014, s.74-78.

²⁶ Cahit Baltacı, "Dört Halife Devri Şehir ve Yerel Yönetim Hizmetleri", V. Akyüz, S. Ünlü, (Ed.), *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, c.1, (79-96), İstanbul, 1996, s.88,89.

²⁷ Mehmet Öztürk, "Hz Ömer'in İçtihatlarının Fıkhi İlkelerdeki Karşılığına Kısa Bakışlar", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.1, S:2, 2014, s.82

²⁸ İlber Ortaylı, *Türk İdare Tarihine Giriş*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996, s.81.

1.3. Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde Belediyecilik Anlayışı

1.3.1. Mahalli İdareler Üzerinde Kadı'nın Etkisi

Osmanlı Devleti'nde klasik dönemde Hukûki ve adli konular başta olmak üzere şehirlerin, kasabaların güvenliğinden ve belediye işlerinin yürütülmesinden birinci dereceden sorumlu olan kişi Kadı'ydı. Kadı'nın ikamet ettiği yer aynı zamanda belediye işlerinin de yürütüldüğü bir meclis salonu şeklindeydi.²⁹ Böylelikle Kadı'yı beledi-mahalli kolluk hizmetlerinin amiri olarak nitelendirebiliriz.³⁰

Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde kazalarda idarî, adlî ve beledi olmak üzere üç farklı yapı bulunmaktaydı. Bütün bu yapılar birleşerek klasik Osmanlı yönetim birimi olan kazayı oluşturmuştur. Böylelikle Kadı merkezi idarenin emirlerini yerine getiren bir memur olarak bölgede hareket etmekte ve bulunduğu kazada bir nevi belediye başkanı olarak da görev yapmıştır.³¹

Kadı'nın belediye görevleri:³²

- Şehrin altyapısal tesis ve hizmetlerinin yürütülmesi,
- Vakıf, medrese gibi kurumların denetlenmesi,
- İaşe kıtlığının giderilerek, istifçilik, karaborsacılık ve yolsuzlukların önlenmesi,
- Şehrin imar düzeninin sağlanması (Mimarbaşı bu konuda Kadı'ya yardım eder),
- Bölgeye ait üretim kontrolünün yapılması
- Loncaların işleyişini kontrol etmek

Ayrıca Kadı'ya belediye işlerinde yardım eden bir takım görevlilerde mevcuttu bunlar: Şehir Kethüdası, Çöpcübaşı, Mimarbaşı, Esnaf Kethüdarları, Pazarbaşı,

²⁹ Mustafa Ökmen, Abdullah Yılmaz, "Klasik Dönemden Tanzimat'a Osmanlı Kenti ve Yerel Yönetimler", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 23, Nisan 2009, s.103.

³⁰ Cengiz Sunay, "Belediyeciliğin Doğuşu Sürecinde Osmanlı Mirası", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 3, Ocak 2002, s.116.

³¹ Şeniz Anbarlı Bozatay, Konur Alp Demir, "Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.6, S:10, Haziran 2014, s.77.

³² İlber Ortaylı, *Hukûk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*, Kronik Yayıncılık, İstanbul 2017, s.57-59.

Muhtesib gibi isimlerle anılan ve belediye anlamında çeşitli görevleri yerine getiren kişilerdi.³³

Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde Kadı'ların belediye hizmetlerinde en önemli yardımcısı Yeniçeri Ocağı'na bağlı kolluk kuvvetleri ve görevlileriydi. Klasik dönemde oldukça iyi işleyen bu düzen, XIX. Yüzyıla gelindiğinde artık tam bir kargaşa meydana getirmeye başlamıştır. Bu dönemde 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte Kadı'lık Kurumu belediye hizmetlerini yürütememeye başlamış ve yetkileri elinden alınmıştır.³⁴ Tanzimat döneminden itibaren Kadı'ların idarî görevleri merkez tarafından tayin edilen vali, kaymakam gibi idarecilere bırakılmıştır.³⁵

1.3.2. Hisbe Teşkilatı

Osmanlı Devleti'nde belediyecilik anlayışı içerisinde Hisbe (Belediye) Teşkilatı oldukça önemli bir kurumdur. Kadı'nın sorumluluk alanı çok fazla olduğu için belediye işlerinde yardım amaçlı Hisbe Teşkilatı (İhtisab) kurulmuştur. Bu nedenle Kadı'ların bulunduğu yerde bir de muhtesib adında bir görevli bulunmaktaydı. Ancak muhtesib ayrı bir birim olarak değil doğrudan Kadı'ya bağlı olarak otorite ve yetkisini ondan almaktaydı. Hisbe Teşkilatı içerisinde belediyelerle ilgili işleri ilgilenen İhtisab Ağaları da mevcuttu.³⁶

Osmanlı Devleti'nde başlarda birkaç yardımcısı olan Muhtesib'in zamanla şehirlerin büyümesiyle birlikte sayılı artmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde Muhtesib'in en önemli yardımcısı Yevmiye-i Dekakin olarak adlandırılan, vergi toplayan kişilerdir.³⁷

³³ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2010, s.210.

³⁴ Bozatay, Demir, "Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadı'lık: Kurumsal Bir Değerlendirme", s.79.

³⁵ Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukûk Tarihi*, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.83.

³⁶ Yüksel Demirkaya, "Osmanlı Devletinde Belediye (Hisbe) Teşkilatı", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S:41-42, İstanbul, 1999, s.307.

³⁷ Ziya Kazıcı, *Osmanlı Şehir İdaresinde İhtisab Müessesesi*, V. Akyüz, S. Ünlü, (Ed.), *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, c.1, (299-315), İstanbul, 1996, s.299-315.

Osman Nuri Ergin'in Kadı ile Muhtesib arasındaki fark ile ilgili şu tespiti dikkat çekicidir:³⁸ *"Muhtesib de kadı gibi umur-ı belediyye ile meşgul bir memurdur. Aralarında şu farklar vardır ki; kadı bir davada ancak beyyine ile hükmettiği halde muhtesib, bilrı beyyine ile yani delilü isbat etmeksizin örfi ve idarî surette hükmedebilir. Bir de kadı, umur-u mülkiyye ve belediyenin hemen kaffesiyle beraber, asayiş-ü inzibata da baktığı halde muhtesib, bilhassa Osmanlı teşkilatında yalnız zabıta-i belediyye ile meşguldür. Bu gibi hususta adeta kadının icra memurudur"* Böylelikle klasik dönem Osmanlı Devleti içersinde belediye işlerinde Kadı'lık kurumunun yanı sıra Hisbe Teşkilatı dolayısı muhtesib önemli bir rol oynamaktaydı.

1.3.3. Şehir Yönetiminde Vakıflar

İslam Hukûku'nda bir malın veya mülkün gelirlerinin tamamının insanlık yararına olarak kullanılmasını sağlamak amacıyla oluşturulan hayır işine vakıf denir. Vakıflar Türk-İslam medeniyetinin en gelişmiş ve en yaygın kurumlarından biridir.³⁹ Bir Vakfın oluşması için Vakfeden, Mevkuf (vakfedilen şey) ve vakfın menfaatlerinin tahsis edildiği kişiler olmak üzere bu üç unsurun aynı anda bulunması gerekmektedir.⁴⁰ Başta Sultan, ailesi ve devlet yöneticileri tarafından ibadet yerleri, medreseler, kütüphaneler, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, sebiller, köprüler, yollar gibi birçok vakıf eserleri yaptırılmıştır.⁴¹

- Osmanlı Devleti'nde vakıflar oldukça geniş bir alanı kapsamaktaydı. Osmanlı Devleti'nde vakıfların görmüş olduğu hizmetlere bakacak olursak:
- Dini Hizmetler; Dini hizmetler açısından ibadetlerin yerine getirilmesi amacıyla birçok Câmî, mescit, namazgâh, türbe vb. kurumlar oluşturulmuştur.

³⁸ İbrahim Erdoğan, "Osmanlı İktisadi Düzeninde İhtisab Müessesesi ve Muhtesiblik Üzerine Bir Deneme", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S: 11, Ankara 2000, s.134-135.

³⁹ Ziya Kazıcı, Mehmet Şeker, *İslam ve Türk Medeniyeti Tarihi*, Çağın Yayınları, İstanbul, 1981, s.241,242.

⁴⁰ Yasin Akyıldız, Ali Rıza Abay, "Vakıf Müessesesinin Gelişimi ve Mahiyeti Tarihsel Bir Değerlendirme", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Y:7, S:15, Aralık 2017, s.144.

⁴¹ Bülent Köprülü, "Tarihte Vakıflar", *Ankara Üniversitesi Hukûk Fakültesi Dergisi*, c.8, S:3, 1951, s.495.

- Eğitim Hizmetleri: Eğitim alanında Sıbyan mektepleri ve medreseler vakıflar aracılığıyla oluşturulmuştur. Hatta bu mekteplerde ders veren hocaların maaşları bile vakıf tarafından karşılanmıştır.
- Sağlık Hizmetleri: Sağlık alanında her vakfın bir hastanesi mevcut olup, sağlık kurumlarında çalışanların maaşları yine vakıf tarafından karşılanmıştır.
- Şehircilik Hizmetleri: Osmanlı Devleti'nde belediyeler kurulduktan sonra mali sıkıntılar çekmişlerdir. Vakıflar birçok belediye hizmetlerini yerine getirerek şehir hayatında etkin bir rol oynamışlardır.
- Bayındırlık Hizmetleri: Yol, köprü, kanal, kemer, bent, sebil, kaldırım, çeşme vb. gibi bayındırlık faaliyetlerinin çoğu vakıf yoluyla oluşturulmuştur.⁴² Osmanlı Devleti'nde vakıflar sayesinde birçok bina tamir edilerek veya inşa edilerek de çevreye faydalı hizmetler verilmiştir.⁴³

Osmanlı Devleti'nde ilk vakıf kurucusu Orhan Gazi olup klasik dönem boyunca padişahların hepsi vakıf geleneğini devam ettirmiştir. II. Mahmut tarafından 1826 yılında Evkaf-ı Hümayun Nezareti kurularak vakıf gelirlerinin Maliye Nezareti tarafından toplanması kabul edilmiştir.⁴⁴ Ancak gelirlerin doğrudan devlet hazinesine aktarılması vakıf kurumuna olumsuz etkiler yapmıştır. Ayrıca Tanzimat Dönemi ve sonrasında vakıflardaki yolsuzluklar artmış, yeni vakıf eserler inşa edilmemiş hatta harap yapılar bile tamir edilememiştir. Bütün bu gelişmeler vakıf kurumunun bozulmasına sebep olmuştur. Böylelikle Evkaf Nezareti 1920 yılında Evkaf ve Şeriye Vekâletine ıslah edilmesine çalışılmıştır.⁴⁵

⁴² Adnan Ertem, "Osmanlıdan Günümüze Vakıflar", *Vakıflar Dergisi*, S:36, Aralık 2011, s.35,36.

⁴³ Ahmet Arslantürk, "Osmanlı Vakıfları ve Çevre", , *Osmanlı İmparatorluğunda Çevre ve Şehir*, E. Özvar, F. Yılmaz, R. Karacaka, (Ed.), İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, 2015, s.196.

⁴⁴ Özcan Altunkara, *Türkiye'de Vakıfların Vergi ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s.8.

⁴⁵ Ertem, "Osmanlıdan Günümüze Vakıflar", s.49.

1.3.4 Lonca Teşkilatı

Lonca kelimesi İtalyanca Loggia ve Fransızca Loj (Loge) kelimelerinden üretilmiştir. Lonca kelimesinin kullanılması ilk zamanlarda sadece ihtiyacı olan kişilere hammadde sağlanan yer olarak nitelendirilmekteydi. Ancak zamanla lonca aynı mesleğe sahip kişilerin, bir pir'in denetiminde bir araya gelmesini ifade eder oldu.⁴⁶ Lonca teşkilatları hem Müslim hem de Gayr-i Müslimleri kapsamaktaydı. Loncalarda temel amaç üyeleri olan tüccar ve sanatkârları koruyarak, ortaya çıkan sorunları çözmektir. Ayrıca loncalarda Esnaf Nizâmnâmeleri de oldukça önemliydi ve bu nizâmnâmelere uymak zorunluydu. Sıkı bir disiplin anlayışı olan loncalarda ilk başlarda idareci sıfatında olan kethüda ve yiğitbaşılar bulunmuştur.⁴⁷

Osmanlı Devleti'nde şehir ve kasabalarda dükkân ve usta sayısının ihtiyaca göre belirlenmesi temel esastı. Ancak bu durumda bir süre sonra bozulmalar meydana gelmiştir. Bu bozulmaları önlemek amacıyla XVIII. yüzyıldan itibaren gedik adı verilen tekeli sisteme geçilmiştir. Bu sisteme göre resmi bir senet ile işi yapma hakkı hangi kişi veya kuruma verilmişse ondan başkası yapmayacaktı. Bu durum bir nevi dükkân açma belgesi olarak da görülebilir. Loncalarda gedik sistemine dikkat etmişlerdir.⁴⁸ Ancak zamanla yabancı esnaf sayısının artmış olup bu durum Osmanlı esnafını zor durumda bırakmıştır. 1838 Balta Limanı Ticaret Anlaşması'na kadar bu durum ile zor da olsa baş edilmiş ancak bu anlaşmada geçen "her türlü ticaret" ibaresi ile işler daha da zorlaşmıştır. 1861 yılında ise gedik sistemi son bulmuştur.⁴⁹

1.3.5. 1826 İhtisab Ağalığı Nizâmnâmesi

1826'de Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla II. Mahmud tarafından kısa süre içerisinde İhtisab Ağalığı Nizâmnâmesi ile birlikte 1826 tarihinde İhtisap Nezareti

⁴⁶ Halil Emre Akbaş, Serdar Bozkurt, Kübra Yazıcı, "Osmanlı Devletinde Lonca Teşkilatı Yapısı ve Yönetim Düşüncesi ile Karşılaştırılması", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı, Eylül 2018, s.173.

⁴⁷ Ramazan Arslan, Devran Şanlı, "Osmanlı Devleti'nde Bir Esnaf Örgütlenmesi Olarak Lonca Teşkilatı", *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, c.4, S:7, 2013, s.23-26.

⁴⁸ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2017, s.126,127.

⁴⁹ Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadi Yapısı", E. İhsanoğlu (Ed.), *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, c.1, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul, 1994, s.611,612.

kurulmuştu. Böylelikle Tanzimat dönemine giden süreç içerisinde şehir yönetiminin temeli atılarak modern belediyelere giden sürecin yolu açılmıştır.⁵⁰

İhtisap Nazırlığı vergileri toplamak, güvenliğin sağlanması, narhın uygulanması gibi görevleri yerine getirmiştir. Ortaylı bu konu ile ilgili İhtisap Nazırlığını belediye hizmetlerinden çok “yasaklayıcı ve despotik” bir uygulama olarak görmektedir. Bu konuda Osman Nuri Ergin ile aynı görüşü taşımaktadır.⁵¹ İhtisap Nazırına bağlı olarak “Kol Oğlanları” bulunmaktaydı. Bunların temel görevi ise çarşı pazar teftişi ve vergileri toplamaktır.⁵² Ancak ilerleyen zamanlarda İstanbul başta olmak üzere diğer eyaletlerde vergi toplamada yolsuzlukların artması ve aşırı vergi alımı nedeniyle bir takım şikâyetler meydana gelmiştir. Bunun sonucu olarak ise 1838’de ihtisap vergilerinde hafifletmeye gidilmiştir.⁵³

İlerleyen zamanda 1845 yılında Polis Teşkilatı ve arından da 1846’da Zabtiye Müşiriyeti kuruldu. Böylelikle İhtisap Nezaretinin görevlerinin bir kısmı bu yeni kurumlara devredildi. İhtisap Nezareti 1850 yılında Zabtiye Nezareti’ne bağlandı. 1855’e gelindiğinde ise İhtisap Nezareti tamamen kaldırılmıştır.⁵⁴

1.4. Tanzimat Dönemi’nde Osmanlı Devleti’nde Belediyecilik Anlayışı

1.4.1. Modern Belediyelere İhtiyaç Duyulmasının Sebepleri

Tanzimat ile birlikte Osmanlı’da belediye hizmetleri konusu artık yeni bir boyut kazanmaktaydı. Yerel hizmetlerin her alanda kendini göstermeye başlaması ve giderek uzmanlaşma ihtiyacı nedeniyle artık modern anlamda belediye kurumuna

⁵⁰Şefik Memiş, *Şehremaneti’nden Büyükşehir’e Belediye Zabıtası Tarihi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul, 2008, s.17.

⁵¹ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010, s.129.

⁵² Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, s.129.

⁵³ İlber Ortaylı, *Tanzimat’dan Cumhuriyet’e Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yayın, Ankara, 1985, s.117.

⁵⁴ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Devletinde Belediye Teşkilatı ve Belediye Kanunları*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2005, s.45,46.

duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Ayrıca modern belediyeye duyulan ihtiyaçlarda sadece iç faktörler söz konusu olmayıp dış etkilerde mevcut olmuştur.⁵⁵

Özellikle Kırım Savaşı nedeniyle Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan İngiliz, Fransız ve İtalyan askerlerinin İstanbul'a gelmesiyle tam bir kargaşa yaşanmaya başlanmıştır. Ayrıca Batı'dan İstanbul'a gelen ziyaretçiler İstanbul'un doğal güzelliklerine rağmen şehrin harap yapısından şikâyet etmişlerdir.⁵⁶ Batılıların bu dönemde İstanbul'da gerçekleşen iletişimi ile Osmanlı Devleti artık belediye hizmetleri konusunu ciddi ciddi düşünmeye başlamıştır. Çünkü Batılılara göre belediye hizmetleri bir ülkenin gelişmişlik göstergesini yansıtmaktaydı.⁵⁷

Ayrıca Avrupa ile yaşanan ekonomik ilişkiler neticesinde Doğu Akdeniz liman şehirleri de, bu artan ticari ilişkilere sebep daha nizami bir şekilde belediye teşkilatlanmaya gitmek zorundaydı. Çünkü bu liman şehirleri artık tüccarların uğrak yerleri olmasından dolayı Batı dünyasına yeni bir kazanç kapısı açmıştır. Bütün bu sebeplerden dolayı belediye hizmetlerinin görülmesi için mutlak suret de modern belediyelerin kurulması gerekmektedir.⁵⁸

1.4.2. Şehir Emâneti'nin Kuruluşu

İstanbul'da belediye hizmetlerinde yaşanan sorunların gündeme gelmiş ve özellikle liberal reformcular bu konuya dikkat çekmiştir. Dönemin gazetecilerinden İbrahim Şinasi'de Tasvir-i Efkâr'da bir makale yazarak bu soruna dikkat çekmiştir.⁵⁹ Böylelikle 1855 yılında İstanbul'da belediye kurumu oluşturulmuştur. Belediyenin idaresine ise hükümet tarafından atanan bir Şehremini ve 12 kişilik bir Şehir Meclisi bulunacaktı.⁶⁰ İstanbul'da kurulan bu belediye idaresi Fransa'dan örnek alınarak oluşturulmuştur. Şehir Emâneti'nin görevleri arasında ihtiyaç maddelerinin sağlanması, narhın uygulanması, yolların ve kaldırımların

⁵⁵ Tarkan Oktay, "Osmanlı Döneminde Modern Belediye Kurumunun Doğuşu ve Gelişimi", E. Özvar, A. Bilgin, (Ed.), *Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği, İstanbul 2008, s.384.

⁵⁶ Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umur-ı Belediyeye*, c.3, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s.1269.

⁵⁷ Memiş, *Şehremaneti'nden Büyükşehir'e Belediye Zabıtası Tarihi*, s.21.

⁵⁸ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008, s.503,504.

⁵⁹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev. Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s.392.

⁶⁰ Nuri Tortop, *Mahalli İdareler*, Yargı Yayınları, Ankara, 1994, s.1.

yapılması, temizlik işlerinin yürütülmesi ve esnafların kontrol edilmesi gibi görevleri yerine getirmesi gerekiyordu.⁶¹

İstanbul'da kurulan bu ilk belediye yönetiminde belediyeye ait görevlerin oldukça fazla olduğu görülür. Ancak belediyeye yüklenen bu fazla sorumluluğa rağmen yeterince destek verilmemiştir. Belediye tamamen sıkı bir merkezi yönetim baskısıyla çalışmıştır. Aslında en büyük sorun ise belediyenin işlerliğinin düzenli bir şekilde devam etmesi için sağlanması gereken mali kaynakların sağlanamamasıdır. Ayrıca belediye işlerinde nitelikli personelin yokluğu da temel sıkıntılardan biri olmuştur.⁶²

Şehr Emâneti'nin kuruluşundan kısa bir zaman sonra (3-4 ay) yöneticiler tarafından beklenen faydayı vermediği düşünülmüştür. Bu nedenle kişiler sorumlu tutularak Şhremini değiştirme yollarına gidilmiştir.⁶³ Ancak sorunun kişilerden kaynaklı olmadığı bir sistem bozukluğu olduğu ilerleyen zamanlarda kendini gösterecektir.

1.4.3. 1855 İntizam-ı Şehir Komisyonu

Şehr Emâneti istenilen yeterlilikte olamayınca belediye işlerinin yapılmasına yardımcı olmak amacıyla 1855 yılında İntizam-ı Şehir Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon kurulduktan hemen sonra çalışmalara başlayarak İstanbul, Adalar ve Boğaziçi bölgelerinin 14 daireye ayrılmasıyla daha düzenli bir işleyişe sahip olacağını düşünmüştür.⁶⁴

İntizam-ı Şehir Komisyonu'nu incelediğimizde komisyonun içerisinde Osmanlı vatandaşlarından dil bilen ve yabancı ülkeleri görmüş Müslüman ve Gayr-i

⁶¹ Feyzullah Ünal, "Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Yasal ve Yapısal Dönüşümü", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S:30, Ağustos 2011, s.243.

⁶² Ramazan Şengül, *Yerel Yönetimler*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s.31.

⁶³ Adalet Bayramoğlu Alada, "Bir Erken Büyük Şehir Yönetim Denemesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.43, S: 3, Ankara, 1998, s.137.

⁶⁴ Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Bir Belge – Yerel Yönetim Metinleri (1)", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, c.5, S:1, Ocak 1996, s.86,87.

müslimler bulunabilirdi. Özellikle bu kişilerin İstanbul'da sürekli olarak ikamet etmesi gerekiyordu. Ayrıca komisyonda bulunanlar genellikle varlıklı kişilerdir.⁶⁵

Bu dönemde hükümet İntizam-ı Şehir Komisyonu aracılığıyla gerçekleştirmek istediği en önemli konulardan biri de yeterli bilgi birikimi olmayan merkezi kadroların tecrübelenmesini sağlamaktır.⁶⁶ İntizam-ı Şehir Komisyonu kısa bir süre için aktif olmuş olsa da yaptığı en önemli faaliyet 6. Belediye Dairesinin (Beyoğlu ve Galata Belediyeleri) kurulmasını sağlamak olmuştur.

1.4.4. İlk Belediye Dairesi Altıncı Daire-yi Belediye

İntizam-ı Şehir Komisyonu dağıldıktan bir süre sonra bu komisyonun ön gördüğü çerçevede 1857'de İstanbul'da 14 belediye kurulması kararlaştırılmıştır. 16 Ocak 1858'de Takvim-i Vekayi gazetesinde Galata ve Beyoğlu bölgelerini kapsayan belediye dairesinin kurulduğu yazılmıştır.⁶⁷

Galata ve Beyoğlu'ndaki bu belediye örgütüne Altıncı Daire-yi Belediye isminin verilmesinin sebebi dönemin etkili isimlerinden Mustafa Reşit Paşa ve Ali Paşa'nın Paris'te modern anlamda bir kent örgütlenme modeli olan "sixieme arrondissement" yani altıncı daire olarak adlandırılan bölgede bir süreliğine de olsa ikamet etmiş olmalarıydı. Muhtemelen bu bölgedeki uygulamalar bu iki ismi oldukça etkilemiştir.⁶⁸

Böylelikle İstanbul 14 belediye dairesine ayrılmıştı ancak pilot bölge olarak Galata ve Beyoğlu bölgesi seçilmiş oluyordu. Özellikle bu bölgenin seçilmesinin nedeni ise burada oturanların çoğunun yabancılar olması ve bunların bu tür hizmetlere Avrupa'dan aşina olmalarıydı.⁶⁹

⁶⁵ İ. Tekeli, "19. Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü", H. İnalçık, M. Seyitdanlıoğlu, (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s.529.

⁶⁶Tarkan Oktay, "Osmanlı Devleti'nde Merkezi Yönetim Belediye İlişkileri ve Kullanılan Meşrutiyet Kavramları: Şehremaneti Örneği", *Beşinci Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu*, Ankara, 2013, s.439.

⁶⁷ Zafer Orha, *Osmanlı Devleti'nde Modern Belediyeciliğin Doğuşu ve Altıncı Daire-i Belediye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s.38,39.

⁶⁸ Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c.2, E Yayınları, İstanbul, 2010, s.127.

⁶⁹ Orha, *Osmanlı Devleti'nde Modern Belediyeciliğin Doğuşu ve Altıncı Daire-i Belediye Örneği*, s.39.

Belediye işleri noktasında mahalle sokaklarının, kaldırımların düzenlenmesi, su yolu ve lağımın yapılması, çevrenin temiz ve düzenli olması temel görevler olmuştur. Ayrıca bu işlerin yapılması için gerekli harcamaların belediye dairesine verileceği belirtilmiştir.⁷⁰ Belediye'nin işlerini yürütmek için Bab-ı Ali tarafından seçilen bir aday, padişahın onayıyla müdür olmaktadır. Müdürler genellikle tahsilli kişiler arasından seçiliyordu özellikle yabancı dil bilenlerden. Müdür atandıktan sonra devlet memuru olarak görev yapmakta ve belirli bir görev süresi bulunmamaktaydı. 1858'den sonra 16 yıllık sürede 11 müdür görev yapmış olup bunlardan bazıları da gayr-i müslimdir.⁷¹

Altıncı Daire-yi Belediye 1877'ye kadar örnek belediye olarak gerek altyapı hizmetleri olsun gerekse diğer belediye işleri olsun faydalı⁷² bir kurum oldu. Bu tarihten itibaren Dersa'âdet Belediye Kanunu ile Altıncı Daire-i Belediye'ye ait ayrıcalıklar ortadan kalkmıştır. Böylelikle artık doğrudan hükümete değil oluşturulan diğer 20 daire gibi Şehr Emâneti'ne bağlı hale getirilmiştir.⁷³

1.4.5. 1868 Dersa'âdet İdare-i Belediye Nizâmnâmesi

6 Ekim 1868'de yayınlanan Dersa'âdet İdare-i Belediye Nizâmnâmesi 13 bölüm 63 maddeden oluşmakta ve oldukça ayrıntılı izahatlar içermiştir.⁷⁴ İdari olarak Şehr Emâneti'ne baktığımızda Şhremini, Şehr Emâneti Meclisi ve Meclis-i Umum-i

⁷⁰ Altıncı Daire-i Belediye Nizamı, *Düstur*, c.2, s.460.

⁷¹ Tarkan Oktay, "Tanzimat Dönemi İstanbul'da Bir Belediye Örgütlenmesi Örneği Altıncı Daire-i Belediye", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.4, S: 15, Ocak 2001, s.159.

⁷² Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)* s.155; Burada belediyenin faydalı olması konusunda bir hususa dikkat çekmek gerekmektedir. Ortaylı dönemin ünlü Vakanüvislerinden Ahmed Lütfi Efendinin Tarih-i Lütfi 9. Cildinden aktardığı bu bölüm: "*İcad-ı Devair-i Belediye: İstanbul ile Bilad-ı Selase devair-i belediyeye taksim olundu. Galata ile lüzum ve mehasenatına ve Avrupa usulüne vakıf olduklarından, devair-i saireye örnek olmak üzere ibtida oradan başlanılarak icab-ı hale şuru'ı olundu. Hamdolsun devair-i saire ehalisinde o kadar malumat olmadığından, daireleri alenen fuhuşhaneler ve kumar mahalleri gibi menhiyatın itiyadile, altıncı daireden örnek almadılar.*" İfade olunmaktadır. Ahmed Lütfi'nin aktardığı bu durum ise Altıncı Daire-yi Belediye'nin gerçekten faydalı olduğu konusunda bir tezat ortaya çıkarmaktadır.

⁷³ Memiş, *Şhremani'nden Büyükşehir'e Belediye Zabıtası Tarihi*, s.28,29.

⁷⁴ Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umur-ı Belediyeye*, c.4, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s.1615-1624

Belediye'den oluşmaktaydı. Ayrıca muavin, muhasebe ve tahrirat müdürü, başmühendis ve kâtipler gibi yardımcı görevliler bulunmaktaydı.⁷⁵

Bu kanunla birlikte artık belediyeler idarî, mali ve temsil bakımında önemli derecede özerklik kazanmışlardır. Çünkü artık Şehr Emâneti'nin mali açıdan gelir kaynakları olmaktadır. Ayrıca Şehr Emâneti'nin karmaşık yönetimine son vermek amacıyla yönetim yapısında bulunan bir takım meclis ve nezaretler Dâhiliye Nezareti'ne bağlandı.⁷⁶

Bu yeni nizâmnâme ile belediye idaresine çok geniş yetkiler ve görevler verilmişti bunları şu şekilde sıralayabiliriz:⁷⁷ bina ve sokakların yapımı, su ve kanalizasyonların düzenlenmesi, pazar yerlerinin temizliği, başta sokaklar olmak üzere ışıklandırmanın sağlanması, şehir için gerekli temel gıda ve gündelik ihtiyacın depolanması, kamu yerlerinin kurulması ve gözetilmesi, kamu sağlığının korunması, yetimler, sakatlar ve yoksullar için gerekli binaların yapılması. Bu yeni yönetmeliğin Altıncı Daire-i Belediye dışında uygulanması oldukça sıkıntılıydı. 1868 Nizâmnâmesi tam anlamıyla istenileni veremeyerek kâğıt üzerinde kalmış olsa da kendisinden sonra gelen belediye teşkilatlanması ve işleyişi konusunda iyi bir basamak görevi görmüştür.

1.4.6. 1871 Vilayet Nizâmnâmesi İle Birlikte Belediye İdareleri

1871 Vilayet Nizâmnâmesine giden sürecin temeli 1864'de Tuna Eyaleti'nde Fransız modeli örnek alınarak uygulanan sistem ile başlamıştır. Tuna Eyaleti modelinin uygulanması amacıyla Silistre, Niş ve Vidin birleşmiş ve böylelikle Tuna Vilayeti olmuştur. Tuna Vilayetin'ne ise vali olarak Mithat Paşa atanmıştır. Böylelikle 1865'den itibaren yeni vilayetler oluşturulmaya başlanmıştır. Artık klasik Osmanlı sistemi değişerek vilayetler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar ise nahiyelere ayrılacaktı. Sancakların başında mutasarrıf, kazaların başında kaymakam ve nahiyeler ise müdürler tarafından idare olunacaktı. En geniş anlamda idareyi ifade

⁷⁵ Erkan Tural, "Osmanlı Kenti, Ramanov-Osmanlı Belediyeciliği ve 1868 Nizâmnâmesi", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, c.12, S:4, Ekim 2003, s.107.

⁷⁶ Oktay, "Osmanlı Devleti'nde Merkezi Yönetim Belediye İlişkileri ve Kullanılan Meşrutiyet Kavramları: Şehremaneti Örneği", s.435,436.

⁷⁷J. Shaw, Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, s.128.

eden vilayetlere ise valiler atanacaktı.⁷⁸ Şüphesiz ki bu durum 1871 Vilayet Nizâmnâmesine giden süreci açmakla kalmadı belediye idarelerindeki gelişime giden sürece de bir basamak olmuştur.

1864 Tuna Vilayeti'nde başarılı bir idare sistemi sergilendikten sonra 22 Ocak 1871'de İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizâmnâmesi çıkartılarak bu sistemin tüm Osmanlı topraklarında uygulanması kararlaştırılmıştır. 1871 Nizâmnâmesi ile vilayette vali, liva'da mutasarrıf, kaza'da kaymakam, nahiye'de müdür, karye'de muhtar yönetici olarak görev yapmaktaydı.⁷⁹ Beledi anlamda ise vali, mutasarrıf, kaymakamlık bulunan şehir ve kasabalarda belediye işlerinin yürütülmesi amacıyla bir belediye meclisinin bulunması kararlaştırılmıştır.⁸⁰ “Osmanlı devletinin taşra idaresi 1871 vilayet nizâmnâmesiyle 27 vilayet ve 123 sancağa bölünmüştü. Rumeli'deki topraklarda 10 vilayet 44 sancak, Anadolu'da 16 vilayet 74 sancak, Kuzey Afrika'da 1 vilayet 5sancak bulunuyordu.”⁸¹

Osman Nuri Ergin'in değerlendirmelerine bakacak olursak tüm bu uygulamalara rağmen hala yeterli düzeyde bir belediyecilik başarısının olmadığı kanaatindedir. Ergin 1871 nizâmnâmesinin Osmanlı Devleti'nin yapısal bir ürünü olmadığını ve Avrupa'dan alındığını belirtir böylelikle vilayet reformları içerisinde bir ön uygulama modeli olarak değerlendirir.⁸²

1.4.7. 1877 Dersa'âdet Belediye Kanunu ve Vilayet Belediye Kanunu

I. Meşrutiyet'in ilanı ve Kanun-u Esasi'nin yürürlüğe girmesinin ardından toplanan Mebusan Meclisi'nin ilk görevlerinden biri Dersa'âdet Belediye Kanunu ve Vilayet Belediye Kanunu'nu görüşüp tartışmış ve ardından yürürlüğe koymuştur. Buna göre Dersa'âdet Belediye Kanunu 65 maddeden ve Vilayet Belediye Kanunu

⁷⁸ Kuntay Gücüm, *Islahat Fermanı Sonrasında (1856-1871) Osmanlı Devlet Yapısındaki Değişime Fransa'nın Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s.293,294.

⁷⁹ Turan Erdoğan, *Osmanlı Devleti'nde Eyalet'ten Vilayet'e Geçiş 1864-1871 Vilayet Nizâmnâmeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin, 2014, s.25,26.

⁸⁰ Memiş, *Şehremaneti'nden Büyükşehir'e Belediye Zabıtası Tarihi*, s.32.

⁸¹ Erdoğan, *Osmanlı Devleti'nde Eyalet'ten Vilayet'e Geçiş 1864-1871 Vilayet Nizâmnâmeleri*, s.26.

⁸² Memiş, *Şehremaneti'nden Büyükşehir'e Belediye Zabıtası Tarihi*, s.32.

67 maddeden oluşmuştur.⁸³ Ek olarak Kanun-i Esasi'nin 112. maddesinde de Dersa'âdet de ve taşrada belediye dairelerinin kurulması ve bu dairelerin meclislerle idare olunması belirtilmiştir.⁸⁴

Dersa'âdet Belediye Kanunu sadece İstanbul'un belediye işlerinin yürütülmesi için yürürlüğe girmiştir. Vilayet Belediye Kanunu ile de bütün Osmanlı taşarısının da ki belediyelerin yönetimi ele alınmıştır. Bu kanunlara göre kent nüfusları göz önüne alınarak 4 yıllık süre için en az 6 en fazla 12 kişilik belediye meclisi seçilecek ve bunlar arasından bir kişinin hükümet tarafından belediye reisi sıfatıyla idareci olacaktı.⁸⁵

Dersa'âdet Belediye Kanunu da belediyelerin görevlerine bakacak olursak:⁸⁶ yol, kaldırım, kanalizasyon, suyuolları gibi bayındırlık işleri, imar faaliyetleri, belediye mal ve gelirlerinin yönetimi, temizlik, aydınlatma, nüfus idaresi, kahvehane, gazino gibi yerlerin denetimi, ölçü ve tartı aletlerinin kontrolü, hastane, sanayi mektepleri açmak, belediye gelirlerini yönetmek vb. daha birçok görevi bulunmaktaydı. Oldukça geniş ve en ince ayrıntıya kadar bir belediyenin yapması gereken birçok konu ele alınmıştır.

Dersa'âdet Belediye Kanunu ile ilk defa tek dereceli seçim usulü uygulanarak gizli oy açık sayım yapılmıştır. Bu seçimlerde aktif olarak seçme ve seçilme hakkında sahip olabilmek için emlak vergisi ödemek gerekmektedir.⁸⁷ Tüm bu uğraşlara rağmen Dersa'âdet Belediye Kanunu hiçbir zaman tam anlamıyla yürürlüğe girmedi. İstanbul için kurulması planlanan 20 belediye dairesinden yalnızca 5 tanesi oluşturulabildi bunlar: Galata ve Beyoğlu (Altıncı Daire), Tarabya, Kadıköy, Yeniköy ve Beykoz belediyeleriydi. Bu kanun 1878'de bir takım düzenlemeler ile devam etmiştir. Ancak bu kanunun en dikkat çekici yanı 1930 yılında yürürlüğe

⁸³ Yakup Altan, "Meclis-i Meb'usan Zabıt Cerideleri (1293=1877) Üzerinden Türk Belediyeciliğini Anlamak", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.14, S:2, 2009, s.300,301.

⁸⁴ Suna Kili, A. Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri 1939-1980*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s.41.

⁸⁵ Demokan Demirel, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma (1839-1923)", *Türk İdare Dergisi*, S:473, Aralık 2011, s.103.

⁸⁶ B. Eryılmaz, *Osmanlı Yerel Yönetiminde İstanbul Şehremaneti*, V. Akyüz, S. Ünlü, (Ed.), *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, c.1, İstanbul, 1996, s.340.

⁸⁷ Eryılmaz, *Osmanlı Yerel Yönetiminde İstanbul Şehremaneti*, s.341.

giren 1580 sayılı kanuna kadar varlığını devam ettirebilmesiydi.⁸⁸ Aynı şekilde Vilayet Belediye Kanunu da 1930 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu kanun da her vilayet ve kasabada belediye idaresini kurmaya çalışmıştır.⁸⁹

1.5. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Belediyecilik Anlayışı

1.5.1. 1912'de Dersa'âdet Teşkilatı Belediyesi Hakkında Kanun-ı Muvakkat

İttihat ve Terakki Hükümeti 1912 yılından itibaren yerel yönetimleri her şubeye bir müdür atayarak sistemin içine almışlar ve kontrol mekanizmasını güçlendirmişlerdir.⁹⁰ Böylelikle II. Meşrutiyet ile birlikte İstanbul'daki belediyeler arası anlaşmazlıklara son vermek amacıyla Dersa'âdet Teşkilatı Belediyesi Hakkında Kanun-ı Muvakkat yayınlandı. Böylelikle belediye dairesi modelinden vazgeçilmiş ve 20 daireden oluşan yapı sona erdirilmiş Şehr Emâneti tek belediye dairesi olmuştur.⁹¹

Bu kanun tüzel kişiliklerin ve meclislerin kaldırarak tam bir merkezîyetçilik yapısı içerisinde hareket etmiştir. Mevcut kanun belediye dairelerini Şehr Emâneti altında tek çatıda toplamasının yanı sıra 9 adet Belediye Şubesi oluşturmuştur. Şehr Emâneti Meclisi'nin kaldırılarak yerini Encümen almıştır. Yine merkezîyetçilik zihniyeti içerisinde Şehreminleri atamayla göreve geliyordu. Bu kanun küçük değişikliklerle 1930 yılına kadar devam etmiştir.⁹²

1.5.2. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda Belediyeler

1920 yılında TBMM'nin açılışından kısa bir süre sonra 1921 yılında Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanun ile Kanun-u Esasi yürürlükten

⁸⁸ Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Dersaadet Belediye Kanunu ve Getirdikleri" *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, c.8, S:4, Ekim 1999, s.158.

⁸⁹ Uğur Sadioğlu, İrfan Özacit, Uğur Ömürgönülşen, "Yeni Büyükşehir Belediyesi Modeli: Türkiye'de Değişen/Değişmeyen Merkezileşme ve Âdem-i Merkezileşme Politikaları", *Yasam Derneği Yasama Dergisi*, S: 30, Mayıs 2015, s.75.

⁹⁰ Mustafa Ökmen, Fikret Elma, *Türk Dünyasında Yerel Yönetimler*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayını, İstanbul, 2013, s.20.

⁹¹ Oktay, "Osmanlı Döneminde Modern Belediye Kurumunun Doğuşu ve Gelişimi", s.392.

⁹² Berfin Göksoy, Esmâ Sağol, "Demokrasi Bağlamında Bir Değerlendirme: Türk Yerel Yönetim Sistemi ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Belediyelerin Kuruluşu", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.1, S:4, 2017, s.15.

kalkmamış ancak Teşkilat-ı Esasiye ile uyumsuz hükümleri kaldırılmıştır. Aslında Teşkilat-ı Esasiye'nin doğrudan belediyeçilik anlayışı ile ilgili bir düzenlemesi bulunmamakta ancak mahalli idare kapsamında ilgili düzenlemeler mevcuttur. Bu kanunda ayrıca illerin özerk olduğu vurgulanmıştır. Teşkilat-ı Esasiye kanunu ile 1924 Anayasası arasındaki süreç çok kısa olduğundan belediyeçilik anlamında bir yasal düzenleme yapılmamıştır. Belediyeçilik alanında Teşkilat-ı Esasiye de il özel yönetiminin kuruluşu ve bucak, nahiye gibi yerleşim birimlerinin özerk ve tüzel yönetim olduğu vurgulanmaktadır.⁹³

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu belediyeçilik alanında etkin bir anayasa olmamasına rağmen tam anlamıyla bir yerel yönetim anayasası olarak nitelendirilebilir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nde yerel yönetimlere en fazla yer veren anayasa konumundadır.⁹⁴ Böylelikle 1921 Anayasası ile İl'de yapılması gereken yerel işlerin nere olduğu ayrıntılı olarak izah edilmiştir. Teşkilat-ı Esasi'nin 11. Maddesine göre eğitim, sağlık, vakıf, ekonomi vb. gibi işler il genel meclisine bırakılmıştır. Böylelikle il genel meclisleri mini bir parlamento idaresi olarak görev yapmıştır.⁹⁵

1.5.3. Ankara Şehr Emâneti Kanunu

Şubat 1924'de Ankara Şehr Emâneti Kanunu çıkarılarak başkent için bir belediye teşkilatı kuruldu. Bu kanun kapsamlı bir kanun çıkana kadar yürürlükte kalacaktı. Ankara Şehr Emâneti'nin kurulmasında örnek olarak İstanbul Şehr Emâneti alınmıştır.⁹⁶ Ancak bu iki kanun arasında bir takım farklılıklarda vardı. Örneğin İstanbul Belediye üyesi seçimlerinde seçmen veya oy kullanabilmek için emlak vergisi zorunluluğu vardı ancak Ankara Belediyesi üyesi hükümet tarafından atanmakta ve vergi zorunluluğu da bulunmamaktaydı. Yine İstanbul Şehr Emâneti'nin kendi oluşturmuş olduğu bir zabıta teşkilatı varken Ankara için bu

⁹³ Hasan Yaylı, *Türkiye'de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, Kırıkkale Belediyesi Yayınları, Kırıkkale, 2009, s.46,47.

⁹⁴ İlky Berber, *1921 Anayasası'nın Yerel Yönetim Yaklaşımı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001, s.73.

⁹⁵ Şengül, *Yerel Yönetimler*, s.41.

⁹⁶ Memiş, *Şehremaneti'nden Büyükşehir'e Belediye Zabıtası Tarihi*, s.61.

durum söz konusu olmayarak zabitanın görevleri polis teşkilatına bağlı olarak gerçekleşmekteydi.⁹⁷

Ankara Şehr Emâneti Kanunu'nda güçlü bir merkezîyetçilik göze çarpmaktadır. Şüphesiz bu duruma sebep olarak ise yeni başkent olmuş bir şehrin idaresini ve gelişme yönünü kontrol etmek istemeleri vardır. Bu kanun 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı kanuna kadar yürürlükte kalmıştır.⁹⁸

1.5.4. 1924 Anayasasında Belediyeler

1924 Anayasası İkinci TBMM tarafından hazırlanmış 105 maddeden oluşmuş ve küçük değişikliklerle 1961'e kadar yürürlükte kalmıştır. 89, 90 ve 91 madde yerel yönetime ilişkin maddelerdir.⁹⁹ Bu maddeleri inceleyecek olursak:¹⁰⁰

Madde 89- Türkiye, coğrafya durumu ve ekonomi ilişkileri bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara bölünmüştür ve bucaklarda kasaba ve köylerden meydana gelir.

Madde 90- İllerde şehir, kasaba ve köyler tüzelkişilik sahibidirler.

Madde 91- İllerin işleri, yetki genişliği ve görev ayrımı esaslarına göre idare olunur.

1924 Anayasası mahalli idareler ve belediyeçilik alanında oldukça sınırlıdır. Belediyeçilik alanında ise sadece vergi konusu ile ilgili hüküm bulunmaktadır. Ancak bu anayasa belediyeçilik alanında noksan olmasına rağmen yürürlükte kaldığı dönemde bir takım belediye düzenlemeleri de yapmıştır.¹⁰¹

⁹⁷ Yaylı, *Türkiye'de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, s.51,52.

⁹⁸ Yaylı, *Türkiye'de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, s.52.

⁹⁹ Fatih Kırışık, Özcan Sezer, "Türk Anayasalarında Yerel Yönetimler", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, c.15, S:2, Nisan 2006, s.15.

¹⁰⁰ Mustafa Kemal Çiçek, *1924 Anayasasının Hazırlanışı ve Temel Özellikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2005, s.111.

¹⁰¹ Yaylı, *Türkiye'de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, s.50,51.

İKİNCİ BÖLÜM

KIRŞEHİR BELEDİYESİ'NİN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ (1870-1908)

2.1. Kırşehir Belediyesi'nin İdari Yapısı

Osmanlı Devleti'nde modern belediye teşkilatlarının kurulması, vilayet teşkilatlarının oluşturulması kadar eskidir. 1864 tarihli Vilayet Nizâmname ile birlikte Osmanlı Devleti'nde bazı vilayetlerde belediye idareleri oluşturulmuştur.¹⁰² Bu nizâmnameye göre her köy bir belediye idaresi sayılmıştır. Akabinde 1867 yılında çıkarılan iki talimatname ile Osmanlı Devleti'nde belediyelerin kuruluş ve görevleri yasal olarak ilk defa belirlenmiştir.¹⁰³ 1871 Vilayet Nizâmname'sinin bir bölümü belediye idareleri ile ilgili konuları ele almıştır. Böylelikle 1867 yılında çıkarılan iki talimatname daha geniş bir şekilde ele alınarak gerekli düzenlemeleri yapılmıştır. Böylelikle Osmanlı Devleti'nde vilayet, sancak ve kazalarda belediye örgütünün kurulmasına giden süreç hızlanmış oluyordu¹⁰⁴ 1871¹⁰⁵ yılında Kırşehir belediye meclisi mevcuttur. 1871-1872 yıllarında Kırşehir Belediyesi'nin kuruluşunda yer alan görevlilere bakacak olursak:

Tablo 1. Kırşehir Belediyesi'nin Kurucu Üyeleri¹⁰⁶

Görevi	İsmi
Kırşehir Belediye Reisi	Münir Efendi
Muavin	İsmail Efendi
Katib	Mustafa Efendi
Aza	Mustafa Ağa
Aza	Hacı Ali Ağa

¹⁰² Murat Küçükuşurlu, *Erzurum Belediyesi Tarihi 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007, s.32.

¹⁰³ Yasemin Avcı, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Belediyeciliği Üzerine Karşılaştırmaları Analizler", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:24, 2016, s.169.

¹⁰⁴ Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, s.175,176.

¹⁰⁵ Salnameler 1 yıl öncesine ait bilgileri içerdiğinden Kırşehir Belediyesi'nin 1870 yılında kurulduğunu ifade edebiliriz.

¹⁰⁶ AVS, H.1289-M.1872, s.61.

Aza	İbrahim Efendi
Aza	Serkiz Ağa
Aza	Artin Ağa

Kırşehir Belediyesi belediye meclisi ilk senelerinde 6 Müslim ve 2 gayr-i müslimden oluşmaktaydı.¹⁰⁷

1877 Vilayetler Belediye Kanunu belediye meclisinin tamamının seçimli üyelere oluşturulmasını ve bu üyelerin içerisinde hükümet tarafından bir belediye reisi atanmasını belirtmekteydi. Bu kanuna göre belediye meclis üyelerinin Türkçe konuşmaları gerekmekteydi. Bu durumda açık bir şekilde azınlıkları kısıtlamaktaydı.¹⁰⁸ Bu durum Kırşehir Belediyesi'ne yansımıştır. Daha önceleri belediyede en az 2 tane gayr-i müslim bulunmaktaydı. Ancak 1882 yılında Kırşehir Belediye Meclisi'ne bakacak olursak: Reis: Mustafa Efendi, Azalar: Hasan Efendi, Hidayet Efendi, Hacı Hüseyin Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Hacı Mehmed Ağa, Hacı Süleyman Ağa, Kayaoğlu Ağa, Yusuf Ağa, Hacı Yusuf Ağa, Katib: Ahmed Efendi olmak üzere 11 kişiden oluşmaktaydı ve tamamı Müslüman'dı.¹⁰⁹

II. Meşrutiyet öncesi Kırşehir Belediyesi'nin durumuna bakacak olursak belediye dairesinde birçok görev mevcuttu. Bu dönemde belediye dairesine görev yapanlar Belediye Reisi: Hacı Ahmed Efendi, Tabib: Şakir Efendi, Aşı Memuru: Ali Efendi, Müfettiş: Şeyh Akif Efendi, Katib: Nuri Efendi, Azalar: Hacı Receb Ağa, Bekir Ağa, Saba Efendi.¹¹⁰

2.2. Kırşehir Belediyesi'nin Gelirleri

Osmanlı Devleti'nde klasik dönem'de belediye hizmetlerinin yerine getirilmesi için ihtisab vergisi adı altında bazı gelirler toplanmaktaydı.¹¹¹ İhtisab vergisi yevmiye-i dekakin, damga resmi, bac-ı bazar, gemi ihtisabiyesi, resm-i

¹⁰⁷ AVS, H.1289-M.1872, s.61.

¹⁰⁸ Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, s.188,189.

¹⁰⁹ AVS, H.1299-M.1882, s.156.

¹¹⁰ AVS, H.1325-M.1907, s.254.

¹¹¹ Küçüküçürlü, *Erzurum Belediyesi Tarihi*, s.81.

bitirme başlıkları altında toplanan kapsamlı bir vergi türüydü. Bu vergiler genellikle pazar, kasaba ve şehirlere gelen neredeyse her türlü ürün üzerinden alınmaktaydı.¹¹²

1877 Vilayet Belediye Kanunu belediye gelirleri konusuna netlik getirmekteydi. Kanuna göre belediyelerin önemli gelirleri devlet tarafından ayrılan gelirlerden ayrı tutulacaktı. Kantar,¹¹³ çeki,¹¹⁴ kontrato¹¹⁵ ve zephiye¹¹⁶ vergileri belediyelere ait olacaktı.¹¹⁷ Ancak çoğu taşra gelirleri oldukça düşüktü ve belediye cezalarının¹¹⁸ tahsil edilmesi konusunda birçok sorun ortaya çıkmaktaydı. Hatta belediyelerin bir takım yeni vergilerine 1877 meclisinde mebuslar tarafından karşı çıkılmıştır. Zaten uygulanması gereken belediye cezaları bile belediyelerde yeterli kolluk kuvveti bulunmadığından dolayı toplanamıyordu.¹¹⁹

Tablo 2. Ankara Vilayeti'nin 1299 (1881-1882) Bütçesine Dâhil Edilen Gelirler¹²⁰

Gelir Çeşitleri	Kırşehir Sancağı	Kayseri Sancağı	Yozgat Sancağı	Ankara Sancağı	Toplam
	guruş	guruş	guruş	guruş	guruş
Mali vergi	1 578 508	1 022 861	2 920 916	5 829 296	1 186 1076
Bedel-i askeri	15 305	779 888	419 249	213 723	142 8160
Aşar	2 121 139	2 349 598	6 383 600	5 224 064	1 607 8401
Ağnam rüsumu	1 402 911	634 721	1 915 765	4 806 442	8 759 839
Tapu hasılatı		150 000	200 000	299 000	649 000
Mahkeme hasılatı	40 000	100 000	84 000	153 000	377 000
Saydiye rüsumu	1 231	4 350	1 000	11 270	17 851
Rüsum-ı mütenevvia	4 340	50 000	49 382	44 585	148 307

¹¹² Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Vergi Sistemi*, Kayihan Yayınları, İstanbul, 2014, s.146-152.

¹¹³ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Okul ve Yazışma Sözlüğü*, Ankara, 1964, s.171: Kantariye, tartma ücreti.

¹¹⁴ Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2010, s.514: Odun vb. ağır cisimleri tartmada kullanılan 250 kiloluk ağırlık ölçüsü.

¹¹⁵ Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s.1117: Mülk kiralardan alınan vergi.

¹¹⁶ Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Okul ve Yazışma Sözlüğü*, s.466: Kesilen hayvanlar için sahibinden alınan para, vergi.

¹¹⁷ Küçükkuşurlu, *Erzurum Belediyesi Tarihi*, s.82.

¹¹⁸ BOA, DH.MKT, 2185/35: 1899 yılında Kırşehir Belediyesi Reisi ve azası tarafından belediye meclisinde alınan karar doğrultusunda kasap esnafından bir takım kişilere ceza kesilmiştir. Ancak bu kişiler cezayı ödemek istememişlerdir.

¹¹⁹ Nurşen Gürboğa, "Osmanlı Taşrasında Belediye İdaresi: Alanya Belediyesi (1914-1915)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.7, S:16, Bahar-Güz 2008, s.171.

¹²⁰ Nurhan Mıstanoğlu, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir Sancağı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2004, s.196.

Hasılat-1 müteferrika	7 003	35 500	91 725	15 000	149 228
Maden		32 000		615 000	647 000
Toplam	5 170 436	5 158 918	12 065 129	17 211 379	40 105 862

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Kırşehir Belediyesi'nin bütçesinin tam olarak ne kadar olduğu bilinmemektedir. Kırşehir'in 1881 yılı ağnam rüsumu 1.402.911 guruştur. Ancak ağnam rüsumu adı altında alınan birçok vergi türü bulunmaktaydı. Bu yıllarda bunlardan kantar, çeki, kontrato, ve zebhiye gibi vergiler belediye dairesine aktarılmaktaydı. Ancak bu 1.402.911 guruştan ne kadarının belediye bütçesine ayrıldığı bilinmemektedir.

2.3. Kırşehir Belediyesi'nin Câmî ve Kiliseleri İmar Faaliyetleri

Osmanlı Devleti klasik dönemde İmar faaliyetlerine oldukça önem vermiştir. Klasik dönemde mimarbaşı tüm inşa ve onarım işlerini denetlemekle görevli kişiydi. Bu dönemde birçok taşrada ve vilayet de şehir mimarlıkları da kurulmuştur.¹²¹ XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren nezaretlerin kurulmasıyla Osmanlı imar sistemi Babîâli, Ticaret, Nafia, Evkaf-ı Hümayun nezaretlerine bağlı birimler tarafından yürütülmüştür.¹²² II. Abdülhamid döneminde imar faaliyetleri doğrultusunda birçok eser yaptırılmıştır. Bu dönemde II. Abdülhamid'in hayır anlayışı doğrultusunda birçok Câmî yaptırmış veya tamir ettirmiştir. II. Abdülhamid Dönemi'nde çıkan yasalar doğrultusunda belediyeler şehirlerin yeniden yapılanması ve imar faaliyetleri konusunda daha aktif olmuşlardır.¹²³

2.3.1. Câmîlerin Tamiratu

2.3.1.1. Hacı Bektaş Veli Dergâhı İçerisindeki Tekke, Türbe ve Câmîinin Tamiratları

1873 yılında Hacı Bektaş Veli Tekkesi ve Türbesi'nin gerekli tamiratının yapılması kararlaştırılmıştır. Önceki senelerde 235.000 guruş harcanarak tamir

¹²¹ A. Şevki Duymaz, *II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2003, s.6,7.

¹²² Abdülkadir Dünder, *Arşivlerdeki Plan ve Çizimler Işığında Osmanlı İmar Sistemi (XVIII. ve XIX. Yüzyıl)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s.17.

¹²³ Duymaz, *II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*, s.103,46.

ettirilmiştir. Ancak daha sonraları 108.085 kuruşluk bir masraf daha çıkmasından dolayı Şura-yı devlet kararıyla bu masrafın tekke vakfının yıllık gelirinden karşılanması kararlaştırılmıştır.¹²⁴

Kırşehir Evkaf Müdürlüğü 19 Temmuz 1884 yılında Hacı Bektaş Veli Dergâhı içerisinde bulunan Câmînin ve minaresinin tamiri için 44.700 kuruş gerekli olduğu tespit edilmiştir. Belediye dairesinde bulunan deftere kayıt edilmiştir. Câmînin tamirine başlanmak için gerekli olan miktarın peşinen verilerek diğer kısmının da tamirat tamamen bittiğinde Evkaf sandığından verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak ücret-i dellaliyesi müteahhit tarafından ödenecekti. Bu iş Koca Ağazâde Hakkı Efendi kefilliğiyle Mebusoğlu Yorgi Usta'nın üzerinde verilmiştir.¹²⁵

1892 yılında Hacı Bektaş Veli Câmîsinin kubbe ve minaresiyle tekkenin Kırklar Meydanı yapısının ve çeşmenin aktığı yerin tamire muhtaç olması nedeniyle 51.679 kuruş masrafla tamir edileceği belirlenmiştir. Câmî'nin Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin eseri olması dolayısıyla harap bir halde kalmasının uygun olmayacağı bu nedenle bir an önce tamir edilmesinin gerekli olduğu kararlaştırılmıştır.¹²⁶ 1894 yılında 51.679 kuruşun harcanmış olduğu ancak tam anlamıyla tamirat tamamlanamadığından 9.000 guruş sarfına daha ihtiyaç duyulmuştur. Tekkeye bağlı olan köylerden 4 hisseden alınan aşar vergisinin hayratın tamiratına harcanması kararlaştırılmıştır. Böylelikle tekkeye ait çeşme de yeniden inşa edilmiştir.¹²⁷

2.3.1.2. Kırşehir'in Aşağıhamurlu Köyü Câmî İnşası

Kırşehir'in Aşağı Hamurlu köyünde önceden meydana gelmiş olan sel nedeniyle harap olmuş olan Câmînin yeni baştan inşa edilmesi için hazine müsait olmadığından 5 Mayıs 1904 tarihinde hazine-i hassa tarafından yaptırılmasına karar verilmiştir.¹²⁸ 38.000 guruş harcanarak yeniden inşa edilmiştir.¹²⁹

¹²⁴ BOA, A.MKT.MHM, 456/42.

¹²⁵ BOA, Y.A.RES, 25/33.

¹²⁶ BOA, İ.ŞD, 117.

¹²⁷ BOA, İ.EV, 5/52.

¹²⁸ BOA, BEO, 2337/175273.

2.3.1.3. Kırşehir İsmail Paşa Câmî Tamirâtı

Kırşehir’de bulunan Kale ve İsmail Paşa Câmîsinin zamanla harap olduğu ve bu nedenle tamir edilmesinin gerekli olduğu anlaşılmıştır. Gerekli tamiratın yapılabilmesi için 71.540 guruşun hazine-i hassa tarafından sağlanması için 3 Mayıs 1894 tarihinde başvurulmuştur. Ancak hazine-i hassada bu paranın mevcut olmadığından evkaf hazinesi tarafından başka bir çare bulunması istenmiştir.¹³⁰ Daha sonra evkaf hazinesi tarafından bu Câmî tamir işlemine başlanılmış ancak inşaatın tam anlamıyla tamamlanması için Kırşehir mutasarrıfı tarafından hazine-i hassadan 35.000 guruş destek istenmiştir.¹³¹

2.3.1.4. Alâeddin Câmî’nin Tamirâtı

Sultan Alaeddin Keykubat tarafından Kırşehir şehir merkezinde höyük üzerine yaptırılmıştır. Zamanla tahrip olan bu Câmî Kırşehir mutasarrıfı Arif Bey tarafından tamir ve inşa edilmiştir. Ancak bu durum tarihi yapıya zarar vermiştir.¹³² 1893 yılında tekrar Alâeddin Câmî’nin tamiratına evkaf hazinesi tarafından başlanılmış olup 1896 yılına kadar Câmîye 71.000 guruş harcanarak tahribe uğramış yerleri tamamen düzeltilmiştir. Hatta padişahın adına tesmiyesi yapılmıştır.¹³³

2.3.1.5. Kırşehir Caca Bey Câmî Tamirâtı

Caca Bey medresesi III. Keyhüsrev zamanında 1272-1273 yılında Kırşehir emiri olan Nureddin Cibril bin Caca tarafından yaptırılmıştır.¹³⁴ 1858 yılında Kırşehir’den geçen A.D. Mordtmann, medresenin mühimmat ambarı olarak kullandığını aktarmıştır. XIX. yüzyılın sonlarına doğru medresenin bir kısmı Câmî olarak kullanılmaya başlanılmıştır.¹³⁵ 1899’ yılında Kırşehir’de harap olmuş olan

¹²⁹ BOA, BEO, 2326/174416.

¹³⁰ BAO, BEO, 407/30515.

¹³¹ BOA, Y.PRK.UM, 35/122.

¹³² Faruk Şahin, *Vakıf Şehri Kırşehir*, Kırşehir Belediyesi Yayınları, Kırşehir, 2012, s.52,53

¹³³ BOA, Y.MTV, 148/4.

¹³⁴ Semavi Eyice, “Caca Bey Medresesi”, *DİA*, c.6, s.539.

¹³⁵ Nihat Arıkan, Eylem Tuğutlu, Yıldız Eraslan, *Kırşehir Emiri Cocabey ve Medresesi “Simetrik Yaklaşımlar”*, Kırşehir Valiliği Kültür Hizmetleri, Kırşehir, 2009, s.10.

Caca Bey Câmînin 17.900 guruş'tan 10.800 guruşun vakıf tarafından ve geri kalanın vakfın mal sandığından harcanarak gerekli tamiratın yapılması karar kılınmıştır.¹³⁶

2.4.1. Kilise Tamirâtı

2.4.1.1. Kırşehir Karışdıran Köyü Rum Kilisesi İnşası ve Tamirâtı

1893 yılında Kırşehir'de Karışdıran köyünde harap halde olan Rum kilisesinin yeniden inşa edilmesine ruhsat verilmesi için Rum Patrikliği tarafından dilekçe yazılmıştır. Karışdıran köyünde 14 hanede kadın ve erkek 115 nüfus bulunmaktaydı. Gerekli incelemeler yapıldıktan sonra Karışdıran köyünde Benaiyya ismiyle adlandırılmış olan bu kilise mabedhane olup 1870'li yıllarda inşa edildiği ancak zamanla tamire muhtaç hale geldiği anlaşılmıştır. Köyün tamamının Rum milletinden olduğu başka mezheplerden kişiler bulunmadığı tahkikat sonucu anlaşılmıştır. Ayrıca kiliseye ek bir yerin olmadığı görüldükten sonra yeniden inşa ve tamir edilmesi düşünülen bölge bilirkişiler ve mühendis Halil Haki tarafından incelenmiş olup herhangi bir engel görülmemiştir. Halk arasından toplanacak olan 10.000 guruş masrafla gerekli inşaatın ve tamiratın yapılması kararlaştırılmıştır. Böylelikle Karışdıran köyünde başka bir kilise bulunmadığından gerekli tamirat yapılmıştır.¹³⁷

2.5. Kırşehir Belediyesinde Eğitim Faaliyetleri

2.5.1. Osmanlı Devleti'nde Eğitim Faaliyetlerinin Modernleşmesi

Osmanlı Devleti eğitim sistemini oluştururken kendinden önceki Türk ve İslam devletlerinden yararlanmıştı. Klasik dönem Osmanlı Devleti'nde sivil eğitim kurumları sıbyan mektepleri ve medreselerdir. Osmanlı Devleti'nde sivil eğitimde modernleşme ancak askeri eğitim reformlarının tamamlanmasından sonra gerçekleşmiştir. 1776'da Mühendishane-i Bahri Hümayun ve 1795'de Mühendishane-i Berri Hümayun adlı askeri okulların açılmasından sonra II. Mahmut askeri eğitimi hızlandırmaya ve sivil eğitimi modernleştirmeye çalışmıştır. II.

¹³⁶ BOA, BEO, 1379/103409.

¹³⁷ BOA, BEO, 841/63070. BOA, İ.AZN, 21/28.

Mahmut Dönemi'nde rüşdiye mektepleri oluşturulmuş olup Tanzimat Dönemi'nde yaygınlaşacak olan modern eğitimin temeli atılmıştır.¹³⁸

Tanzimat Dönemi ile birlikte eğitimde en dikkat çekici yenilik olarak mekteb kurumunun sadece İstanbul'a özgü olmayarak bütün Osmanlı vilayetlerinde açılması ve yaygınlaştırılmasıdır. Sıbyan mekteplerinin modernleşmiş, modern eğitim metotlarının uygulanmış ve rüşdiyelerden sonra eğitim vermek amacıyla idadi, sultani, darümuallim adlı kurumlar oluşturulmuştur. Kızların eğitimi için birçok vilayette inas mektepleri açılmıştır.¹³⁹ 1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizâm-nâmesi'nin yayınlanması ile birlikte eğitim alanında birçok düzenleme gerçekleşmiştir. Bu nizâm-nâmeye kısaca bakacak olursak: okulların sınıf ve dereceleri tespit edilerek sıbyan okulları (ilköğretim) mahalle ve köy okulları olarak nitelendirilecek, rüşdiye¹⁴⁰ ve idadi okulları beş yüz haneli kasabalarda açılacak, sultaniye okulları (lise) ise vilayet merkezlerinde açılmasına çaba gösterilmiştir. Nizâm-nâmenin uygulanmasında maddi sıkıntılardan dolayı birçok sorun yaşanmış olsa da 1869'dan 1876'ya kadar olan süreç içerisinde modern okulların yaygınlaştırılması için oldukça çaba sarf edilmiştir. Bu dönem de 87 olan rüşdiye sayısı 386'ya çıkarılmış olup, 1870 yılında Darümuallimat (Kız Öğretmen Okulu) , 1874'ten itibaren ise idadiler açılmaya başlanmıştır.¹⁴¹

II. Abdühalmid Dönemi'nde eğitim-öğretim faaliyetleri bütün Osmanlı coğrafyasına yayılmış bulunuyordu.¹⁴² Bu dönemde yapılan ıslahatlar sonucunda İlköğretimin en önemli kolu olan sıbyan mekteplerinin sayısı oldukça artmıştır. Yeni açılan ilköğretim okulları için sıbyan mektebi tabiri yerinede İbtidaî kelimesi kullanılmaya başlanılmıştır. Osmanlı Devleti'nin her bölgesinde İbtidaî okulları

¹³⁸ Mustafa Önder, *Türk Eğitim Tarihi*, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2011, s.129-131.

¹³⁹ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s.71.

¹⁴⁰ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s.91: "Rüşdiye okullarının genel öğretimdeki yeri sık sık tereddütlere ve karışıklıklara sebep olmaktadır. Çünkü maarif tarihçilerin bir kısmı rüşdiyeleri, ilk, öğretime; diğer bir kısmı ise orta öğretime dahil etmektedir. Gerçekte ise rüşdiyeleri, ilk zamanlarda ilkokul üstü hazırlık okulu, daha sonraları ise ortaokul karakterine sahip bir öğrenim derecesi olarak görmek mümkündür. Bu okulların başlangıçta Darülfünuna, daha sonraları idadilere basamak olması bizi, rüşdiyeleri orta öğretim içinde ele almaya sevk etmiştir."

¹⁴¹ Salih Özkan, *Türk Eğitim Tarihi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2008, s.87,88.

¹⁴² Selçuk Akşin Sonel, "Abdülhamid Devri Eğitimine Genel Bir Bakış", *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi*, C. Yılmaz (Ed.), Sultanbeyli Belediyesi, İstanbul, 2012, s.147,148.

yaygınlaştırılarak yeni açılan okullara öğrenci geçişinin sağlanması, halkın cehaletten kurtarılması ve Müslüman çocukların yabancı okullara gitmelerinin önlenmesi amaçlanmıştır.¹⁴³ Bu dönemde rüşdiyelerin ıslahına ve yenilerinin açılmasına da çalışılmıştır. 1881-1888 yılları arasında toplam 440 rüşdiye mevcut olup 22.386 öğrencisi bulunmaktaydı. Ancak mali sıkıntılar nedeniyle idadi okulu bulunan yerlerde rüşdiyelerin ödeneği kısılarak idadi binalarının yapımına hız verilmiştir. Ancak bu duruma rağmen 1906-1907 yıllarında Osmanlı Devleti'nde 619 rüşdiye okulu mevcut olup 40.000 öğrencisi bulunmaktaydı. Böylelikle Tanzimat Dönemi'ne göre bina ve öğrenci bakımından 2-3 misli bir artış gerçekleşmiştir.¹⁴⁴

Bir diğer eğitim kurumu olan idadi kendinden üstün olan mekteblere öğrenci hazırlamak amacıyla okulların genel ismi olarak nitelendirilir. Ancak Maarif-i Umumiye Nizâm-nâmesi ile birlikte idadiler yükseköğretime öğrenci hazırlayan okullar olarak derecesi rüştiyeden bir üst konuma gelmiştir.¹⁴⁵ II. Abdülhamid Dönemi'nde sayısı az olmasına rağmen idadiler dönemin etkili eğitim organlarından biriydi. 1880'li yıllardan sonra idadiler önem kazanmış olup bu dönemde genellikle inşa, kiralama veya paşalara ait binalar idadi yapılmaktaydı. Bu dönemde öncelikli olarak 19 idadi binası inşa edilmiş, 7 yapının açılışı yapılmış ve rüşdiye olarak inşa edilen 8 yapı idadiye çevrilmiştir.¹⁴⁶ 1896 yılında 54 tane taşra idadisi mevcut olup 7.644 öğrenci bulunmaktaydı. İdadilerin sayısı 1906 yılında 93 resmi, 11 hususi ve 5'de askeri olmak üzere toplam 109 taneydi. İdadilerin amacı bu dönemde eğitilmiş insan sayısını arttırmaktan ziyade modern düşüncelere sahip yerel bürokrasi sınıfını ortaya çıkartmaktır.¹⁴⁷

¹⁴³ Büşra Karataşer, "Sultan II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Politikası Hakkında Bir Değerlendirme", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S:57, Yaz 2017, s.429-430.

¹⁴⁴ Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, s.102-105.

¹⁴⁵ Aziz Kaynak, *Emperyal Modernlik ve II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Reformları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s.136.

¹⁴⁶ Şevki Duymaz, "II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Yapıları", *Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid*, c.5, G. Alah, M. Hülâgü, Ş. Batmaz, (Ed.), Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2011, s.172-183.

¹⁴⁷ Atakan Soydan, *II. Abdülhamid Dönemi Türk Modernleşmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2018, s.50.

2.5.2. Kırşehir Mekteb-i İbtidaî

Kırşehir’de Mekteb-i İbtidaî ile ilgili ilk bilgiye 1891 yılında Ankara Vilayet Salnamesi’nden ulaşılmaktadır. Salnameye göre Kırşehir’de 2 tane İbtidaî olduğu belirtilmektedir.¹⁴⁸ 1904 yılına geldiğimizde Kırşehir’de bir Gureba Hastanesinin, Mekteb-i İbtidaî’ye dönüşmesine rastlamaktayız. II. Abdülhamid’in tahta çıkışınının 25. sene-i devriyesi nedeniyle Gureba Hastanesi inşa edilmiştir. Ancak ne yerli halk tarafından nede Kırşehir’e gelip giden yabancılar tarafından hastaneye hiç müracaat olmamıştır. Binaya bir hasta bile konulmamış ancak daimi masraflarının karşılanması noktasında belediyeledi mevcut bütçenin azlığından dolayı hasta gelecek olsa bile uygun masrafa karşılık bulunamayacaktı. Mevcut bu nedenlerden dolayı 1904 yılında Gureba Hastanesi olan bu hastane Mekteb-i İbtidaî’ye dönüştürülmüştür.¹⁴⁹ Bu Mekteb-i İbtidaî’ye II. Abdülhamid’e hitaben Lütf-i Hamidi ismi verilmiştir.¹⁵⁰ Gureba Hastanesi’nin özellikte Mekteb-i İbtidaî’ye dönüşmesinin başlıca sebebi 1903 yılında yapılan teftişler neticesinde Kırşehir’de eğitim-öğretim faaliyetlerinin yetersiz olduğu hatta ahalinin cehalet yüzünden bozulmakta olduğu ve bu nedenle acil bir şekilde mektep sayısının artırılması gerektiği belirlenmiştir.¹⁵¹ Bu gibi nedenlerden dolayı 1904 yılında Kırşehir’de yeni usulde eğitim vermek üzere Hz. Peygamber’in doğum gününde öğretmen atamaları gerçekleştirilmiştir.¹⁵² Ayrıca bu yıl askeriye, mülkiye, ulema, eşraf ve halkın katılımıyla öğrencilerden bazılarının mezuniyet törenleri gerçekleştirilerek diploma töreni yapılmıştır. Bölge ulemasından Hacı Vehbi Efendi tarafından dualar edilerek tören sonlandırılmıştır.¹⁵³

2.5.3. Kırşehir Mekteb-i Rüşdiyesi

1872 yılında açılan Kırşehir Mekteb-i Rüşdiyesi’nin öğrenci sayısının az olması sebebiyle Muallim-i Sani¹⁵⁴ derecesinde Zeynelabidin Efendi tayin edilmiştir.¹⁵⁵ Ertesi yıl Kırşehir Mekteb-i Rüşdiyesi’ne rika öğretmeni talep edilmiş

¹⁴⁸ AVS, H.1308/1309-M.1891, s.292.

¹⁴⁹ BOA, İ.MF, 10/52.

¹⁵⁰ BOA, DH.MKT, 825/54.

¹⁵¹ BOA, BEO, 2228/167081.

¹⁵² BOA, DH.MKT, 586/13.

¹⁵³ BOA, MF.MKT, 807/4.

¹⁵⁴ İkinci Öğretmen.

¹⁵⁵ BOA, MF.MKT, 2/153.

ancak Rüşdiye açılalı 2 sene olmaması sebebiyle bu talep reddedilmiştir.¹⁵⁶ 1874 yılında ise Rika öğretmenliği kadrosuna tahrirat kaleminden Şevket Efendi atanmıştır.¹⁵⁷ Bu rüşdiye için 1873 yılı içerisinde Tayyar vapuruyla bir takım kitaplar gönderilmiştir. Ancak bu kitaplar Kırşehir Rüşdiyesi'ne ulaşamamış olup hangi sebepten olduğu hakkında bir malumat yoktur.¹⁵⁸ Ancak ertesi yıl Kırşehir Mekteb-i Rüşdiyesi öğrencileri için, öğretmenler tarafından talep olunan kitaplardan gönderilen kitaplar ve sayı adetleri şöyledir: 90 tane Nasîhatü'l-Hukemâ, 60 tane Fezleke-i Tarih-i Osmânî, 60 tane Müntehebât-ı Gülistan, 60 tane Mukaddimetü'l-Hesâb, 1 tane Avrupa Haritası, 1 tane Asya Haritası, 1 tane imtihan cedveli, 40 jurnal varakası olmak üzere toplam 313 adet ürün gelmiştir.¹⁵⁹ 1874 yılında Kırşehir Rüşdiyesine Muallim-i Sani olarak Süleyman Efendi atanmıştır.¹⁶⁰ Zeynelabidin Efendi ise Muallim-i Evvel¹⁶¹ rütbesine terfi etmiştir.¹⁶² Zeynelabidin Efendi bir süre başka mekteplerde görev yapmış olsa da daha sonra tekrardan Kırşehir Rüşdiyesi'nde görev yapmıştır.¹⁶³ Ancak Zeynelabidin Efendi mektebe sürekli bir şekilde devam etmeyip ticaretle uğraştığından dolayı dikkatleri üzerine çekmiştir.¹⁶⁴ Zeynelabidin Efendi'nin görev yerinin değiştirilmesi düşünülmüş ise de 1888 yılında vefat etmiş olup yerine Mehmet Ali Efendi Muallim-i Evvel olarak tayin edilmiştir.¹⁶⁵

2.5.4. Kırşehir İnas Mekteb-i Rüşdiyesi

Kırşehir'de İnas Mektebi Rüşdiyesi 1899 yılında bölge ahalisi tarafından toplanan paralar ile yaptırılmıştır.¹⁶⁶ İnas Mekteb-i Rüşdiyesi müdürlüğüne 1899 yılında Zekiye Hanım tayin olunmuştur.¹⁶⁷ Muallim-i Sani olarak Satıa Hanım, nakış

¹⁵⁶ BOA, MF.MKT, 10/37.

¹⁵⁷ BOA, MF.MKT, 17/205.

¹⁵⁸ BOA, MF.MKT, 11/13.

¹⁵⁹ BOA, MF.MKT, 20/94.

¹⁶⁰ BOA, MF.MKT, 17/141.

¹⁶¹ Birinci Öğretmen.

¹⁶² BOA, MF.MKT, 30/71.

¹⁶³ BOA, MF.MKT, 88/94.

¹⁶⁴ BOA, MF.MKT, 93/168.

¹⁶⁵ BOA, MF.MKT, 103/100.

¹⁶⁶ BOA, MF.MKT, 478/50.

¹⁶⁷ BOA, MF.MKT, 476/19.

öğretmeni olarak Saniye ve bevvabeliğine de Advıye hanım tayin edilmiştir.¹⁶⁸ İnas Mekteb-i Rüşdiyesi ilk yıllarında oldukça muntazam şekilde işlerlik kazanmıştır. Kırşehir’de halı ve seccade dokuma oldukça önemli olduğundan dolayı Kırşehir İnas Mekteb-i Rüşdiyesi 1904 yılından itibaren öğrencilere bu alanda daha iyi bir eğitim verilmesini amaçlamıştır.¹⁶⁹

2.5.5. Kırşehir Mekteb-i İdadisi

1889 yılında Kırşehir Mekteb-i İdadisi’nin yapımına başlanılmıştır. İlk etapta 170.806 gurus masraf edilmiştir ancak bu miktar ile inşaat tamamlanamadığından 92.380 gurus daha harcanarak inşaat tamamlanmıştır.¹⁷⁰ Bu idadinin 1891 yılında yapımı tamamlanmış olup güvenliğini sağlamak amacıyla bir bekçi görevlendirilmiştir.¹⁷¹ 1892 yılında Kırşehir Mekteb-i İdadisi’nin geçici olarak Hükümet Konağı olarak kullanılması talep edilmişse de bu durum uygun bulunmayarak binanın boşaltılamayacağı ifade edilmiştir.¹⁷² Kırşehir Mekteb-i İdadisi’ne yapılan atamalara baktığımızda, eğitim-öğretim faaliyetlerinin tam anlamıyla 1894 yılında başladığı anlaşılmaktadır. 1894 yılında Mehmet Ali Efendi müdür, Hasan Hilmi ve Penayot efendiler muallim, İbrahim Efendi ise mubassır olarak tayin edilmiştir.¹⁷³ Daha sonra muallim olarak atanan Vasfi Efendi’ye ulum-i diniye, hendese, resim, inşa ve kitabet derslerin verildiği anlaşılmaktadır.¹⁷⁴ 1898-1899 yıllarında Kırşehir Mekteb-i İdadisi’nde bir ödül dağıtım töreni yapılmış olup başarılı olan öğrencilere ücretsiz kitap dağıtımı gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁵ 1904 yılında Kırşehir Mekteb-i İdadisi’nin tamire muhtaç olan bölgeleri için 43.000 gurus harcanarak gerekli tamirat yapılmıştır.¹⁷⁶

¹⁶⁸ BOA, MF.MKT, 504/3.

¹⁶⁹ BOA, Y.PRK.UM, 70/4.

¹⁷⁰ BOA, İ.MMS, 108/4638

¹⁷¹ BOA, MF.MKT, 129/126.

¹⁷² BOA, MF.MKT, 139/76.

¹⁷³ BOA, MF.MKT, 207/26.

¹⁷⁴ BOA, MF.MKT, 228/40.

¹⁷⁵ BOA, MF.MKT, 383/58.

¹⁷⁶ BOA, Y.PRK.UM, 70/4.

2.6. Kırşehir Belediyesi'nde Ticari ve İktisadi Faaliyetler

2.6.1. Kırşehir Belediyesi'nde Esnaf

Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyılın ortalarına kadar esnaf kelimesi bütün meslekleri kapsamaktaydı. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru ise artık meslekler bir bütün olarak değil uğraştıkları işlere göre fırıncı esnafı, bakkal esnafı, debbağ esnafı gibi ifadeler kullanılmaya başlanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde esnaflığın temelini ise merkezi Kırşehir¹⁷⁷ olan ahilik oluşturmaktaydı.¹⁷⁸ Ahilik Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan XX. yüzyıla kadar esnaf ve sanatkâr birliklerine verilen genel bir addır. Ahiler ilk başlarda sadece debbağlık ile uğraşırken daha sonraları bu sanat kolları otuz ikiye çıkmış olup böylece karşılıklı dayanışma ve yardım zamanla artmıştır. Bu durum sonucunda ise Osmanlı Devleti'nde bütün Türk esnaf ve sanatkârlar ahilikten aldıkları yetki ile iş görür hale gelmişlerdir. Her şehir ve kasabada esnaflar için çarşılar, arastalar, uzun çarşılar, kapalı çarşılar kurulmuştur.¹⁷⁹ Ahiliğin getirmiş olduğu değerler doğrultusunda Osmanlı esnafı rekabet yerine her zaman yardım ve sosyal dayanışma anlayışına uygun hareket etmiştir.¹⁸⁰ Ahi birlikleri zamanla Osmanlı loncaları şeklinde örgütlenerek meslek örgütleri haline gelmişlerdir. Osmanlı Devleti'nde loncalar ekonomik yaşamda kentlerdeki hareketliliği meydana getirmekteydiler. Loncalar bir nevi ahiliğin ekonomik ve mesleki yönünü devam ettirmiştir.¹⁸¹

Osmanlı Devleti'nde klasik dönem'de esnaf denetimi Kadı'nın emri altında olan muhtesip, ihtisap ağası veya ihtisap emini adı verilen görevliler tarafından

¹⁷⁷ Bkz; Tuncer Baykara, "Kırşehir Örneğinde Şehirlerde Çarşının Oluşumu veya Şehirlerdeki Esnaf Dalları", s.537-545., Selahattin Döğüş, "Ahilik Merkezi Kırşehir'in Türk Kültürüne Katkıları" s.561-597., Mahmut Seyfeli, "Kırşehir Gelenek ve Göreneklerinde Ahiliğin İzleri", s.611-627. *II. Uluslar arası Ahilik Sempozyumu*, Kazım Ceylan (haz.), Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, c.1, Kırşehir, 19-20 Eylül 2012.

¹⁷⁸ Ergin Taner, *Osmanlı Esnafı Ticari ve Sosyal Hayat-Belgelerle ve Fotoğraflarıyla*, Grafiker LTD, Ankara, 2009, s.20,21.

¹⁷⁹ Neşet Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s.1,215.

¹⁸⁰ Fatih Çelik, "Ahilik Teşkilatının Geçmişten Günümüze Ekonomik Hayatta Üstlendiği Roller", *II. Uluslar arası Ahilik Sempozyumu*, Kazım Ceylan (haz.), Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, c.1, Kırşehir, 19-20 Eylül 2012, s.463.

¹⁸¹ E. Selcen Korkmaz, *Tarihsel Süreç İçerisinde Osmanlı Esnaf Loncaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2005, s.15,19,22.

yapılırdı. Osmanlı Devleti'nde en fazla denetimi yapılan ürün ekmek ve et idi.¹⁸² Belediyeler oluşturulduktan sonra esnaf denetimi belediyelere bağlı birimler tarafından yapılmıştır.

Kırşehir'de 1871-1882 yılları arasında 8 han, 8 kahvehane, 2 bezirhane, 400'den fazla dükkân ve 40-50 dükkânı içine alan bir bedesten bulunmaktaydı.¹⁸³ XIX. Yüzyılın sonlarına doğru Kırşehir'deki dükkân sayısında artış meydana gelmiştir. 1893 yılında Kırşehir'de 10 han, 600 dükkân, 6 kahvehane, 50 dükkânı içine alan bir bedesten bulunmaktaydı.¹⁸⁴ Kırşehir'de bu yıllarda Suk-i Sultani olarak adlandırılan alışveriş merkezinde bulunan Uzun Çarşı'da farklı esnaf gruplarına ait birçok dükkân bulunmaktaydı. Uzun Çarşı'nın yanı sıra bu bölgede Eskiciler, Dülger, Hacı İbrahim Efendi çarşıları da mevcuttu.¹⁸⁵ Bu çarşılarda birçok dükkân bulunmaktaydı terzi, bezzaz, çuhadar, çulha, kılıcı, boğçacı gibi dükkânlar tekstil ve dokuma sanayi ile uğraşmaktaydılar. Ayrıca çilingir, kalaycı, demirci, kaynakçı, nalbant, nalçacı, zincirci, saraç, kürkçü, semerci ve papuçcu adı altında birçok dükkân bulunmaktaydı.¹⁸⁶

Tablo 3. Kırşehir'de 1875-1892 Yılları Arasında Günlük Hayatta Kullanılan Bazı Eşyaların Fiyatları¹⁸⁷

Eşya ¹⁸⁸	1875 Yılı	1879-1884 Yılları Arası	1885-1887 Yılları Arası	1888-1892 Yılları Arası
Büyük Tabak	13	10-20	15	10
Büyük Tava		25	10	15
Tencere	10	20-45	20	10-15
Güğüm	70	20-70	20	

¹⁸² Taner, *Osmanlı Esnafı Ticari ve Sosyal Hayat-Belgelerle ve Fotoğraflarıyla*, s.30,31.

¹⁸³ AVS, H.1289-M.1872, s.91, H.1290-M.1873, s.123, H.1291-M.1874, s.124, H.1293-M.1876, s.134, H.1295-1878, s.137, H.1299-M.1882, s.177.

¹⁸⁴ AVS, H.1311-M.1893, s.348.

¹⁸⁵ Nurhan Mıstanoğlu, "XIX. Yüzyılın Sonlarında Kırşehir'de Sanayi ve Ticaret Hayatına Bir Bakış (1875-1900)", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, c.8, S:1-2 s.283.

¹⁸⁶ Şahin, "Kırşehir", s.483.

¹⁸⁷ Nurhan Mıstanoğlu, "XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kırşehir'de Fiyatlar ve Ailenin Mali Durumu", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, c.8, S:1-2, 2005, s.244-247.

¹⁸⁸ Eşya fiyatları tek bir adet olarak gürüş üzerinden yazılmıştır.

Orak		3-10	5	
Saban		7,5		
Balta		5-40		5
Kazma		10-20	6-10	10
Bıçak		5-20		
Tabanca		5-20	10-20	
Kılıç	25-60	20-60	11-80	6
Tüfenk	100	50-200	20-150	20-150
Gömlek		4,5	5-9	3-10
Kuşak		21	20-40	
Fes			3,5	3,8
Sandık		12-100	10-80	25-100

2.6.2. Kırşehir’de Dokumacılık

1870’li yıllardan 1890’lı yıllara kadar Kırşehir’de seccade, halı, perde, yastık yüzü, kanepeler, el işi örtüler, çuval, kilim, heybe gibi dokuma ürünleri ön plana çıkmaktaydı.¹⁸⁹ 1899 yılında Kırşehir’de dokumacılık ve ona paralel olarak halıcılık oldukça ilerlemiştir. Ancak yine de Kırşehir’de dokumacılığın geliştirilmesi için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiği belirtilmekteydi. Bu devirde Kayseri dokumacılığında ipek, yünden halı ve seccadeler de dikkat çekmiştir.¹⁹⁰ Ayrıca Kırşehir için halı ve seccadenin yanı sıra halis boya imali için Hereke’den usta istenmiş ancak bunun mümkün olmadığı belirtilmiş ve Kayseri’den usta gönderilebileceği ifade edilmiştir.¹⁹¹ Bunun üzerine Kayseri ahalisinden Karazyan Karabet Efendi Kırşehir’e gelerek imal edilen halı ve seccadelerin ıslahına çalışmıştır. Hatta bu hizmetleri sebebiyle sanayi madalyası ile ödüllendirilmiştir.¹⁹² Kırşehir’de dokunmakta olan halı ve seccadelerin ıslahı için kurulan komisyon azasından Kırşehir Duyun-ı Umumiye Müdürü Hüsnü Efendi de yapmış olduğu iyi

¹⁸⁹ AVS, H.1290-M.1873, s.125, H.1308-1309-M.1891, s.293.

¹⁹⁰ BOA, DH.MKT, 2150/41.

¹⁹¹ BOA, DH.MKT, 2104/118.

¹⁹² BOA, DH.MKT, 2164/19.

hizmetlerden dolayı Rütbe-i Salise¹⁹³ ile ödüllendirilmiştir.¹⁹⁴ 1899 yılında Kırşehir’de halıcılık sanatının ıslahı çalışmaları sonuç vermeye başlamış olup bunun sonucu olarak da birçok halı tezgâhı meydana gelmiştir. Dokumacılık sanatı ile uğraşp ipekten ve yünden, halı ve seccade dokuyan kişilerin bu alanda istekli bir şekilde çalışmalarını sağlamaları amacıyla bir yarışma yapılması kararlaştırılmıştır. Bu yarışmada dokuma heyeti tarafından takdire layık olan dokumacılara ödül verilmesi uygun bulunmuştur.¹⁹⁵ Yarışma neticesinde de 10 kişiye madalya verilmiştir.¹⁹⁶

XX. yüzyılın başlarında dokumacılık sektörü Kırşehir’de bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Dokumacılık ile meşgul olan kişilerden bazıları sermaye bulamayarak borç altına girmişlerdir. Bu duruma çözüm için Ziraat Bankası’ndan borç akçe istenmişse de banka sadece çiftçilere borç verebileceğini belirtmiştir. Ayrıca yine bu dönemde pamuk ipliği ve sentetik boyaların kullanımı bir anda artmıştır. Bu ürünleri kullanmanın sonucu olarak da dokunan bazı halılarda kalite kaybı yaşanmıştır.¹⁹⁷ 1901 yılına gelindiğinde ise Kırşehir’de bazı kişiler halı ve seccadelerin üzerine Osmanlı arması nakşetmişlerdir. Ancak bu halıların ayaklar altına serileceğinden dolayı Osmanlı arması nakşetmenin caiz olup olamayacağı da tartışılmıştır.¹⁹⁸

Dokumacılık bir süre için zarar görmüş olsa da 1907 yılında Kırşehir’de 3000 adet halı tezgâhı mevcuttu. Bu dokuma tezgâhlarında her türden halılar yapılır ve pazarlarda da bu dokuma ürünleri satılırdı.¹⁹⁹

¹⁹³ Üçüncü rütbe.

¹⁹⁴ BOA, DH.MKT, 2165/54.

¹⁹⁵ BOA, DH.MKT, 2189/23.

¹⁹⁶ BOA, DH.MKT, 1638/112.

¹⁹⁷ Akpınar, Nizamoğlu, “XIX. Yüzyılın Sonu ile XX. Yüzyılın Başlarında Kırşehir’in İdari Taksimatı ve İktisadi Yapısı”, s.517,518.

¹⁹⁸ BOA, DH.ŞF, 260/77.

¹⁹⁹ İbrahim İsmail, *Türkiye’nin Sıhhi-İçtiami Coğrafyası Kırşehir Vilayeti*, İstanbul 1925, s.31.

Tablo 4. Kırşehir’de 1875-1898 Yılları Arasındaki Dokuma Ürünlerinin Fiyatları

Eşya ²⁰⁰	1875 Yılı	1879-1884 Yılları Arası	1885-1887 Yılları Arası	1888-1892 Yılları Arası	1897-1898 Yılları Arası
Halı	200-300	250	200		200
Kilim	110	110-200	100-150	100-175	100-250
Seccade	65	80-150	60-100		70
Namazlağa	25	30-40	10-30	20-50	20
Torba	10	10-15	10	4-8	
Çuval	15	20-50	15-25	10-40	10-50
Büyük Heybe	5	3-5	40	10-40	30
Perde			35-40	20-40	

2.6.3. Kırşehir’de Pazar ve Panayır

Kırşehir Belediyesi kurulmadan önce Kırşehir kazasında bir pazar olmadığından bedesten civarında bulunan Genç Ağa tarlasında her hafta Cuma günleri pazar kurulması talep edilmiştir.²⁰¹ Ancak 1867’de bu bölgede bir pazar kurulmuştur.²⁰² Kırşehir’in Ankara, Yozgat, Kayseri, Nevşehir, Ürgüp, Aksaray ve Koçhisar gibi kazaların ortasında olduğundan dolayı Yozgat pazarından sonra 1906 yılında her yıl Temmuz’un 15’inden Ağustosun sonuna kadar Kırşehir’de her türlü hayvan ve eşyanın satıldığı bir pazar kurulması kararlaştırılmıştır. Bu panayırda hayvan dışında halı, kilim, yapağı, tiftik, peynir, yağ vb. ürünlerin satılmasının Kırşehir için birçok faydası olacağı düşünülmüştür.²⁰³ Böylelikle bu bölgede bir

²⁰⁰ Eşya fiyatları tek bir adet olarak guruş üzerinden yazılmıştır.

²⁰¹ BOA, A. JMKT.UM, 126/42.

²⁰² BOA, A. JMKT.MHM, 389/55.

²⁰³ BOA, DH.MKT, 1093/51.

panayır açılmasına dair gerekli girişimler yapılmıştır.²⁰⁴ Bu panayırın ise kasaba haricinde Ağzıaçık denilen geniş bölgede yapılması uygun görülmüştür.²⁰⁵

2.6.4. Kırşehir’de 1873-1874 Yıllarında Gerçekleşen Kıtılık

Orta Anadolu’da 1870 yılından itibaren yaşanan düşük hasatlar sonucunda 1873 yılında bu bölgede kıtlık sorunu yaşanmaya başlamıştır.²⁰⁶ Ayrıca Anadolu’nun çeşitli yerlerinde yağmur azlığı, kışın sert geçmesi, hayvanların telef olmasına sebep olmuş bu durumda kıtlığa giden süreci hızlandırmıştır.²⁰⁷ 1873’den itibaren Kırşehir ortaya çıkan kıtlıktan etkilenmeye başlanmış olup Kırşehir’e bağlı olan Keskin kazasına parasının sonra verilmesi kaydıyla Yozgat idaresine kalan erzaktan 2000 müdd²⁰⁸ün verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Kırşehir’in diğer kaza ve köyleri içinde Yozgat mal sandığından 100.000 guruş verilerek bölge ihtiyacının bir nebze olsun azaltılması kararlaştırılmıştır.²⁰⁹ Ancak bu dönemde Yozgat’ta da kıtlık durumu mevcuttu ve Yozgat’tan İstanbul’a göçlerde yaşanmıştır. Yozgat’ta ki mevcut duruma rağmen Kırşehir’den 30 kişi bu bölgeye göç etmiştir.²¹⁰

1873-1874²¹¹ kıtlığından sonra Kırşehir’de ve bölgede yaşanan kıtlıklar devam etmiş olsa da hiç biri bu kadar etkili olmamıştır. 1887 yılında Kırşehir’de etkili bir kıtlık olmamasına rağmen II. Abdülhamid tarafından çeşitli vilayetlere gönderilen un yardımı Kırşehir’e de gönderilmiştir.²¹² Kırşehir Belediyesi’nin

²⁰⁴ BOA, BEO, 2944/220757.

²⁰⁵ BOA, İ.DH, 1449/38.

²⁰⁶ Yener Bayar, *1873-1875 Orta Anadolu Kıtılığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.4.

²⁰⁷ Mustafa Öztürk, *Hülâsatü’l-Efkâr Gazetesi ve 1873-1875 Arası Osmanlı Devleti’nin Ekonomik ve Sosyal Durumu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s.92.

²⁰⁸ 875 gram ağırlık.

²⁰⁹ BOA, A.}MKT.MHM, 471/76.

²¹⁰ Ahmet Oğuz, “19. Yüzyılın Son Çeğreğinde Yozgat’ta Açlık, Kıtılık ve Zahire Ticareti”, (Ed.) Kadir Özköse, *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Bozok Üniversitesi Yayınları, Yozgat, 05-07 Mayıs 2016, s.534.

²¹¹ Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, s.214: “Kırşehir’de 1874 yılında büyük bir kıtlık başgöstermiştir. Kırşehir’den gönderilen ve İstanbul’da 15 Mayıs 1874 yılında BASİRET gazetesinde yayınlanan bir mektupta bu kıtlık olayından söz edilmekte, köylünün “ölmüş hayvanat laşesi, ağaç kabuğu ve ayrık tabir edilir ot kökө yediğı” anlatılmaktadır.”

²¹² BOA, Y.PRK.UM, 10/22.

kuruluş yıllarında gerçekleşmiş olan bu kıtlık şüphesiz bu yıllarda belediyenin durağan kalmasında etkindir.

2.6.5. Kırşehir’de Gerçekleşen Bir Takım İktisadi Olaylar

2.6.5.1. Aşar Borçları Dolayısıyla Sıkıntı Çeken Kırşehir Mültezimleri

1887’de Kırşehir mültezimlerinin borçlarına karşılık, ellerindeki buğdayın alınarak muhtaç ahaliye ödünç olarak dağıtılmasına karar verilmiştir. Dağıtılan buğdayın ücretinin gelecek sene harman vaktinde ahali tarafından ödenmesi kararlaştırılmıştır²¹³. 1888 yılına gelindiğinde ise aşar borçları dolayısıyla mültezimlere ait zahirelerinin ucuz fiyattan da olsa satılması kararlaştırılmıştır. Hatta aşar nizâm-nâmesinin 34. Maddesinde başlıca ürünü elinde bulunduran mültezimler yerine getirecekleri aşar vergisinin taksitli bir şekilde önce ödemeleri gerekmektedir. Eğer ödenmesi gereken taksit zamanında ödenmezse ilaveten 10 gün verilecek ancak bu süre zarfında da ödeme yapılmazsa faiz alınacaktı. En son olarak ise icra işlemine başlanılacaktı.²¹⁴ Ancak bu borçların bir süre daha ertelenmesi daha uygun görülmüştür.²¹⁵ Kırşehir mültezimlerinin aşar borçlarını ödemede yaşadığı sıkıntıyla ilgili olarak ilerleyen zamanlarda hacizde uygulanmaya başlanmıştır. Hatta Kırşehir nüfus memuru olan Tahir Efendi’ye de aşar borcundan dolayı meskeni haciz edilmiştir.²¹⁶

2.6.5.2. Kırşehir’de Zahire Komisyonunun Yapmış Olduğu Yolsuzluk

Kırşehir’de ihtiyaç sahibi kişilerin faydalanması amacıyla kurulan komisyon aracılığıyla yerel ziraat bankası sandığınca tedarik edilen zahirenin satın alınmasında ve dağıtılmasında bazı yolsuzluklar yapıldığı ve böylelikle çiftçileri zarara uğrattığı belirlenen sandık azası ve memurları hakkında gerekli tahkikatın yapılması

²¹³ BOA, DH.MKT, 1439/54.

²¹⁴ BOA, Y.PRK.ML, 9/18.

²¹⁵ BOA, DH.MKT, 1578/35.

²¹⁶ BOA, BEO, 2371/17785.

kararlaştırılmıştır. Gereken muamelenin yerine getirilmesi için Orman, Maden, Ziraat nezaretlerinden 22 Nisan 1911 tarihinde işlem başlatılmıştır.²¹⁷

2.6.5.3. Kırşehir Piyasasında Sahte Altın

Kırşehir’de özellikle 1900 yılında sahte altın üretimi ve dağıtımı mevcuttu. Kırşehir merkezinde satılan sahte altınların İstanbul’da Sarraf Sisliyan tarafından imal edilerek, Ankara’da Sıvacıoğlu Agop tarafından civar bölgelere dağıtımının yapıldığı anlaşılmıştır. Bu altınların dolaşımın ve ithalinin önlenmesi için çaba harcanmıştır.²¹⁸ 1901 yılında Kırşehir Polis İdaresi tarafından 315 adet bozuk ayarlı ziynet altını el geçirilmiştir.²¹⁹ Hatta bu altınların ele geçirilmesinde büyük çaba gösteren Polis Mustafa Efendi beşinci rütbeden Mecidi nişanıyla ödüllendirilmiştir.²²⁰

2.7. Kırşehir Belediyesi’nde Asayiş

2.7.1. Kırşehir’de Asayiş Bozmaya Yönelik Bir Takım Olaylar

Kırşehir’in Keskin kazasında 1895 yılında Ermenilerle-Gürcüler arasında birtakım sorunlar yaşanmıştır. Koç Katma’nın yüzüncü günün gecesinde 12-13 yaşlarında bir grup çocuk Gürcülerin evlerine gitmişlerdir. Ancak Gürcüler bu durumu Ermeni komitesi tarafından evlerinin basıldığını sanarak 20-30 kişi toplanarak silahlı olarak Ermenilerin bulunduğu mahalleye saldırmışlardır. Ermeniler tarafından yapılan şikâyette adaletin yerine getirilmesi için Kırşehir mutasarrıflığına ve kaymakamlığa yazılar gönderilmiştir. Ancak kaymakamlıktan gelen cevapta Gürcülerin böyle bir harekette bulunduğundan söz edilmemiş sadece çocukların geleneklerini yerine getirmek amacıyla dolaştıklarından bahsedilmiştir. Ancak Ermenilerin şikâyetlerine devam etmeleriyle kazaya yeni kaymakam gelmiştir. Ankara valisi Mehmed Memduh ise bölgede yeni baştan araştırma yapılması istemiştir. Ancak Ermeni Millet Meclisi azaları ifade vermekten kaçındıklarının

²¹⁷ BOA, DH.İD, 98/19

²¹⁸ BOA, DH.MKT, 2443/32, 2474/13.

²¹⁹ BOA, DH.MKT, 2500/103.

²²⁰ BOA, DH.MKT, 2509/49.

anlaşılmasıyla gerekli araştırmanın tam anlamıyla yürütülebilmesi için Kırşehir'den bir memur tayin edilmiştir. Ancak memur'un araştırmasından bir netice çıkmamış ve tekrardan Kırşehir'e çağrılmıştır. Bu araştırma ile de hakikat ortaya çıkmayınca Ermenilerin ve Gürcülerin Kırşehir'e getirilerek araştırmanın buradan yürütülmesi uygun görülmüştür. Gürcüler Kırşehir'e gitmeye razı oldular ancak Ermeni Millet Meclisi azası kişiler Kırşehir'e gitmeye razı olmadılar. Hatta bu Ermenilerden 5 kişi sorulara cevap vermeyerek hükümete karşı muhalefet göstermişlerdir.²²¹

Mehmed Memduh Kırşehir'de Müslim ve Gayr-i müslim ahali arasında bir hadise meydana gelebileceğini düşündüğünden Kırşehir mutasarrıfını Keskin'e göndermiştir. Keskin'de 5 Ermeni sorgulanmak istenildi ancak bu kişiler Gürcülerin saldırısını Ermeni milletinin tümüne yapıldığını belirterek Gürcülere işten el çektirilmedikçe ifade vermeyeceklerini belirtmişlerdir. Daha sonra ise sorulacak sorulara aralarında karar verilerek Ermeni Millet Meclisi defterine kaydettirdikten sonra yazılı olarak bildireceklerini ifade etmişlerdir. Patrikhaneler ile ruhani meclislerin kanun ayrıcalıkları hükümlerinden bahsetmişlerdir. Bu şartlar altında Gürcülere geçici olarak işten el çektirilmiştir. Ancak Ermeniler hala bazı sorulara cevap vermeyerek araştırmayı oyalamakla uğraşmaktaydı. Keskin'de Ermeni Millet Meclisi'ni meydana getiren azaların dağıtılmadan bu güçlüklerin giderilemeyeceği anlaşılmıştır. Bir süre sonra Ankara Ermeni Piskopos vekili davet edilerek bu araştırma ile ilgili gerekli bilgiler verilmiştir. Piskopos vekili 5 şahsın azalıktan ihracına dair Keskin'deki papaza telgrafname göndermiştir. Bu 5 şahıs piskoposluk vasıtasıyla azalıktan düşürülmüşlerdir. Ancak bu 5 Ermeni inat edencesine fesat arayışlarına devam ederek idare hakkında konuşmalarına devam etmişlerdir. Bu 5 Ermeni zorluklarla Keskin kazasından Kırşehir'e getirilmişlerdir. Bu 5 Ermeni sorguya çekildikten ve haklarında araştırma yapıldıktan sonra bunların aralarında önceden hem politika suçu işlemiş olanların bulunduğu hem de hapis yapmış kişilerin olduğu anlaşılmıştır. Ancak bunların hapiste olmaları gerekirken bir şekilde beraat ettikleri anlaşılmıştır. Böylelikle bu 5 kişinin bölgedeki bütün Ermenileri etki

²²¹ BOA, Y.PRK.UM, 32/13.

altına alarak genel bir isyan hareketine girişmeleri önlenmiştir. Bu 5 kişi hakkında gereken işlemler mahkeme tarafından yapılmıştır.²²²

Gürcüler ve Ermeniler arasındaki olaylar son bulmuşken bu seferde Kırşehir’de merkez çarşısında bir takım olaylar cereyan etmiştir. Bu olayların özellik 1894 yılından yavaş yavaş başlayarak 1896 yılında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Kırşehir çarşısında bir takım karışıklık meydana getirilmiş olup bunun sonucunda da 2 Ermeni ölmüş ve 5 kişi’de yaralanmıştır. Bu olaylar gerçekleşirken bölgede bulunan memurlar ve bölge eşrafından bazı kişiler derhal olaya müdahale etmişlerdir.²²³ Bu durumun genel bir ayaklanma olmadığı 7-8 haydut tarafından fesat çıkarma amacıyla yapıldığı anlaşılmıştır. Hemen bölgede tedbirler alınarak bu duruma cüret edenlerin hepsi yakalanarak tutuklanmışlardır. Hadise sırasında çarşı içerisinde bulunan Müslimlerin tamamı hem memurlara hem de Hıristiyan komşularına yardım etmişlerdir. Böylelikle bu saldırının yalnız bu şahıslar nezdinde gerçekleştiği anlaşılmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde bu saldırının düzenleyicilerinin başında Köroğlu Hüseyin Ağa ve oğlu Rıza Efendi’nin bulunduğu anlaşılmıştır. Hatta Köroğlu’nun bölgedeki memurları ve eşraftan bir kısım kişileri ayartmaya çalıştığı anlaşılmıştır. Köroğlu’na yardım ve yataklık edenlerin bir kısmı da Trablusgarb’a sürülmüştür.²²⁴ Kırşehir’de bu gibi olaylara karşı önlem alınması amacıyla 50 tane silahlı askerin tedbir amaçlı bulunması kararlaştırılmıştır.²²⁵ Ayrıca alınacak tedbirler çerçevesinde asker takviyesine ilaveten karakol inşası, zaptiye taburu kurulması ve 2 tane daha polis tayin edilmesi konusunda da seraskerlikten görüş talep edilmiştir.²²⁶ Bir süre sonra Kırşehir’de Aşağıpazar bölgesinde bir kahvehane kiralanarak karakol yapılmış içerisine polis ve zaptiye yerleştirilmiştir.²²⁷

Kırşehir’de asayiş bozmak isteyenlerin genellikle hedef aldığı bölge çarşı içerisi veya etrafıydı. 1904 yılında Kırşehir’de çarşı etrafına bir ermeni tarafından yaftalar asılmıştır. Hafiyeler tarafından yapılan araştırmalar neticesinde bu

²²² BOA, Y.PRK.UM, 32/13.

²²³ BOA, A.}MKT.MHM, 618/27.

²²⁴ BOA, Y.A.HUS, 346/78.

²²⁵ BOA, A.}MKT.MHM, 618/27.

²²⁶ BOA, A.}MKT.MHM, 618/32.

²²⁷ BOA, DH.MKT, 2432/41.

yaftaların genç bir Ermeni çocuğu olan Doniksan Mıgırdıç²²⁸ tarafından asıldığı anlaşılmıştır. Mıgırdıçın, babasıyla beraber ikamet ettiği ev hemen basılarak bu yaftalar ele geçirilmiştir. Yaftaların bir kısmının içerisinde Ermeni milletinden Martiyan Karabet'in kız evladı ile ilgili yaftalarda ele geçirilmiştir. Mıgırdıç'ın çeşitli cümleler kurarak bazı zamanlar yaftalar astığı tespit edilmiştir. Merzifon'danki Koplih mektebinde eğitim görmüş olan Mıgırdıç'ın asmış olduğu bazı yaftalarda bir takım parolalar olabileceği şüphesi uyandığından araştırmanın derinleştirilmesine karar verilmiştir. Mıgırdıç ise babasıyla beraber tutuklanmıştır.²²⁹

1908 yılında Kırşehir'de asayiş ihlale kalkışanlardan 12 kişi yakalanarak adliyeeye götürülmüşlerdir. Ancak bu 12 kişinin bir süre sonra beraatına karar verilmiştir. Daha sonra ise asayiş ihlal ile ilgili olarak Ermeniler ile ilgili bir takım iddialar ortaya atılmıştır. Asayiş bozmakla suçlanan Ermeniler hakkında ise Ermeni Patrikhanesi tarafından bir muhtıra gönderilmiştir.²³⁰ Bu konu ile ilgili araştırmalar tamamlanarak sona erdirilmiştir.

1915 yılında Kırşehir'de bulunan Ermenilerin bir kısmı Ermeni İhtilal Komiteleri şube teşkilatlarına katılmaya başlamışlardır. Araştırmalar neticesinde Keskin kazasında 4-5 sene önce Ermeniler arasında Terakkiperveran adıyla bir teşkilat oluşturulduğu anlaşılmıştır. Bu cemiyete üye olanları ve azaları hakkında gerekli araştırmalar yapılarak bunlar Divan-ı Harbi Örfiye sevk edilmiştir.²³¹

2.7.2. Kırşehir'de Asayiş Sağlamada Karakol ve Hapishane

2.7.2.1. Karakol

Osmanlı Devleti'nde klasik dönem'de şehir ve kasabalarda asayiş sağlamak amacıyla karakollar oluşturulmuştur.²³² Tanzimat Dönemi reform hareketleri

²²⁸ BOA, Y.PRK.UM, 71/30: Bu belgede ise Hungiyan Mıgırdıç olarak geçmektedir.

²²⁹ BOA, DH.TMIK.M, 183/23.

²³⁰ BOA, DH.MKT, 1295/2 - DH.MKT, 2629/3.

²³¹ BOA, DH.EUM.2.Şb, 11/16.

²³² Abdülkadir Özcan, "Karakol", *DİA*, c.24, s.430.

içerisinde bazı noktalardaki derbendler tamir edilerek karakol haline getirilmiştir.²³³ Bu dönemde Jandarma Teşkilatı Zabtiye Müşiriyeti'ne bağlandıktan sonra tam anlamıyla oluşturulmuştur. II. Abdülhamid Dönemi'nde ise Asakir-i Zabtiyye adıyla Seraskerlik bünyesindeki Jandarma Daire-i Merkeziyesi'ne bağlanmıştır.²³⁴ Bu dönemde birçok karakol oluşturularak jandarma asayişini sağlamakta etkin bir kolluk kuvveti duruma gelmiştir.

Kırşehir'de 1870 yılında 2 taburluk bir askeri kışla inşa edilmiştir. Ancak bu yıllarda Kırşehir'de bir karakol bulunmadığı anlaşılmaktadır. İlerleyen yıllarda asayişe katkısı olması amacıyla Kırşehir ile Kayseri arasında derbendler yapılmıştır.²³⁵ 1890'lı yıllarda Kırşehir, Yozgat ve Kayseri arasında Çelebi Gedik adı verilen bölgede Kayapınarlı Çerkes Hasan ve arkadaşları gasp ve soygun yapmaktaydı. Bölge ahalisi ise bu bölgeye bir derbend inşasının yapılması istemişlerdir.²³⁶ 1899 yılında Sivas'ın Aziziye kazasındaki Çerkes muhacirlerden bazıları bu bölgeden Niğde'ye geçerek çeşitli gasp ve hırsızlıklar yapmaktaydı.²³⁷ Bu nedenler Kırşehir'in sınırında Kesikçayır bölgesine bir derbend yapılması kararlaştırılmıştır.²³⁸ Kırşehir'de 1912 yılına gelene kadar bir karakoldan bahsedilmemektedir. 1912 yılında asayişin sağlanması amacıyla Kırşehir ile Keskin kazası arasındaki yolun ortasında bulunan Hamidler köyüne kira ücreti bölge ahalisi tarafından gönül rızası ile toplanarak uygun bir yere karakol yapılması düşünülmüştür. Ayrıca 6 tane süvari jandarma yerleştirilerek daha güvenli bir bölge yapılması konusunda üzerinde durulmuştur. Hamidler köyü İsa Hacı karakol mıntıkası dâhilinde bulunduğundan dolayı o civarda bir de Kaman'da karakol mevcut olduğu beyan edilmiştir. Ancak yine de Hamidler bölgesine karakol inşasına müsaade edilmiştir.²³⁹

²³³ Ayşe Değerli Keçici, "Osmanlı Devleti'nde Bir Taşra Güvenlik Örgütü Olan Derbent Teşkilatı", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.7, S:1, Ocak 2008, s.52.

²³⁴ Hatice Sevinç Tinç, Mehmet Mert Çam, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Jandarması" G. Yıldız (Ed.), *Osmanlı Jandarması ve İç Güvenlik Harekatı*, İstanbul, 2018, s.10.

²³⁵ BAO, BEO, 434/32509.

²³⁶ BOA, DH.MKT, 292/65.

²³⁷ BOA, DH.MKT, 2124/115.

²³⁸ BOA, ŞD, 1735/2.

²³⁹ BOA, DH.İD, 138/34.

2.7.2.2. Hapishane

Osmanlı Devleti'nde klasik dönem'de tutukevleri tomrukhane olarak adlandırılırdı. XIX. Yüzyılın başlarına kadar tomruğa bağlama usulünde cezalar verilirdi. Ancak Tanzimat Fermanı ile birlikte bu çeşit cezalar kaldırılmıştır. Bu dönemde sivil suçlarla ilgili olarak 1840, 1851 ve 1858 yıllarında ceza kanunları yürürlüğe girmiştir.²⁴⁰ Osmanlı Devleti İngiltere'den Binbaşı Gordon'u davet ederek hapishanelerin düzenlenmesi amacıyla görevlendirmiştir. Osmanlı Devleti'nde tutukevi kavramı yerine hapishane kavramı 1858'de Gordon'un Sultan Abdülmecit'e sunduğu rapor sonrasında ortaya çıkmıştır. Böylelikle hapishanelerin ıslahı çalışmaları aralıksız bir şekilde devam etmiştir. 1860 yılından itibaren de hapishanelerin inşa ve tamir faaliyetleri taşralarda yaygınlaşmıştır.²⁴¹ II. Abdülhamid döneminde hapishanelerin reform faaliyetleri hız kazanmıştır. Bu dönemde 1880 yılında Hapishane ve Islahevi Nizâmname'si yürürlüğe girmiştir.²⁴² Ancak 1880 yıllardan itibaren siyasi suçların artması nedeniyle mahkûm sayısı artmıştır. Ermenilerin çeşitli bölgelerde işlemiş oldukları suçlardan dolayı verilen hapis cezaları da bu dönemde mevcuttur.²⁴³ 1890 yılında Petersburg'da Hapishaneler Kongresi yapılmış olup Osmanlı Devleti'ni temsilen Ceza İşleri Müdürü Celal Bey katılmıştır. Kongrenin ardından alınan kararların Osmanlı Devleti'nde uygulanması amacıyla Dâhiliye Nezareti tarafından bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir.²⁴⁴

²⁴⁰ Muharrem Uslu, *Erzincan'da Suç, Suçlu ve Hapishane (XIX. Yüzyılın Sonu-XX. Yüzyılın Başı)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan, 2010, s.22.

²⁴¹ Emel Demir, *Osmanlı Devleti'nde Hapishane Reformu: Çanakkale Hapishanesi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2012, s.39-44.

²⁴² Kent Schull, "Tutuklu Sayımı: Jön Türklerin Sistemik Bir Şekilde Hapishane İstatistikleri Toplama Çalışmaları ve Bunların 1911-1918 Hapishane Reformu Üzerine Etkileri, Noemi Levy, Alexandre Toumarkine (Der.), *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza*, s.220.

²⁴³ Saadet Tekin, Sevilay Özkes, "Cumhuriyet Öncesi Türkiye'de Hapishane Sorunu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S:7, Yıl:16-17, Güz 2008, s.189.

²⁴⁴ Sevcan Öztürk, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2014, s.83,84.

Ancak tüm bu reform hareketlerine rağmen 1912 yılında Osmanlı Devleti'nde 28.000 mahkûm bulunmaktaydı.²⁴⁵

Kırşehir hapishanesinin 1873 yılında yeniden inşa edilmesine karar verilmiştir. Önceki yıllarda yardım toplanarak yapılmış olan hapishanenin üzeri toprak, duvarları kerpiç olup ayrıca oldukça dardı. Bu hapishanenin yıkılarak duvarları taştan, düzenli ve geniş bir hapishanenin yaptırılması gerekli görülmüştür. 16.180 guruş masrafla hapishanenin tamamlanacağı hesaplanmış ancak Kırşehir Belediyesi'nde yeterli ödenek olmadığından bu paranın sağlanması mümkün olmamıştır. Ancak inşaatın gerekli olduğu ifade edilmiştir.²⁴⁶ 1874 yılında bu hapishane gerekli ödenek bulunarak yeni inşa edilmesine karar verilmiştir.²⁴⁷ Zaman içerisinde Kırşehir hapishanesinin mahkûmlar için yetersiz kalması ve sağlığa elverişsiz olması nedeniyle bina birçok kez tamirata girmiştir. 1892 yılında önceki yıllara nazaran oldukça yüksek bir miktar olan 61.979 guruş harcanarak hapishane tamir edilmiştir.²⁴⁸ Ertesi yıl ise salgın hastalıkların hapishanelerde sık sık görülmeye başlanmıştır. Kırşehir hapishanesinde hastalanan mahkûmların tedavi edilmesi için başka yere nakledilmesi gerekmektedir. Ancak bu durumun firar olaylarına sebebiyet vereceği anlaşıldığından hapishane sınırları içerisinde bir hastane yapılması talep edilmiştir.²⁴⁹ Kısa süre sonra küçük çaplı bir yerde olsa hastaların tedavilerinin yapılması için bir oda içerisinde mahkûmlar tedavi edilmeye başlamıştır.²⁵⁰

1898 yılında Kırşehir hapishanesinde bir yolsuzluk olayları ve görev suiistimalleri olduğu tespit edilmiştir. Özellikle gardiyanlar ve bir takım memurlar tarafından yolsuzluklar yapılmıştır.²⁵¹ Hatta kısa bir süre sonra yolsuzlukların

²⁴⁵ Memet Zeki Uyanık, *İslam Hukûkunda Hapis Cezası ve Hapishane*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2015, s.44.

²⁴⁶ BOA, İ.ŞD, 28/1318.

²⁴⁷ BOA, A.}MKT.MHM, 472/3.

²⁴⁸ BOA, DH.MKT, 1943/17.

²⁴⁹ BOA, DH.MKT, 2036-26.

²⁵⁰ BOA, DH.MKT, 7-66.

²⁵¹ BOA, DH.MKT, 252/134.

önlenebilmesi amacıyla Çerkez Ali Nafi Efendi hapishane müdürlüğüne tayin edilmiştir.²⁵²

1904 yılında Kırşehir hapishanesi tekrar yeniden inşa edilerek tanzim edilmiştir.²⁵³ Hatta bu hapishane inşaatı yapımında iyi hizmetlerinden dolayı inşaat komisyonu reisi Mustafa Efendi, aza Hacı Ahmed, sandık emini Yusuf Ziya Efendi ve mühendis Süleyman Efendi'ye 4. dereceden Osmanlı Mecidi nişanı takdim edilmiştir.²⁵⁴

Kırşehir hapishanesinde sadece bir kez mahkûm firar etmiştir. 1912 yılında Kırşehir hapishanesinde bir mahkûm lağım delmek suretiyle Ahi Evran Caddesi çıkarak firar etmiştir. Bu durumun anlaşılması üzerine jandarmalar tarafından mahkûmun peşine düşülmüştür. Kazılan bölgede yapılan incelemeler sonucunda Alakıçoğlu Mustafa adında bir mahkûmun orada öldürüldüğü ve 2 mahkûmun firar ettiği anlaşılmıştır. Bunun üzerine hemen Hapishane müdürü ile gardiyanlar hakkında tahkikata başlanılmıştır.²⁵⁵ Bu olayların üzerine hapishane tamire muhtaç hapishaneler listesine yazılmıştır.²⁵⁶ Ardından 1-2 yıl içerisinde 3.573 gurusu harcanarak kapı, parmaklık ve tel kaplamalar yenilenmiştir.²⁵⁷ 1919 yılına gelindiğinde Kırşehir hapishanesindeki tutukluların sayısının oldukça fazla olduğundan dolayı firar teşebbüsleri çoğalmıştır.²⁵⁸ Özellikle bu yıl içerisinde 4855 gurusu harcanarak hapishanenin harap olmuş bölgeleri ve mahkûmların firar etmesine imkân verebilecek yerler hemen tamir edilmiştir.²⁵⁹ Hapishanelerdeki salgın hastalıklar 1920 yılında tekrar ortaya çıkmıştır. Kırşehir'de hapishanede salgın hastalıklardan dolayı bu yıl içerisinde birçok mahkûm tek kişilik hücreye konmuştur. Ancak yine de sağlıklı olan mahkûmlar bu durumdan etkilenmekteydi. Ayrıca hastanenin mevcut şartları bu yıl oldukça kötü durumdaydı. Hastane de yatak, yorgan ve giyecek ihtiyacının yetersiz olduğu ve hastalara ise ekmek verildiği ifade

²⁵² BOA, DH.MKT, 2177/12.

²⁵³ BOA, DH.TMIK.S, 52/39.

²⁵⁴ BOA, DH.TMIK.S, 56/14.

²⁵⁵ BOA, DH.MB.HPS, 101/11.

²⁵⁶ BOA, DH.MB.HPS, 8/27.

²⁵⁷ BOA, DH.MB.HPS, 6/18.

²⁵⁸ BOA, DH.MB.HPS, 17/43.

²⁵⁹ BOA, DH.MB.HPS, 16/30.

edilmektedir. Bu durumlar göz önünde alınarak Salgın Hastalıklar Genel Müdürlüğü tarafından Kırşehir hapisanesine 20.000 guruh verilmiştir.²⁶⁰

2.8. Kırşehir Belediyesi'nde İletişim ve Ulaşım

2.8.1. Osmanlı Devleti'nde İletişim ve Ulaşımın Modernleşmesi

Osmanlı Devleti'nde klasik dönem'de ulaşım menzilhaneler vasıtasıyla sağlanmaktaydı. Menzil teşkilatı aracılığıyla merkez ve taşra arasındaki idarî iletişim sağlanmaktaydı. Osmanlı Devleti menzilci tayinine oldukça önem vermekteydi çünkü bu işi yapacak olan kişilerin dürüst ve güvenilir olmaları gerekmektedir.²⁶¹ XX. yüzyılda ulaşımdaki yenilik hareketleri II. Mahmut Dönemi ile başlamış olup Posta teşkilatı bu dönemde kurulmuştur. Tanzimat Dönemi'ne kadar genelde devlet işleri için kullanılan postalar 1840 yılında Postahane-i Amire adıyla halk hizmetine de açılmıştır. İlk telgraf hattı yine bu dönemde Kırım Savaşı sırasında İstanbul ile Edirne arasına çekilmiştir.²⁶² 1855 yılında Osmanlı Telgrafhanesi resmi olarak açılmıştır. Bu tarihte Telgraf İdaresi Müdürlüğü oluşturularak Billurzade Mehmed Bey bu kuruma atanmıştır. 1870 yılında 157 tane Anadolu'da 143 tanede Rumeli'de telgrafhane bulunmaktaydı. 1871'de Posta ve Telgraf Nezareti oluşturularak Dahiliye Nezaretine bağlanmıştır. II. Abdülhamid'in tahta çıkmasıyla birlikte Posta ve Telgraf idaresi hakkında bir nizâmname yayınlanmış olup memur atamaları, telgraf çalışmalarının kontrolü ve telgrafların korunması için düzenlenmeler yapılmıştır.²⁶³ II. Abdülhamid telgrafın Osmanlı Devleti'ne etkisinden memnun kalarak telgrafın geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin birçok bölgesine telgraf hattı çekilmiştir.²⁶⁴

²⁶⁰ BOA, DH.MB.HPS, 98/40.

²⁶¹ Cemal Çetin, "Osmanlı Devleti'nde Ulaşım ve İletişimin Örgütlenmesi", *Tarihin Peşinde-Uluslar Arası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S:5, 2011, s. 18,28

²⁶² Kenan Göçer, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ulaşım ve Servet-i Fünun Dergisi Ulaşım Bibliyografyası", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, c.11, S:2, 2016, s.151-156.

²⁶³ *Geçmişten Günümüze Posta*, Ptt Genel Müdürlüğü, Osman Turan (Komisyon Başkanı), Ankara, s.192-200.

²⁶⁴ Seyfi Toptaş, *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Osmanlı Posta ve Telgraf Teşkilatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s.53.

Osmanlı Devleti'nde klasik dönem'de ulaşım geleneksel anlamda bölgenin korunmasından ibaretti. Bu dönemde yaşanan karışıklıklar nedeniyle önemli karayollarının çoğu kullanılamaz hale gelmişti.²⁶⁵ Tanzimat Dönemi ve daha sonrasında merkeziyetçiliği güçlendirmek amacıyla karayolu çalışmalarına hız verilmiştir. Ancak bu dönemde de karayolu yapımında istenilen netice elde edilememiştir.²⁶⁶ II. Meşrutiyet'ten itibaren otomobilin Osmanlı Devleti'nde mevcudiyeti ile birlikte karayollarının yapımında biraz daha dikkatli düzenlemeler yapılmıştır. Ancak karayolu yapımı demiryolu yapımı gibi karlı bir iş olmadığından yabancı sermaye bu alana yatırım yapmamıştır. Karayoluna en büyük desteği bölge halkı vermiştir. Bu dönemde 18.335 kilometrelik yolun 13.885 kilometresi kırma taş, 4.450 kilometresi ise toprak yoldu.²⁶⁷

XIX. yüzyılın ortasında Osmanlı Devleti demiryolu yapımında henüz bir ray bile döşememişti. Ancak Avrupa devletleri ve ABD bu tarihte tam bir demiryolu atılımı gerçekleştiriyordu. Bu tarihte Avusturya-Macaristan'da 1.357 kilometre, Büyük Britanya'da 9.800 kilometre, ABD'de 14.480 kilometre demiryolu bulunmaktaydı.²⁶⁸ Osmanlı Devleti'nde ilk demir yolu yapımına 1856 yılında başlanılmıştır. Bir İngiliz şirketi olan Osmanlı Demiryolu Şirketi 130 kilometrelik İzmir-Aydın hattını inşa etmiştir. İzmir-Aydın hattı tarımsal ürünlerin taşınması açısından stratejik bir hedef olarak seçilmiş önemli bir hattır.²⁶⁹ Ticari kârın yanı sıra Osmanlı Devleti'nin bu dönemde demiryolu yapımına önem vermesinin bir diğer sebebi ülke içinde ve sınırlarda hem güvenliği hem de asayişini sağlamak istemesidir.²⁷⁰ Osmanlı Devleti'nde demiryolu yapımı II. Abdülhamid döneminde

²⁶⁵ Musa Çadircı, "Tanzimat Döneminde Karayolu Yapımı", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c.15, S:26, 1991, s.153.

²⁶⁶ Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000, s.240.

²⁶⁷ Göçer, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ulaşım ve Servet-i Fünun Dergisi Ulaşım Bibliyografyası", s.153.

²⁶⁸ Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, H. İnalcık-D. Quataert (Ed.), c.2, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.925.

²⁶⁹ Sedef Akgüngör, Ceyhan Aldemir, Yeşim Kuştepe, Yaprak Gülcan, Vahap Tecim, *Türkiye'de Demiryolları ve Karayollarının Ekonomik ve Sosyal Etkileri: 1856-2008 Dönemi İçin Bir İnceleme*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 2012, s.52.

²⁷⁰ Şengül Sonar, *Türkiye'de Uygulanan Demiryolu Ulaşımı Politikaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun, 2015, s.69.

Duyun-u Umumiye İdaresi'nin oluşturulması ile hız kazanmıştır.²⁷¹ II. Abdülhamid demiryolunun geçeceği yerlerin nüfuslandırılmasında göçmenlerin önemli bir yeri olacağını düşünerek bu bölgelerde toprağa bağlı bir şehirleşme kültürü sağlamayı amaçlamıştır.²⁷² II. Abdülhamid döneminin sonlarına kadar 5883 kilometre demiryolu inşa edilmiştir. Bu 5883 kilometrelik demiryolu hattının %57'sini Almanlar, %23,5'ini Fransızlar ve %20'sini de İngilizler yapmışlardır.²⁷³

2.8.2. Kırşehir Belediyesi'nde Telgraf Hatları, Karayolu ve Demiryolu

1871 yılında Kırşehir'e, Ankara'ya bağlı Beyobası köyünden bir kol telgraf hattı çekilmesi düşünülmüştür. Direkleri dikilerek inşa edilecek telgrafhane masrafı ahali tarafından verilecekti. Kırşehir ile Beyobası'nın arası 6 saat olarak gösterilmişse de yapılan araştırma sonucunda 16 saat olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle de Bu hattın aynı mesafedeki Yozgat telgrafhanesine bağlanması düşünülmüştür. Ancak Beyobası köyünden Kırşehir ve Yozgat sancakları mesafece eşit olup aralarındaki fark ise Yozgat yolunun çoğunlukla boş köylerden oluştuğundan dolayı kış günlerinde telgraf çavuşlarının hem gelip gitmesinde hem de barınmalarında güçlük çekeceği anlaşılmıştır. Böylelikle Beyobası'ndan Kırşehir'e telgraf hattı çekilmesi uygun görülmüştür. Avrupa'dan satın alınması ve getirilmesi gereken aletlerin fiyatı 18.883 frank, memurların maaşı ise 2.406 guruş tutmaktaydı. Ancak mesafece görülen farklılıklardan dolayı maaş ve bölgedeki masrafların hesaplanan fiyatın üzerinde olacağından dolayı bu masrafların karşılanıp karşılanamayacağına araştırılmasına karar verilmiştir. Gerekli araştırmalar yapılmış ve bir süre sonra bu hat yapılarak işler bir hale gelmiştir.²⁷⁴

1886 yılında Kırşehir'e bağlı Mecidiye kazası merkezine bir telgraf şubesi açılması hakkında Ankara Vilayeti'nden Telgraf ve Posta nezaretine bir yazı gönderilmiştir. Bunun sonucunda bölgede telgraf şubesi açılmasının ne kadar

²⁷¹ İsmail Yıldırım, "Osmanlı Demiryolu Politikasına Bir Bakış", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.12, S:1, 2012, s.314.

²⁷² Gülpınar Akbulut, *Siyasi Coğrafya Açısından Türkiye 'de Demiryolu Ulaşımı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2010, s.77.

²⁷³ Ali Kemal Gürbüz, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Demiryollarının Rolü", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.2, S:3, 1999, s.175.

²⁷⁴ BOA, İ.DH, 625/43486.

maliyetle yapılabileceği araştırılmıştır. Avrupa'dan getirilecek aletlerin gümrük, sigorta ve nakliye masraflarıyla birlikte ücreti 1076 frank, döşeme masrafları 1000 guruş, memur ve asker maaşları içinde 780 guruş harcanacağı hesap edilmiştir. Bu eşyaların ve makinelerin verilmesinin mümkün olacağı ifade edilerek telgraf şubesinin kurulması uygun görülmüştür.²⁷⁵ Aynı yıl içerisinde Kırşehir'e bağlı Keskin kazasına da telgraf hattı çekilmesi düşünülmüştür. Bu durum Şura-yı Devlet tarafından tasdik edilmiştir. Bu hattın çekilmesinde ne kadar masraf edileceği araştırılmıştır. Avrupa'dan getirilecek makineler ve aletlerin gümrük, sigorta ve nakliye ücretleriyle beraber 8.101 frank tuttuğu hesaplanmıştır. 910 adet direk ise 27.300 guruş, dikme bedeli olarak ise 9.100 guruş, telgrafhane inşası içinde 10.000 guruş harcanacağı hesap edilmiştir. Bu hattında yapımına başlanılarak kısa bir süre sonra bitirilmiştir.²⁷⁶

Kırşehir'e bağlı Avanos kazasına 1890 yılında bir telgraf hattı uzatılması gerekliliği üzerinde durulmuştur.²⁷⁷ Ancak artan masraflardan dolayı bu durum bir süreliğine ertelenmiştir. Hatta telgraf merkezi masraflarının kaza memurları ve halk tarafından taahhüt edilmesine rağmen bir sonuç alınamamıştır.²⁷⁸

Kayseri postası Kırşehir'den başlayarak Arabsun, Nevşehir, Ürgüp, İncesu yollarından giderek, önemli bir bağlantı konumundaydı. Bu durum nedeniyle Bağdat postası demiryolu hattının da bu taraftan geçirilmesi halkın genel arzusuydu. 1893 yılında Bağdat postasının Kırşehir'den doğrudan Kayseri'ye giderek kazaların posta, evrak ve emaneti 16 saat ileride bulunan Kayseri'ye ulaşmaktaydı. Ancak Kırşehir'den Kayseri'ye kadar olan bölgede postanın kaza ve nahiye merkezlerine uğramadığından dolayı Şam postasından gelen her hafta 2000 lira değerindeki eşyaların taşınmasında kimse sorumluluk almamaktaydı. Posta hayvanlarını barındıracak köy dahi olmadığından bu durumun düzeltilmesi gerekliliği anlaşılmıştır. Eskiden olduğu gibi postaların Niğde üzerinden Nevşehir, Ürgüp ve İncesu'ya uğraması gerektiği kaza ahali tarafından belirtilmiştir. Özellikle

²⁷⁵ BOA, İ.ŞD, 81/4832.

²⁷⁶ BOA, DH.MKT, 1366/9.

²⁷⁷ BOA, DH.MKT, 1795/22.

²⁷⁸ BOA, DH.MKT, 2057/43.

Nevşehir Sancağı bu durum hakkında oldukça çaba sarf etmiştir.²⁷⁹ 1893 yılında Ermeni bozguncuları tarafından telgraf, demiryolu ve posta hatlarına taarruz tasarlanmış olduğundan Kırşehir ve Kayseri’de gerekli önlemlerin alınması gerektiği belirtilmiştir.²⁸⁰ Bu amaçla bu yıl içerisinde Bağdad postasının Ankara-Kırşehir-Kayseri hattında yeni baştan yapılacak derbentlerdeki süvari sayı oluşabilecek sıkıntılar nedeniyle 5’den 20’ye çıkarılmıştır.²⁸¹ 1894 yılında ise Kırşehir’de meydana gelen kolera salgınından dolayı Bağdad postasında işlerin aksamaması için iki posta tatarı daha ilave edilmiştir.²⁸²

Ankara’ya inşa olunan demiryolu imtiyazının verilmeden önceki senelerle bu sene sonuna kadar hattın güzergâhına rastlayan sancaklar öşri gelirlerin bedelleriyle ve diğer vergilerin tamamının toplanması bildirilmişti. Demiryolunun ziraat ve bölge ticaretine sebep olduğu faydaları malum olmak üzere Ankara sancağının aşar bedelleri ölçülmüştür. Şimendifer inşasının mukavelesini imza olunmadan evvel Ankara sancağının altı senelik aşar bedeli toplam 7.875.879 guruş, diğer vergilerin altı senelik geliri ise 43.411.718 guruş olarak hesaplanmıştı. Demiryolu mukavelesini imzalanıp işlemeye başladığı 1891 yılı sonuna kadar altı sene zarfında Ankara sancağının aşar bedeli 24.859.649 guruşa ulaşmıştı. Bu ilerleme sonucunda demiryolunun Ankara’dan Kayseri’ye kadar devam ettirilmesi müteahhide ihale olunmuştu. Bu cihetle bölgenin bayındırlık faaliyetleri artmış bulunmuş ise de, Kayseri hattının inşası bir süre bekleyeceği haber alınmıştı. Hâlbuki Kayseri hattının Kırşehir’e kadar olsun az sürede inşası tamamlandığı takdirde Yozgat, Kırşehir, Kayseri sancaklarının ve civarda bulunan Konya vilayetinin birçok kazasının aşar gelirleri beklenenin üstünde ilerleyeceği anlaşılmaktaydı. Ayrıca bu bölgelerde deniz yoluyla nakil olunan ürünlerin nakliye ücreti için yabancı gemi sahiplerine verdikleri fazla miktar nakil ücreti şimendifer idaresinde kalarak şimendifer idaresine yıllık kilometre başına verilen teminat akçesinden dolayı Hazine-i Celile’ye menfaat sağlayacaktı. Kırşehir ile Yozgat arasında bulunan tuzlaların kullanımları kat kat artarak bu yüzden dahi yararlı şeyler meydana

²⁷⁹ BOA, Y.PRK.AZJ, 23/32.

²⁸⁰ BOA, DH.ŞFR, 170/82.

²⁸¹ BOA, BEO, 152/11353.

²⁸² BOA, A.}MKT.MHM, 552/9.

geleceğinden dolayı Kayseri hattının Kırşehir'e kadar olan kısmının bir an önce tamamlanması gerekliliği vurgulanmıştır.²⁸³ 1895 yılında Anadolu Demiryolu Şirketi, Kırşehir Belediyesi'nin Ankara göndermiş olduğu yüklü arabaların her birinden 40, deve ve beygirden ise 20 para vergi almaktaydı. Bunun üzerine Kırşehir Belediyesi, Anadolu Demiryolu Şirketi'nden bazı eşya ve mahsulâtın demiryolu ile gönderilmesinden dolayı mevcut verginin alınmamasını istemiştir. Anadolu Demiryolu Şirketi ise sokak ve caddelerin kaldırım olmamasından dolayı arabaların kırılmakta olduğunu, hatta hayvanların eşyasıyla birlikte yıkılmakta olduğunu belirtmiştir. Ayrıca belediye gelirlerinin yeni kaldırım inşasına yetmemesinden dolayı yolların tamir edilmesi maksadıyla bu vergiyi almakta olduğunu belirtmiştir. Bir müddet bu vergi alınmış olup daha sonra bu uygulamadan vazgeçilmiştir.²⁸⁴

1901 yılında Ankara ile Kırşehir arasında bulunan Karakaya adlı bölgede yarım saatlik mesafenin çamur olmasından dolayı postaların 12 saat gecikmeye uğradı Sivas Vilayeti posta ve telgraf başmüdürlüğü tarafından bildirilmişti. Bunun üzerine yapılan araştırmalar sonucunda Kayseri-Kırşehir yönünde Çamlı Gedik adlı bölgede Kırşehir'e 70 kilometrelik yolun 30 kilometresi düzeleştirilmiş ancak 20 kilometresi tarla olarak durmaktaydı. Ankara yönündeki Himmet Dede adlı bölgede yer alan Çaşnigir Köprüsü'ne kadar olan bölgede Karakaya civarını da kapsayan 10 kilometrelik yol sık yağmurlardan dolayı bataklık halini almıştır. Hatta Çaşnigir Köprüsü tarafında 3 adet köprü de yıkılmıştır. Bu nedenle çamur ve bataklıklardan dolayı araba geçişinin zorluklarla yapıyordu ve postalarda bu nedenle geç ulaşıyordu. Bu gibi nedenlerden dolayı aksayan posta işlerinin düzene girmesi için bir an önce yol ve köprülerin tamir edilmesi gerekliliği anlaşılmıştır.²⁸⁵

1906 yılında Kırşehir'e bağlı Mucur nahiyesi merkezine çekilmesi önceden kararlaştırılan telgraf hattı bölge ahalisinin çalışmaları sonucunda tamamlanmıştır.

²⁸³ BOA, Y.MTV, 76/100.

²⁸⁴ BOA, BEO, 702/52615.

²⁸⁵ BOA, DH.MKT, 2510/103.

İnşaat işlerinin son bulması sebebiyle memurlar, ulema ve bölge ileri gelenleri tarafından açılış töreni yapılmıştır.²⁸⁶

2.9. Kırşehir Belediyesi'nde Çalışan ve Kırşehir'de Görev Yapan Bazı Üstün Hizmetli Kişilerin Nişan ve Taltifleri

2.9.1. Osmanlı Devleti'nde Nişan

Osmanlı Devleti'nde nişan üstün başarı gösteren yerli ve yabancı kişilere verilmekteydi. Her nişanda belirli bir derecelendirme bulunur ve buna göre takdim edilirdi. Nişanlar değerli maden ve taşlarla süslenerek yapılırdı boyna veya göğüs bölgesine asılarak sergilenirdi.²⁸⁷ Osmanlı Devleti'nde ilk nişan III. Selim zamanında Fransız donanmasını yakan İngiliz Amiral Nelson'a gönderdiği üzerinde kıymetli taşlar bulunan çelenk kabul edilir.²⁸⁸ II. Mahmud döneminde nişanlar hakkında çeşitli nizâm-nâmeler hazırlanmış olup bu dönemde değişik isim ve türlerde birçok nişan meydana gelmiştir.²⁸⁹

Osmanlı'da nişanlar ilk zamanlarda oval veya çelenk şeklindeydi ancak Abdülmecid Dönemi'nde çıkarılmış olan Nişan-ı İmtiyaz ile birlikte yıldız şekline dönüşmüştür.²⁹⁰ Sultan Abdülmecid Dönemi'nin en dikkat çekici nişanı ise 1852 yılında nizâm-nâmesi yayınlanmış olan Mecidi nişanıdır. Padişahın himayesinde bulunan bu nişan birden beşe kadar beş dereceden oluşmaktaydı. Bu nişan için her rütbede verilmesi gereken bir tavan sayı bulunmakla beraber yabancılar bu durumun dışında kalacaktı. Mecidi nişanından birinci rütbe 50, ikinci 150, üçüncü 800, dördüncü 3000 ve beşinci 6000 olmak üzere toplam 10.000 tane olması düşünülmüştür. Nişan hakkı kazanmak için en az 20 senelik bir hizmet yapmış olmak gerekmektedir. Nişan hayatta olduğu sürece kişide kalacaktı vefat halinde ise

²⁸⁶ BOA, DH.MKT, 1207/46.

²⁸⁷ Tuncay Aykut, "Osmanlı İmparatorluğu Nişanları", *Sanat Dünyamız*, c.10, S:31, s.10.

²⁸⁸ T. Nejat Eralp, "Osmanlılarda Nişan ve Madalya", H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca, (Ed.), *Türkler*, c.13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.1233.

²⁸⁹ Metin Erüreten, *Osmanlı Madalyaları ve Nişanları-Belgelerle Tarihi*, Kansu Matbaası, İstanbul, 2001, s.13.

²⁹⁰ *Nadir Osmanlı, Sikke, Nişan ve Madalyaları*, T.C. Kültür Bakanlığı Anılar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 7 Ekim-5 Kasım 1999, s. 57.

nişanlar hazineye verilmek zorundaydı. Mecidi nişanı Osmanlı Devleti'nde en sık verilen nişandır.²⁹¹

Osmanlı Devleti'nde Mecidi nişanından sonra en çok verilen nişanlardan biride Osmanî nişanıdır. Sultan Abdülaziz tarafından 1861 yılında ihdas edilmiştir. Osmanî nişanı 4 rütbeden oluşmakta olup nişan hayatta olduğu sürede kişide kalacaktı. Bu nişanda Mecidi nişanı gibi her rütbeden belirli sayıda olması kararlaştırılmış olup birinci rütbe 50, ikinci 200, üçüncü 1000 ve dördüncü 2000 adet olmak üzere toplam 3250 tanedir. Yabancılara verilecek nişanlar bu sayı adetinin dışında olacaktı. Ayrıca bu nişanın birinci rütbesini alabilmek için Mecidi nişanın birinci rütbesini almış olmak şarttı.²⁹²

Osmanlı Devleti'nde birçok nişan ve madalya bulunmakta olup dikkat çekici bir madalya olarak da Belediye Madalyası bulunmaktaydı. Bu madalya 26 Aralık 1908 günü toplanmış olan Belediye Genel Meclisinin ilk toplantısında bulunan üyelere verilmiştir.²⁹³

2.9.2. Kırşehir'de Üstün Hizmetli Kişilere Verilen Nişanlar

Belediye Reisi Hacı Ahmed: Kırşehir hükümet konağının inşa edilmesinde göstermiş olduğu çabalardan dolayı ve hükümet konağının sağlanmasında ahalinin yardımında bulunmasını sağlayan Kırşehir Belediye Reisi Hacı Ahmed Efendi 1905 yılında dördüncü dereceden Mecidi nişanı ile ödüllendirilmiştir.²⁹⁴

Kırşehir Belediye Tabibi Şakir Efendi: Kırşehir Belediye tabibi Şakir Efendi 1890 yılında üstün hizmetlerinden dolayı beşinci dereceden Mecidi nişanı ile ödüllendirilmiştir.²⁹⁵ Şakir Efendi'nin göstermiş olduğu hizmetler ve hayırlı işler devam ettiğinden dolayı 1894 yılında dördüncü rütbeden bir kıta Osmanî nişanı ile

²⁹¹ Kemal Hakan Tekin, "Osmanlı Devletinde Gelenekten Yeniliğe Geçişin Anlamı Bir Sembolü: Mecidi Nişanları", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S:28, 2014, s.400-402.

²⁹² İbrahim Artuk, Cevriye Artuk, *Osmanlı Nişanları*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967, s.19-22.

²⁹³ Erüreten, *Osmanlı Madalyaları ve Nişanları-Belgelerle Tarihi*, s.309.

²⁹⁴ BOA, DH.MKT, 1018/39.

²⁹⁵ BOA, İ.DH, 1175/91894.

ödüllendirilmiştir.²⁹⁶ Şakir Efendi'ye 1905 yılında yine dördüncü rütbeden Osmanî nişanı ile ödüllendirilmiştir.²⁹⁷

Kırşehir Mutasarrıfı Hasan Hayri Paşa: 1888 yılında Kırşehir Mutasarrıfı olan Hasan Hayri Paşa'ya önceden verilmiş olan üçüncü dereceden Mecidi nişanı, ikinci dereceden Mecidi nişanına yükseltilecek ödüllendirilmiştir.²⁹⁸

Kırşehir Mutasarrıfı Namık Bey: 1889 yılında Kırşehir Mutasarrıfı olan Namık Bey'in dördüncü dereceden olan Mecidi nişanının yol yapımındaki gayretlerinden dolayı üçüncü yükseltilecek ödüllendirilmiştir.²⁹⁹

Kırşehir Mutasarrıfı Sabit Efendi: 1893 yılında Kırşehir Mutasarrıfı Sabit Efendi dördüncü dereceden Mecidi nişanı ile ödüllendirilmiştir.³⁰⁰

Kırşehir Mutasarrıfı Hayri Bey: Kırşehir Mutasarrıfı Hayri Bey 1900 yılında ikinci dereceden Osmanî nişanı ile ödüllendirilmiştir.³⁰¹

Kırşehir Mutasarrıfı Rükneddin Bey: Kırşehir Mutasarrıfı Rükneddin Bey başarılı hizmetlerinden dolayı 1900 yılında birinci dereceden Mecidi nişanı ile ödüllendirilmiştir.³⁰²

Kırşehir Mutasarrıfı Said Bey: Kırşehir mutasarrıfı Said Bey güzel hizmetlerinden dolayı 1901 yılında ikinci dereceden Mecidi nişanı ile ödüllendirilmiştir.³⁰³

Kırşehir Mutasarrıfı Asaf Paşa: Kırşehir Mutasarrıfı Asaf Paşa'ya iyi hizmetlerinden ötürü 1903 yılında ikinci dereceden Osmanî nişanı ile ödüllendirilmiştir.³⁰⁴

²⁹⁶ BOA, DH.MKT, 302/40.

²⁹⁷ BOA, İ.TAL, 364/51.

²⁹⁸ BOA, DH.MKT, 1551/44.

²⁹⁹ BOA, İ.DH, 1132/88391.

³⁰⁰ BOA, İ.TAL, 14/7.

³⁰¹ BOA, İ.TAL, 226/19.

³⁰² BOA, İ.TAL, 202/26.

³⁰³ BOA, İ.TAL, 261/79.

³⁰⁴ BOA, İ.TAL, 314/6.

Kırşehir Nüfus Memuru Abdalbaki Bey: Kırşehir Nüfus Memuru Abdalbaki Bey iyi ve başarılı hizmetlerinden dolayı 1900 yılında dördüncü dereceden Osmanî nişanı ile ödüllendirilmiştir.³⁰⁵

Polis Komiseri Mehmed Şakir Efendi: Osmanlı Devleti'ne yapılan muhacir iskanları sebebiyle Hüdavendigâr Vilayeti dahilinde bulunan Aziziye kazası yakınına muhacirlerin yerleştirilmesinde üstün hizmetlerinden dolayı Polis Komiseri Mehmed Şakir Efendi 1894 yılında beşinci rütbeden Mecidi nişanı ile ödüllendirilmiştir.³⁰⁶

Polis Komiseri Şükrü Efendi: Polis Komiseri Şükrü Efendi yangın söndürme hususundaki hizmet ve gayretlerinden dolayı 1905 yılında beşinci dereceden Mecidi nişanı ile ödüllendirilmiştir.³⁰⁷

Polis Mustafa Efendi: Kırşehir'de görev yapan polislerden Mustafa Efendi ayarı bozuk ziynet altınlarının ortaya çıkarılmasında oldukça çaba gösterdiğinden dolayı 1901 yılında beşinci dereceden Mecidi nişanı ile ödüllendirilmiştir.³⁰⁸

Eczacı Mihran Efendi: Mihran Efendi fakir halka ve askeriye verdiği ilaçların ücretini almayarak bağışlamıştır. Bu gibi çabalarından dolayı 1907 yılında Rütbe-i Rabiya veya dördüncü rütbeden Mecidi nişanı ile ödüllendirilmesi talep edilmiştir. Askeri Hastanesi eczacılardan olan Mihran Efendi'ye bu nişanlardan hangisinin verildiği hakkında kesin bir bilgi yoktur.³⁰⁹

³⁰⁵ BOA, DH.MKT, 2412/34.

³⁰⁶ BOA, DH.MKT, 238/21.

³⁰⁷ BOA, DH.MKT, 1034/52.

³⁰⁸ BOA, DH.MKT, 2509/49.

³⁰⁹ BOA, DH.MKT, 1160/90.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ KIRŞEHİR

3.1. II. Meşrutiyet'in İlk Yıllarında Belediyecilik Faaliyetleri

I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde Jön Türkler etkili olmuştur. Jön Türkler terimi daha çok Avrupa'da bilinmekle beraber Osmanlı Devleti'nde bu gruba Yeni Osmanlılar veya Genç Osmanlılar denilmiştir. 1889'dan itibaren Yeni Osmanlılar'ın muhalefeti genç ve yeni bir kadro ile yeniden başlamıştır. Bu örgütün ismi daha sonraları İttihat ve Terakki adını alacaktır.³¹⁰ İttihat ve Terakki bir süre sıkıntılar yaşadıkdan sonra ikinci kez 1906 yılında Selanik'te kurulmuş olup Manastır'da bir şube açarak hızla teşkilatlanmış ve Osmanlı Devleti'nde önemli bir yapı taşı olmuştur.³¹¹ Böylelikle II. Abdülhamid tarafından 1878 yılında kaldırılmış olan meşruti yönetim ve anayasa 23 Temmuz 1908'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin etkisi ile tekrar yürürlüğe girmiştir.³¹² 23 Temmuz 1908 tarihli irade-i seniyye ile Meclis-i Mebusanın tekrar aktif hale getirilmesi için seçimlere gidilme kararı alınmıştır. Hemen bir seçim yasası çıkarılarak iki dereceli seçimlerin yapılmasına karar verilmiştir. 17 Aralık 1908 yılında seçimler tamamlanmış olup II. Abdülhamid'in de katılmış olduğu bir törenle Meclis-i Mebusan tekrar açılmıştır.³¹³ Bu seçim sonucu Ali Rıza Efendi³¹⁴ ve Mahmud Mahir Efendi³¹⁵ Kırşehir Mebusu olmuşlardır.³¹⁶

³¹⁰ Sina Akşin, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987, s.19-22.

³¹¹ Kazım Karabekir, *İttihat ve Terakki Cemiyeti*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s.79.

³¹² Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012, s.44.

³¹³ Fevzi Demir, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1994, s.24,25,88.

³¹⁴ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-II. Dönem 1923-1927*, c.3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s.517: Ali Rıza Benliğa 1871 yılında Avanos'ta doğmuştur. Babası Benliğazade Mehmet Efendi'dir. Avanos Rüşdiyesi bitirmiş ardından Hukuk Mektebi'ne girmiş ve 1901 yılında mezun olmuştur. Yapmış olduğu görevler: Milli Eğitim Bakanlığı Maarif Meclisi Kaleminde Zabıt Kâtipliği, Selanik İstinaf Mahkemesi Üyeliği, İthamiye Heyeti Başkanlığı, Fevkalade Mahkeme Üyeliği, İdadi Okulunda Kavanin, İdadi Okulunda Coğrafya Öğretmenliği, İstanbul Birinci Sınıf Sulh Hakimliği, İstanbul Öğretmen Okulu Tarih-Coğrafya öğretmenliği, Selçuk Hatun Sultanisi Tarih Coğrafya öğretmenliği, Kastamonu İstinaf Mahkemesi Başkanlığı, İzmir İstinaf

II. Meşrutiyet'in ilanı ile belediyeler içinde bulunmuş olduğu sıkıntıları daha belirgin bir biçimde ifade etmeye başlamıştır. Bu durumda Meclis-i Mebusan'ın aktif olması önemlidir çünkü halkçılık anlayışı çerçevesinde yerel sorunlara daha çok önem verilmeye başlandı. Bu dönemde birçok belediye yeni gelirlerin tahsisi için hükümet merkezini sıkıştırmıştır.³¹⁷ II. Meşrutiyet Dönemi'nde belediyelerden sağlık için temizliğe dikkat edilmesi, yolların geceleri fenerlerle aydınlatılması, hastaneler yapılması, su ihtiyaçlarının giderilmesi, çarşı ve pazarların tamir edilmesi gibi bir takım beklentiler mevcuttu. Ancak bu dönemde sadece Selanik ve İzmir belediyeleri ön plana çıkmıştır.³¹⁸

3.1.1. Kırşehir Belediyesi

II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında Kırşehir Belediye Reisi olarak Rıza Bey³¹⁹ görev yapmıştır. Ancak bu yıllarda Kırşehir Belediyesi'nde tam bir kargaşa mevcuttu bunun sebebi ise Rıza Bey'in belediye reisliği görevini kendi menfaatleri uğruna kullanarak kanunsuz işler yapmasıdır. Rıza Bey hakkında belediyenin tek gelir kaynağı olan mekânlar ve dükkânları dahi zarara uğrattı yönünde şikâyetler mevcuttur. Hatta Rıza Bey'in babası olan Hüseyin Efendi'nin bölgede nüfuz sahibi olmak için Kırşehir'in Mecidiye kazasından bölgenin ileri gelen aileleriyle kız alıp kız vermek suretiyle akrabalık ilişkileri kurduğu yönünde çeşitli şikâyetler meydana gelmiştir. Ayrıca akrabalarının bir kısmının da hükümet dairelerine yerleşmelerine katkıda bulunmuştur. Rıza Bey kardeşi Esad Ağa³²⁰'yı ve kayını Mahbub Efendi'yi³²¹

Mahkemesi Başkanlığı, Memurin Muhakemat Heyeti Başkanlığı. 4 Dönem Kırşehir Mebusluğu yapmıştır. 1923 yılında Kırşehir Milletvekili seçilmiştir. 5 Mayıs 1926 yılında vefat etmiştir.

³¹⁵ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi, I. ve II. Meşrutiyet*, c.2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s.240: “Mahmud Mahir Bey, 1867'de Avanos'ta dünyaya gelmiştir. Hukûk Mektebini bitirmiştir. Dava vekili olarak çalışmıştır. Seçimlerin başlaması üzerine Kırşehir'den aday olmuş ve 31Ekim 1908'de 72 oy alarak mebus seçilmiştir. İkinci ve Üçüncü dönemde de aynı görevi sürdürmüştür.”

³¹⁶ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, H.1326-M.1908, s.91.

³¹⁷ Küçükkuşurlu, *Erzurum Belediyesi Tarihi I*, s.117.

³¹⁸ Volkan Aksoy, *II Meşrutiyet Dönemi'nde Trabzon*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2014, s.261.

³¹⁹ BOA, DH.MUİ, 41/24: Mustafa Efendi zade Rıza Bey'i Kırşehir'de zorbalık ve diktatörlük etmiş ve halk üzerinde zulüm uygulamaktan başkan vasfı bulunmayan Kör Mehmed Ağa torunlarından birisi şeklinde ifade etmektedir. BOA A.}MKT.UM, 115/42; Kör Mehmed Ağa Kırşehir Müdürü olarak 1850 yıllarında görev yapmıştır. Kendisi ve oğulları hakkında birçok şikâyet mevcuttur: BOA, MVL, 339/15. BOA, HAT, 668/32571. BOA, HAT, 735/34904.

³²⁰ Esad Ağa (Ulusoy) 1920 yılında belediye başkanı olacaktır.

de belediye dairesine aza tayin ettirmiştir. Belediye azalarından olan Hacı Agob Ağa'yı da kendi tarafına çekerek belediye dairesini tamamen kendi menfaatlerine kullanmıştır. 20 senedir belediye kitabesinde bulunan Nuri Efendi hakkında gelirler harcamalar ve birçok demirbaş eşyanın ziyan edilmiş ve tahsil olunan belediye cezalarında belirsizlik tespit edildiği için belediye heyetince şüpheli bulunmuştur. Ayrıca Kırşehir'in Keskin kazasında 80.000 guruşluk arazi gelirinin çalınması suçuna ortak kabul edilerek görevden uzaklaştırılmıştır. Ancak Rıza Bey tarafından bu durum görmezlikten gelinmiştir.³²²

Rıza Bey hakkında şikâyetle bulunan Mustafa Efendi zade bir tespitte bulunarak Kırşehir'de aslında belediyenin kurulamadığını bunun sebebi olarak ise belediye reislerinin yapmakla yükümlü olduğu işleri kötü devirleri gerekeççe göstererek suiistimal ettiğini belirtmektedir. Ayrıca belediye işlerinin yürümemesine bir engel olarak işlerin ehli olmayan kişilere menfaat amacıyla verildiğinden dolayı memleketin muhtaç olduğu kalkınma ve ilerlemenin ilerlemediğini belirtmektedir. Mustafa Efendi zade yolların bozuk olduğunu, kaldırım, köprü ve yasadışı vergi alımlarının olduğunu belirtmektedir. Ayrıca belediye kolcularının Rıza Bey ve Mahbub Efendi'ye bağlı bulunmasından dolayı kendilerine verilmiş olan kanun görevlerini yerine getirmeyip sadece bu kişilerin işlerinde çalışarak belediyeden maaş almaktadırlar.³²³

Mahmud Efendi zade 1910 yılında Kırşehir Belediyesi'nin ihmallerinden dolayı şehirdeki durumu şu şekilde ifade etmektedir: Ahali ve çöpçülerin sokaklara ve arsalara çöp döktüğü, lokanta ve aşçı dükkânlarında bakır kapların kalaysız olduğu, hamamlardaki havlu ve peştamalların kirli olduğu, hane ve dükkânlardan pis su aktığı, ruhsat almadan suyolları ve lağımın açıldığı, hususi su yollarının ve gaz

³²¹ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-II.Dönem 1923-1927*, c.3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s.519. Mahbub Efendi (Mahbub Erdoğan): 1871 (1287)'de Kırşehir'in Merkez İlçesi Güldiğen Mahallesi'nde doğdu. 1886'da Kırşehir Rüştüyesini bitirdi. Çeşitli medreselerde öğrenimini sürdürdükten sonra ticaretle meşgul oldu. Nisan 1919'da Kırşehir Belediye Başkanlığına seçilmiş olup 1921'e kadar görevini sürdürmüştür. Ayrıca Kırşehir Sancağı İdare Meclisi Üyeliği ve Kırşehir Müdafaayı Hukûk Merkez Heyeti Başkanlığı yapmıştır. TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katılarak 12 Temmuz 1923'te 255 oy alarak Kırşehir Milletvekili olmuştur. Mahbub Erdoğan 1924 yılında vefat etmiştir.

³²² BOA, DH.MUİ, 41/24.

³²³ BOA, DH.MUİ, 41/24.

borularının bozukluğu, koyun postlarının hayvan üzerinde açıkta götürüldüğü, her türlü eşya ve yiyecek, kap, fıçı gibi ürünleri yol üzerine koymak, meyhaneci ve kahveci gibi esnafların yol üzerine ruhsatsız olarak sandalye koyması ve yemek pişirmesi, zayıf ve hasta hayvanların kesilmesi, dükkânlarda ve sokaklarda bozuk, çürük olan et, balık, meyve, erzak ve benzeri yiyeceklerin satılması, eksik tartıların bulunması, hamuru bozuk ekme satmak, feneri olmayan yerlerde yük taşımak ayrıca cılız ve yaralı hayvanlara eşya yükleme (yük beygirlerini 120 ve eşeklere 60 kıyyeden fazla yük koymak), halkın sağlığına zararlı olan yaş deri, kemik, boynuz, paçavra ve bunlara benzer kokmuş ürünleri bulundurmamak, duvar diplerine gübre dökmek, belediyenin uygun görmediği yerlerde başıboş hayvanların gezmesi, açıktan suya girmek, yazları Câmî ve çarşı bitişiğindeki tuvaletlerden gelen kokular gibi sayısız sıkıntılar mevcuttur. Rıza Bey'in belediye reisliğine halka hizmet için değil zulüm için geldiği ifade olunmaktadır.³²⁴

3.1.2. Belediye ve İdare Kanunu

İstanbul Belediyesi 1908'e kadar 10 belediye dairesine ayrılarak her dairenin başına birer müdür atamak süresiyle idare edilmiştir. II. Meşrutiyet ile birlikte 1876 tarihli belediye kanunu tekrar düzenlenmeye başlandı. Buna göre İstanbul Belediyesi 20 belediye dairesine ayrıldı. Bu düzenlemeye göre dairenin reisi ile iki azası Şehr Emâneti'nde toplanarak 64 azadan oluşan Cemiyeti Umumiye-i Belediye'yi oluşturmuşlardır. Ancak her belediye dairesinin kendine ait belediye meclisi ve reisinin bulunması nedeniyle işler yoluna bir türlü girememiştir.³²⁵ Ayrıca bu kanunda belediye dairelerine, Şehr Emâneti karşısında idarî ve mali açıdan özerk bir statü tanınması nedeniyle her belediye kendi sınırları içerisinde bağımsız hareket etmiştir. Bir süre sonra bu kanun belediye hizmetlerini olumsuz etkilemeye başladığı için 1912 yılında şehremini Cemil Paşa tarafından hazırlanan "Dersa'âdet Teşkilat-ı Belediye Hakkında Kanun-ı Muvakkat" yayınlanmıştır. Bu kanun ile birlikte belediyelerin ayrı ayrı daire oluşturması durumuna son verilerek Şehr Emâneti tek belediye dairesi olarak kabul edilmiştir. Cemiyet-i Umumiye-i Belediye de yeniden

³²⁴ BOA, DH.MUİ, 41/24.

³²⁵ Osman Nuri Ergin, *Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, İstanbul Üniversitesi Hukûk Fakültesi İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü, Cumhuriyet Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1936, s. 129,130.

yapılandırılarak üyeleri doğrudan halk tarafından seçilmesi kabul edilmiştir. Bu yapı 1903 yılında çıkarılan 1580 sayılı belediye kanununa kadar yürürlükte kalmıştır.³²⁶ Bu dönemde diğer belediyeleri kapsayan bir kanun çıkarılmamış olup 1877’de çıkarılmış olan “Vilayet Belediye Kanunu” hala yürürlüktedir.

II. Meşrutiyet Dönemi’nde ülke yönetimi konusu hakkında Şuray-ı Devlet bünyesinde çalışma yapmak amacıyla bir kurul oluşturulmuştur. Bu kurul Kanun-i Esasi ve vilayetler alınan bilgiler doğrultusunda bir tasarı hazırlamış ancak Balkan savaşları nedeniyle kanun halini alamamıştır.³²⁷ 26 Mart 1913 tarihinde İttihat ve Terakki’nin egemen olduğu kabine vilayetlerin idaresi için “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati” adı ile geçici vilayet kanunu çıkartarak merkeziyetçiliği kuvvetlendirmiştir.³²⁸ Bu kanun II. Meşrutiyet Dönemi’nin en önemli idarî reformu olarak görülebilir. Bu kanuna göre vilayetın kurumları şunlardır: Vilayet Umumi Meclisi: seçimle belirlenir, icra kararı yetkisi vardır, Hukûk işleri ile ilgilenir. Vilayet Encümeni: Vilayet Umum Meclisi tarafından seçilir ve meclis adına görev yapar. Vilayet İdare Meclisi: Hem merkez, hem de vilayeti temsil eder. Vilayetlerin yürütme organı olan vali ve diğer görevlerde bulunan seçimli üyeleri barındırır.³²⁹ Vilayet kurumlarında belediyeleri ilgilendiren bir takım konularda bulunmaktaydı: Örneğin belediye meclisinin almış olduğu kararları incelenmesi ve belediye meclis üyelerinin bazı seçimlerde etkin olması konuları söz konusudur.³³⁰

3.1.3. Belediye Bütçeleri

II. Meşrutiyet Dönemi’nde mali açıdan belediyelerin gelir kaynakları çoğaltılmıştır. Belediyelerdeki gelirlerin daha düzenli olması amacıyla 1914 yılında ilk önce Rüsüm-ı Belediye Kanun-ı Muvakkat yürürlüğe girmiştir. Ancak bu kanuna

³²⁶ Oktay, “Osmanlı Döneminde Modern Belediye Kurumunun Doğuşu ve Gelişimi”, s.392,393.

³²⁷ Yüksel Kaştan, “Osmanlı Devleti’nde “1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-i Muvakkati” İle Vilayet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, c.2, S:2, Ocak 2016, s.83.

³²⁸ İlber Ortaylı, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Yerel Yönetimler”, V. Akyüz, S. Ünlü, (Ed.), *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, c.1, (445-466), İstanbul, 1996, s.463.

³²⁹ Cenk Rehyan, “Bir Belge: 1913 Tarihli Vilayet Genel İdaresi Geçici Kanunu”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, c.9, S:1, Ocak 2000, s.130.

³³⁰ Kaştan, “Osmanlı Devleti’nde “1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-i Muvakkati” s.87,88

da ek düzenlemeler yapılarak 1915 yılında Rüsüm-ı Belediye Kanunu adıyla yeni bir kanun getirilerek tüm belediyeleri kapsayan bir gelir düzenlemesi yapılmıştır.³³¹ Bu kanun ile birlikte belediye dairelerindeki emlak sahiplerinden temizlik işleri vergisi ve aydınlatma vergisi alınarak bu vergilerin devlet gelirleriyle birlikte toplanması kararlaştırılmıştır. Hayvan, kantar, kile, zebhiye gibi vergiler aynı şekilde alınmaya devam edecekti. Bu dönemde ayrıca belediye gelirlerine katkı sağlamak amacıyla tellâliye vergisinin belediyeler tarafından tahsil edilmesi için bazı belediyeler Şuray-ı Devlet'ten istekte bulunulmuştur.³³²

3.2. Millî Mücâdele Dönemi

3.2.1. Millî Mücâdele Dönemi'nde Belediyeler ve Kırşehir Belediyesi

İttihat ve Terakki iktidarının etkisi ile 2 Ağustos 1914 yılında Türk-Alman dostluk anlaşması yapılmış olup daha sonra ise Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na dâhil olmuştur. I. Dünya Savaşı kaybedilmiş olup Talat Paşa kabinesi 8 Ekim 1918'de istifa etmiştir.³³³ Daha sonra 27 Ekim 1918'de itilaf devletleri ile Türk tarafı arasında görüşmeler başlamıştır. Bu görüşmelerde İtilaf Devletleri adına Amiral Calthorp Türk tarafı adına ise Rauf Orbay'ın önderliğinde bulunan heyet bulunmaktaydı. Birçok itiraza rağmen 30 Ekim 1918 günü bu Mondros Mütarekesi meclisten gelecek cevabı beklemeden imzalanmak zorunda kalmıştır.³³⁴ İzmir'in 15 Mayıs 1919 günü İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesine Türk halkı tarafından şiddetle karşı çıkılarak bütün Türk topraklarında milli cemiyetler ve Kuvâ-yı Milliye teşkilatları kurulmuştur.³³⁵ Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a çıkışı ve ardından gelişen olaylar ile Millî Mücâdele başlamıştır.³³⁶

³³¹ Ayşe Atik, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Karikatürlerinde Osmanlı Kurumları, Gündelim Yaşam ve Halk İmgeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2014, s.67.

³³² Küçükkuşurlu, *Erzurum Belediyesi Tarihi*, s.120-125.

³³³ Osman Demirbaş, *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Milli Mücadele*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1999, s.33-35.

³³⁴ Elif Dönmez, *Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Milli Mücadele'ye Yansımaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, 2012, s.40.

³³⁵ Yücel Özkaya, "İzmir'in İşgalinin Anadolu'daki Tepkileri", *Atatürk Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S:1, 1988, s.65.

³³⁶ Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970, s.1-15.

İzmir'in işgaline dönemin belediye başkanları ve heyetleri tarafından birçok tepki gösterilmiştir: 21 Mayıs 1919'da Bilecik Belediye Reisi Mustafa Kemal ve Müftü Mehmed tarafından bir telgraf çekilmiş olup bu telgrafta İzmir'in Yunanlar tarafından işgalinin kaldırılması hususunda tepkilerini ifade etmişlerdir.³³⁷ 18 Temmuz 1919 yılında İzmir'in Yunanlar tarafından işgali üzerine Redd-i İlhak Cemiyeti'nden Malatya Belediyesi'ne bir telgraf çekilerek vatan ordusuna yardım edilmesi beyan edilmiştir. Bunun üzerine Belediye reisi önderliğinde bölge halkı bir miting düzenlemişlerdir.³³⁸ 19 Temmuz 1919'da yine aynı şekilde İzmir'in Yunanlar tarafından işgali üzerine Redd-i İlhak Cemiyeti tarafından Bitlis Belediyesi'ne bildirilmiş belediye reisliği vatan ordularına yardımdan söz edilmesinin bölgede heyecana sebep olduğunu belirtmiştir.³³⁹ Bolu Belediye başkanı Hafız Hakkı Bey önderliğinde İzmir'in işgaline karşı Bolu Belediyesi meydanında çeşitli protesto mitingleri düzenlenmiştir.³⁴⁰ İşgaller sırasında bazı Belediye Reisleri zor durumda kalmışlardır. Örneğin Edirne Belediye Reisi Şevket Bey ve arkadaşları Venizelos kabinesi tarafından tutuklanmış olup 22 Kasım 1920 yılında serbest bırakılmışlardır.³⁴¹ Genellikle belediyeler Millî Mücadele'ye aktif olarak destek vermişlerdir ancak bazen bu durumun akside söz konusu olmuştur. 1919 yılında Viranşehir Belediye Reisi Molla Halil ve beraberinde ahaliden birçok kişiyle birlikte İngilizleri Viranşehir'e davet etmişlerdir. Bu durumu haber alan Meli ve Karakeçi aşiretleri tarafından bunların kazadan çıkarılmaları için ikazda bulunmuş olup başka bir kazaya sürülmeleri belirtilmiştir.³⁴²

Millî Mücadele Dönemi boyunca belediyeler ile ilgili olarak çeşitli bildirimler ve kararnameleler aktif olarak yayınlanmıştır. Öncelikli olarak 19 Aralık 1919'da askeriye tarafından kullanılan petrol, benzin ve mezbahalarda kesilen hayvanlardan

³³⁷ Taner Bilgin, *Millî Mücadele Döneminde Bilecik*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2012, s.49.

³³⁸ BOA, DH.ŞFR, 630/102.

³³⁹ BOA, DH.ŞFR, 630/115.

³⁴⁰ Nuray Özdemir, "Millî Mücadele Döneminde Bolu Belediye Başkanı İlyaszade Hafız Hakkı Bey'in Çalışmaları", 21. Yüzyılda Köroğlu ve Bolu Araştırmaları Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarih ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri (17-18 Ekim 2009 Bolu, Dörtdivan/Türkiye) A.Yaman - A. Aktaş Yasa - E. Öztürk - B. Kaya Yiğit. (Ed.) Aban İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkez, Yayınları No: 9, Bolu, 2011, s.513

³⁴¹ BOA, DH.EUM.SSM, 45/4

³⁴² BOA, DH.İ.UM.EK, 52/97.

belediye vergisinin alınmaması belirtilmiştir.³⁴³ Daha sonra 5 Ocak 1920 tarihli bir kararname ile önceden çıkarılmış olan belediye kanunları ile ilgili bir takım düzenlemeler yapılmış olup yeni düzenlemelerde getirilmiştir. 1877 tarihli Dersa'âdet Belediye Kanunu'nun birinci maddesinde belirtilen sınır dâhilinde bulunan 18 yaşından 60 yaşına kadar bütün ikamet eden ve misafir erkek nüfustan 1920 senesinden itibaren 2 lira yol vergisi alınması kararlaştırılmıştır. Ancak 1914 tarihli geçici kanun dolayısıyla hariç tutulanlar ile temsilciliklere, sefaretlere, konsolosluklara mensup olanlar doğrudan doğruya hükümet veya hükümetin onayı altında bulunan cemiyetler, hayır kurumları aracılığıyla beslenmekte olan muhacirler ve iki aydan fazla Dersa'âdet'te ikamet etmeyen ve etmeyecek olan misafirler bu vergiden ayrı tutulmuşlardır.³⁴⁴

Tablo 5. 5 Ocak 1920 Sayılı Kararnameye Göre Belediyeler Tarafından Binek Hayvanları ve Taşıtlardan Alınacak Vergiler³⁴⁵

Taşıt	Lira
Çift hayvanlı binek arabalarından	20
Tek hayvanlı binek arabalarından	10
Manda ve öküz arabalarından	10
Çift hayvanlı yük arabalarından	8
Tek hayvanlı yük arabalarından	4
Büyük ve binek hayvanlarından	3
Merkeblerden	2
Binek otomobillerinden	60
Kamyon otomobillerinden	100
Motosikletlerden ve saydefarlardan (?)	10
Bisikletlerden	4

Devlet dairelerine, askeriye, temsilciliklere, sefaretlere, konsolosluklara ait olan nakil araçları ile erkân, ümera ve zabitanın kanunen beslemek mecburiyetinde

³⁴³ BOA, DH.UMVM, 57/33.

³⁴⁴ BOA, İ.DUİT, 97/15.

³⁴⁵ BOA, İ.DUİT, 97/15.

buldukları binek hayvanları bu vergiden muaf sayılacaklardır. Kişilere ait yol vergileri Temmuz ve Ağustos aylarında iki taksit halinde ödenmesi, nakil araçlarına ait yol vergisi ise Temmuz, Ağustos, Eylül ve Ekim olmak üzere 4 taksit halinde ödenmesi kararlaştırılmıştır.³⁴⁶

6 Temmuz 1920 tarihli Büyük Millet Meclisinin kararları doğrultusunda İdare Meclisleri, Belediyeler, Müdafaa-i Hukûk Cemiyetleri, Askere Alma Reisleri ve Valilerin tamamının vatanın savunulmasında görevli oldukları belirtilerek şu maddeler tebliğ edilmiştir:³⁴⁷

- 1-Mıntıkasında buldukları en büyük askeri kumandanın göstereceği lüzum, ihtiyaç ve eğitime göre vatanın savunmasına vasıta ve araç temin etmekle sorumludurlar.
- 2-Ulema, bilginler, eşraf ve beldeden heyetler oluşturulmasıyla halkı doğru yola harekete geçirmeye, silahlarıyla memleketi savunmaya sevk edeceklerdir.
- 3-Ahaliden silah ve cephanesiyle memleketi savunmaya, savunmaya katılmayacak olanların da silah ve cephanelerini ordunun faydasına bırakmaya mecburdurlar.
- 4-Vatanın savunulması için silâh altında bulunan ve hala silâh altına alınmakta olan yabancı dış hekimlerinin doğruca memlekete sevkleri hızlandırılması ve temin edilecek kanun dışı istisnalara asla meydan verilmeyerek bu konuda müsamaha gösterenler şiddetle cezalandırılacaktır.

Millî Mücâdele’de Kırşehir ve Kırşehir Belediyesi aktif olarak rol oynamıştır. Kırşehir bu dönemde her hangi bir düşman işgaline uğramamış olmasına rağmen ülkenin karşı kaldığı haksız işgallere karşı tepkisini göstermiştir.³⁴⁸ 3 Aralık 1919’da Kırşehir Belediye Reisi³⁴⁹ ve bölgedeki birçok kişi tarafından İzmir’in işgalini

³⁴⁶ BOA, İ.DUİT, 97/15.

³⁴⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1-3-17/30-18-1-1.

³⁴⁸ Özüçetin, “Samsun’dan Kırşehir’e Uzanan Süreç ve Kırşehirlilerin Milli Mücadeleye Katkıları”, s.97.

³⁴⁹ Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, s. , s.519: Bu tarihte Kırşehir Belediye Reisi olarak 1919 yılında seçilmiş olan Mahbub Efendi (Mahbub Erdoğru) bulunmaktaydı.

protesto amacıyla bir miting³⁵⁰ düzenlenmiş olup üzerine düşen görevleri getirmeye hazır olduklarını belirten çeşitli telgraflar çekmişlerdir.³⁵¹ Cevat Hakkı Tarım³⁵², da İzmir'in işgali sonrasında duygularını şu şekilde ifade etmektedir: 'İşgal kuvvetlerinin himayesi altında Yunanlıların İzmir'e asker çıkarışı, Kör İzzet diye anılan valinin düşman kumandanını ziyaret edişi, bütün işkence ve tazyike rağmen 'Yaşasın Venizelos' diye bağırarak istemeyen birçok vatan evlatlarının dipçikler altında can verışı, hatta Dördüncü Kolordo Askerlik Şubesi Başkanı Miralay Süleyman Fethi Bey'in barbarca şahadeti haberi bir bomba gibi patlamıştı'.³⁵³

Millî Mücadele Dönemi boyunca Kırşehir ve Keskin Kazasından kurulan milli kuvvetler Batı ve Adana cephelerine gönderilmekteydiler.³⁵⁴ Bu dönemde 500 kişilik bir Kırşehir taburu oluşturulmuştur. "Sivas, Kayseri, Yozgat, Çorum ve Kırşehir bölgelerinde 100.000 insan ve 50.000 hayvan iaşesini karşılamak için stok ambarlar kurulması kararlaştırılmış ve Köprüköy ve Kırşehir'de ambarlar açılmıştır."³⁵⁵ 1921 yılının sonlarına doğru Kırşehir'de bulunan 1500 yataklı askeri hastanede Millî Mücadele boyunca aktif olarak kullanılmıştır.³⁵⁶ Millî Mücadele de Kırşehirli yurt savunmasında bütün güçleriyle bulunmuş olup resmi kayıtlara göre Kırşehir'den 210, Mucur kazasından 75 ve Avanos kazasından 85 şehit vardır.³⁵⁷

³⁵⁰ BOA, BEO, 4604/345240: "İzmir mezâliminin devâmı ve ahîren Urf ve Maraş ve Ayntab'ın işgâli pek ziyâde bâdî-i te'sirât olduğuna ve bu bâbda terettüb edecek vezâif-i vataniyenin ifâsı husûsunda emre muntazır bulduklarına dâir Kırşehri'de akd olunan miting nâmına belediye reisi ile diğer müte'addid zevâtın imzâlarını hâvî keşîde olunup manzûr-ı âlî buyrulan ve mündericâtı Bâb-ı âlice nazar-ı ehemmiyete alınmış ve kendilerine de münâsib cevâb yazılmak üzere ber mantûk-ı emr ü fermân-ı hazret-i pâdişâhî mâbeyn-i hümayûn-ı mülûkâne başkitâbet-i aliyyesinden irsâl olunan telgrafnâme matviyyen taraf-ı devletlerine gönderilmiş olmağla mündericâtına ve iş'âr-ı sâbika nazaran lâzım gelenlere vesâyâ-yı mukteziye ifâsının cânib-i vilâyete tebliğine himmet."

³⁵¹ BOA, BEO, 4604/345240.

³⁵²

³⁵³ Alper Seyfeli, *Millî Mücadele'de Kırşehir*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2004, s.20.

³⁵⁴ Kazım Özalp, *Millî Mücadele 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998, s.158.

³⁵⁵ Özüçetin, "Samsun'dan Kırşehir'e Uzanan Süreç ve Kırşehirliilerin Milli Mücadeleye Katkıları", s.103.

³⁵⁶ Özüçetin, "Samsun'dan Kırşehir'e Uzanan Süreç ve Kırşehirliilerin Milli Mücadeleye Katkıları", 103.

³⁵⁷ Ethem Basınoğlu, *Çeşitli Yönleriyle Kırşehir*, Filiz Yayınları, Kırşehir, 1981, s.45.

3.2.2. Kırşehirli Gençler Derneği

I. Dünya Savaşı sonrası terhis edilerek Kırşehir'e dönen gençler tarafından 1918 yılı Şubat ayında "Kırşehirli Gençler Derneği" adıyla 10 kişiden oluşan bir dernek kurmuşlardır. Bu dernek bağımsızlık duygularının etkisiyle sosyal ve siyasal amaçlı çeşitli çalışmalar yapmak için kurulmuştur. Bu derneğin Reisi Garipoğlu Reşat (Özdeş)'di üyeleri arasında daha sonraları Kırşehir Belediye Başkanı olacak olan Cevat Hakkı (Tarım)³⁵⁸'da bulunmaktaydı.³⁵⁹ Özellikle İzmir'in işgali sonrasında her türlü siyasi gelişmeleri, gazete ve telgraflarını dernek binasında bulundurarak halkı bilinçlendirmeye çalışmışlardır.³⁶⁰

Mustafa Kemal Paşa bu Kırşehirli Gençler Derneği'ni ziyaret ederek onlarla sohbet etmiştir. Mustafa Kemal Paşa burada kısa bir konuşma yaptıktan sonra Dernek Başkanı Mustafa Hilmi tarafından derneğin nizâm-nâmesi takdim edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa "Milli hedef ve gayelerimizin bu eserde tesbit ve bilfill tatbik edilmekte olduğunu görmekte bahtiyarım" demiştir. Ardından derneğin hatıra defterine el yazısı ile şu notu düşmüştür: "Kırşehir gençlerinin, vatanımızda gençliğin kıymetli bir enmuzeci olduklarını isbat edecek efkart metine ve musıbe ile mütehalli buldukları kanaatle vazı imza eyleriz". 24 Aralık 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın yazmış olduğu bu nota yanında bulunan arkadaşları Hüseyin Rauf, Mazhar Müfit, Ahmet Rüste ve Hakkı Behiç'te imza atmışlardır.³⁶¹

3.2.3. Kırşehir Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti

Kırşehir Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti Müftü Halil (Gürebüz) Bey reisliğinde kurulmuştur. Cemiyet önceleri çalışmaları medrese binasında yürütmüş olup ardından Kırşehir Kalesi'ndeki bir idadi binasında sürdürmüştür. Cemiyet'in şube

³⁵⁸ Cevat Hakkı Tarım 1893 yılında Kırşehir'de doğdu, Kırşehir Tarihi üzerine birçok çalışma yapmış olup, ayrıca Kırşehir Belediye Başkanlığı yapmıştır. Detaylı bilgi için bakınız: Güneş Şahin, "Yerel Tarih Çalışmalarına Katkı Sağlayan Bir Aydın: Cevat Hakkı Tarım", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c.36, S:62, 2017, s.229-245.

³⁵⁹ *Kırşehir 1923-1998*, 75. Yıl İl Yıllığı, Başbakanlık Basımevi, 1998, s.17.

³⁶⁰ Y. Özüçetin, "Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Kırşehir", Y. Özüçetin (Ed.), *Kırşehir (Siyasi Tarihi ve Kırşehir Tarihi Bibliyografyası)*, (228-483), Gökçe Ofset, Ankara, 2014, s.231.

³⁶¹ Cevat Hakkı Tarım, *Atatürk Kırşehir'de, İnkılâpçı Bir Öğretmen Habip Arıöz*, Memleket Matbaası, Ankara, 1956, s.4-7.

reisliği Haydar Bey ve 6 üyeden oluşmaktaydı. Millî Mücâdele boyunca Kırşehir ve civar bölgelerde etkili olmuştur.³⁶² Bu cemiyet bölge halkının Millî Mücâdele bilincinin artmasında etkili olmuştur. Millî Mücâdele sırasında her türlü ihtiyaç duyulan teçhizatın sağlanmasında sivil ve askeri işlerin sağlanmasına yönelik başarılı işler yapmışlardır.³⁶³

3.2.4. Mucur Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti

Mucur Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti Ahmet Cevat (Akın) Bey tarafından kurulmuştur. 7 kişiden oluşan bu cemiyetin üyelerinden biriside Mucur Belediye Reisi Derviş (Dündar)'dır. Mustafa Kemal Paşa Mucur'a gelmeden önce Ahmet Cevat Bey merkez kaza ve kazaya bağlı köylere giderek halkı Millî Mücâdele konusunda bilgilendirmiştir. Mustafa Kemal Paşa bu cemiyetin çalışmalarını gayet başarılı bulmuştur.³⁶⁴ Bu cemiyet İzmir'in işgalini telgraf çekerek protesto etmiş ve Damat Ferit Paşa hükümetini tanımadıklarını Bab-ı Ali'ye telgrafla göndermişlerdir. Cemiyetin kurucusu olan Ahmet Cevat Bey "Fahri Hemşehrilik" ve "Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası" verildiği ifade edilmektedir.³⁶⁵

3.2.5. Kaman Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti

Kaman Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti Hacı Ali Bektaş tarafından kurulan cemiyet Millî Mücâdele'ye destek vermiş olup Kaman halkının beraberliğinin pekişmesine yardımcı olmuştur. Hacı Ali Bektaş Ağa, Mustafa Kemal Paşa'nın Kaman ziyaretinde karşılanma çalışmalarını yürütmüş olup Paşa'yı evinde misafir etmiştir.³⁶⁶

3.2.6. Hacıbektaş Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti

Hacıbektaş Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti'nin Reisi Halil Efendidir. Ancak Hacıbektaş halkı Anadolu genelinde Aleviler üzerinde oldukça etkisi olan Çelebi

³⁶² Yusuf İzzetin Kılınçer, *Atatürk ve Kırşehir (1919-1938)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006, s.8.

³⁶³ *Kırşehir 1923-1998*, s.18.

³⁶⁴ Seyfeli, *Milli Mücadele'de Kırşehir*, s.58.

³⁶⁵ Kılınçer, *Atatürk ve Kırşehir (1919-1938)*, s.9.

³⁶⁶ *Kırşehir 1923-1998*, s.18.

Cemalettin Efendi'ye bağıydılar.³⁶⁷ Mustafa Kemal Paşa Kırşehir'e gelmeden 6 ay önce Çelebi Cemalettin Efendi'nin ve Hacıbektaş Dede Postu vekili Niyazi Salih Baba'nın Millî Mücadele'ye sağladığı desteği ifade etmiştir.³⁶⁸ Mustafa Kemal Paşa Niyazi Salih Baba ile ilgili şu sözleri söylemiştir: “Tokat ve Amasya yöresi halkının önemli bir bölümü, Kırşehir'deki Baba Efendi'ye son derece bağlıdır. Vatan ve ulusal bağımsızlığımıza gelecek zararı gözleriyle görmekte olan bu kişinin kanısı, şüphe yok ki buna çok müsaittir. Bundan dolayı sözüne ve kendisine güvenilebilecek, zararı gözleriyle görmekte olan bazı kişileri görüştürerek kendilerine uygun görülecek birkaç mektup yazdırarak bu yöredeki toplulukların ileri gelenlerine dağıtılmak üzere Sivas'a gönderilmesini yararlı sayıyorum”.³⁶⁹ Mustafa Kemal Paşa için Anadolu'daki 3-4 milyon Bektaşî'nin desteğini almak oldukça önemliydi bu sebeple Kırşehir'deki Cemalettin Efendi ve Niyazi Salih Baba ile irtibat halinde olmuştur. Sivas Kongresi'nden sonra Mustafa Kemal Paşa, Hacıbektaş'a giderek burada bu kişiler ile görüşmeler yaptıktan sonra Millî Mücadeleyanlığı olduklarını anlamış ve destek sözü almıştır.³⁷⁰

3.2.7. Çiçekdağı (Mecidiye) Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti

İzmir'in işgali sırasında Çiçekdağı Belediye Reisi olan Hacı İbrahim Efendi protesto amaçlı bir telgraf çekmiştir.³⁷¹ Çiçekdağı Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti Dağıstan Bey'in reisliğinde kurulmuş olup Çiçekdağı Belediye Reisi Necip Bey'de bu cemiyete üyeydi. Cemiyete bağlı olan Osman Şevki (Çiçekdağ), Reşat Akyön ve

³⁶⁷ Kılınçer, *Atatürk ve Kırşehir (1919-1938)*, s.10.

³⁶⁸ Adnan Yılmaz, *Küçük Asya'nın Kır-Şehri*, Kırşehir Belediyesi Kültür-Tarih Yayınları Serisi 1, Ankara, 2006, s.200.

³⁶⁹ Yılmaz, *Küçük Asya'nın Kır-Şehri*, s.200.

³⁷⁰ *Yurt Ansiklopedisi*, “Kırşehir”, c.7, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982-1983, s.4917

³⁷¹ Alim Yıldız, “İrade-i Milliye Gazetesi 4. Sayı”, *İrade-i Milliye Tıpkı Basım ve Yeni Harfleriyle IV. Baskı*, Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas, 2014, s.45: “Mezkûr Telgrafname Sureti Sekiz ay evvel akdedilen mütarekede Osmanlı milletinin müstakil bir halde kalacağı ve hiçbir suretle memleketin işgal altına alınmayacağı temin edilmişken bu cihet nazarı dikkate alınarak mütareke akdedilmişti. Mütarekenin akdinden sonra bu vaat katiiyen nazar-ı itibara alınmayarak Osmanlı Milleti hakkında her şeyler reva görüldü. Bilhassa İzmir fecai de bunu müeyyittir. İcra-i hükümet eden kabine şu müddet zarfında milletin mazhar-ı teveccüh ve itimadı olamadı ve olamaz. Millet kendi işini ancak itimadına mazhar bir kabineye tevdiâ karar verildi. Vatanımızda bir fert kalıncaya ve memleket harabezâr halini alıncaya kadar refah ve saadet-i milliyemiz uğrunda çalışmaya azmetti. Mösyö Wilson prensibinin nazar-ı itibare alınarak bu adaletten müstaîd olunmaklığımızı ve bunun metbûnuz olan hükümet-i muazzamaya arz ve iblağını rica ederim”.

Ali Galip (Genç ağazade)'nin oluşturduğu “Tenvir-i Efkar Yurdu” adıyla bir geçlik örgütü mevcuttu. Bu örgütün amacı halkı aydınlatmak ve bir nevi öğretmen ihtiyacını karşılamaktır.³⁷²

1920 yılında Yozgat'ta başlayıp Çiçekdağı sınırına kadar yayılan Çapanoğlu isyanına karşı Çiçekdağı Müftüsü Hayrullah Alp ve Belediye Reisi Necip Bey oldukça önemli bir rol oynamıştır. Hayrullah Alp Efendi, Mustafa Kemal Paşa tarafından gönderilen bir telgrafla üstün başarılarından dolayı tebrik edilmiştir. 14 Haziran 1920'de isyancıların Çiçekdağı'na doğru ilerlemeleri üzerine Belediye Reisi Necip Bey bölgeye Nevşehir'den jandarma gelmesini veya halktan milli kuvvetler oluşturularak önlem alınmasını istemiştir.³⁷³ Belediye Reisi Necip Bey'in bu isteklerine cevap olarak TBMM reisi Mustafa Kemal Paşa ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi İsmet Paşa imzası ile '*Salâbet ve metanetinize ve memleketi muhafazada gösterdiğiniz sebat ve gayrete teşekkür ederiz. Oraca Şayan-ı itimad kimselerden miktar-ı kâfi jandarma kayd ediniz ve mesarifini mal sandığından veya bir mahalden istikraz ederek tesviye ediniz. Devletin borcudur. Hemen tesviye olunacaktır. Kaymakamlığı vekâleten biriniz deruhte eyleyiniz. Yıldığınız usatın ne kadar kat'i bir surette te'dib olduğunu bir iki günde görülecek ve zâtı-i âlileri Mecidiye büyükleri gibi kemâl-ı metânet ile hareket edenlerin kadr ve şerefi anlaşılacaktır. Telgraf teli ile irtibatı muhafaza ederek her altı saatte bir vilâyete ahvalden ma'lumat veriniz'* şeklinde bir telgraf çekilmiştir.³⁷⁴ Bu isyan Kırşehir ve Çiçekdağı'nda taraftar bulamadığı için bir süre sonra bastırılmıştır. Çiçekdağı halkı, müftüsü ve Belediye Reisi Necip Bey'in isyancılara karşı duruşu ve TBMM'nin yanında yer alması Kırşehir üzerinden Ankara'ya ulaşmak isteyen Çapanoğlu'nun etkisiz hale gelmesini sağlamış olup Millî Mücadele'de önemli bir rol oynamışlardır.³⁷⁵

³⁷² Kılınçer, *Atatürk ve Kırşehir (1919-1938)*, s.11.

³⁷³ *Kırşehir 1923-1998*, s.19.

³⁷⁴ Özüçetin, “Millî Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Kırşehir”, s.235.

³⁷⁵ *Kırşehir 1923-1998*, s.20.

3.3. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Kırşehir'e Gelişi ve Faaliyetleri

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti Kayseri-Kırşehir yolunu kullanarak Ankara'ya giden güzergâhı kontrol altına almak istemişlerdir. Ayrıca Kayseri ve Kırşehir'deki milli teşkilatların durumunu yerinde incelemek istemişlerdir.³⁷⁶ Temsil Heyeti 20 Aralık 1919'da Kayseri'de sevinç gösterileri arasında karşılanmış burada 1 gün ikamet ettikten sonra Kayseri'den ayrılmıştır. 21 Aralık'ta Mucur'a gelen Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti Kırşehir atlıları³⁷⁷ tarafından karşılanmışlardır.³⁷⁸ Mustafa Kemal Paşa'nın Mucur'a gelmelerini isteyenler arasında Mucur Belediye Başkanı Derviş Dünder Bey'de bulunmaktaydı hatta bir telgraf'ta çekmiştir.³⁷⁹ Mustafa Kemal Paşa Mucur'da Kaymakam, Belediye Reisi, Belediye Azaları ve Mucur'un ileri gelenleri ile görüşmeler yapmıştır. Ayrıca Mucur Müdafaa-i Hukûk Cemiyet ile de sık sık toplantılar yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Mucur'a gelişi bölgeyi fevkalade hareketlendirmiş olup milli duyguları daha da arttırmıştır.³⁸⁰

Mustafa Kemal Paşa Mucur'dan sonra Bektaşilerin desteğini almak amacıyla Kırşehir'e bağlı olan Hacıbektaş kazasını ziyaret etmiştir. Mustafa Kemal Paşa burada Çelebi Cemalettin Efendi ve Niyazi Salih Baba ile çeşitli görüşmeler yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa Hacı Bektaş türbesini, Kırklar meydanının ve Câmîsini, Balım Sultanı ziyaret etmiş olup buradan iyi bir intiba ile ayrılmıştır.³⁸¹

Mustafa Kemal Paşa 24 Aralık 1919'da Kırşehir'e doğru hareket etmiş olup Gölhisar Çiftliği yakınlarında 200 kadar atlı ile karşılanmıştır. Ardından Mutasarrıf

³⁷⁶ Seyfeli, *Milli Mücadele'de Kırşehir*, s.35.

³⁷⁷ Hasan Şahin, *Geçmişten Bugüne Kırşehir*, Sarıyıldız Basımevi, Ankara, 2007, s.117: "Atatürk'ü İlicekte karşılayanlar arasında ünlü siyasetçi Osman BÖLÜKBAŞI'nın babası Hasanlar köylü H. Ahmet AĞA'da vardır. Atatürk'ü 50-60 atlı ile karşılayan H. Ahmet Ağa, kndisine bağlılıklarını bildirmiş ve başlatacağı Kurtuluş Savaşını destekleyeceklerini ifade etmiştir. Nitekim H. Ahmet ağa daha sonra Kırşehir'i temsilen Ankara'ya giden Nasihat Heyeti'nde yer almıştır."

³⁷⁸ Hakan Uzun, "Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele Başlarında Kırşehir'e Gelişi" *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:2, S:3, Bahar 2006, s.66.

³⁷⁹ Şahin, *Geçmişten Bugüne Kırşehir*, s.117.

³⁸⁰ Sırrı Kardeş, *Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Kırşehir'de*, Ulus Basımevi, Ankara, 1950, s.18-20.

³⁸¹ Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, c.2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s.492-495.

Vekili Ali Bey önderliğinde Kırşehir halkı tarafından Kılıç Köprüsü'nde karşılanmıştır.³⁸² Ardından Mustafa Kemal Paşa Kılıçözü çayının karısındaki Kırşehirliler Gençler Derneği'ne uğrayarak burada çeşitli sohbetler etmiştir. Mevsimin kış olmasına rağmen derneğin önüne vatandaşlar akın etmiş olup her tarafa bayraklar asmışlardır.³⁸³ Mustafa Kemal Paşa Kırşehir'de Kırşehir Hükümet Binası, Kırşehir Belediyesi ve bir ortaokulunu ziyaret etmiştir.³⁸⁴ Mustafa Kemal Paşa Kırşehir'deki durumdan gayet memnun kalarak yapmış şu sözleri ifade etmiştir: “Sevgili Kırşehir halkı ve gençleri... Beni çok hislendirdiniz. Her yerde halkın coşkunu tezahürleriyle karşılaştık. Millettin azm ü imanının kuvvetli olduğuna inandık.”³⁸⁵ Mustafa Kemal Paşa 25 Aralık 1919'de Kırşehir'den ayrılarak Kaman'a doğru hareket etmiştir.³⁸⁶

Mustafa Kemal Paşa Kırşehir'den sonra Kaman'a gelmiş olup burada Kaman Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti Reisi Hacı Ali Bektaş Ağa ve halk tarafından sevgi gösterileri arasında karşılanmıştır. Mustafa Kemal Paşa köylerden gelen kişilerle görüşmeler yapmış Erzurum ve Sivas Kongreleri hakkında bilgiler vermiştir. Daha sonra dışarıda bekleyen topluluğa bir konuşma yapmıştır. Hacı Ali Bektaş Ağa'nın yeğeni ve Kaman Belediye Reisi Halil Bey bu konuşmayı şu şekilde nakletmiştir: “Köyünüz ne kadar güzel, her taraf ağaçlarla dolu, kim bilir yazın ne hoş ve serin havası olur. Şu cennet gibi köyünüzün içinde düşman çizmelerinin dolaşmasına hanginiz ve hangimiz razı oluruz. İşte şirin İzmir'e düşman girdi. Oradaki vatandaşlarımızın hepsi esir muamelesi görmektedir. Padişah esri edilmiş bir haldedir ve memleketin derinde çare bulacak durumda değildir. Düşmanlar binbir hile ile, elbirliği yaparak bizi yok etmek istiyorlar. Sizlerin yardımı ile bu felaketli günleri atlarmaya çalışacağız”³⁸⁷ Mustafa Kemal Paşa daha sonra Bektaş Ağa'nın evinde misafir olmuş ertesi gün Kaman'dan ayrılarak Ankara'ya doğru yola çıkmıştır.³⁸⁸

³⁸² Şahin, *Geçmişten Bugüne Kırşehir*, s.120,121.

³⁸³ Fethi Zabsız, “Yılların Sinesinde Heyeti Temsiliye Başkanı M. Kemal Paşa Kırşehir'de”, *Kemalizim*, c.16, s.173, s.8

³⁸⁴ *Kırşehir 1923-1998*, s.27.

³⁸⁵ Kardeş, *Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Kırşehir'de*, s.44.

³⁸⁶ Kılınçer, *Atatürk ve Kırşehir (1919-1938)*, s.42.

³⁸⁷ *Kırşehir 1923-1998*, s.30.

³⁸⁸ Kardeş, *Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Kırşehir'de*, s.48.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KIRŞEHİR BELEDİYESİ (1923-1945)

4.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Kırşehir ve Kırşehir Belediyesi

Kırşehir Kuzeyden Yozgat, Ankara, Doğudan Yozgat, Kayseri, Güneyden Niğde, Aksaray, Batıdan Ankara vilayetleri ile sınırlı olup Kızılırmak ve Delice Irmağı arasında yer alır.³⁸⁹ 1925 yılında Kırşehir Vilayeti, Mucur Avanos ve Kırşehir Merkez Kazası olmak üzere 3 kaza iken 1926 yılında merkez köyü Boyalık olan Mecidiye (Çiçekdağı) Kazası ile birlikte 4 kaza durumuna gelmiştir.³⁹⁰ Merkez kazaya bağlı Kaman nahiyesi ile 146 köyü, Mucur kazasına bağlı Hacıbektaş nahiyesi ile 37 köyü, Avanos kazasının 54 köyü, Mecidiye kazasında ise 85 adet köyü mevcuttur. Ayrıca Kırşehir'de 30 adet çiftlik vardır.³⁹¹ Kırşehir'in nüfusu 140.339³⁹² kazalarıyla birlikte toplam nüfusu ise 346.395'dir.³⁹³

Cumhuriyetin ilk yıllarında Kırşehir'in genel durumu şu şekildedir: Duraçılık, çiftçilik ve halıcılık yapılmaktadır. Nakil araçlarının kıtlığı nedeniyle ticari faaliyetleri çok fazla gelişmiş olmamasına rağmen yıllık 500.000 kilo buğday ve arpa, 600.000 kilo tiftik ve yapağı 750.000 liralık halı, kilim ve seccade gibi dokuma ürünleri, 20.000 liralık üzüm, meyve, yumurta, yağ, bal, peynir gibi ürünler ihraç edilmektedir. Ayrıca 1,5 milyon liralık manifatura, kantariye ve tuhafiyeye ürünleri ithalatı yapılmaktadır.³⁹⁴ Kırşehir merkez kazada Tepesidelik mevkiinde kaya tuzu bulunmakta olup yıllık 1,5 milyon kilo elde edilmektedir. Ayrıca Mecidiye kazasında

³⁸⁹ T.C. Devlet Salnamesi 1925-1926, s.766.

³⁹⁰ Musa Şaşmaz, *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013)*, c.IX, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s.315.

³⁹¹ T.C. Devlet Salnamesi 1927-1928, s.1116.

³⁹² T.C. Devlet Salnamesi 1926-1927, s.766.

³⁹³ T.C. Devlet Salnamesi 1925-1926, s.766.

³⁹⁴ T.C. Devlet Salnamesi 1925-1926, s.766,767.

linyit, manganez ve demir madenleri bulunmaktadır.³⁹⁵ Kırşehir kasabasında 5 adet un fabrikası da mevcuttur.³⁹⁶

Tablo 6. 1927 Sanayi Sayımı'na Göre Kırşehir'de İşyeri ve Çalışan Sayısı³⁹⁷

Sektörler	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı
Maden Çıkarma Sanayi	1	30
Tarıma Dayalı Sanayi	195	445
Dokuma Sanayi	49	109
Ağaç Ürünleri Sanayi	54	97
İnşaat Sanayi	214	227
Maden, Maden İşletmesi ve Makine Sanayi	94	213
Kağıt ve Basım Sanayi	15	5
Toplam	608	1.126

Cumhuriyetin ilk yıllarında Kırşehir, Avanos, Mucur ve Mecidiye'de Tayyare, Hilal-i Ahmer, Hamiye-i Etfal, Öğretmenler Birliği cemiyetleri bulunmaktadır. Kırşehir merkezinde bir de Spor Cemiyeti vardır. Kırşehir'de bu dönemde eğitim-öğretim³⁹⁸ veren ilk ve orta olmak üzere 46 mekteb mevcuttur.³⁹⁹

³⁹⁵ T.C. Devlet Salnamesi 1928-1929, s.642.

³⁹⁶ T.C. Devlet Salnamesi 1925-1926, s.767.

³⁹⁷ Yurt Ansiklopedisi, s.4935.

³⁹⁸ Kırşehir İl Yıllığı 1938, s.36: 1923 yılında 3960 öğrenci olan ve 37 mezun veren ilkokullarda 1938 yılında 5585 öğrenci olup 1203 öğrenci mezun vermiştir. 1923 yılında Kırşehir'de 125 ortaokul öğrencisi mevcut olup 15 mezun vermiştir. Bu sayı 1938 yılında 338 öğrenciye çıkmış ve 48 öğrenci mezun olmuştur. 1923 yılında 9 öğretmen mevcut iken 1938 yılında bu sayı 14'e çıkmıştır. Ayrıca cumhuriyetin ilk yılında 10 kız öğrencisi mevcut iken bu sayı 1938 yılında 45 kız öğrenciye çıkmıştır. 1938 yılında gerçekleşen Kırşehir depreminin ardından zezelenin yıktığı Ortaokul binasının yerine 5

Kırşehir’de 1 tane hastane bulunmaktadır. Ayrıca Karakurt adlı bir kaplıca mevcut olup buranın cilt hastalıklarına faydalı olduğu tespit edilmiştir. Bu kaplıcanın üzerinde büyük bir bina ve misafirhanesi bulunmakta olup her sene yaklaşık 4000 ziyaretçi uğramaktadır. Kaplıcanın Haziran Temmuz, Ağustos aylarının geliri 1000 liranın üzerindedir. Bundan başka Terme Kaplıcası da bulunmakta olup ayrıca Mecidiye’de Bulamaçlı Hamamı da mevcuttur.⁴⁰⁰ 1925-1926 yıllarında Kırşehir’in kazalar hariç umumi gelirleri 285.600 lira ve hususi gelirleri 285.735 liradır.⁴⁰¹

Kırşehir Belediyesi’nde 1923-1930 yılları arasında 3 isim görev yapmıştır. Cumhuriyet Dönemi’nde Kırşehir’de ilk belediye başkanı olarak Mehmet Ağa (Ulusoy)⁴⁰² görev yapmıştır. Daha sonra ise Esat Ağa (Ulusoy) görev yapmıştır.⁴⁰³ 1924-1930 yıllarında ise Ziya Baktıroğlu Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır.⁴⁰⁴ Cumhuriyetin ilk yıllarında Kırşehir’de evlerin çoğu ahşaptan yapılmış olup çatıları kiremitle örtülmüştür.⁴⁰⁵ 1923-1930 yılları arasında Kırşehir Belediyesi yeterli düzeyde hizmet vermemektedir. Kırşehir Belediyesi’nin 1928 yılında 21.020 lira, Avanos Belediyesi’nin 7086 lira, Mucur Belediyesi’nin 4305 lira, Mecidiye Belediyesi’nin ise 1047 lira geliri mevcuttur.⁴⁰⁶ Bu gelirlerin yetersiz oluşu sebebiyle belediyenin meşgul olması gereken işleri yapamadığı anlaşılmaktadır. Kırşehir’de sokakların düzensiz, mahallelerin çoğunun kaldırımsız olması sebebiyle sokaklar kışın çamur, yazın ise toz, toprak doludur. Kırşehir’de içme suları genellikle kaynak suyu olup azda olsa kuyu ve şehir suyu da mevcuttur. Kırşehir merkezdeki sular tamamen kaynak suyu olup 11 adet çeşme mevcuttur. Bu kaynak suları şehre çeyrek

ay gibi kısa bir süre de modern bir bina kurulmuştur. Hatta bu binanın yerini bizzat Kültür Bakanı Saffet Arıkan tespit etmiştir.

³⁹⁹ T.C. Devlet Salnamesi 1925-1926, s.767.

⁴⁰⁰ T.C. Devlet Salnamesi 1926-1927, s.1046.

⁴⁰¹ T.C. Devlet Salnamesi 1925-1926, s.767.

⁴⁰² <https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-ve-esat-aga-baskanlarimiz.html>: Kırşehir’in 1920 yılında Cumhuriyet Dönemi’nde ilk belediye başkanlığı görevini yapmıştır.

⁴⁰³ <https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-ve-esat-aga-baskanlarimiz.html>: Bir internet gazetesi olan Kırşehir Arena gazetesinde Mehmet Ağa’nın torunlarından olan Mehmet Erdem aktardığı şu bilgiler mevcuttur: Esat Ağa, Mehmet Ağa’dan sonra görev yapmış olup akrabalarıdır.

⁴⁰⁴ <https://www.kirsehirarenagazetesi.com/dunden-bugune-belediye-baskanlarimiz-2.html>: Ziya Baktıroğlu (1879-1940) Kırşehir’de doğmuş olup 1924-1930 yılları arasında 6 yıl belediye başkanlığı yapmıştır. 1929 yılında ilk traktörü Kırşehir’e getirmiştir.

⁴⁰⁵ İsmail, *Türkiye’nin Sıhhi – İctimai Coğrafyası Kırşehir Vilayeti*, s.45.

⁴⁰⁶ T.C. Devlet Salnamesi 1928-1929, s.642.

saat uzaklıkta İmaret, Âşık Paşa, Akbayı yamaçlarından suyolu ile çeşmelere ulaşmaktadır.⁴⁰⁷

4.2. 1923-1930 Yılları Arasında Türkiye'de Belediyeciliğin Gelişimi

I. Dünya Savaşı ve sonrasında Millî Mücadele dönemlerinde kentlerin çoğu harabeye dönmüş olup belediyeler savaş nedeniyle gelir kaynaklarını kaybetmişlerdir. Cumhuriyetin ilk yıllarında belediyelerde yeni bir oluşum dönemine girmeye başlamıştır.⁴⁰⁸ Cumhuriyetten önce belediyelerin sayısı 389 olup durumları şu şekildedir:⁴⁰⁹

- İçme suyu olan yerlerin sayısı: 20
- Fenni su tesisatı olan yerlerin sayısı: 2
- Elektrik tesisatı olan yerlerin sayısı: 4
- Mezbaha tesisatı olan yerlerin sayısı: 17
- Pazar yerleri olan yerler sayısı: 90
- Spor alanı tesisatı olan yerler sayısı: 7
- Park ve bahçe olan yerlerin sayısı: 29
- Yapılan asfalt yol uzunluğu: 17 km.
- Yapılan şose yol uzunluğu: 251 km.
- Yapılan kaldırım uzunluğu: 578 km.
- Yapılan köprü, menfez sayısı: 393 Adet.

Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyete intikal eden belediyelerin durumu bu şekilde olup zaten belediyecilik anlayışının neredeyse tamamı İstanbul ve çevresinde şekillenmiştir.

Cumhuriyet ile birlikte bazı temel problemler mevcuttu harap olmuş olan Batı Anadolu'nun yeniden imar edilip mübadele sonrası ihtiyaç duyulan üretim ve hizmet

⁴⁰⁷ İsmail, *Türkiye'nin Sıhhi – İktisadi Coğrafyası Kırşehir Vilayeti*, s.45-47.

⁴⁰⁸ Hamza Al, "Cumhuriyet Dönemi Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi", V. Akyüz, S. Ünlü, (Ed.), *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, c.2, (21-57), İstanbul, 1996, s.21.

⁴⁰⁹ Mahalli İdareler Dergisi (1973), *50 Yılda Mahalli İdareler*, "Cumhuriyetten Önce Yurdumuzda Belediyecilik Anlayışı ve Uygulaması", 29 Ekim 1973, Yıl: 1, (Özel Sayı), s.27,28.

sektörlerinin bir an önce düzenlenmesi amaçlanmıştır. Ankara'nın başkent olarak ilan edilmesinden sonra bu şehrin yeniden imar edilmesine başlanması da bir zorunluluk olmuştur.⁴¹⁰ Böylelikle Ankara'dan başlayarak bütün Türkiye'nin imarını gerçekleştirme süreci başlayacaktır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara bu yönüyle belediyecilikte “laboratuar” görevi görecektir.⁴¹¹

1930 yılında yürürlüğe girecek olan belediye kanununa kadar Türkiye’de belediyecilik Osmanlı etkisi doğrultusunda ilerlemiş olup bir takım düzenlemeler yapılmışsa da bunlar oldukça yüzeyseldir.⁴¹² Osmanlı Devleti’nde belediyecilik faaliyetleri 1857’de Altıncı Daire’nin oluşturulması ile başlamış olmasına rağmen 1877’de Vilayet ve Dersa’âdet Belediye kanunları ancak yürürlüğe girmiştir. 1877 kanundan itibaren Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar olan süreçte 50 yıla yakın bir zaman geçmesine rağmen belediyecilik anlayışı yetersiz kalmıştır.⁴¹³ Zaman zaman çeşitli kanunlar yürürlüğe girmesine rağmen bunlar mevcut kanunların üzerindeki maddeleri düzenleme veya bir takım geçici kanunları devreye sokmaktan ileri gidememiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, İttihat ve Terakki yönetimin belediyelerin üzerinde oluşturduğu politik gücün kırılması için de uğraşmıştır. İttihatçılar dönemlerinde belediyeler çevresinde esnaf loncalarını etki altına alarak bir güç oluşturmuşlardır. Hatta Millî Mücadele döneminde bile oluşturdukları bu gücün etkileri devam etmiştir.⁴¹⁴ Bu etki 1930 yılından itibaren tamamen son bulmuştur.

Cumhuriyet yönetimin belediye ile ilgili sorunları irdelerken dikkate aldığı sorunlardan biri nüfus artışı ve kentleşmenin çok düşük olduğudur. Ankara başkent olması sebebiyle hızla büyümekte olup diğer bölgeler için böyle bir durum söz

⁴¹⁰ Tarkan Oktay, “Belediye Kurumunun Tarihsel Gelişimi”, R. Bozlağan, Y. Demirkaya, (Ed.), *Türkiye’de Yerel Yönetimler*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008, s.147.

⁴¹¹ Kemal Görmez, *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Vadi Yayınları, Ankara, 1997, s.99.

⁴¹² Görmez, *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, s.99.

⁴¹³ İlhan Tekeli, İlber Ortaylı, *Türkiye’de Belediyeciliğin Evrimi*, E. Türkcan (Ed.), c.1, *Belediyecilik Araştırma Projesi*, Türk İdareciler Derneği Yayını, Ankara, 1978, s.28.

⁴¹⁴ Tekeli, Ortaylı, *Türkiye’de Belediyeciliğin Evrimi*, s.31.

konusu olmamıştır. Nüfus artışı ve kentleşmenin yetersiz olması konut, arsa gibi çeşitli sorunların çıkmamasını sağlamış olup belediyelerde olumlu etki yapmıştır.⁴¹⁵

1924 Anayasası vilayet, sancak, kaza ve nahiye olarak teşkilatlanan idarî yapıyı değiştirerek vilayet, kaza ve nahiye yapısı getirilerek sancak sistemine son verilmiştir. Ancak 1924 Anayasası belediyeçilik açısından tamamen nokсандır. Yerel yönetimler bakımında aynı yıl yürürlüğe girmiş olan “Köy Kanunu” Cumhuriyet döneminin getirmiş olduğu önemli düzenlemelerdendir.⁴¹⁶ Köy Kanunda doğrudan belediye ile ilgili olarak bazı maddelerde yer almıştır. Kanuna göre belediyeler köy, kasaba, şehir, büyükşehir şeklinde ayrılacaktır. Nüfusu 2000’den aşağı olan yerler köy olarak nitelendirilmiş olup 2000’den az nüfusa sahip olup belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, vilayet ve kaza merkezleri kasaba olarak kabul edilip belediye kanuna bağlı sayılacaktır.⁴¹⁷

Ankara’nın başkent olmasından kısa bir süre sonra 16 Şubat 1924 tarihinde yayınlanan 417 sayılı kanun ile mevcut belediye “Ankara Şehr Emâneti” olarak değiştirilmiştir. İstanbul Şehr Emâneti’nce uygulanmakta olan nizam ve talimatlardan Ankara için gerekli olanlar uygulanacaktır. Ankara Şehr Emâneti 24 azadan oluşmakta olup Ankara Cemiyet-i Umumiye-i Belediye Reisliği altında toplanacaktır. Şehr Emâneti’nin bütçesi Cemiyet-i Umumiye-i Belediye tarafından belirlenerek Dâhiliye Vekâleti tarafından incelenip onaylanacaktır. Toplam 14 maddeden teşkil eden bu kanun aslında İstanbul Şehr Emâneti’nin Ankara versiyonundan başka bir şey değildir.⁴¹⁸ Böylelikle Ankara Belediyesi bir “Taşra Belediyesi”⁴¹⁹ olmaktan çıkmış olup çağdaş belediyeçiliğin temeli atılmıştır.⁴²⁰

⁴¹⁵ İlhan Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyeçilik Öyküsü (1923-1990)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009, s.36.

⁴¹⁶ Ceyhan Mumcu, Halil Ünlü, “İdare Hukûku Açısından Belediye Kanunu”, *Türk Belediyeçiliğinde 60. Yıl Uluslar arası Sempozyum-Bildiri ve Tartışmalar*, (23-24 Kasım 1990) Ankara Büyükşehir Belediyesi Metropol İmar A.Ş. IULA-EMME Yayınları, Ankara, 1990, s.112,113.

⁴¹⁷ Muhammed Sarı, “442 Sayılı Köy Kanunu Çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi Köye Yönelik Çalışmalar”, *Tarih Okulu Dergisi*, Y:7, S:XIX, Eylül 2014, s.511,512.

⁴¹⁸ *Ankara Şehremaneti Kanunu*, TBMM Kanunlar Dergisi, c.2, s.218,219.

⁴¹⁹ Falih Rıfki Atay, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012, s.585.: Falih Rıfki Atay Millî Mücadele dönemlerinde Ankara’nın durumunu şu şekilde anlatmaktadır: “istasyon, sonra bataklık, sonra mezarlık ve derme çatma Karaoğlan’dan sonra yangın yeri, onun sonunda da kerpiç ve hımıştan, kaldırımsız veya Arnavut kaldırımlı, eğri büğrü sokaklı bir köy... Ankara bu idi.”

⁴²⁰ Cevat Geray, “Şehirciliğimiz ve Ankara”, *Türkiye Mühendislik Haberleri*, S:409, 2000, s.11.

Ankara Şehr Emâneti oluşturulduktan sonra 15 Mart 1925 tarihinde 5 maddelik “Ankara’da inşası mukarrer yeni mahalle için muktazi yerler ile bataklık ve merzagi arazinin Şehr Emâneti’nce istimplâki hakkında kanun” adıyla bir kanun yayınlanmıştır. Bu kanuna göre Ankara’da inşası kararlaştırılan yeni mahalle için gereken yerlerin dörtte biri sahiplerine bırakılıp dörtte üçü ve bataklık arazileri Ankara Şehr Emâneti tarafından istimplâk olunacaktır.⁴²¹ Böylelikle bu kanun ile birlikte Ankara’da imarlaşma faaliyetleri başlamış olup çeşitli kanunlar yürürlüğe girmeye devam etmiştir. 1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuş olup bu bankanın kuruluş amacı Türkiye’deki inşaat işleri için kredi sağlamaktır. Ancak kuruluşunun ilk yıllarında kredisinin büyük çoğunluğunu Ankara Şehr Emâneti’ne ayırmıştır.⁴²² 1928 yılında ise Ankara Şehri İmar Müdürlüğü kurulmuş olup bu kurum hem Ankara’daki hem de diğer kentlerdeki imar planların onaylanma yetkisine sahip olmuştur. Bu kurumun İmar İdare Heyeti başkanlığına da Falih Rıfki Atay getirilmiştir.⁴²³ Ankara Şehr Emâneti Kanunu 53 yıl yürürlükte kalmış olsan Vilayet ve Dersa’âdet Belediye Kanunlarıyla birlikte 1930 yılında tamamen kaldırılmıştır.⁴²⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarında Belediye işletmeleri birkaç il dışında etkin değildir. Bu dönemde elektrik, su, havagazı, haberleşme, kent içi ulaşım gibi kurulan şirketlerin çoğunda yabancı ortaklar bulunmaktadır.⁴²⁵ Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Edirne ve Gaziantep gibi şehirler için elektrik imtiyazları verilmiş olup şirketler kurulmuştur. 1927’de Ankara, 1929 Adana ve Urfa, 1930 yılında ise Konya’da elektrik şirketleri kurulmuştur.⁴²⁶

⁴²¹ *Ankara’da inşası mukarrer yeni mahalle için muktazi yerler ile bataklık ve merzagi arazinin Şehr Emânetince istimplâki hakkında kanun*, TBMM Kanunlar Dergisi, c.3, s.103.

⁴²² Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.45.

⁴²³ Bülent Duru, “Mustafa Kemal Döneminde Ankara’nın İmarı”, *Cumhuriyet Ütopyası Ankara*, haz. Funda Şenol Cantek, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara, 2012, s.176.

⁴²⁴ Sıddık Tümerkan, *Türkiye’de Belediyeler (Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum)*, İçişleri Bakanlığı Yayınları, R. Zelliç Basımevi, İstanbul, 1946, s.245.

⁴²⁵ Al, “Cumhuriyet Dönemi Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi”, s.27.

⁴²⁶ Nadir Yurtoğlu, “Cumhuriyet Türkiyesinde Elektrik Enerjisi Üretimi ve Enerji Politikaları (1923-1960)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c.XXXIV, S:98, Güz 2018, s.230.

Tablo 7. 1920-1930 Yılları Arası Kurulan Belediyeler ve Nüfusları⁴²⁷

Nüfus	2001- 3000	3001- 5000	5001- 10000	10001- 20000	20001- 50000	50001- 100000
Kurulan Belediye	5	15	21	14	8	2

10 yıllık süreç içerisinde 65 tane belediye kurulmuş olup daha sonraki süreçte belediyelerin kurulması ihtiyaca göre oluşacaktır. 1923-1930 yılları arasında Ankara üzerine yoğunlaşan belediyeçilik faaliyetleri 3 Nisan 1930’da yürürlüğe girmiş olan 1580 sayılı belediye kanunu ile yeni bir döneme girilmiştir.⁴²⁸

4.2.1. Belediyeler İle İlgili Yapılan Diğer Düzenlemeler

1923-1930 yılları arasında belediyelerle ilgili olarak önceki bölümlerde belirtilmeyen yasal ve kurumsal düzenlemelere bakacak olursak: 16 Nisan 1924 yılında “Umuru Belediyeye Müteallik Ahkâmı Cezaiye Hakkında Kanun”, 2 Mart 1926 yılında “Vilâyat Belediye Kanununa Müzeyyel Kanun”, 10 Mayıs 1926 yılında “Sular Hakkında Kanun”, 13 Mayıs 1926 yılında “Sıtma Mücadelesi Kanunu” ve 9 Mayıs 1928 yılında “Hayvanların Sağlık Zabıtası Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Dâhiliye Vekâleti, İstanbul Şehremini Haydar Bey’in hazırlamış olduğu yangın yerlerindeki izinsiz yapılara ceza verilmesi hususundaki öneriyi genişletip 16 Nisan 1924 yılında “Umuru Belediyeye Müteallik Ahkâmı Cezaiye Hakkında Kanun” oluşturulmuştur.⁴²⁹ Bu kanun 10 maddeden oluşmakta olup belediyelere ceza yetkisi vermiştir. Belediyece önemli olan mecra, lağım, kuyu ve çukurlara zarar verenler eğer tamiratını yapmazsa 50 lirayı geçmeyecek olan cezayı ödemek zorundadırlar. Ayrıca belediye kanunlarına karşı

⁴²⁷ Murat Sezgin, “1854-1997 Yılları Arasında Türkiye’deki Belediyeleşme Sürecindeki Genel Eğilimler”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, Y:1, S:3, 1999, s.483.

⁴²⁸ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyeçilik Öyküsü (1923-1990)*, s.50.

⁴²⁹ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyeçilik Öyküsü (1923-1990)*, s.39.

hareket edenlerde 100 kuruştan 2000 kuruşa kadar nakdi ceza ödeyecektir. Bu cezalar belediyelerin sınırları içerisindeki gücünü arttırmasını sağlamıştır.⁴³⁰ Bu kanuna ek olarak 765 sayılı “Türk Ceza Kanunu” ile de belediyelere bir takım cezai yetkiler verilmiştir.⁴³¹

2 Mart 1926 yılında 5 maddelik “Vilâyat Belediye Kanununa Müzeyyel Kanun” yürürlüğe girmiş olup “Her kasaba veya şehir toplu ve dağınık evleri, bağ ve bahçe ve tarla ve meraları ile birlikte bir belediye dairesi teşkil eder” denilerek belediyelerin hudutları çizilmiştir. Ayrıca beleye hudutlarının tespiti köy kanununun 3, 4, 5 ve 6.⁴³² Maddelerine göre yürütülecektir.⁴³³

10 Mayıs 1926 yılında 9 Maddelik “Sular Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre Şehir, kasaba ve köylerde kamu ihtiyaçlarına mahsus suların tedarik ve idaresi belediye teşkilatı olan bölgelerde belediyelere, olmayan yerlerde ihtiyar meclislerine aittir. Bu kanunun yayınlanmasından en fazla 5 sene itibariyle belediye teşkilatı bulunan bölgelerdeki mevcut su tesisatlarının araştırılması ve ıslah edilmesi kararlaştırılmıştır.⁴³⁴ Bu kanun ile sağlık koşullarının iyileştirilerek belediyeler aracılığıyla temiz içme suyu sağlanması amaçlanmıştır. Bu duruma etken sebep ise Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun yetersiz olması ifade edilebilir.⁴³⁵

29 Mayıs 1926 yılında 21 maddelik “Sıtma Mücadelesi Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun 3 maddesi belediye ile ilgili konuları içermektedir. Köy, kasaba ve şehirler sıtma ile mücadele heyetlerince tespit edilen mesafelerde sivrisineklerin üremesini sağlayan su birikintilerine sebebiyet vermek yasaktır. Yasak kısma dâhil olan su birikintilerinden küçük çalışma ile giderilmesi mümkün olduğu anlaşılanların imhası bölge ahalisine ait olup şehir ve kasabalarda belediyeler durumu kontrol altında tutacaktır. Bu kanun yayınlanmasından en fazla 2 sene içinde

⁴³⁰ *Resmi Gazete*, S:70, 17 Mayıs 1924.

⁴³¹ Yaylı, *Türkiye’de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, s.55.

⁴³² Bk.: *Resmi Gazete*, S:68, 7 Nisan 1924.

⁴³³ *Resmi Gazete*, S:311, 2 Mart 1926.

⁴³⁴ *Resmi Gazete*, S:368, 10 Mayıs 1926.

⁴³⁵ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.40.

belediye teşkilatı olan yerlerde her türlü pis suyun def edilmesi ve çeşitli projeler üretmesi gerekmektedir. Ayrıca belediyeler çeşme ayaklarına su birikintileri yapmayacak surette akıntı temin etmekle sorumlulardır.⁴³⁶ Halk sağlığını merkeze almış olan bu kanun çerçevesinde sıtma bölgelerine belediye ve özel idarelerin yardımıyla 1925-1932 yılları arasında 338.875 metre kanal kazılmıştır, 208.763 metre küp çukur doldurulmuştur, 32.930 adet bataklık kurutulmuştur, 1.150 metre küp uzunluğunda baraj yapılmıştır.⁴³⁷

Sağlık koşullarının iyileştirilmesi amacıyla 14 Mayıs 1928 yılında 72 maddelik “Hayvanların Sağlık Zabıtası Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile birlikte belediyelere veterinerler aracılığıyla bulaşıcı veya salgın hastalıkları kontrol altına alma sorumluluğu verilmiştir. Belediyeler ayrıca şehir ve kasabalarda yapılacak hayvan veya hayvan malzemesi nakliyatından sorumludurlar. Ayrıca mezbahanelerde kesilen hayvanların sağlığa uygun olup olmadığını denetlemekle sorumludurlar. Hayvan pazarlarının sorumluluğu da belediyelere ait olup mezbahalar civarında belediye kontrolünde pazarlar oluşturulacaktır.⁴³⁸

1923-1930 yılları arasında çıkarılan birçok kanun doğrudan veya dolaylı olarak belediyelere sorumluluk yüklemiştir. Bu yıllarda belediyelere özellikle halk sağlığını koruma ve denetimi eline alma yönünde yetkiler verilmiştir. Halk sağlığını merkeze alan bu kanunların nihai hedefi ise ülkenin nüfus politikasının artan seyirde olmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır.

4.2.2. Belediye Gelirleri Konusunda Yapılan Düzenlemeler

Cumhuriyetin ilk yıllarında belediye gelirleri konusunda yapılan düzenlemelerde 2 dikkat çekici husus vardır. Bunlardan ilki maliye gelirlerinden belediyelere ayrılan pay, ikincisi ise doğrudan belediyelerin toplamış olduğu vergilerdir.⁴³⁹ Cumhuriyetin ilk belediye gelirleri ile ilgili çıkarmış olduğu kanun 20

⁴³⁶ *Resmi Gazete*, S:384, 29 Mayıs 1926.

⁴³⁷ Fatih Tuğluoğlu, “Türkiye’de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)”, *Türkiye Parazitoloji Dergisi*, 32 (4), 2008, s.356.

⁴³⁸ *Resmi Gazete*, S:888, 14 Mayıs 1928.

⁴³⁹ Küçüküçürlü, *Erzurum Belediyesi Tarihi 1*, s.397.

Aralık 1923 yılında yürürlüğe giren “Rüsümü belediye kanununun 2 ve 14 ncü maddeleri makamına kaim mevaddı kanuniye” isimli 4 maddelik bir kanundur. Bu kanuna göre inşaat ruhsatiye resmi başta olmak üzere hayvanlardan alınan birçok verginin arttırılması kabul edilmiştir.⁴⁴⁰ Ancak bu kanun 4 maddelik bir kanun olup belediyelerin ihtiyaçlarını karşılamaktan noksandı bu nedenle yeni bir kanunun yürürlüğe girmesi ihtiyaç olmuştur.

26 Nisan 1924 yılında 423 sayılı 49 maddelik “Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kısaca şu maddelerden oluşmaktadır:⁴⁴¹

- Belediye sınırları içerisinde toplanan müsakkafat vergisinin dörtte biri belediyeye aittir.
- Belediyeler temettü vergisinde %25 geçmemek üzere ek vergi alabilir.
- Dükkân, mağaza, otel, han, kahve, kiraathane, apartman, hamam ve umuma açık bölgelerden alınacak tanzifat ve tenvirat vergisi doğrudan belediyeler tarafından alınması kararlaştırılmıştır.
- İnşaat ruhsatiye vergisi ve bina tamirat vergilerinde arttırma yapılmıştır.
- Her türlü eğlence ve tiyatro oyunları için belediyelerden ruhsat almak mecburidir.
- Talep üzerine belediyeler tarafından fenni olarak yapılacak temizlik işleri için belediye meclisince belirlenecek tarife üzerinden vergi alınacaktır.
- Her oluşturulan pazar, panayır ve iskelelerin satıcılar tarafından işgal edilen yerlerinde belediye meclisi tarafından tanzim olunacak vergi alınır.
- Türkçe levha asmak mecburi olup levha vergisi alınacaktır. Levhalarda Türkçeden başka yazı bulunursa iki katı levha vergisi alınacaktır.
- Her türlü ölçü ve tartı aletlerin belediye tarafından damgalanması mecbur olup bir defaya mahsus olarak vergi alınır. Ayrıca tartılan eşyaların kıymeti

⁴⁴⁰ *Rüsümü belediye kanununun 2 ve 14 ncü maddeleri makamına kaim mevaddı kanuniye*, TBMM Kanunlar Dergisi, c.2, s.175,176.

⁴⁴¹ *Belediye vergi ve resimleri kanunu*, TBMM Kanunlar Dergisi, c.2, s.225-234.

üzerinden %'de yarımı geçmemek üzere vergi alınması kararlaştırılmış olup toptan satılan eşyalar belediye tarafından tartılacaktır.⁴⁴²

- Belediye sınırları içerisinde satışı yapan her türlü büyükbaş hayvan satıcısından azami %2,5 vergi alınır.
- Belediye sınırları içerisinde yapılan müzayedelerden azami %2,5 dellaliye vergisi alınır.
- Belediye sınırları dâhilinde olan yük, binek hayvanları ve çeşitli motorlu nakil araçlarından belirli oranlarda vergi alınması kararlaştırılmıştır.
- Belediye tarafından umumi ve fenni mezbahalar oluşturuluncaya kadar kesilen hayvanlardan türüne göre çeşitli vergiler alınacaktır. Ancak mezbahalar oluşturulduktan sonra mezbaha ücreti alınacak ayrıca hayvan kesim ücreti alınmayacaktır.
- Duhuliye resmi adıyla şehirler ve kasabalara getirilen ticaret mallarından belediye meclisinin belirleyeceği oranda vergi alınacaktır. Duhuliye resmini vermeyip kaçırın kişilerden tespit edilmeleri halinde 2 kat vergi alınacaktır.⁴⁴³

1924 yılında yürürlüğe girmiş olan bu kanun aslında Cumhuriyetin kuruluşunun hemen ertesinde belediyelere bonkör davranmıştır. Ancak belediyelere verilen bu mali imkânlar çok uzun sürmemiş olup kısa süre sonra yapılacak olan çeşitli düzenlemeler ile mevcut imkanların azaltılması yoluna gidilmiştir. Öncelikli olarak “Temettü Vergisi” kaldırılarak yerine “Kazanç Vergisi” getirilmiş olup belediyelere verilen % 25 ek vergi koyma oranı % 5'e düşürülmüştür.⁴⁴⁴ Daha sonra ek vergi koyma oranı kaldırılarak belediyelerin sadece % 3 oranında vergi alması

⁴⁴² Muzaffar Akalın, *Belediye Gelirleri*, Türk Belediyecilik Derneği Yayınlarından, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O, Ankara, 1949, s.78: Bu maddenin yürürlüğe girmesi nedeniyle kıymetli eşya kaçakçılığı artmıştır. Bu nedenle İstanbul Milletvekili Hüseyin Hüsnü Bey'in teklifi ile bu esaslar değiştirilmiş olup kıymet ölçütünden vazgeçilerek ağırlık üzerinden vergi alınması kararlaştırılmış olup tartı isteğe bağlı tutulmuştur.

⁴⁴³ Tekeli, Ortaylı, *Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi*, s.32: “Eski kanunda, belediyelere oktruva resmi alma olanağı sağlanmıştı. Bu vergi bir kentte satılan mallardan alınan bir çeşit iç gümrük niteliği taşımaktadır ve feodal dönemin vergisidir. Ülke içi Pazar bütünleşmesini engellediği için eleştirilmektedir. 423 sayılı Kanunda oktruva resmi kaldırılmış, yerine “mahallî istihlâke” ilişkin mallar için “duhuliye resmi” konulmuştur. Böylece oktruva resmi bir isim değişikliği ile korunmuştur.”

⁴⁴⁴ Yaylı, *Türkiye'de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, s.54.

kararlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra belediyelere verilen % 25 oranındaki mäsakkafat vergisi de 1929 yılında % 15'e dūřürülmüřtür.⁴⁴⁵ Tüm bu azaltmaların yanı sıra nüfusu 50.000'den fazla olan şehirlerde belediyeler ilkokul giderlerine ortak olmuştur.⁴⁴⁶

1924 yılından itibaren belediyeler verilmiş olan gelirlerden mahrum bırakılmaya başlanmış olup 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ile daha da sıkıntılı bir döneme girilmiştir.⁴⁴⁷

4.3. Türk Belediyeciliğinde Bir Dönüm Noktası 1580 Sayılı Belediye Kanunu

1930 yılı Nisan ayında toplam 9 fasıl ve 165 maddeden oluşan bir "Belediye Kanunu" oluşturulmuş olup bu kanunun hükümlerinin 1 Eylül 1930 yılından itibaren geçerli olması kararlaştırılmıştır.⁴⁴⁸ Bu kanun Osmanlı Devleti zamanından beri alışıl gelmiş bir durum olan Fransa'dan alınmiş bir kanundur.⁴⁴⁹ Bu kanun esasında II. Meşrutiyet'in ilanından beri gerekli görülmüş olmasına rağmen uygun şartlar oluşamadığından ve Cumhuriyetin ilk yıllarında da birçok projeler yapılmasına rağmen ancak 1930 yılında yürürlüğe girmiştir.⁴⁵⁰ Bu kanunun hazırlanmasını dikkate alınan konular kısaca şunlardır: Öncelikli olarak belediyeler arası eşitlik ilkesi prensibi belirlenmiş olup birkaç husus dışında "Türkiye belediyeleri; kuruluş, hemşhriilik Hukûku, yetki, görev, seçim, üst makamların denetimi ve gelir kaynakları yönünden eşitlik gösterir."⁴⁵¹ Bu duruma etken olarak Cumhuriyet yönetimin izlemiş olduğu İç Anadolu kentlerinin geliştirilmesi amacı mevcuttur.⁴⁵² İkinci olarak belediyelere kendi sınırları içerisinde hizmet ve kararları konusunda

⁴⁴⁵ Tekeli, Ortaylı, *Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi*, s.34.

⁴⁴⁶ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.38,39.

⁴⁴⁷ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.39.

⁴⁴⁸ *Resmi Gazete*, S:1471, 14 Nisan 1930.

⁴⁴⁹ Feridun Serhat Kaya, *Türkiye'de Yerel Yönetim Politikaları ve Mevcut Bazı Siyasi Partilerin Yerel Yönetim Yaklaşımları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.27.

⁴⁵⁰ Osman Nuri Ergin, *Beledi Bilgiler*, İstanbul Matbaacılık ve Neşriyat, İstanbul, 1934, s.118.

⁴⁵¹ Fethi Aytaç, "Belediye Kanunu'nun Oluşumu, Uygulanması ve Değişiklikler", *Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslar arası Sempozyum-Bildiri ve Tartışmalar*, (23-24 Kasım 1990) Ankara Büyükşehir Belediyesi Metropol İmar A.ř. IULA-EMME Yayınları, Ankara, 1990, s.93.

⁴⁵² Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.56.

serbestlik tanınmış olmasına rağmen yinede merkezi yönetimin yasal düzenlemelerine bağlı hareket edeceklerdir.⁴⁵³ Üçüncü ilke ise belediyeler üzerinde güçlü bir merkez yönetim uygulamasıdır. Özellikle İçişleri bakanı olan “Şükrü Kaya” tarafından belediyelerin üzerinde sıkı kontrolün sağlanması olarak nitelendirilmiş olup keyfi idarenin önüne geçilmiş olacaktır.⁴⁵⁴ Dördüncü ilke demokrasiyi yaygınlaştırma amacıyla tek dereceli seçim ve halkın kontrol mekanizmasının sağlanmasıdır.⁴⁵⁵ Beşinci ilke ise belediye hizmet alanlarının genişletilerek zorunlu ve isteğe bağlı görevlerin belirlenmesiyle geniş bir çalışma alanının belirlenmesidir.⁴⁵⁶

1 Eylül 1930 yılından itibaren yürürlüğe girmiş olan “Belediye Kanunu” kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- Birinci Fesıl Belediyelerin İdaresi: “Belediye Kanunu” öncelikle “Belediye, beldenin ve belde sakinlerinin mahallî mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmî bir şahsiyettir.” denilerek belediyenin tanımı yapılmıştır. Bu kanun ile birlikte nüfusu ne kadar olursa olsun kaza ve vilayet merkezlerinde ayrıca nüfusu 2000’den fazla olan yerlerde belediye teşkilatı kurulması mecbur sayılmıştır. Ayrıca “Hemşeri Hukûku” adı altında her Türk, nüfusa kayıtlı olduğu beldenin hemşerisi sayılarak belediye işlerinde oy verme, seçilme gibi konularda hak sahibidirler.⁴⁵⁷ Belediye sınırları konusunda önceki kanunlara nazaran daha ayrıntılı konulara girmiş olup belediye sınırları, sınırların tasdiki, sınır ihtilaflarında neler yapılacağı ayrı ayrı ele alınmıştır.⁴⁵⁸
- İkinci Fesıl Belediyelerin Vazifeleri: Belediyelerin vazifeleri mecburu ve isteğe bağlı vazifeler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 15. Madde’nin 1-58 ve 74-76 fıkraları mecburi vazifeleri içermektedir. Mecburi vazifeler belediyenin gelirlerine göre her belediyenin yapmakta olduğu vazifeler, 50.000 liradan fazla geliri olan, 200.000 liradan fazla geliri olan, 500.000 liradan fazla geliri

⁴⁵³ Yaylı, *Türkiye’de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, s.63.

⁴⁵⁴ Yaylı, *Türkiye’de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, s.63.

⁴⁵⁵ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.59.

⁴⁵⁶ Aytaç, “Belediye Kanunu’nun Oluşumu, Uygulanması ve Değişiklikler”, s.94.

⁴⁵⁷ *Resmî Gazete*, S:1471, 14 Nisan 1930: Madde 4, 5, 6, 7, 8.

⁴⁵⁸ *Resmî Gazete*, S:1471, 14 Nisan 1930.

olan belediyelerin yapmakta olduğu vazifeler olarak ayrılmıştır. Belediyelerin isteğe bağlı olan vazifeleri 15. Maddenin 59-73 maddelerinde belirtilmiştir.⁴⁵⁹

- Üçüncü Fasıl Belediye Meclisi: Belediye meclisleri 4 yılda bir yapılan seçim ile oluşturulacaktır. Belediye meclisleri en az 12 azadan (Nüfusu 3000'e kadar olan belediyeler) oluşmasına karar verilmiş olup belediyenin nüfusu ile paralel olarak aza sayısı artabilir. Üçüncü fasıl genel olarak belediye seçimleri ile ilgili konuları içermekte olup 20. maddeden 76. maddeye kadar olan geniş bir bölümü içermektedir.⁴⁶⁰
- Dördüncü Fasıl Belediye Encümeni: Belediye encümeni, belediye dairesi azasından fazla olmamak şartıyla belediye meclisi azasından oluşturulacaktır. Belediye encümeni hazırlanan belediye bütçesinin incelenmesi, nakil araçlarına ait ücret kararlarının tespiti, belediye memurlarının seçim, terfi işlerinin incelenmesi vb. gibi birçok işi yürütecektir.⁴⁶¹ Dördüncü fasıl 77. maddeden 87. maddeye kadar 10 maddelik bir bölümdür.
- Beşinci Fasıl Belediyelerde İcrai Vazifeler: Belediye baş amirleri, memur ve diğer çalışanlar şunlardır: *“Yazı işleri müdürü veya başkâtip, hesap işleri müdürü veya muhasebeci, sıhhat işleri müdürü, baştabip veya tabip, baytar müdürü, baş baytar veya baytar, fen işleri müdür, baş mühendis veya mühendis, tefiş heyeti müdür, baş müfettiş veya müfettiş, Hukûk işleri müdürleri veya müşavir avukat. Belediye şubelerinde baş amirler şunlardır: Başkatip, muhasebeci, baş tabip veya tabip, baş baytar veya baytar, baş mühendis veya mühendis. Bunların emri altında lüzumu kadar yazı ve hesap, fen, sıhhat, baytariye, idare, tefiş, belediye zabıtası ve itfaiye memurları ile ketebe, müstehdemler ve amele bulunur.”* Belediye reisi belediye zabıtasının uygulamalarını kontrol eder, belediye meclisi, belediye encümeni ve üst mercilerin kararlarını yerine getirir, belediyenin emniyet, sağlık, bayındırlık,

⁴⁵⁹ Sıyami Sanay, *Lüzumlu Belediye Bilgileri*, Kader Basımevi, İstanbul, 1950, s.5-11.

⁴⁶⁰ *Resmî Gazete*, S:1471, 14 Nisan 1930: Belediye seçimleri ile ilgili konulara ilerleyen sayfalarda “Belediye Seçimleri” başlığı altında değinilecektir.

⁴⁶¹ Tümerkan, *Türkiye’de Belediyeler (Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum)*, s.257.

iktisat ve düzenine ait konuları takip ve yerine getirir. Beşinci fasıl 88. maddeden başlayarak 109. maddeye kadar olan bölümü ihtiva eder.⁴⁶²

- Altıncı Fasıl Belediyelerin Varidatı: Belediyelerin görevlerinin genişliği ve yetkileri konusunda verilmiş olan kararlar belediye gelirlerinin kaynağının arttırılması konusunda verilmemiştir. Bu kanunda belediye bütçesinin hangi gelir kaynaklarından meydana geleceğinden kısaca bahsedilmiştir. Ek olarak belediyenin ruhsatına ve vergiye tabi iken ruhsatname almayanların ödeyeceği ceza belirtilmiştir. Ayrıca vergi ve ruhsatiye harcı verilmeksizin yapılan işler için sorumlu kişilerden ayrıca resim, vergi veya harcın bir misli nakit ceza alınacağı belirtilmiştir. İtfaiye masraflarını karşılamak amacıyla emlak ve akar vergisine belirli bir nispet de zam yapılarak belediyelere yeni bir gelir ilave olunmuştur.⁴⁶³ Altıncı fasıl 110. maddeden başlayarak 132. maddeye kadar olan bölümü ihtiva eder.⁴⁶⁴
- Yedinci Fasıl Birlik Tesisi: Belde, köy ve vilayet mahalli idareleri kendilerine kanunlarla verilen mecburi ve isteğe bağlı görevleri yürütmek amacıyla birlik kurabilirler. Birlik tesisi için belde, köy ve vilayet hususi idare meclislerinin birlikte kabul ettikleri birlik esas nizâmnâmesini valinin onayıyla yürürlüğe girer. Ancak birliğe dâhil olanlar başka vilayetlere bağlı ise Dâhiliye Vekilinin onayı ile yürürlüğe girer. Yılda en az 2 defa toplanarak değerlendirme yapmak amacıyla bir Birlik Meclisi kurulacaktır. Yedinci fasıl 133. maddeden başlayarak 148. maddeye kadar olan bölümü ihtiva eder.⁴⁶⁵
- Sekizinci Fasıl İstanbul'da Vilayet ve Belediyenin Birleşmesi: İstanbul belediyesi ile İstanbul Vilayeti birleştirilmiş olup İstanbul Belediye Reisliğini İstanbul valisi yürütecektir. Sekizinci fasıl 149. maddeden başlayarak 153. maddeye kadar olan bölümü ihtiva eder.⁴⁶⁶
- Dokuzuncu Fasıl Müteferrik Maddeler: Nüfusu 2000'den az olan yerlerde belediye teşkilatı kaldırılarak bu bölgelerde köy kanunu uygulanacaktır.

⁴⁶² Resmi Gazete, S:1471, 14 Nisan 1930.

⁴⁶³ Tümerkan, *Türkiye'de Belediyeler (Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum)*, s.259.

⁴⁶⁴ Resmi Gazete, S:1471, 14 Nisan 1930.

⁴⁶⁵ Resmi Gazete, S:1471, 14 Nisan 1930.

⁴⁶⁶ Resmi Gazete, S:1471, 14 Nisan 1930.

Belediye meclisler, belediye encümenleri ve belediye reisleri bu kanuna göre yapılacak seçim ile belirlenecektir. Nüfusu 70.000'den fazla olan belediyelerde gerekli olduğu takdirde meclis azasına huzur hakkı verilecektir. Belediye sınırı dâhilinde bulunan imtiyazlı şirketler satın alma bedeli belediye tarafından verilmek kaydıyla hükümet vasıtasıyla belediyelere devredilir. Belediye sınırları içinde sahipsiz arazi, gezinti yerleri, harman yeri, çayır, mera, koruluk, bataklık vb. gibi yerler gelirleri ile beraber belediyelere devrolunur. Mezarlıklar belediyelere devrolunmuştur. 5 Ekim 1877 tarihli Dersa'âdet ve Vilayet Belediye Kanunları, 15 Ekim 1886, 15 Eylül 1890, 2 Ekim 1920 ve 31 Ekim 1922 tarihli ek kanunlar, 30 Aralık 1912 tarihli Dersa'âdet Teşkilatı Belediyesi hakkındaki geçici kanun ve 16 Şubat 1925 tarihli Ankara Şehr Emâneti Kanunu ve bunlara ait düzenlemeler kaldırılmıştır. Dokuzuncu fasıl 154. maddeden başlayarak 165. maddeye kadar olan bölümü ihtiva eder⁴⁶⁷

1930 “Belediye Kanunu” çağdaş belediyecilik ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla Cumhuriyetin halkçı zihniyeti tarafından meydana getirilmiş olup⁴⁶⁸ 1930-1944 yılları arası belediyecilik anlayışının temel çerçevesini oluşturmuştur.⁴⁶⁹ Bu kanunda en yetersiz kalan konu ise belediye gelirleri konusu olmuştur.⁴⁷⁰ 1930 günü yürürlüğe giren bu kanun 2005 yılına kadar yürürlükte kalmış olup Cumhuriyet tarihinin en uzun süre yürürlükte kalmış olan kanunlarından⁴⁷¹

4.4. 1930-1945 Yılları Arası Belediyecilik Anlayışı

1580 sayılı Belediye Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra halkın belediye hizmetlerinden beklentisi artmıştır.⁴⁷² Belediye Kanunu'nun akabinde ilk yerel seçimler yapılmış olup bu seçimlere Cumhuriyet Halk Fırkası ile Serbest

⁴⁶⁷ *Resmi Gazete*, S:1471, 14 Nisan 1930.

⁴⁶⁸ Haydar Ocakcioğlu, “Belediye Kanunları ve Tarihi Belgeler”, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:6, S:67, s.16.

⁴⁶⁹ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.62.

⁴⁷⁰ Yaylı, *Türkiye’de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, s.64.

⁴⁷¹ Yaylı, *Türkiye’de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, s.60.

⁴⁷² Turgut Kılıçer, “Türkiye Mahalli İdarelerinde Gelişmeler”, *Türk İdare Dergisi*, Y:44, Özel Sayı, 29 Ekim 1973, s.138,139.

Cumhuriyet Fırkası girmiştir. Ancak kısa bir süre SCF kapatılmıştır. SCF'nin kapatılmasından sonra ise Demokrat Parti'nin kurulmasına kadar Türkiye'de "Tek Parti" yönetimi egemen olacaktır. 1931 yılında yapılan CHP'nin 3. Büyük Kurultayı ile beraber artık devletçilik ilkesi doğrultusunda hem ekonomik hem de ülke denetimi bakımından CHP "Tek Parti" anlayışı çerçevesinde devam etmiştir.⁴⁷³ Bu durum belediyelere de yansımış olup "Hıfzısıhha Kanunu", "Belediyeler Bankası'nın Kuruluşu", "Belediye Yapı ve Yollar Kanunu" "Belediye İstimlâk Kanunu", "İmar Heyeti Kuruluş Kanunu", gibi bir dizi yasa yürürlüğe girmiştir.⁴⁷⁴

1930-1945 yılları arası belediyelere ait işletme faaliyetleri de artmaya başlamıştır. İmtiyazlı su ve elektrik şirketleri ve havagazı fabrikalarının artmasında şirketlerin belediyeleştirme hareketlerinin başlaması etkili olmuştur.⁴⁷⁵

Belediyelere yönelik sorunları çözmek ve çeşitli kararlar almak amacıyla 24 Kasım 1935 yılında Ankara'da "Uraylar Kurultayı (Birinci Türk Belediyeleri Kongresi)" toplanması kararlaştırılmıştır.⁴⁷⁶ Kongrenin programı şu şekildedir:⁴⁷⁷

- Belediyelerin Bayındırlık İşleri: Şehirlerde 5 senelik bayındırlık programları nasıl olmalı ve belediyelerin plan, su, ışık yol gibi işleri için kurulacak olan Belediye Birlikleri ve İmar Heyetleri konusunda araştırmalar yapılması.
- Hayatı Ucuzlaştırma: Belediyelerin hayatı ucuzlatmak amacıyla çarşı, pazar ve meydanlar oluşturması hakkında araştırmalar yapılması.
- Belediyelerin Gelirleri: Yeni gelirler aramak, belediye bütçelerinin hazırlanma şekilleri, belediye gelirlerinin harcanması konusunda araştırmalar yapılması.

⁴⁷³ Adalet Alada, "Türk Belediyeciliğine Kronolojik Yaklaşım (1930-1990)", *Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslar arası Sempozyum-Bildiri ve Tartışmalar*, (23-24 Kasım 1990) Ankara Büyükşehir Belediyesi Metropol İmar A.Ş. IULA-EMME Yayınları, Ankara, 1990, s.122.

⁴⁷⁴ Görmez, *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, s.108.

⁴⁷⁵ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.73,74.

⁴⁷⁶ *Belediyeler Dergisi*, Y:1, S:4-5, s.8.

⁴⁷⁷ *Belediyeler Dergisi*, Y:1, S:4-5, s.8,9.

Kongreye katılan belediye başkanlarından bu konularda üçer sayfalık rapor hazırlanması istenmiştir.⁴⁷⁸ Böylelikle sadece devlet kurumları ve kanunları doğrultusunda belediye faaliyetleri yürütülmesi değil her belediye başkanının farklı bakış açısı ile ele aldığı sorunların incelenmesi amaçlanmıştır. İsmet İnönü’de Birinci Türk Belediyeleri Kongresi’nde bir konuşma yaparak şu hususa değinmiştir: “İntizamla ve itibarla işleyen her belediye memleketimizin içtimai hayatında mühim bir uzuv, yükseltmek için, ilerletmek için mühim bir mekanizmadır” ifadesiyle belediyelerin önemini bir kez daha vurgulamıştır.⁴⁷⁹

Tablo 8. Türkiye’de 1933-1945 Yılları Arası Belediye Faaliyetleri⁴⁸⁰

Yapılan İş	1933	1938	1945
İçme Suyu Olan Yerler	185	245	-
Fenni Su Tesisatı Olan Yerler	24	49	95
Elektrik Tesisatı Olan Yerler	94	150	202
Mezbaha	93	114	220
Pazar Yerleri	407	436	500
Haller	60	81	112
Spor Alanı	184	198	220
Park ve Bahçeler	209	304	536
Asri Mezarlıklar	-	22	51
Asfalt	79 Km.	159 Km.	510 Km.
Şose	1100 Km.	1213 Km.	2613
Köprü Menfez	1181 Adet	1447 Adet.	2757
Kaldırım	1480 Km.	5657 Km.	3445
Hipodrom		3	3
Harita			177
İmar Planı		82	109
Belediye Sayısı	501	537	583

⁴⁷⁸ *Belediyeler Dergisi*, Y:1, S:4-5, s.9.

⁴⁷⁹ Mustafa Doğanoglu, *Türkiye’de 1930-1950 Arasında Ulus İnşası Aracı Olarak Belediyeler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015, s.98.

⁴⁸⁰ “Cumhuriyette Mahalli İdareler Belediye İdareleri”, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:4, S:38, Ekim 1938, s.27. Tekeli, Ortaylı, *Türkiye’de Belediyeciliğin Evrimi*, s.89. (1945 yılına ait istatistikler).

1930-1945 yılları arasında belediyeler çağdaş belediyeçilik anlayışı çerçevesinde şehirlere yollar yapmak, aydınlatma sağlamak, yeşil alanlar oluşturmak, parklar yapmak, pazarlar kurmak, su tesisatı sağlamak, elektriğin yaygınlaşmasını sağlamak, otobüs işletmeleri kurmak ve mezarlıklar oluşturmak gibi birçok faaliyet gerçekleştirmiştir.⁴⁸¹ Ancak yine de bu dönemde bazı gazete yazılarında yapılanların yetersizliğinden bahsedilmiştir. Kurun gazetesi yazarlarından Sadri Ertem “Şehirler, insanlara rahatlık hissini verirler; bizse bundan uzağız; fakat şikâyetlerimiz daha iyiyi ve daha güzeli görmek içindir” ifadesiyle bazı eleştirilerde bulunarak altyapı ve çeşitli belediye faaliyetlerinin yetersizliği üzerine vurgulamalar yapmıştır. Ertem “Belediyeler; ancak eşraftan biri belediye reisi olunca onun evinin önüne bir fener diker ve bir arnavut kaldırımını çekerdi” bu durumda sadece kısır bir döngü halini aldığını ve belediyelerin daha çok yolu olduğunu ifade etmiştir.⁴⁸²

4.4.1. Umumi Hıfzıssıha Kanunu

Umumi Hıfzıssıha Kanunu 6 Mayıs 1930 yılında çıkarılmış olup 15 bölüm 309 maddeden meydana gelen oldukça kapsamlı bir kanundur. Bu kanun ile birlikte belediyelere sağlık konusunda hem sorumluluk hem de denetleme bakımından birçok görev yüklenmiştir. “Doğrudan doğruya şehir ve kasabalar, köyler hıfzıssıhasına veya tıbbî ve içtimaî muavenete müteallik işlerin ifası belediyelere ve idarei hususiyelere ve sair mahallî idarelere tevdi edilir. Vekâlet indelicap bu idarelere rehber olmak üzere bazı mahallerde nümune tesisatı vücade getirir.” Kanunda geçen bu ifade ile belediyelere kendi sınırları içerisinde sağlık konusunda önemli sorumluluk verilmiştir.⁴⁸³ Cumhuriyet idaresinin belediyelere yüklediği sorumlulukların en başında gelen sağlıklı ve düzenli bir çevre oluşturma yapısının ilk adımı 1580 sayılı “Belediye Kanunu” ile atılmış olup daha sonra ise 1593 sayılı “Umumi Hıfzıssıha Kanunu” ile tamamlanmıştır.⁴⁸⁴

⁴⁸¹ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyeçilik Öyküsü (1923-1990)*, s.94-100.

⁴⁸² Sadri Ertem, “Cumhuriyet Belediyesine Bir Bakış”, *Kurun*, 2 Ağustos 1937, s.3.

⁴⁸³ *Resmî Gazete*, S:1489, 6 Mayıs 1930.

⁴⁸⁴ Yaylı, *Türkiye’de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, s.65.

4.4.2. Belediye Yapı ve Yollar Kanunu

17 Haziran 1933 yılında 4 fasıl ve 54 maddelik “Belediye Yapı ve Yollar Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Bu kanun belediye haritaları, şehir planı, bina yapımı, ruhsatname ve belediye kontrolü, yaya kaldırımları, ağaçlandırma, kanalizasyon gibi birçok konuyu ihtiva etmekteydi.⁴⁸⁵ Bu kanuna göre 5 yıllık süre içerisinde her belediye şehir planını hazırlamakla sorumludur. Ancak uzman elaman bulunmaması ve bütçenin yetersiz olması gibi bir durum söz konusu olursa Dâhiliye Vekâleti tarafından bu süre uzatılabilir.⁴⁸⁶ Bu kanun her türlü kasaba ve şehir ihtiyaçlarını kavrayarak hazırlanmış bir kanundur.⁴⁸⁷ Ancak belediyelerin 5 yıllık süre içerisinde bu planları hazırlatma imkânı mevcut değildi. Bu nedenle belediyelerin ortak paydada hareket etmeleri sağlamak amacıyla “Ankara İmar Heyeti” örneğinden yola çıkarak “Belediye İmar Heyeti” adlı kurum teşkil edilmiştir.⁴⁸⁸

4.4.3. Belediye Gelirlerini Arttırmaya Yönelik Çalışmalar

1930’dan sonra belediyelere verilen görev alanları genişlemekle beraber belediyelere ait mali yetersizlikler artmıştır. Özellikle “Belediye Kanunu” belediyelere gelir sağlamadan yoksun kalmıştır. Bu duruma etken olarak ise 1929 Dünya Ekonomik Buhranı sonrasında oluşan sıkıntılar ve akabinde SCF oluşumu ve kaldırılması etkilidir. Özellikle CHF bu dönemde vergi yükünü hafifleterek halkın daha fazla zorluk çekmesini engellemeye çalışmıştır. Bu nedenle bu dönemde ilk etapta belediyelerin gelirlerini arttırma konusunda bir girişimde bulunulmamıştır.⁴⁸⁹

Belediye gelirleri konusunda yapılan ilk adım 1933 yılında Gümrük Tarife Kanunu’yla 2256 “Oktruva Resmi” kaldırılarak gümrük resmine % 10 oranında bir ekleme yapılmış olup bu gelir belediyelere bırakılmıştır. Bu gelirin önemine bakacak olursak: Belediyelere yıllık nüfus başına ortalama bir hesapla 1 lira gelir

⁴⁸⁵ *Resmi Gazete*, S:2433, 21 Haziran 1933.

⁴⁸⁶ Fikret Güral, “İmar Planı”, *Türk İdare Dergisi*, İçişleri Bakanlığı Yayını, Y:24, S:223, Temmuz-Ağustos 1953, s.33.

⁴⁸⁷ Burhan Arif, “Türkiye ve Diğer Memleketlerde Yapı Kanunlarında Şehirciliğe Ait Hususlar”, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:I, S:4-5, Eylül 1935, s.32.

⁴⁸⁸ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.78.

⁴⁸⁹ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.63.

getirmesi, hiç masraf yapılmadan elde edilmesi, çok az bir değişkenlik göstermesi. Örneğin 1934 yılı belediye bütçeleri toplamı nüfusa denkleştirildiğinde kişi başına 5 liraya yaklaşık bir gelir ortaya çıkmıştır. Ancak bu gelirin belediyelerin ihtiyacına karşılamakta yetersizdir.⁴⁹⁰

1935 yılında toplanan Birinci Türk Belediyeler Kongresi'nde belediye gelirlerinin arttırılmasına değinilmiştir. Bu kongrede belediye başkanları gelirlerin arttırılması yönünde 17 tane istekte bulunmuşlardır: *“Belediye sınırı içindeki yol vergisine % 50 zam yapılması, toptan satılan eşyanın mecburi olarak belediye kantarı ile tartılması, bina ve kazanç vergilerinde belediye paylarının arttırılması, tek el maddelerin satışı üzerinden belediyelere pay verilmesi, inşa ve tamir ruhsat harçlarının arttırılması, tellallık resminin kapalı zarf usulü ile yapılan artırma ve eksiltmelere de teşmili, sigorta ortaklıklarının yangın söndürme harcamalarına katılma payı olarak ödedikleri paraların muamele sahiplerine intikal ettirilmemesi, belediyelerin mecburi olarak yapmakta oldukları hizmetlerden bazı hallerde gelir fazlası ortaya çıksa dahi kar kastı olmadığından hazinece vergi alınmaması, elektrik, su ve havagazı sarfiyatından belediyelerce resim alınması, doğrudan doğruya hizmet karşılığı olan belediye vergi ve resimlerinin resmi kurumlardan da alınması, otellerde ve hanlarda kalacaklardan belediye meclislerince düzenlenecek tarife üzerinden resim alınması, sağlık kurumları harcamaları karşılığı olarak sağlık vergisi adı ile şahsi bir vergi konması, ampul satışının belediye sınırı içinde ayrıcalıkla belediyelere verilmesi, telefon konuşma ücretlerine belediye payı eklenmesi, genel nakil vasıtalarında yolcu ücretlerine belediyeler için resim konması, seyyar satıcıların sınıf üzerinden ve belediye meclislerince düzenlenecek tarifeye göre resme tabi tutulması, imar planları uygulamasından doğan değerlenmelerin resme tabi tutulması suretiyle değerlenme resmi konusunun genişletilmesi.”*⁴⁹¹

İlerleyen dönemlerde bu isteklerin bazıları gerçekleşmiş olsa da geneli eksik kalmıştır.

⁴⁹⁰ N. S. Kumral, “Belediyelerin Gümrük % 10 Varidatı”, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:II, S:14, Eylül 1936, s.25.

⁴⁹¹ Akalın, *Belediye Gelirleri*, s.7,8.

1930-1945 yılları arasında belediye gelirlerini arttırmaya yönelik bazı diğer girişimlerde şunlardır: 13 Haziran 1936 tarihinde 3004 sayılı kanun yürürlüğe girmiş olup bu kanun ile iskele ücretleri konusunda düzenleme yapılmıştır. Bu kanun liman kentlerindeki belediyelere ek gelirler getirmiştir.⁴⁹² 25 Haziran 1938 yılında 3434 sayılı “Oyun Alet ve Vasıtalarından Alınan Vergi Kanunu” yürürlüğe girmiş olup, bu yasayla çeşitli vergiler belediyeye bırakılmıştır.⁴⁹³ 14 Şubat 1943 yılında çıkarılan 4375 sayılı kanun ile belediyelerin telefon konuşma ücretlerinden, elektrik ve havagazı kullanımından, şehir içindeki nakil araçlarından belediyelerin vergi alması kararlaştırılmıştır.⁴⁹⁴

4.4.3.1. Belediyeler Bankası Kuruluşu ve Faaliyetleri

1930-1945 yılları arasında belediyecilik anlayışı çerçevesinde atılan en önemli adımlardan biri Mustafa Kemal Atatürk’ün talimatıyla 24 Haziran 1933 yılında kurulan “Belediyeler Bankası”dır.⁴⁹⁵ Belediyeler Bankası 15 Milyon sermaye ile oluşturulmuş olup belediyelerin her yıl bütçelerinden ayırdıkları % 5 iştirak hissesi ile sermayesi artarak gelişmiştir.⁴⁹⁶ Bu bankanın kuruluş amacı belediyelerin altyapı hizmetlerine ödenek sağlamaktır.⁴⁹⁷ Belediyeler Bankası kuruluşundan kısa bir süre sonra sağlamış olduğu mali desteğin yanı sıra “İmar Heyeti” vasıtasıyla teknik destekte vererek belediyelerin kalkınmasında oldukça önemli bir rol üstlenmiştir.⁴⁹⁸

⁴⁹² Yaylı, *Türkiye’de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, s. 68.

⁴⁹³ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.67.

⁴⁹⁴ Akalın, *Belediye Gelirleri*, s.10

⁴⁹⁵ Muharrem Eligül, *Türkiye’de Belediyelerin Mali Yapısı ve Denetimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008, s.86

⁴⁹⁶ 1935 Yılında Belediyelerin Faaliyeti, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını Y:II, S:13, Ağustos 1936, s.19.

⁴⁹⁷ Nice Esin, *Türkiye’de Bir Yerel Yönetim Bankası Olarak İller Bankası’nın Yerel Yönetim Finansmanındaki Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2013, s.31.

⁴⁹⁸ Eymen Namazcı, *Yerel Yönetim Bankacılığı: İller Bankası’nın İlbank A.Ş.’ye Dönüşüm Süreci*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.3.

1935 yılına gelindiğinde Belediyeler Bankası'ndan çoğunlukla elektrik ve su sağlamak amacıyla 50 belediye toplamda 1.345.352 lira borç almıştır.⁴⁹⁹ 1940 yılına gelindiğinde belediyeler, Belediyeler Bankası'nın sağlamış olduğu uzun vadeli kredilerden memnun kalmaktaydılar. Ancak yine de bu dönemde Belediyeler Bankası Avrupa'daki örneklerinden geridedir.⁵⁰⁰ Belediyeler Bankası 1945 yılında "İller Bankası"na dönüştürülmüş olup mali kaynakları daha da artmıştır.⁵⁰¹

4.4.4. Belediye Seçimleri ve Kırşehir Belediyesi

Belediye seçimleri 1930 yılından itibaren yapılmaya başlanmıştır. 1580 sayılı belediye kanunu ile belediye seçimleri ile ilgili geniş bilgiler yer almıştır. Bu kanuna göre belediye seçimlerinin 4 yılda bir yapılması kararlaştırılmış olup seçimler 1 Eylül'de başlayıp 20 Ekim'de sona erecektir. Belediye meclis azaları ise en az nüfusa sahip yani 3000'e kadar olan belediyeler için 12, nüfusu 3000'den fazla olan belediyeler için ise nüfusa paralel olarak aza sayısı artacaktır.⁵⁰²

Belediye seçimlerine katılabilmek için şu şartlara sahip olmak gerekmektedir:

- Türk olmak,
- Seçimlerden en az 6 ay önce beldede ikamet etmek ve bu durumu vesika ile ispatlamak,
- 18 yaşını bitirmiş olmak,
- Ağır hapis cezasına mahkûm olmamak,
- Kamu hizmetlerinden yasaklanmamış olmak,
- Hırsızlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, iflas gibi çeşitli haysiyet suçlarına mahkûm bulunmamak,

⁴⁹⁹ 13 Haziran 1935 Tarihindeki Borç ve Kefalet Durumu, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:I, S:1, Haziran 1935, s.37.

⁵⁰⁰ Ernst Reuter, "Belediyeler Bankası Faaliyet", *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:VI, S:69, s.10.

⁵⁰¹ Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, s.128.

⁵⁰² *Resmî Gazete*, S:1471, 14 Nisan 1930.

- Silâh altında bulunan askerler, jandarmalar, zabıtlar, polisler ve askeri memurlar belediye seçimlerine karışamazlar.⁵⁰³

Belediye meclisine aza seçilmek için şu şartları taşımak gerekmektedir:

- Türk olmak,
- Seçimlerden en az 6 ay önce beldede ikamet etmek ve bu durumu vesika ile ispatlamak,
- Kamu hizmetlerinden atılmamış olmak,
- 25 yaşını bitirmiş olmak,
- Türkçe okur-yazar olmak,
- Hırsızlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, iflas gibi çeşitli haysiyet suçlarına mahkûm bulunmamak,
- Belediyeye ait bir işin müteahhidi, kefil, ortağı vb. gibi nedenlerle borçlu bulunmamak,
- Silâh altında bulunan askerler, jandarmalar, zabıtlar, polisler ve askeri memurlar belediyeye aza seçilemezler. Manevrada talim için ihtiyat zabıtlarının silâh altına alınması hariçtir.⁵⁰⁴

4.4.4.1. 1930 Belediye Seçimleri

1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin yansımaları Türk toplumunu da etkilemiş olup bu durum genel bir rahatsızlık yaratmıştır. Ayrıca CHF çatısı altında çeşitli mevkilerde bulunan bazı kişilerin şahsi kazanç sağlamaları da halkı bu dönemde rahatsız etmiştir. İşte bu durumlar altında Gazi Mustafa Kemal kendisine sağdık kalacak bir parti kurularak muhalefet görevi yapmasını istemiştir.⁵⁰⁵ Bu şartlar altında Gazi Mustafa Kemal'in güvenilir arkadaşlarından Fethi (Okyar) başkanlığında liberal düşüncüyü savunan Serbest Cumhuriyet Fırkası 12 Ağustos

⁵⁰³ *Resmi Gazete*, S:1471, 14 Nisan 1930.

⁵⁰⁴ *Resmi Gazete*, S:1471, 14 Nisan 1930

⁵⁰⁵ Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s.151.

1930 yılında İstanbul'da kurulmuştur.⁵⁰⁶ Böylelikle yapılacak olan Belediye Seçimleri'ne CHF'nin karşısında SCF da yer almıştır.⁵⁰⁷ Ayrıca bu seçimlerin bir öneminde 3 Nisan 1930 yılında kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı verilmesidir. Kadınların bu hakkı kazanmasında Türk Ocakları ve Kadınlar Birliği⁵⁰⁸ etkili olmuştur.⁵⁰⁹

CHF 1930 Belediye Seçimlerini genel seçimlere gidecek yol olarak görmüş olup belediye seçimlerine oldukça önem vermiştir. CHF bu seçimlerde propaganda ve baskıcı yaklaşımı uygulayarak birçok grubu oy vermesi için zorlamıştır. Ayrıca SCF ile yakınlık kurmuş olan grupları sindirmeye çalışmıştır.⁵¹⁰

1930 Belediye Seçimlerine SCF'nin da katılması halk tarafından büyük bir heyecanla karşılanmıştır.⁵¹¹ Ancak SCF 1930 Belediye Seçimlerine giderken henüz yeni bir parti olduğundan dolayı teşkilatlanmayı tam sağlayamamış olduğundan kaybetmeyi göze alarak seçimlere girmiştir.⁵¹² SCF 6 Ekim 1930 yılında seçim bildirisini yayınlamıştır: *“Muhterem Hemşehri; Aziz Vatandaş; Belediye intihabatının başladığını biliyorsun. Hür dönüş ve hür yaşamağa lâyık bir fertsin. Hiçbir tazyika ve hiçbir tehdide ehemmiyet vermeyerek reyini serbestçe kullan seni Hürriyete refaha ulaştırarak olan serbest Cumhuriyet fırkasıdır. Serbest Cumhuriyet fırkası mütegalibe saltanatına nihayet verecektir. Ve seni yükseltecektir. Reyini serbest Cumhuriyet fırkasına ver. O senin kendi firkan ve senin kendi arzundur. Çünkü serbest Cumhuriyet fırkası haksızlığa zulme uğrayan hürriyete aşık*

⁵⁰⁶ Cemalettin Taşkıran, “Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri (1925-1930)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S:14, 1994, s.260.

⁵⁰⁷ Alada, “Türk Belediyeciliğine Kronolojik Yaklaşım (1930-1990)”, s.122

⁵⁰⁸ BCA, 30-10-00, 80-526-4: Kadınlara seçim hakları verilmesinden sonra da İstanbul'da Türk Kadınlar Birliği tarafından teşekkür amaçlı bir bildiri yayınlanmıştır.

⁵⁰⁹ Ahmet Yılmaz, *1930 Belediye Seçimlerine Katılma Haklarının Tanınması Sürecinde Kamuoyunda Kadın Algısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2011, s.86.

⁵¹⁰ Hikmet Çolak, *1930 Belediye Seçimleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007, s.114,119,1290.

⁵¹¹ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2013, s.554.

⁵¹² Çolak, *1930 Belediye Seçimleri*, s.123.

vatandaşların iztirabından doğmuştur. O seni kurtaracaktır. O senin derlerine çaresaz olacaktır. O senin müdafidir. Reyini ona ver."⁵¹³

Seçimler tamamlandığında 502 belediyenin 31'ini SCF kazanmıştır. Ancak SCF seçimlerin tamamlanmasının hemen ardından seçimlerde baskı ve hile yapıldığını ifade ederek konuyu TBMM'ye taşımışlardır.⁵¹⁴ Ancak seçimlerin iptal edilmesi bir kenara SCF mecliste artan tansiyon ve çıkan karışıklıklar nedeniyle kurucusu Fethi Bey tarafından 17 Kasım 1930 yılında kapatılmıştır. Bu duruma etken olarak Fethi Bey'in Gazi Mustafa Kemal ile karşı karşıya gelmek istememesi de etkili olmuştur.⁵¹⁵

1930 belediye seçimleri Kırşehir'de (Mucur, Hacıbektaş, Avanos ve Kaman ilçeleri dâhil) 5 Ekim'de başlamış olup 11 Ekim'de bitmiştir. 1930 belediye seçimlerinde Kırşehir'de mevcut ilçeler dâhil 11.598 seçmen olup 7.801 seçmen oy kullanmıştır. Bu seçimlerde kadın oyları erkek oylarından fazla olup 3971 kadın oy kullanmış olup erkek oyları ise 3830'dur.⁵¹⁶ Kırşehir merkezde gerçekleştirilen seçimlerde ise 899 kadın ve 2187 erkek olmak üzere 3076 oy kullanılmıştır.⁵¹⁷ Bu seçimde Kırşehir Belediye Başkanı olarak CHF'nin adayı olan Mehmet Turgut (Çopur) seçilmiştir.⁵¹⁸ Ancak bazı gazeteler Kırşehir'de seçimler tek partili seçim zamanlarında olduğu gibi sandık başlarında sadece CHF üyelerinin bulunduğunu ve hile karıştırıldığını belirtmişlerdir. Kırşehir halkından bazıları bu seçime itiraz etmişse de vali tarafından dağıtılmıştır.⁵¹⁹

⁵¹³ BCA, 30-10-0-0, 82-536-29

⁵¹⁴ Çolak, *1930 Belediye Seçimleri*, s.161.

⁵¹⁵ Yasin Cengiz, *Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Kapanışı Sonrasında Mutedil – Muhafif Bir Kimlik Olarak Ahmet Ağaoğlu ve Basındaki Sesi "Akın"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.34.

⁵¹⁶ BCA, 490-1-0-0, 4-19-12.

⁵¹⁷ *Türk İdare Dergisi*, Y:3, S:32, Teşrinisani 1930, s.2310.

⁵¹⁸ BCA, 30-11-1-0, 73-27-1.

⁵¹⁹ Alper Özkök, *Türk Basınında 1930 Belediye Seçimleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s.111.

4.4.4.2. 1934 Belediye Seçimleri

1934 belediye seçimleri Cumhuriyetin döneminin ikinci belediye seçimi olup CHF bu seçimlere tek parti olarak katılmıştır. Ancak yine de CHF seçim propagandası yaparak seçime katılım oranını arttırmaya çalışmıştır.⁵²⁰ CHF bu seçimlerde asil adayların yanı sıra yedek azalarında yer almasına karar kılmıştır. Falih Rıfki (Atay) bir köşe yazısında bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “*Belki birçok kimselerin aklından şöyle bir sual geçebilir, Memlekette bir tek fırka var. Fırkanın azaları, şüphesiz onun namzetlerine rey vereceklerdir. Acaba neden bu intihapta halkı âdeta mücadeleye çağırı gibi davranıyorsunuz? Böyle bir sual Gazi rejiminin tek fırkaları olan esas farklarını bilmemekten ileri geldiğine şüphe yoktur. Cumhuriyet Halk Fırkası, hiçbir zaman, bir diktatorya müessesesi olmamıştır.*”⁵²¹ CHF özellikle “Vatanımızı ve şehirlerimizi severken onun başında çalışacaklarla alakalı olmak ve hatta başkalarını alakalandırmak bir borçtur.”⁵²² “Yurttaş! Belediye aza seçilmek ve seçmek hakkı olanları defterleri yerlerine asıldı; git, ismini bul; bul bir diyeceğin varsa altı gün içinde encüme bildir. Şehir meclisine aza seçmek ve seçilmek şehirde oturan kadın erkek, herkesin hakkıdır”⁵²³ şeklindeki gazete yazılarıyla halka seçimlere katılımın ne kadar önemli olduğunu ifade eden yazılara önem vermiştir.

CHF 1934 Eylül ayında yılında yapılacak olan seçimler için 25 Haziran 1933 yılında “İntihap Yoklama Talimatnamesi” yayınlayarak özellikle belediye azalığı seçimlerinde yoklama yapılması zorunluluğu getirilmiştir.⁵²⁴

1934 Belediye Seçimleri yaklaşık 1 hafta sürmüş olup 519 belediyede % 60 katılım oranıyla 1.059.758 kişi oy kullanmıştır.⁵²⁵ 1934 Belediye Seçimlerinde Kırşehir Belediye Başkanlığına mevcut belediye başkanı olan Mehmet Turgut

⁵²⁰T. Barış Mahmutoglu, *1923-1960 Yılları Arasında CHP'nin Seçim Çalışma ve Propagandaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 2015, s.159.

⁵²¹ Falih Rıfki, “Belediye Seçimleri”, *Hakimiyeti Milliye*, 10 Birinci Teşrin 1934.

⁵²² Kemal Turan, “Belediye Seçimi”, *Hakimiyeti Milliye*, 23 Ağustos 1934.

⁵²³ *Hakimiyeti Milliye*, 25 Eylül 1934.

⁵²⁴ BCA, 1933 yılı intihap yoklama talimatnamesi arşivden bak.

⁵²⁵ Eral Aydoğan, Tansu Barış Mahmutoglu, “Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Yapılan Seçimler ve Karakteristik Özellikleri”, *Tarihin Peşinde*, S:10, 2013, s.133.

(Çopur) seçilmiştir.⁵²⁶ 1934 Belediye Seçimlerine Kırşehir’de % 67 oranında bir katılım oranıyla 11598 seçmenden 7801 kişi oy kullanmıştır.⁵²⁷

Tablo 9. 1934 Belediye Seçimlerinde Kırşehir ve İlçelerde Kullanılan Oy Dağılımı⁵²⁸

Kırşehir Vilayeti	Toplam Seçmen Sayısı	Toplam Kullanılan Oy	Erkek Oyları	Kadın Oyları
Kırşehir	4260	3316	1803	1513
Avanos	1901	1412	620	792
Çiçekdağı	226	166	71	95
Hacıbektaş	998	596	227	369
Genezin	933	617	309	308
Kaman	1224	750	398	352
Mucur	1563	944	412	512

Tabloya göre Kırşehir’de 1934 Belediye Seçimlerine Avanos, Çiçekdağı, Hacıbektaş ve Mucur’da kadınlar daha aktif katılım sağlamış, Kırşehir merkez ve Kaman’da ise erkekler daha aktif katılmış olup Genezin’de ise neredeyse yarı yarıya bir katılım oranı mevcuttur.

4.4.4.3. 1938 Belediye Seçimleri

Mustafa Kemal Atatürk’ün hayatta olduğu son belediye seçimleri 1938 yılının Eylül ayında yoklama çalışmaları ile başlamıştır. 1938 belediye seçimlerinde de önceki seçimlerde olduğu gibi gazete ve ilanlarla halkın bilgilendirilmesi amaçlanmıştır.⁵²⁹ 1 Ekim 1938 günü seçimler başlamış olup dükkânlar, mağazalar bayraklarla donatılmıştır. “Seçime iştirâk çağında olan vatandaşlar sandık başına koşunuz. Rey vermek hem bir hak, hem bir vazifedir.” “Medeni bir insana sorulsa:

⁵²⁶ BCA, 30-11-1-0, 91-40-18.

⁵²⁷ BCA, 490-1-0-0, 286-1146-2.

⁵²⁸ BCA, 490-1-0-0, 286-1146-2.

⁵²⁹ Aydoğan, Mahmutoğlu, “Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Yapılan Seçimler ve Karakteristik Özellikleri” s.138.

Vatandaşın en büyük hakkı nedir? Cevabı, tereddütsüz, şu olacaktır: Seçim hakkı!” sloganlarıyla seçime katılımın yüksek olması amaçlanmıştır.⁵³⁰

19 Ekim 1938 günü Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya tarafından “*Belediye teşkilâtı mevcut olan 544 yerden 7 Vilâyet 41 kaza ve Nahiye Belediyesi hariç olmak üzere belediye seçimlerinin neticelerini gösteriri malûmat gelmiştir. 23 yerde kanunen lâzım gelen nisab temin edilemediğinden müddet temdit olunmuştur. Seçimi biten yerlerden alınan malûmata göre Cumhuriyet halk partisi teşkilâtı tarafından bidayeten tefrik olunub listeye alınan ve seçicilere arz edilen Parti namzetlerinin her tarafta ittifakla seçilmiş olduklarını, malûmat alınamıyan yerlerden gelecek neticelerin de ayrıca bildirileceğini derin saygılarımla arz ederim.*”⁵³¹ ifade edilerek seçimlerin tamamlandığını belirtilmiştir. Seçimlerin tamamlanmasının ardından Başvekil Celal Bayar, Mustafa Kemal Atatürk’e telgraf çekmiş olup kanuni sebeplerden dolayı birkaç belediye hariç seçimlerin bittiğini ve büyük bir katılım ile CHF namzetlerine oy verildiğini belirtmiştir. Mustafa Kemal Atatürk ise Bayar’a “*CHF’nin ideali ve programı ve cumhuriyet hükümetinin icraatı ancak milletimizin bu yüksek ahlak ve hasletinde mesnet bularak her gün feyizli bir eserini gösterebilmektedir. Dün ve bugün olduğu gibi yarın dahi memleket ve millet için yegâne kudret, ikbal ve refah kaynağı olan inkılâp prensiplerinin, cumhuriyet rejiminin tatbikatı üzerinde fikir ve elbirliğinin bu yeni tezahüründen dolayı aziz vatandaşlarımıza ve başta siz olduğunuz halde parti ve hükümet teşkilatını tebrik, teşekkür ve muhabbetlerimin iblağını rica ederim.*” ifadelerini kullanmıştır.⁵³²

1938 Belediye Seçimlerinde İstanbul ve İzmir başta olmak üzere birçok ilde belediye meclislerine kadınlarda girmişlerdir.⁵³³

1938 Belediye Seçimlerinde Kırşehir Belediye Başkanı olarak 2 dönemdir görev yapan Mehmet Turgut Çopur seçilmiştir.⁵³⁴

⁵³⁰ Ulus, 1 İlkteşrin 1938.

⁵³¹ BCA, 30-10-0-0, 82-538-17.

⁵³² Aydoğan, Mahmutoğlu, “Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Yapılan Seçimler ve Karakteristik Özellikleri” s.139,140.

⁵³³ R. Bahar Üste, “Yerel Seçimlerin Cinsiyeti: Seçimler ve Kadının Temsili”, *İşletme Fakültesi Dergisi*, c.18, S:1, 2017, s.108.

4.4.4.4. 1942 Belediye Seçimleri

1942 Belediye Seçimleri Türkiye için II. Dünya Savaşı'nın yarattığı siyasi sıkıntıların yanı sıra "Milli Koruma Kanunu", "Varlık Vergisi", "Toprak Mahsulleri Vergisi" gibi birçok ekonomik konuda toplumu sarsan şartlar altında yapılmıştır. Türkiye II. Dünya Savaşı'na katılmamış olsa da savaşın etkilerini derinden hissetmiştir. 1942 belediye seçimlerinde 1930, 1934 ve 1938 yıllarında yapılan belediye seçimlerine nazaran savaş ortamından dolayı gazete ve dergilerde yeterli propaganda yapılmamıştır. Ayrıca önceki belediye seçimlerine nazaran 1942 seçimlerine ilişkin çok kısıtlı arşiv belgesi bulunmaktadır.⁵³⁵

1 Ekim'de başlayacak olan 1942 Belediye Seçimleri için hazırlıklar Eylül ayının ortalarına doğru başlamıştır.⁵³⁶ Eylül ayının ortalarına doğru belediye seçim defterleri asılmaya başlamış olup⁵³⁷ 16 Eylül'den itibaren CHP tarafından yavaş yavaş belediye meclislerinin asil ve yedek azaları tespit edilmeye başlamıştır.⁵³⁸ Belediye seçimlerine ait bütün hazırlıklar 30 Eylül'de bitmiş olup 1 Ekim'de seçimler başlamıştır. Seçim sandıklarının konacağı yerler ve şehir içleri bayraklarla süslenerek seçimler bitene kadar bir şenlik havas yaratılmaya çalışılmıştır.⁵³⁹ Tek Parti Dönemi'nin son yerel seçimi olan 1942 Belediye seçimleri Ekim ayının sonlarına doğru yüksek katılım oranıyla tamamlanmıştır.⁵⁴⁰

Kırşehir'de 1940-1942 yılları arasında Şevki Süngü Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır.⁵⁴¹ 1942-1944 yılları arasında Rüştü Yurdakul Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır.⁵⁴² 1944-1946 yılları arasında ise Cevat Hakkı Tarım Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır.⁵⁴³

⁵³⁴ BCA, 30-11-1-0, 127-47-20.

⁵³⁵ Mahmutoğlu, *1923-1960 Yılları Arasında CHP'nin Seçim Çalışma ve Propagandaları*, s.215,217.

⁵³⁶ Ulus, 10 Eylül 1942.

⁵³⁷ Ulus, 12 Eylül 1942.

⁵³⁸ Vakit, 16 Eylül 1942.

⁵³⁹ Akşam, 30 Eylül 1942.

⁵⁴⁰ Mahmutoğlu, *1923-1960 Yılları Arasında CHP'nin Seçim Çalışma ve Propagandaları*, s.220.

⁵⁴¹ BCA, 30-11-1/137-6-12.

⁵⁴² BCA, 30-11-1-0/158-38-6.

⁵⁴³ BCA, 30-11-1-0/162-18-15.

4.4.5. Kırşehir Belediyesi

1930'ların başında Kırşehir'in Merkez nüfusu 84.559 olup ilçeleriyle birlikte toplam nüfusu 156.730'dur.⁵⁴⁴ Kırşehir Belediyesi'nde 1930'dan sonra önceki yıllara göre daha fazla faaliyet ve çalışmalar yapılmıştır. 1930'ların başında Kırşehir'e gelerek şehri gezen Aka Gündüz şu ifadelerle yer vermektedir: *“Dikine boyuna kerpiç. Kerpiç üssü kerpiç. Su, su; sağda solda akar su. Yeşilin türlü: Armud yeşili, Elma yeşili, Ceviz yeşili, Şeftali yeşili, Kavak yeşili.. Yeşillik ve ağacın ebedi panayırı. Kırşehir sokaklarının tarifi budur. Bu sokaklar uzunlamasına tam yirmi kilometre, enlemesine birden beşe kadar sürer gider. Bu sokaklar çıplak değildirler, eyi elenmiş tozdan kaftan kuşanmışlardır. Yaya bir hafta dolaşılamiyacağı için otomobille iki üç saat gezelim, dedik.”*⁵⁴⁵ Gündüz ayrıca yaptığı gözlemler sonucu Kırşehir'in 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'ndan etkilendiğini belirtmiştir. Gündüz, Kırşehir Belediyesi ile ilgili bir takım eleştiriler yapmıştır: *“İniyoruz, çıkıyoruz, kıvrılıyoruz, geçiyoruz, yollar bitmiyor, ağaçlar bitmiyor, kerpiçler bitmiyor. Yahu! belediye hududundan daha çıkmadık mı? Hayır. Sahrayı kebirden yaya çıkabilir, ama Kırşehir Belediye hududundan otomobille çıkılmaz... Kırşehir Belediyesinin yıllık geliri on bir bin kağıt liradır. Bilemedin on beş bin. Dört yüz milyon metreye pay et bu on bir bin lirayı. Endaze başına yarım pul bile düşmez. Böyle bir belediyeye hücum etmek insafsızlığın en merhametsizcesidir.”*⁵⁴⁶ Gündüz, Kırşehir Belediyesi'nin yine de yapabileceği bazı işler olabileceğini belirterek imar faaliyeti ve temizlik işlerinde belediyenin daha aktif olmasını ve bölge halkı bu işlere yardım ederse işlerin daha kolay olacağını belirtmiştir. Ayrıca Kırşehir Belediyesi'ne 2 milyon lira borç bulunarak daha iyi işler yapılmasının önünün açılmasını belirtmiştir.⁵⁴⁷ Bu yıllarda birçok belediyeye eşya alınması kararlaştırılmış olup Kırşehir Belediyesi'nin ihtiyacı olan eşyalarında temin edilmesi sağlanmıştır.⁵⁴⁸

⁵⁴⁴ *Türk İdare Dergisi*, 29 Birinciteşrin 1933, Y:6, S:67, Dahiliye Vekaleti Aylık Mecmuası, Matbaacılık ve Neşriyet T.A.Ş., İstanbul, 1933, s.237.

⁵⁴⁵ Aka Gündüz, “Çankayanın Cenubundan Mektublar”, *Hakimiyeti Milliye*, 9 Birinciteşrin 1932.

⁵⁴⁶ Aka Gündüz, “Çankayanın Cenubundan Mektublar”, *Hakimiyeti Milliye*, 9 Birinciteşrin 1932.

⁵⁴⁷ Aka Gündüz, “Çankayanın Cenubundan Mektublar”, *Hakimiyeti Milliye*, 9 Birinciteşrin 1932.

⁵⁴⁸ BCA, 30-12-1-2, 19-21-11.

1933 yılında Kırşehir Belediyesi'nin durumu şu şekildedir:⁵⁴⁹

- Belediye Bütçesi: 15.000 liradır.
- Yollar: Şehir dâhilinde 23 Km. yol vardır. Bunun 6 Km. şose, 2 Km. parke, 17 Km. kaldırımdır.
- Sular: Şehir dâhilindeki içme suları çoğunlukla beton borular aracılığıyla sağlanmakta olup memleket hastanesindeki çeşme ile ortaokul civarındaki çeşmenin suları demir boru ile sağlanmaktadır.
- Kanalizasyon: Umumî ve fennî kanalizasyon tesisatı yoktur.
- Aydınlatma: Lüks lambası ve fener ile sağlanmaktadır.
- Temizlik İşleri: Araba ve amele ile sağlanmaktadır.
- Mezbaha: Belediye tarafından işletilmekte olup günde 100 koyun, 80 keçi ve 10 kadar sığır kesilmektedir.
- İtfaiye: İtfaiye teşkilatı bulunmayıp belediyeye ait 1 tulumba vardır. Ayrıca yangın ihtimaline karşı her dükkânın önünde su ile dolu tenekeler bulundurulmaktadır.
- Umumi Binalar ve Kurumlar: 1 ortaokul, 5 ilkokul, 1 hastane, 1 hamam, 2 kaplıca, 2 eczane, 300 dükkân, 15 lokanta, 15 gazino 15 han ve otel vardır.
- Nakil Vasıtaları: Kasaba içerisinde dışarısında araba ve otomobil ile nakliyat yapılmaktadır.

1930'lu yılların başında Kırşehir'in çehresi yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. 1930 yılında Kırşehir-Yerköy (Yozgat) yolunun yapılması kararlaştırılmış⁵⁵⁰ olup 1932 yılında da Kırşehir-Ankara yolunun yapılması kararlaştırılmış,⁵⁵¹ 1931 yılından itibaren yerel teşebbüsler sonucu kurulmuş olan 50.000 lira sermayeli bir ticaret bankasının kurulması hem tüccarlara hem de kasabanın iktisadî hayatına önemli katkılar sağlamaya başlamıştır.⁵⁵² 1933 yılında Denizli, Balıkesir, Konya, Yozgat

⁵⁴⁹ *Belediyeler*, Dâhiliye Vekâleti, Mahallî İdareler Umum Müdürlüğü, Holivut Matbaası, İstanbul, 1933, s.596.

⁵⁵⁰ *Cumhuriyet*, 7 Nisan 1930.

⁵⁵¹ *Vakit*, 23 Ağustos 1932.

⁵⁵² *Cumhuriyet*, 1 Nisan 1933.

gibi iller ile beraber Kırşehir'e de buğday ambarı yapılması kararlaştırılmıştır.⁵⁵³ 1934 yılında Bursa, Isparta gibi yeşilliği ile meşhur olan Kırşehir'e CHF Kırşehir İl Başkanlığı'nın yardımı ile fırka ve belediye binaları arasındaki meydana bir park yaptırılması kararlaştırılmış olup ayrıca planlı bir imar faaliyetiyle bir de havuz yaptırılması kararlaştırılarak çalışmalarına başlanılmıştır. Ayrıca şehir bandosu oluşturularak memleketin ihtiyacı olan musikinin sağlanması amaçlanmıştır.⁵⁵⁴ Kırşehir'de 1930'lardan sonra spor faaliyetlerine de oldukça önem verilmeye başlanmış olup futbol, atletizm, cirit, güreş şehir ve köylerde başlıda yapılan sporlardır. Ayrıca bisiklete yarışmaları da yapılmakta olup halk büyük ilgi göstermektedir. Kırşehir merkezde stad yapım çalışmaları başlanmış olup 4200 lira harcanmıştır. Kırşehir'de spor faaliyetlerinin gelişmesi amacıyla belediye bütçesinden de destek sağlanmaktadır.⁵⁵⁵

Tablo 10. Kırşehir Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arası Gelir-Gider Dağılımı⁵⁵⁶

Yıl	Tahmini Gelir	Gerçek Gelir	Tahsilât	Masarifat
1929	27.556	15.662	15.661	15.000
1930	28.561	16.062	15.061	16.144
1931	14.630	12.724	12.723	12.721
1932	17.925	16.418	10.413	10.417
1933	20.014	17.675	14.738	14.742
1934	21.100	23.242	18.409	17.296
1935	40.163	6.153	20.823	21.480
1936	46.297	12.061	36.047	30.957
1937	49.420	37.586	34.019	28.714
1938	86.078	92.548	77.796	78.925

Kırşehir Belediyesi'nin gelir-giderler dağılımı incelendiğinde 1929-1934 yılları arasında gelirlerin oldukça yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Bunun en önemli sebebi 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve sonrasında belediyelere ait bir takım

⁵⁵³ Vakit, 10 Temmuz 1933.

⁵⁵⁴ Hakimiyeti Milliye, 30 Haziran 1934.

⁵⁵⁵ *Kırşehir İl Yıllığı 1938*, s.45.

⁵⁵⁶ *Belediyeler İstatistiği*, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara Ulusal Matbaa, 1941, s.45.

gelirlerin kaldırılması veya azaltılmasıdır. Gerçek gelirler, 1934 ve 1938 yılı hariç olmak üzere her zaman tahmini gelirlerin altında kalmıştır. 1929-1934 yılları arası gelir ve giderleri birbirine yaklaşık olup, 1935 yılından itibaren bir artış gerçekleşmeye başlamış ve 1938 yılında belediye gelirleri oldukça artmıştır.

Tablo 11. Kırşehir Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arası Gelir Tahsilâtı

Yıllar	Geçen seneler varidatından 1938 senesinde tahsis olunan		1937 senesinden müdevver kasa mevcudu	Devlet vergileri ile birlikte tahsil olunan kesirler ve hisseler			Kanuna yazılı olmayan teamüli vergi ve resimler	Belediyelerin sair vergi ve resimleri	İstikrazat	İnanat	Toplam
	Vergilerden	Resimlerden		Binalar vergilerinden	Kazanç vergisinden	Gümrük resmine munzam % 10 belediye hissesi					
1929	-	-	-	1509	-	1834	-	12.318	-	-	15.661
1930	-	-	-	1840	-	3606	-	9615	-	-	15.061
1931	-	-	-	1156	-	4062	-	7505	-	-	12.723
1932	-	-	-	567	-	4523	-	5323	-	-	10.413
1933	1181	-	-	514	-	7774	631	4638	-	-	14.738
1934	5439	-	-	1216	-	6881	40	4833	-	-	18.409
1935	1243	-	-	6105	-	12.465	-	-	1010	-	20.823
1936	7941	-	-	1411	-	14.537	130	11.028	1000	-	36.047
1937	6048	1142	4709	920	302	10.334	106	10.458	-	-	34.019
1938	7603	7603	-	969	567	18.325	690	6341	41.522	-	77.736

Kırşehir Belediyesi ait gelirlerden en etkilisi gümrük resmine ek belediye hissesi olan %10'luk vergi olup bunun yanı sıra diğer çeşitli vergiler ve bina vergileri düzenli olarak toplanmıştır. Kırşehir Belediyesi 1934 yılına kadar borçlanma gerçekleştirilmemiş 1935 yılında Uraylar Kurultayı'na katılmış olan belediyeler

içerisinde yer almış olup⁵⁵⁷ bu tarihten itibaren Belediyeler Bankası'ndan borç almaya başlamıştır.

1930'ların başında Kırşehir Belediyesi'nin gelirlerini detaylı bir şekilde inceleyecek olursak belediye gelirleri “Tekâlifi Emriye Kûsuratı Munzamması”, “Kûsuratı Munzammadan Gayri Rûsumu Belediye”, Mukannen Gelir”, “Mütenevvi Gelir”, “Muvakkat Gelir” ve “işçi tescil harcı, hafta tatilinden istifade edenlerden ruhsatiye harcı”, bisiklet ruhsatiyesi olmak üzere 6 kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım “Tekâlifi Emriye Kûsuratı Munzamması”, altında müsakkafattan⁵⁵⁸ belediye hissesi 2000, kazançtan belediye hissesi 250 ve evlerin, dükkânların kıymeti üzerinden alınacak aydınlatma ve temizlik vergisi 250 lira olmak üzere 2.500 liradır. İkinci kısım “Kûsuratı Munzammadan Gayri Rûsumu Belediye”, olup inşaat ve tamirat ruhsatiyesi 50, karagöz, tiyatro vb. eğlence ruhsatiye harçları 150, nakil araçlarından 100, korunak vergisi 10, yer ve pazar yerlerinin işgal resmi 300, dükkan ve ticarethanelerden alınan levha resmi 610, ölçek, tartı, damga ve muayene resmi 50, kira mukavelenamelerinden alınan % 2 ve nakit ceza 150 lira olmak üzere 840 liradır. Üçüncü kısım “Mukannen Gelirler” olup kantariye resmi 400, hayvanat resmi 1.600, koyun ve keçiden alınacak bir kuruş 80, tellaliye resmi 300, kira, binek hayvan, araba vs. duhuliyeye resmi 300, hayvan tezkiresi harcı 150, gazhane ardiyesi 200, zephiye resminden belediye hissesi 500, kantariye, oktruva 3000, kile resmi 130 ve mezbaha hasılatı 75 lira olmak üzere toplam 6.675 liradır. Dördüncü kısım “Mütenevvi Gelirler” olup nakit cezalar 500, bağış ve hibe 1300 ve gelir getiren kiralık mallardan 800 lira olmak üzere toplam 2.650 liradır. Beşinci kısım “Mukavvat Gelirleri” olup çalınmış hayvan bedeli 50, bahçe suları geliri 500, kaldırım inşaat yarım bedeli 150, otomobilden her seferinde alınacak muayene resmi (her seferinde 100 kuruş) 200, vakıflar idaresi tarafından devredilecek çeşme gelirleri 100 ve memur maaşlarından kesilecek bazı vergiler 500 lira olmak üzere toplam 1.500 liradır. Altıncı kısım işçi vb. tescil harcı 200, hafta tatilinden istifade

⁵⁵⁷ *Belediyeler Dergisi*, Y:1, S:4-5, s.8.

⁵⁵⁸ Üzeri dam ile örtülü yerlerden alınan vergi.

edenlerden alınacak ruhsatiye harcı 200 ve bisiklet ruhsatiyesi 5 lira olmak üzere toplam 405 liradır. Bu 6 bölümün toplam gelirleri miktarı ise 14.630 liradır.⁵⁵⁹

1930'ların başında Kırşehir Belediyesi'nin giderleri “%30'a Dahil Tahsisat”, “İdare Masrafları”, “Akarat”, “İçtimai Yardım”, “Tamirat, Tanzifat ve Tenvirat”, “Çeşitli Masraflar” ve “Sihhat İşleri” olmak üzere 7 kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım “%30'a Dahil Tahsisat”, olup burada Belediye Reisi 720, başkatip 600, muhasip 420, doktor 420, müfettiş ve fenerci 360, odacı 240, çavuş 240, acil durumlarda doktor tahsisatı 756 ve rüsumatı tahsil edenlere %10 ücret olarak 606 lira maaş verilmek üzere toplam gider 4.362 liradır. İkinci kısım “İdare Masrafları”nda ise kırtasiye 300, yakacak 25, emlak vergisi 200, gazhane ücreti 70, yargı ve dava vekili ücreti 240, emlak tadilat ücretine karar veren kişiye ödenen ücret 20 ve beklenmeyen masraflar 885 lira olmak üzere toplam 1.740 liradır. Üçüncü kısım “Akarat” olup belediye arsası almak, belediye binası ve karhane bedeli olmak üzere 3000, % 5 ihtiyat akçesi bankaya 658 ve suların idare masrafı 500 lira olmak üzere toplam 4.158 liradır. Dördüncü kısım “İçtimai Yardım” adı altında yoksullara ilaç bedeli 150, nakliye bedeli 100, hastalık yardımı 100 ve çeşitli nakit yardım 200 lira olmak üzere toplam 500 liradır. Beşinci kısım “Tamirat, Tanzifat ve Tenvirat” olup temizlik işleri için 410, lağım işleri için 100, kabristan tamiri, tabut masrafı ve bekçi ücreti 200, çeşme suyolları masrafı 400, kaldırım tamir ve inşası 100, mezbaha tamiri 100, aydınlatma 400 ve döşeme masrafı 100 lira olmak üzere toplam 2.210 liradır. Altıncı kısım “Çeşitli Masraflar” olup, resmi günler ve ziyafetler 300, itfaiye 100, emanetten reddiyat 100, nakil araçları kontrol memuru 60 ve belediye ve hıfızssihha kanununun emrettiği işler 650 lira olmak üzere toplam 1.610 liradır. Yedinci kısım “Sihhat İşleri” olup, kabile maaşı 192 ve kabile tahsisatı 432 olmak üzere toplam 624 liradır. Bu 7 bölümün giderlerinin toplamı ise 15.254 liradır.⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ 1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri, Dahiliye Vekaleti, Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, Ankara, 1934, s.867-867.

⁵⁶⁰ 1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri, s.870-873.

1935 Uraylar Kurultayı'ndan sonra belediyelerin dereceleri ve belediyelere bağlı gruplar belirlenmiştir. Çankırı, Çorum, Yozgat gibi belediyeler 1. Sınıf belediye grubuna dâhil iken Kırşehir ili 2. Sınıf belediye olarak yer almıştır. Kırşehir belediyesine bağlı belediyeler ise şu şekilde belirlenmiştir: Kırşehir Merkez Belediyesi, Avanos, Çiçekdağı, Genezin, Hacıbektaş, Kaman, Mucur olmak üzere 7 belediyeden oluşmuştur.⁵⁶¹ 1935 yılı içerisinde Kırşehir-Ankara yolu imar planı yürürlüğe konmuş olup⁵⁶² yolların yapımında kullanmak üzere yurt dışından montaj aletleri getirilmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁶³

Bu yıl içerisinde Kırşehir Valisi olan Mithat Saylam'da Kırşehir'deki kültür faaliyetlerinin gelişmesine önem vermiş olup Kırşehir tarihini yazacak kişiye 500 lira ödül verileceğini ifade etmiş olup⁵⁶⁴ ayrıca kitap basıldıktan sonra 1000 tane kitap alınacağını belirtmiştir.⁵⁶⁵ Kırşehir'de 1935 yılı içerisinde başlatılan bir diğer faaliyet ise; “Kırşehir Valiliği, Kırşehir köylüsü⁵⁶⁶ arasında bir temizlik müsabakası açmıştır. En temiz köyün ihtiyar heyetine bir takdirname gönderilecek ve ayrıca evini en temiz köylüye mükâfatlar dağıtılacaktır.” denilerek temizlik işlerinin belediyelerin yanı sıra halkın da katılımıyla daha düzenli işlemesi amaçlanmıştır.⁵⁶⁷

1935 yılında Kırşehir için “Kırşehir yakın bir tarihte Ankara'nın güzel bir sayfası olacak!” denilmekte ve bayındırlık haberleri ilişkin çeşitli bilgiler ifade edilmektedir. Ulus habercilerinden birisi bu yıl içerisinde Kırşehir'e giderek çeşitli tespitler yapmıştır: “Kırşehir, kurulduğu günden bugüne kadar; çürük, çarpık damlı evlerinden; pis, çamurlu ve dar sokaklarından kurtulamamış, zaman zaman imar görmüş zaman zaman harap olmuştur. On iki yıl öncesine kadar Kırşehir'de bayındırlık adına hiçbir şey yapılmış değildi. Ancak Cumhuriyet devri ile bayındırlık alanında ileri adımlar atmağa başlamıştır. Kırşehir halkı yaz yapılar yapılmaktadır. Kırşehir'i küflükten, eskilikten ve gerilikten kurtaran yeni ilbay B. Mithat Saylam

⁵⁶¹ Resmi Gazete, S:3129, 11 Teşrinievvel 1935.

⁵⁶² Kurun, 23 Mart 1935.

⁵⁶³ BCA, 30-18-1-2/57-66-6.

⁵⁶⁴ Kurun, 4 Şubat 1935.

⁵⁶⁵ Kurun, 23 Ağustos 1935.

⁵⁶⁶ Kurun, 11 Mart 1936: Kırşehir Valisi Mithat Saylam'ın ayrıca köy ve köylü üzerine çeşitli tespitleri bulunmaktadır.

⁵⁶⁷ Kurun, 18 Ağustos 1935.

olmuştur.” Ayrıca eski çarşı yeniden yapılmış, valilik evi, halkevi, kale yolu, hükümet konağı imar edilmiş olup ayrıca çarşı ortasına bir de Atatürk büstü dikilmiştir.⁵⁶⁸ Burada Kırşehir Belediyesi’ne herhangi bir atıf yapılmadan bütün yapılanlar Vali Mithat Saylam’a atfedilmiştir. Ancak bu yapılan işlerin belediye faaliyetleri olmadan sadece Valilik tarafından yapılmasına olanak yoktur kaldı ki Mithat Saylam daha göreve başlayalı 1 yıl bile olmamıştır.

1937 yılında Kırşehir’e yeni bir çarşı yapılmış⁵⁶⁹ olup bu çarşının içerisine sıralı bir şekilde birçok modern dükkân oluşturulmuştur. Bu dükkânların biraz ilerisinde de bir Atatürk büstü mevcuttur. Ayrıca Kırşehir kalesinin üzerindeki müze tamir edilmiş olup bu müzede birçok kıymetli eser mevcut olup Âşık Paşa’nın türbesi de burada yer almaktadır.⁵⁷⁰

Cevat Hakkı Tarım bu yıllarda Kırşehir’deki imar faaliyetlerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Bir yıl içinde yüz kadar yeni dükkân yapılmış, inşaat mevsimi başlar başlamaz bir o kadar daha dükkânın temeli atılmış, çarşı arasındaki yollar temizlettirilmeğe başlanılmış, beton yaya kaldırımları yaptırılmış, akasya fidanları, demir ve beton telefon ve fener direkleri diktilmiştir. Ankara-Kayseri yolundan şehre girerken açılacak yeni yol şehre daha başka bir güzellik verecektir.”*⁵⁷¹ Ayrıca birkaç yıldır önce yeni bir halkevi inşasına başlanılmış olup 1937 yılında Kırşehir’e Mareşal Fevzi Çakmak’ın katılımıyla açılışı gerçekleşmiştir.⁵⁷²

⁵⁶⁸ Ulus, 7 Sontesrin 1935.

⁵⁶⁹ Cumhuriyet, 20 Mayıs 1935; *“Kırşehir’e yolu düşen bir yolcu baştanbaşa bir yığıntı ile karşılaşır. Bu ören üstünde yükselecek yarınki çarşının planı mühendislikçe ihzar ve tasdik edilerek belediyeye verilmiştir. Birçok dükkânlar yeni açılacak yollara gittiğinden belediye istimlak işleri ile uğraşmaktadır. Belediyenin halka örnek olmak üzere yaptırdığı dükkân bitmek üzeredir. Duvarları taştan, hatılları ve direkleri betondan yapılan dükkân, yarınki çarşının alacağı sağlam ve güzel şekli şimdiden gözler önünde belirtmektedir. Hergün yeni dükkânların temelleri atılmaktadır.”*

⁵⁷⁰ Ulus, 2 Kasım 1937.

⁵⁷¹ Cevat Hakkı Tarım, “Kırşehir’de Büyük Bir İmar Faaliyeti Var”, Cumhuriyet, 18 Nisan 1936, s.8.

⁵⁷² Cumhuriyet, 14 Eylül 1937.

Tablo 12. Kırşehir’de 1923-1937 Yılları Arasında İnşa ve Tamir Edilen Şose ve Köprüler⁵⁷³

Yıllar	Şose Tamiri		Yeni Şose		Yol Düzenlemesi		Tamir Edilen Menfez		Yeni İnşa Edilen Menfez ve Köprü	
	Km	Lira	Km	Lira	Km	Lira	Km	Lira	Km	Lira
1923	20	5608								
1924	20	6002								
1925	4	1246	58	40555					3	6690
1926				119340	93	850				
1927				27933	1	1940				
1928	15	2427	58	41726	1	1000				
1929			85	18346						
1930	10	5620	85	13038						
1931	20	41557	85	31438						
1932	15	17430	85	15669						
1933	20	26741	05	14039	5	5000	24	700	62	10741
1934	15	72000			14	14200	12	4132	18	11300
1935	13	74000			12	12400	6	1800	16	9531
1936	15	61600			9	10000			13	4144
1937	12	40067			6	6000			12	673

Tablo incelendiğinde 1923-1932 yılları arasında hususi idare bütçesinden özellikle yol tamir ve yeni yol yapımına yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. 1923-1932 yılları arası yol düzenlemesi, köprü ve menfez tamiri ve inşasına pek yatırım yapılmamıştır. 1933 yılından itibaren ise yol tamiratları devam etmekte olup ayrıca yol düzenlemesi, menfez tamiri ve köprü ve menfez inşaatları hız kazanmıştır.

⁵⁷³ *Kırşehir İl Yıllığı 1938*, Cumhuriyetin 15. Yılı Kırşehir İli, Kırşehir Valiliği, 1938, s.33.

Tablo 13. Kırşehir Belediyesi'nin 1923-1938 Yılları Arasında Yapmış Olduğu Çalışmalar⁵⁷⁴

Yıllar	İnşaat	Adet	Nasıl İnşa Edildi	Lira	Ek Notlar
1933	Belediye Dairesi	1	Betonarme	6718	
1934	Dükkân	1	Betonarme	1500	
1935	Mezbaha	1	Betonarme	4336	
1936	Lokanta	1	Betonarme	7008	
1936	Atatürk Büstü	1	Mermerden	1500	
1936	Yol ve Kaldırım	4	Mermerden	6354	
1937	Halk Dükkânı	8	Betonarme	5212	
1937	Cumhuriyet My.	1	Saha	1700	
1937	Köprü	1	Betonarme	600	Kamulaştırılmış İrmak Üzerine
1938	Su Projesi	1		2700	Dâhiliye Vekâletine Gönderilen
1938	Elektrik Tesisi			37500	Müteahhide Verilen
	Halk Tarafından Yapıtılan Dükkân	156	Betonarme		

Kırşehir'de imar faaliyetleri ve belediye çalışmaları yeni 1938'e kadar hızla devam etmekteyken 19 Nisan 1938'de Kırşehir ve çevresinde gerçekleşen deprem bu faaliyetlere ket vurmuştur. Deprem neticesinde Kırşehir'de bazı binalar zarara uğramış ve çöküntüler olmuştur.⁵⁷⁵ Kırşehir'e bağlı Köşker nahiyesinde yaklaşık 200 kişi hayatını kaybetmiştir.⁵⁷⁶ 25 Nisan'da yapılan tespitler sonucu Kırşehir'de 2000'den fazla ev oturulamayacak derecede hasara uğramış olduğu ve 1500 çadır ihtiyaç olduğu tespit edilerek Kızılay genel merkezinden çadır istenmiştir. Ayrıca Kırşehir'e tedbirlerin alınması ve bölgede araştırma yapmak amacıyla Mülkiye Başmüfettişi Ali Server Suner ve beraberinde bir mülkiye müfettişi gönderilmiştir. Suner'in raporunda şunları belirtmiştir: Çiçekdağı'nda üç ev yıkılmış ve sekiz ev oturulamaz hale gelmiş olup birçok evde çatlaklar meydana gelmiştir. Çiçekdağı

⁵⁷⁴ *Kırşehir İl Yıllığı 1938*, s.43.

⁵⁷⁵ Kurun, 20 Nisan 1938.

⁵⁷⁶ BCA, 30-10-0-0/119-840-10.

kazasına bağı olan birçok köyden toplam 200'e kadar ev yıkılmıştır. Köşker nahiyesinde 22 köyle 6 mezradaki evlerin tamamı yıkılmıştır. Mucur kazasında 20 ev oturulamayacak hale gelmiştir. İlk etapta Ankara Kızılay merkezinden 2000 lira ve 300 çadır gönderilmiştir. Ayrıca Sıhhiye Vekâleti tarafından bir operatör ve doktor gönderilmiştir.⁵⁷⁷ Deprem sonucu çöken bina altında kalan yaralılarından 42 kişi ise Kırşehir hastanesine yatırılmıştır.⁵⁷⁸ Ayrıca Kırşehir'e bağı kaza, nahiy ve köylerde yüzlerce hayvan telef olmuştur.⁵⁷⁹ 26 Nisan'da bir kararname yayınlanmış olup Kırşehir ve Yozgat için yapılması gerekenler belirlenmiş olup özellikle Maliye Vekaleti'nden 500.000 liralık bir tahsisat alınarak Kızılay Kurumu aracılığıyla bölgedeki işlerin yürütülmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁸⁰ Ayrıca Kırşehir'de ara ara meydana gelen artçı sarsıntılar nedeniyle hükümet daireleri boşaltılmış devlet memurları çadırlarda yaşamaya başlamıştır.⁵⁸¹

28 Nisan 1938'de Kırşehir Belediye Reisi, Kırşehir CHP Başkanı, Kırşehir Halkevi Başkanı, Kırşehir Kızılay Başkanı ve Kırşehir Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı imzasıyla şu telgraf çekilmiştir; *“Vilayetimiz muhitindeki yer sarsıntısı dolayısıyla Kırşehir halkının maruz kaldığı acı felaketlerden mütevellit kaderlerimize iştirak ve sızlayan kalblerimizi teselli ve nakdi yardımlarını da ibzal etmekte olan kurumların ve bütün yurttaşların gösterdikleri büyük alakalardan dolayı, Kırşehir halkı, pek çok sevinç duymuş ve büyük milletimizin, yüce atamızın varlığına dayanarak bu elemli günleri de atlatacağına emin olarak teşekkürlerinin bütün kurumlara ve yurttaşlara ıblağını Anadolu Ajansından dilemiştir.”*⁵⁸² Kırşehir ve bağı bölgelere Haziran ayından itibaren evler yapılmaya başlanılmış olup⁵⁸³ 178 çiftçinin Ziraat Bankası'na 6000 liraya yakın borcunun bir sonraki mahsul devresine kadar ertelenmiştir.⁵⁸⁴ Aralık ayı itibariyle birçok köydeki ev inşaatı bitmiş olup 2000'den fazla ev yapılmış ayrıca bir ortaokul inşa edilmiştir. Kırşehir'de

⁵⁷⁷ BCA, 30-10-0-0/119-840-11.

⁵⁷⁸ Akşam, 22 Nisan 1938.

⁵⁷⁹ BCA, 30-10-0-0/119-842-7.

⁵⁸⁰ BCA, 30-18-1-2/83-35-11.

⁵⁸¹ Akşam, 27 Nisan 1938.

⁵⁸² Ulus, 28 Nisan 1938.

⁵⁸³ BCA, 30-10-0-0/119-841-19.

⁵⁸⁴ BCA, 30-18-1-2/83-57-15.

gerçekleşen depreme hep hükümet hem de tüm Türkiye büyük seferberlik göstererek yaptıkları yardımlarla felaketzedelerin mağduriyetlerinin giderilmesinde büyük katkı sağlamışlardır.⁵⁸⁵ 1938 depreminden sonra Kırşehir’de yeni yapılarda belirli bir plana uyulması kararlaştırılmış olup Kırşehir Belediyesi’ne de bu süreçte birçok görev düşmüştür.⁵⁸⁶

Kırşehir Belediyesi 1939 yılı içerisinde önce sus tesisatı projesini yürürlüğe koymuş daha sonra ise elektrik projesini gerçekleştirmiştir. 1939 yılında “Kırşehir Kasabası İçme Su Tesisatı” projesi kapalı zar usulü ile ihale edilmiştir. Bu işin ortalama bedeli 2700 lira olup işi alacak kişi’nin 202 lira 50 kuruşluk temin bedeli ödemesi kararlaştırılmıştır.⁵⁸⁷ İçme suyu projesi ihale olunduktan kısa süre sonra gerçekleşecektir. Kırşehir’de elektrik tesisatı kurma faaliyetleri 1939 yılının Temmuz ayında başlamıştır. Kırşehir Belediyesi elektrik tesisatı ile ilgili şu ilanı yürürlüğe koymuştur:

- Nafia Vekâletinden onaylanmış proje “Elektrik Tesisatı” 45 gün süreyle kapalı zarf usulüyle açık arttırmaya konmuştur.
- Bu işi ait açık arttırma şartnamesi projeler ve evrakı Kırşehir Belediyesi’nde görülecektir. Geçici teminat birinci kısım için 2932 lira 50 kuruş, ikinci kısım için 191 liradır.
- Açık arttırma 7 Temmuz 1938 tarihinden 19 Ağustos 1938 tarihine rastlayan Cuma günü saat 12’de Kırşehir Belediye encümeninde yapılacaktır.
- Birinci kısmı teşkil eden makine ve elektrik kısmı 39.096 lira 32 kuruştur. İkinci kısmı teşkil eden santral inşaat kısmı ise 2547 lira 50 kuruştur.⁵⁸⁸

1938’de Ekim ayında elektrik santral binasının temeli atılmış olup temel atma törenine memurlar ve büyük bir halk kitlesi katılmıştır.⁵⁸⁹ 1939 yılının Nisan ayına

⁵⁸⁵ Sevilay Özer, “1938 Yılı Kırşehir Depremi”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, c.3, S:5, Mart 2016, s.109-111.

⁵⁸⁶ *Kırşehir İl Yıllığı 1973*, Cumhuriyetin 50. Yılında Kırşehir İl Özel İdaresi, Nüve Matbaası, Ankara, 1973, s.297.

⁵⁸⁷ *Resmî Gazete*, S:4161, 20 Mart 1939.

⁵⁸⁸ *Ulus*, 27 Temmuz 1938.

⁵⁸⁹ *Kurun*, 3 Teşrinievvel 1938.

gelindiğinde; “Son beş sene içinde çeşitli imar faaliyetlerine sahne olan Kırşehir, çok yakında ehemmiyetli bir eksiği daha tamamlayacak ve medeniyet ışığına kavuşmuş olacaktır.” İfadesiyle Kırşehir’e elektrik getirmek amacıyla hummalı bir çalışma yürütülerek elektrik santrali kurulmaya çalışılmıştır. Ancak Kırşehir Belediyesi’nin bütçesi yetmediğinden hususi muhasebenin önceki seneki bütçesinden 40.000 lira avans alınmıştır. Alınan bu yardım sonrası hemen işe başlanmış ve 6 aydan beri devam eden çalışmalar neticesinde 17 Nisan 1939’da santral binası kurulmuştur. Ayrıca motor ve çeşitli malzemeler de getirilmiş olup montaj işleri de tamamlanmıştır. Önceden belirtilen yerlere direkler dikilmeye başlanmış bir yandan da kabloların çekilmesi için hazırlıklar yapılmıştır. Bu şartlar altında bütün şehre 1 ay içinde elektrik verilmesi planlanmış olup ayrıca daimi bir sinema açılması kararlaştırılmıştır. Montajı yapılacak makineler 41 beygir kuvvetinde iki motordur. Santral binası şehrin içerisine kurulmuş ancak gürültüye karşı gerekli önlemler alınmıştır. Elektriğin 220 volt üzerinden sabaha kadar verilmesi planlanmıştır. Ortalama bir hesaplama elektriğin kilovattı 20 kuruşa satılacak ve ileride bu fiyat düşürülecektir. Resmi ve hususi kurumlarla evlerdeki tesisatları belediye elemanları yapacak böylece halka, sağlam ve ucuz bir tesisat sağlanmış olacaktır. Ayrıca elektrik santralinin faaliyete geçmesiyle değirmen, kereste biçen makineler gibi ufak tefek sanayi kurumlarının oluşacağı umulmaktadır.⁵⁹⁰ Kırşehir elektrik tesisatı Mayısın ortalarında tamamen bitiş olup fabrikanın açılma töreninin 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’nda yapılması kararlaştırılmıştır. Kırşehir Belediyesi tarafından açılış törenine katılması amacıyla Nafia Vekili Ali Fuat Cebesoy davet edilmiştir.⁵⁹¹ Ali Fuat Cebesoy bu daveti kabul ederek Kırşehir’e gelmiş ve burada tezahüratlarla karşılanmıştır. Ayrıca yapılmakta olan evleri ve çarşuyu gezmiş olup ardından elektrik santral binasına gitmiştir. Cebesoy burada kısa bir konuşma yaptıktan sonra elektrik tesisatını açarak Ankara dönmüştür.⁵⁹² Türk müteahhit ve işçisi tarafından meydana getirilmiş olan elektrik tesisatı gayet düzenli işlemekte olup Kırşehir’e canlılık katmıştır. Kırşehir’e elektrik gelmesinin üzerinden 1 ay geçmeden 20 radyo tescil edilmiştir. Kırşehir Belediyesi radyo sahiplerinin

⁵⁹⁰ Ulus, 17 Nisan 1939.

⁵⁹¹ Ulus, 18 Mayıs 1939.

⁵⁹² Ulus, 21 Mayıs 1939.

faaydalanmaları amacıyla gündüzde elektrik vermeyi kararlaştırmış bu durum ise büyük memnuniyet uyandırmıştır.⁵⁹³ Belediye ayrıca oluşabilecek sıkıntılarını gidermek amacıyla aylık 120 lira maaş karşılığı bir elektrik makinisti almak için ilan vermiştir.⁵⁹⁴ Kırşehir Belediyesi ilerleyen zamanlarda elektrik tesisatını kuvvetlendirmek amacıyla Belediyeler Bankası'ndan 15.000 lira borç almayı kararlaştırmıştır.⁵⁹⁵ 1945 yılında Kırşehir'de elektrik tesisatını kuvvetlendirme zorunluluğu arttığından Belediye İller Bankasının yardımıyla 120 Hp. gücünde bir motor alınmıştır.⁵⁹⁶

Kırşehir'de depremden sonra daha hummalı bir imar ve kültür çalışmaları başlamış olup kısa süre öncesine kadar bir köy manzarası durumda gözükten Kırşehir yeni çarşısı, beton binaları ve elektrik atılımlarıyla daha güzel bir hale gelmeye başlamıştır.⁵⁹⁷ 1939'dan itibaren Kırşehir'de kültür alanında da birçok faaliyet gerçekteşmeye başlamıştı özellikle Kırşehir Halkevi⁵⁹⁸ çeşitli piyesler oynamakta⁵⁹⁹ ve konferanslar vermiştir.⁶⁰⁰ Halkevi binası 50.000 lira harcanarak yapılmış olup Kırşehir'e canlılık katmıştır.⁶⁰¹ Kırşehir'de kültür işler için 1924 yılında ayrılan para 32.000 lira iken 1939 yılında 118.400 liraya çıkmıştır. Ayrıca Kırşehirli gençler 1939 yılında yüksek tahsil vermek amacıyla bir cemiyet kurmuşlardır. Kırşehir Gençleri Okutma Cemiyeti özellikle Kırşehirli zeki ve yetenekli gençlere destek vermek amacıyla oluşturulmuştur. Kurum kurulduktan kısa süre sonra Ankara ve İstanbul

⁵⁹³ Ulus, 22 Haziran 1939.

⁵⁹⁴ Ulus, 20 Aralık 1939.

⁵⁹⁵ Ulus, 1 Ocak 1942.

⁵⁹⁶ *Kırşehir İl Yıllığı 1973*, s.297.

⁵⁹⁷ Ulus, 22 Haziran 1939.

⁵⁹⁸ *Kırşehir İl Yıllığı 1938*, s.45; Kırşehir Halkevi 1938 yılına kadar "Spor komitesi 5 bisiklet ve piyade yarışı; bir atlı gezi, civar kazalarda maç ve kendi kısımları arasında muhtelif eksersizler yapmıştır. Kitapsaray komitesi şimdiye kadar muhtelif mevzular üzerinde 31 konferans ve elliye yakın söylev vermiş, iki Fransızca ve iki de riyaziye kursları açmış ve 4345 kişinin gazete, mecmua, kitap okumalarını temin etmiştir. 10 Tören, 7 Kongre, 8 Balo, 11 Ulusal Bayram, 5 Konser, 1 Nişan Merasimi, 51 defa sinema gösterilmesi gibi muhtelif işlere sahne olmuş ve bu suretle de 47550 vatandaşın Halkevinde toplanmasına fırsat vermiştir."

⁵⁹⁹ Akşam, 3 Nisan 1939.

⁶⁰⁰ Ulus, 27 Ocak 1939.

⁶⁰¹ Ulus, 22 Haziran 1939.

şubelerini açma girişimlerinde bulunmaya başlamış ve hayır ve kültür sever vatandaşları aza kaydettirmeye çalışmıştır.⁶⁰²

1938 Kırşehir Depremi sonrası yapılan diğer faaliyetler şunlardır: 1938 yılının Ekim ayında yeni bir cezaevinin temeli atılmıştır.⁶⁰³ Modern bir cezaevinin yapılması amacıyla banyo yapılması, elektrik ve su tesisatının bulunması kararlaştırılmıştır. 300'den fazla zanlıyı alabilecek kapasitede yapılacak olan cezaevi için kadın ve gençler için daireler yapılması ayrıca mahkûmların çalışabilmeleri içinde atölye oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu şartları yerine getirebilmek amacıyla 150.000 liralık bir tahsisat oluşturulmuştur.⁶⁰⁴ Bu cezaevin 1941 yılında açılış töreni yapılmış olup mahkûmlar eski cezaevinden bu binaya nakledilmişlerdir.⁶⁰⁵ 1939 yılında Hükümet Caddesi üzerinde 35.000 lira masrafla betondan Hususi Muhasebe Binası yapımına başlanmıştır. Bu binanın alt katı vilayet matbaa ve gazetesine ayrılması kararlaştırılmış olup üst katı da hususi muhasebenin bütün bürolarını alacak daireler ve ayrıca umumi meclis toplantıları içinde geniş bir salon yapılacaktır.⁶⁰⁶ Kırşehir'e 1939 yılında bir Meteoroloji binası yapımına başlanılmıştır. Kırşehir Hastanesine ilave 30 yataklı bir ek bina yapılması kararlaştırılmış olup hususi muhasebe bütçesinden 15.000 lira ayrılmıştır. Ayrıca Kırşehir Belediyesi imar faaliyetlerine aynı hızla devam ettirmek amacıyla Belediyeler Bankası'ndan uzun vadeli bir borç almaya karar vermiştir. Bu para ile şehrin planı yaptırılacak, fenni ve sıhhi şartları barından bir hamam inşa edilecektir.⁶⁰⁷ Kaçak ve hasta hayvan kemsinin önüne geçmek amacıyla şehrin uygun bir yerine mezbaha kurulmuş olup bir de hal yaptırılmıştır. Şehrin en iyi semtine beton bir vali konağı inşa edilerek konağın civarına meyve fidanları yetirilmek üzere fidanlık bahçesi yapılmıştır.⁶⁰⁸ 1939 yılına kadar Kırşehir'de bir itfaiye hizmeti bulunmayıp tulumba ile bu görev sağlanmıştır. 1939 yılında 3 tonluk bir yangın

⁶⁰² Ulus, 31 Temmuz 1939.

⁶⁰³ Kurun, 3 Teşrinievvel 1938.

⁶⁰⁴ Ulus, 3 Mayıs 1939.

⁶⁰⁵ Ulus, 2 Haziran 1941.

⁶⁰⁶ Ulus, 3 Mayıs 1939.

⁶⁰⁷ Ulus, 3 Mayıs 1939.

⁶⁰⁸ Ulus, 22 Haziran 1939.

söndürme aracı alınmış ayrıca 3 itfaiye eri de göreve başlamıştır.⁶⁰⁹ 1939 yılında parti, halkevleri ve hayır kurumlarına yapılacak yardımlar altında Kırşehir Belediye bütçesinden CHP'ye 230 lira ve hayır kurumlarına 1300 lira yardım yapılmış olup halkevine herhangi bir yardım yapmamıştır. 1940 yılında ise belediye bütçesinden CHP'ye 4000 lira gibi oldukça büyük miktar para verilmiş olup hayır kurumlarına ise 600 lira verilmiş halk evine yine herhangi bir yardımda bulunmamıştır.⁶¹⁰ Kırşehir Belediyesi 1943 yılında tanesi 20 kuruştan 60.000 adet parke taşı ve tanesi 25 kuruştan 4500 adet uç parke taşı ihalesini yürürlüğe koymuştur. Bu ihalenin muhtemel bedeli 13125 lira olarak hesaplanmıştır.⁶¹¹ 1940'lardan itibaren II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'de yoğun olarak hissedilmeye başlamasından dolayı ülke genelinde imar faaliyetlerinde bir yavaşlama görünmekte olup bu durum Kırşehir'e de yansımıştır.

4.4.5.1. Avanos Belediyesi

1870 yılında Kırşehir Sancağı'nın teşekkül etmesinden itibaren Avanos Kırşehir'e bağlı bir kaza durumuna gelmiş olup ara ara başka sancaklara bağlanmış olsa da Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren de Kırşehir'e bağlı bir kaza olarak mevcudiyetini korumuştur.⁶¹²

1930'ların başında Avanos Belediyesi'nde durum şu şekildedir:⁶¹³

- Nüfus: Avanos'un toplam nüfusu 30.355 olup⁶¹⁴ kasabanın nüfusu 4685'dir.
- Belediye Bütçesi: 5200 liradır.
- Yollar: Kasaba dâhilinde 1 Km. yapılmış yol mevcut olup bunun 300 metresi kaldırımdır.

⁶⁰⁹ *Kırşehir İl Yıllığı 1973*, s.299,300.

⁶¹⁰ BCA, 490-1-0-0/1510-147-1.

⁶¹¹ *Ulus*, 8 Nisan 1943.

⁶¹² Akpınar, Nizamoğlu, "XIX. Yüzyılın Sonu ile XX. Yüzyılın Başlarında Kırşehir'in İdari Taksimatı ve İktisadi Yapısı", s.496-503.

⁶¹³ *Belediyeler*, s.599.

⁶¹⁴ *Türk İdare Dergisi*, 29 Birinciteşrin 1933, s.237.

- Sular: Kasabaya 1 Km uzaklıkta olan Kavak Deresi'nden, 300 metre mesafede bulunan Kaygul Deresi'nden ve 300 metre mesafede bulunan Esat Deresi'nden gelen beton borularla su ihtiyacı sağlanmaktadır.
- Aydınlatma: Lüks lambalar ile sağlanmaktadır.
- Temizlik işi: Kasabanın temizliği emele ve araba ile sağlanmaktadır.
- Mezbaha: Fenni bir mezbaha olmayıp belediye tarafından inşa ettirilmiş olan sıradan bir mezbaha da yılda 3000 koyun, 450 keçi ve 100 sığır kesilmektedir.
- İtfaiye: Kasabanın binaları taş ve ya tuğladan yapılmış olduğundan itfaiye teşkilatı yoktur.
- Umumi Bina ve Kurumlar: Kasaba dahilinde Hükümet konağı, telgrafhane, Belediye dairesi, silah boşaltmak için bina, halkın toplanması için şadırvanlı bir bahçe, ilkokul, 100 dükkan, 3 han, 1 lokanta, 3 yazıhane ve 1 un fabrikası olup haftanın Cuma günleri Pazar kurulmaktadır.

Tablo 14. Avanos Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arasındaki Gelir Tahsisatı⁶¹⁵

Yıllar	Geçen seneler varidatından 1938 senesinde tahsis olunan		1937 senesinden müdevver kasa mevcudu	Devlet vergileri ile birlikte tahsil olunan kesirler ve hisseler			Kanuna yazılı olamayan teamüli vergi ve resimler	Belediyelerin sair vergi ve resimleri	İstikrazat	İnanat	Toplam
	Vergilerden	Resimlerden		Binalar vergilerinden	Kazanç vergisinden	Gümrük resmine munzam %10 belediye hissesi					
1929	-	-	-	531	-	250	-	1511	-	-	2292
1930	-	-	-	775	-	240	-	2314	9	-	3338
1931	-	-	-	413	-	238	-	2597	228	-	3476
1932	-	-	-	261	-	280	-	2503	521	-	3565

⁶¹⁵ *Belediyeler*, s.189.

1933	381	-	-	238	-	2443	-	1612	8	-	4682
1934	472	-	-	267	-	3667	1065	-	11	-	5482
1935	900	-	-	251	-	4016	-	3012	3	-	8182
1936	546	-	-	167	-	4683	-	3129	-	-	8525
1937	174	47	363	151	112	5099	-	4516	-	-	10462
1938	876	306	5063	163	86	5548	-	5470	-	-	17512

Avanos Belediyesi'ne ait gelirlerde 1929'dan 1938'e kadar sürekli bir artış görülmektedir. 1938 yılına gelindiğinde 1929'a göre vergi gelirinde neredeyse 8 katı bir vergi geliri sağlanmıştır. Avanos Belediyesi'ne ait gelirlerin en büyük payı "Gümrük Resmine Munzam Belediye Hissesi" ve "Belediyelerin Sair Vergi ve Resimleri"nden sağlanmaktadır. Bina vergilerinde ise 1929'dan 1938'e bir azalma görülmektedir.

1930'lu yılların başında Avanos Belediyesi'ne ait gelirler "Tekâlifî Emriye Kûsuratı Munzamması" ve "Kûsuratı Munzammadan Gayri Rûsumu Belediye" adıyla 2 kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan ilk Tekâlifî Emriye Kûsuratı Munzamması olup bu bölümdeki gelirler şu şekildedir; Müsakkafattan belediye hissesi 500, kazançtan belediye hissesi 250, aydınlatma ve temizlik vergisi 1041 lira olmak üzere toplam 1791 liradır. İkinci kısım ise Kûsuratı Munzammadan Gayri Rûsumu Belediye başlığı altında bina inşası ve tamir harcı 60, oyun ve eğlence ruhsatı 15, pazar ve meydan işgali resmi 700, ölçü ve tartı resmi 30, reklam resmi 20, hayvan alım, satım resmi 100, tellaliye resmi 200, zephiye resmi 200, oktruva resmi 10, nakil araçları resmi 350, konturato harcı 50, av ve süs köpekleri resmi 5, kile ve kantar resmi 150, kira bedeli 300, eczane hasılatı 50, yer bedeli 50, nakit cezalar 150, bağışlar 500, çeşitli gelirler 100, avarız hasılatı 250 ve belediyeye borçlarını vermenler ile ruhsatsız inşaat ve tamiratta bulunanlardan alınan cezalar 50 lira olmak üzere toplam 3.430 liradır. İki bölümün toplam gelirleri ise 5221 liradır.⁶¹⁶

1930'lu yılların başında Avanos Belediyesi'ne ait giderler "Umuru İdariye ve Hesabiye", "Umuru Sıhhiye" ve "Masarifi Mütenevvia" olmak üzere üç başlık

⁶¹⁶ 1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri, s.814,815.

altında toplanmıştır. Umuru İdariye ve Hesabiye başlığı altında birinci kısım giderler şu şekildedir: Belediye Reisi maaşı 360, kâtip ve veznedar maaşı 276, müfettiş ücreti 156, kolcu ücreti 264, döşeme ücreti 50, yakacak ücreti 15 ve kırtasiye ücreti 50 lira olmak üzere toplam 1171'dir. İkinci kısım Umuru Sıhhiye başlığı altında tabip ücreti 300, yoksulları için ilaç ve iâşe bedeli 20, hasta nakli 90 ve ölü kefenleme 20lira olmak üzere toplam 430 liradır. Üçüncü kısım Masarifi Mütenevvia başlığı altında resmi gün masrafları 150, yargı masrafları 240, % 10 tahsildar aidatı 130, temizlik masrafları 290, giyecek masrafı 120, aydınlatma 250, caddelere dikilen ağaçlar 15, akarata belediye vergisi 145, kalfa ücreti 24, su tesisatı ve ıslahı 400, belediye önündeki çeşmenin tamir ve ıslahı 150, lağım masrafı 144, gelirden % 5 ihtiyat akçesi 200, hesap edilmeyen giderler 120, belediye borcu 400, kaldırım inşası 600, kamulaştırma bedeli 250, tellal ücreti 60 ve temizlik işleri amelesi ücreti 132 lira olmak üzere toplam 3620 liradır. Bu üç bölümün giderleri toplamı 5221 liradır.⁶¹⁷

Avanos Belediyesi Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sürekli gelişme halindedir. 1932'de belediye önüne şadırvanlı bir belediye bahçesi yapılmıştır. 1930-1934 seneleri bütçelerinden Kızılırmak kenarında kesim yeri, tuvalet odası, memur odası, soğuk hava mahzeni, fenni bir mandıra ve bir mezbaha yapılmıştır. 1933-1934 yılında bir pazar meydanı açılmıştır. Şehrin yarısına kadar tamamlanan 1110 metre uzunluk ve 11 metre genişliğindeki yol ve yaya kaldırımları yapılmıştır. 1936 yılında şehrin 2 Km. kuzeyinde Ziyaret Dağı'ndan çıkan sudan yararlanmak amacıyla 55 beygirlik bir elektrik santrali kurulması kararlaştırılmış olup resmi izinler alınarak proje müteahhide verilmiştir.⁶¹⁸

⁶¹⁷ 1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri, s.818-820.

⁶¹⁸ *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:II, S:20, Mart 1937, s.45-48.

4.4.5.1.1. Genezin Belediyesi

Kırşehir'in Avanos kazasına bağlı olan Genezin köyünün nüfusu 2000'in üzerinde olduğu için muhtarlıkla idare edilmeyip 1933 yılında belediye teşkilatı kurulmuştur.⁶¹⁹

1933 yılında Genezin Belediyesi'nde durum şu şekildedir:⁶²⁰

- Nüfus: 2618 nüfus ve 400 haneden oluşmaktadır.
- Belediye Bütçesi: 2372 liradır.
- Yollar: 1 Km. yol mevcut olup kayadan düzenlenmiştir.
- Kanalizasyon: 500 metre umumi ve ilkel lağım vardır.
- Aydınlatma: Lamba ile temin edilmekte olup belediyece sağlanmaktadır.
- Temizlik: Temizlik işleri bir amele ve araba ile sağlanmaktadır.
- Umumi Binalar ve Müesseseler: 8 odalı, bahçeli ve 5 sınıflı bir ilkokul, 7 demirci, 4 bakkal, 2 kunduracı, 1 marangoz ve 1 de kasap dükkânı vardır.

Tablo 15. Genezin Belediyesi'nin 1933-1938 Yılları Arasındaki Gelir-Gider Dağılımı⁶²¹

Yıl	Tahmini Gelir	Gerçek Gelir	Tahsilât	Masarifat
1933	2201	2047	2464	1620
1934	3690	3563	3790	3592
1935	-	4268	3841	2712
1936	3917	4333	4605	2324
1937	3502	4498	6219	1981
1938	3549	5008	5712	6066

⁶¹⁹ Hulusi Özen, "Genezin ve Göynük", *Köy Tetkikleri*, Kırşehir Halkevi Neşriyatı, Kırşehir Köybasımevi, 1941, s.3,4.

⁶²⁰ *Belediyeler*, s.601

⁶²¹ *Belediyeler İstatistiği*, s.46.

Genezin Belediyesi bir köy belediyesi olmasına rağmen gelir durumu kıt olmayıp düzenli olarak gelişme göstermiştir.

4.4.5.2. Çiçekdağı Belediyesi

Osmanlı döneminde ekseriyetle Kırşehir'e bağlı bir kaza olarak Mecidiye ismiyle anılmıştır.⁶²² Cumhuriyet'in ilk yıllarında da Kırşehir'e bağlı yapısını sürdürmüş olan Mecidiye, 1929 yılında Çankırı iline bağlı olan Mecidiye nahiyesi ile isim karışıklığına sebep olduğundan dolayı Kırşehir'e bağlı Mecidiye kazası Çiçekdağı ismini almıştır.⁶²³ 1932 yılında Çiçekdağı kazasının toplam nüfusu 19.378'dir.⁶²⁴ Mecidiye (Çiçekdağı) Belediyesi 1900 yılında kurulmuştur.⁶²⁵

1930'lu yılların başında Çiçekdağı Belediyesi'nin durumu şu şekildedir:⁶²⁶

- Nüfus: Kasaba 789 nüfuslu ve 150 hanelidir.
- Belediye Bütçesi: 1.689 liradır.
- Yollar: Kasaba yol bulunmayıp yalnızca çarşı içinde taştan yapılmış 200 metrelik kaldırım mevcuttur.
- Kasabanın dağ eteğindeki kayalarında kasabaya 5 Km. uzaklıkta beton borularla çeşmelere su ulaştırılmakta olup halk su ihtiyacını böyle karşılamaktadır.
- Kanalizasyon: Kanalizasyon olmadığı gibi lağımda bulunmamaktadır.
- Aydınlatma: Kasabayı belediye aydınlatmaz.
- Temizlik: Gerekli durumlarda işçi alınır.
- Umumi Bina ve Kurumlar: Kasabada 1 CHF binası, 1 ilkokul, 1 dispanser, 2 han ve 12 dükkân bulunmaktadır.
- Nakil Araçları: Taşımacılık araba ve hayvanlarla sağlanmaktadır.

⁶²² *Kırşehir İl Yıllığı 1967*, Kırşehir Valiliği, Ankara, 1967, s.26.

⁶²³ *Türk İdare Dergisi*, Dahiliye Vekaleti Aylık Mecmua, Y:2, S:13, Nisan 1929. 489.

⁶²⁴ *Türk İdare Dergisi*, 29 Birinciteşrin 1933, s.237.

⁶²⁵ *Kırşehir İl Yıllığı 1973*, s.306.

⁶²⁶ *Belediyeler*, s.600.

Tablo 16. Çiçekdağı Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arasındaki Gelir Tahsisatı⁶²⁷

Yıllar	Geçen seneler varidatından 1938 senesinde tahsis olunan		1937 senesinden müdevver kasa mevcudu	Devlet vergileri ile birlikte tahsil olunan kesirler ve hisseler			Kanuna yazılı olmayan teamüli vergi ve resimler	Belediyelerin sair vergi ve resimleri	İstikrazat	İnanat	Toplam
	Vergilerden	Resimlerden		Binalar vergilerinden	Kazanç vergisinden	Gümrük resmine munzam %10 belediye hissesi					
1929	-	-	-	36	-	156	-	174	-	-	366
1930	-	-	-	46	-	110	-	249	-	-	405
1931	-	-	-	56	-	131	-	238	63	-	488
1932	-	-	-	92	-	136	-	242	6	-	476
1933	-	-	-	83	-	443	-	120	-	-	646
1934	1	-	-	62	-	665	20	40	-	-	788
1935	4	-	-	61	-	728	-	76	-	-	869
1936	21	-	-	62	-	883	-	189	-	-	1155
1937	400	37	95	14	73	629	-	127	-	-	1375
1938	459	87	162	15	104	729	-	198	-	-	1754

Çiçekdağı Belediyesinin 1929-1938 yılları arasındaki gelirleri oldukça vasat durumda olup 1938'e kadar gelirlerde devamlı bir artış mevcuttur. Belediyenin en önemli gelir kaynakları ise gümrük resminden gelen gelir ve diğer çeşitli vergilerdir.

1930'lu yılların başında Çiçekdağı Belediyesi'nin bütün gelirleri şu şekildedir: "Tekalifi Emriye Küsüratı Munzamması", "Küsüratı Munzammadan Gayri Rüsümü Belediye", "Varidatı Mütenevvia" ve "Mukavvat Varidat" olarak 4 kısımdan oluşmaktadır. Çiçekdağı Belediyesi'nin ilk gelir kaynağı "Tekalifi Emriye Küsüratı Munzamması" başlığı altında şunlardır: Müsakkafattan belediye hissesi 100, kazançtan belediye hissesi 140, evlerin ve dükkanların kıymeti üzerinden alınan

⁶²⁷ *Belediyeler*, s.189.

vergi 25, kantar resmi 150, ihtisap resmi 30, koyun ve keçiden alınan bir kuruş resmi 10, tellaliye resmi 50, araba vs. duhuliye resmi 10, hayvan tezkere resmi 5, zephiye resmi 70, duhuliye ve oktruva resmi 200 ve kile resmi 27 lira olmak üzere toplam gelir 847 liradır. İkinci kısım “Küsuratı Munzammadan Gayri Rüsümü Belediye” başlığı altında olup alınan vergiler şu şekildedir: İnşaat ruhsatıyesi 25, eğlence ruhsatıyesi 15, yer ve pazar yeri işgal resmi 5, levha resmi 10, damga resmi 5, kiralardan belediye hissesi 20, bisiklet resmi 5 ve süs köpekleri resmi 5 olmak üzere toplam gelir 90 liradır. Üçüncü kısım “Varidatı Mütenevvia” başlığı altında olup nakit ceza 50 ve iane 25 lira olup toplam gelir 75 liradır. Dördüncü kısım “Mukavvat Varidat” başlığı altında olup şu şekildedir: çarşı bekçisi ücreti 150, memur maaşlarından kesilen kazanç vergisi 30, sahipsiz hayvan bedeli 50, memur maaşından kesilecek belediye hissesi 20 ve kaldırım inşa resmi 10 lira olmak üzere toplam 260 liradır. Bu dört gelir kaleminin toplamı 1272 liradır.⁶²⁸

1930’lu yılların başında Çiçekdağı Belediyesi’nin toplanan gelirleri dağıtımı şu şekildedir: “Umuru İdariye ve Hesabiye”, “İnşaat ve Tamirat”, “Mübrem Masarifat” ve “Muvakkat Masraf” olmak üzere 4 kısımdan oluşmaktadır. Çiçekdağı Belediyesi’nin ilk giderleri “Umuru İdariye ve Hesabiye”, başlığı altında şu şekildedir: Belediye Reisi maaşı 180, kolcu ücreti 120, yakıt ücreti 10 ve kırtasiye ücreti 10 lira olmak üzere toplam 320 liradır. İkinci kısım “İnşaat ve Tamirat” olup giderleri şu şekildedir: çeşme ve suyollarının tamiri 150, kira bedeli 20, kaldırım inşası masrafı 50, tamirat ve ıslahat masrafı 100 ve tuvalet inşa masrafı 125 lira olmak üzere toplam 445 liradır. Üçüncü kısım “Mübrem Masarifat”lar olup harcamaları şu şekildedir: tedbir akçesi 30, merasim günleri masrafı 80, planlanmamış masraflar 128, talep edilecek kanunlar bedeli 27, yoksul ve kimsesizlere yardım 18, hasta masrafları 15, temizlik işleri masrafları 15 ve kabristan tamiri 10 lira olmak üzere toplam gider 327 liradır. Dördüncü kısım “Muvakkat Masraf”lar olup harcalar şu şekildedir: çarşı bekçisi ücreti 150, nakliye 150, memur

⁶²⁸ 1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri, s.s.824-826.

maaşından teslim edilecek kazanç vergisi 30, olmak üzere toplam 330 liradır. Çiçekdağı Belediyesi'nin 4 bölümden oluşan giderlerinin toplamı 1272 liradır.⁶²⁹

Çiçekdağı'na 1938 yılına kadar 8 ev, 1 çeşme, 1 ilkokul, 3 jandarma karakolu, Çiçekdağı-Kırşehir arasında 69 Km. yol ve yarıca Çiçekdağı-Yerköy istasyonu arasında 6 Km. yol inşa olmuş olup kasabada ağaçlandırılmıştır.⁶³⁰

4.4.5.3. Mucur Belediyesi

Mucur 1868 yılına kadar Niğde'ye bağlı bir köy iken 1868'den itibaren Kırşehir'e bağlı bir nahiye haline getirilmiştir.⁶³¹ 1914 yılında ise Mucur nahiye statüsünden kaza statüsüne dönüştürülmüş olup⁶³² aynı yıl içerisinde belediye örgütü kurulmuştur. Belediye örgütünün kurulduğu ilk yıllarında belediye işleri belediye başkanı, kâtip, musahip ve zabıta memuru ile yürütülmüştür.⁶³³

1930'lu yıllarda Mucur Belediyesi'nde durum şu şekildedir:⁶³⁴

- Nüfus: Mucur kazasının toplam nüfusu 22.438 olup⁶³⁵ kasabanın nüfusu 4157 ve 1013 hanelidir.
- Belediye Bütçesi: 2000 liradır.
- Yollar: Kasaba dahilinde 5 Km. yolu olup bunun 2 Km. şose, 1.5 Km. kaldırım ve 500 metresi ise sıradan yoldur.
- Sular: Kasabadaki çeşmelerin suyu beton borular ile 5 Km. uzaklıktaki kaynaktan gelmektedir.
- Aydınlatma: Kasabada aydınlatma belediye tarafından sağlanan lamba ile sağlanır.
- Temizlik: Araba ile sağlanmaktadır.

⁶²⁹ 1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri, s.828-830.

⁶³⁰ Kırşehir İl Yıllığı 1938, s.50.

⁶³¹ Kırşehir İl Yıllığı 1967, s 30.

⁶³² BOA, DH.MB..HPS.M, 14/55.

⁶³³ Kırşehir İl Yıllığı 1973, s.305.

⁶³⁴ Belediyeler, s.604

⁶³⁵ Türk İdare Dergisi, 29 Birinciteşrin 1933, s.237

- Mezbaha: Hususi muhasebe ve belediye tarafından fenni bir mezbaha inşa edilmiş olup günde 25 davar ve kışın 2 sığır kesilir.
- İtfaiye: Belediyede bulundurulan kova, çengel ve kazma ile sağlanmaktadır.
- Umumi Binalar ve Kurumlar: 2 ilkokul, 1 hamam, 1 hükümet konağı, 1 hapisane, yeni usul bir bina, adliye dairesi, 103 dükkân, 5 fırın, 2 demirci, 3 çilingir, 3 kalaycı, 2 çulha, 3 bezirhane, 1 lokanta, 5 kahve, 3 han ve 500 halı tezgâhı mevcuttur.

Tablo 17. Mucur Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arasındaki Gelir-Gider Dağılımı⁶³⁶

Yıl	Tahmini Gelir	Gerçek Gelir	Tahsilât	Masarifat
1929	1448	791	791	1054
1930	1125	484	1484	1481
1931	2024	1327	1323	1425
1932	2345	1800	1795	1790
1933	2500	2209	3099	1755
1934	2560	4027	5070	2650
1935	7180	8585	8149	4955
1936	8437	9217	10040	8000
1937	10717	8373	9174	9117
1938	9176	8984	7899	7586

Mucur Belediyesi'nin gelirleri 1936 yılına kadar ekseriyetle artış göstermiş olup 1937-1938 yıllarında az da olsa bir düşüş yaşanmıştır. Belediye gelirlerinde 1933 den itibaren esaslı miktarda artışlar meydana gelmiştir.

1930'lu yılların başında Mucur Belediyesi'nin gelirleri önceki belediye gelirleri gibi kısımlara ayrılmamış olup detaylı olarak şu şekildedir: Müsakkafat vergisinden belediyesi hissesi 250, kazanç vergisinden belediye hissesi 50, temizlik ve aydınlatma vergisi 459, inşaat ve tamirat ruhsatı 25, eğlence resmi 10, ölçü,

⁶³⁶ *Belediyeler İstatistiği*, s.45.

tartı ve muayene resmi 10, levha resmi 10, konturato harcı 10, sergi resmi 150, kile resmi 50, kantar resmi 40, ihtisap resmi 100, tellaliye resmi 25, zebhiye resmi 55, mezbaha resmi 15, oktruva resmi 150, kira, binek araba ve hayvan resmi 15, nakit cazalar 200, yol fazlası 109, vakıflarca kayıtlı olmayan yer bedeli 200, kepenk yaptırma ve sandalye hasılatı 15, öngörülmemiş gelirler 10, bağışlar 66 ve umumi su hasılatı 264 lira olmak üzere toplam gelirler 2288 liradır.⁶³⁷

1930'lu yılların başında Mucur Belediyesi'nin giderleri başlıklar altında toplanmamış olup detaylı olarak şu şekildedir: Belediye reisi ücreti 360, katip ücreti 144, çavuş ücreti 84, döşeme ücreti 20, kırtasiye 15, çeşitli giderler 5, belediyeye ait müsakkafat vergisi 10, belediye binası tamir masrafı 250, milli bayram masrafı 10, belediye dava masrafı 10, aydınlatma masrafı 50, planlanmamış masraflar 100, tahsil olunan % 10 belediye resmi, belediye adına inşa edilecek bahçe masrafı 66, temizlik ve muayene memuru ücreti 40, yoksullara yardım 50, kefenleme ücreti 30, hasta sevk ücreti 50, temizlik masrafları 50, tellaliye ücreti 60, mezbaha tesis masrafı 150, muhtaçlara yardım ücreti 50, belediye ve hıfzıssıha kanunlarına göre harcama 37, suların ıslahı masrafı 200, tuvalet ve lağım masrafı 74, 1930 senesi ihtiyat akçesi 60, 1931 senesi ihtiyat akçesi 63 ve suyun sağlanması için memur ücreti 150 lira olmak üzere toplam giderler 2288 liradır.

1938-1939 yıllarına gelindiğinde Mucur Belediyesi birçok faaliyet yapmış olup eski çarşı yıkılmış olup yeni bir çarşı yapılarak içerisinde 50'den fazla modern dükkânlar yerini almıştır. 1000 liraya bir belediye binası inşa edilmiş, bir Atatürk büstü yapılmış, 2000 lira değerinde bir köprü yapılmış, belediye bir radyo almış ve belediye salonuna koyarak halkın müzik dinlemesi ve haber almasını sağlamıştır. Mucur Belediyesi kasabanın çeşitli yerlerine 8400 adet söğüt ve kavak ağacı dikerek hem güzel bir görüntü oluşturmuş hem de bir gelir kaynağı sağlamıştır. Belediye birçok çeşme tamir ve inşa etmiş olup halkın büyük yardımlarını görmüştür. Her sene Mucur'un Hacıpınar mevkiinde bir panayır açılarak kasabaya bir şenlik havası

⁶³⁷ 1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri,s.878,879.

katmaktadır.⁶³⁸ Panayırda yerli mallar ve genellikle her çeşit hububat üzerinden alışveriş yapılmaktadır.⁶³⁹ Ayrıca kasaba ve civarında 50 çeşme, 300 kuyu ve kaynak bulunmakta olup cadde ve mahalleler 6 adet 600, 2 adet 300 mumluk radyum lambası ile aydınlatılmaktadır.⁶⁴⁰

4.4.5.3.1. Hacıbektaş Belediyesi

1870 yılında Kırşehir Sancağı'nın kuruluşundan 1914 yılına kadar Hacıbektaş, Kırşehir Merkez kazasına bağlı bir nahiye olarak idare edilmiştir.⁶⁴¹ Hacıbektaş nahiyesinin idaresi 1914 yılında Kırşehir Merkez kazasından alınarak Mucur kazasına geçmiştir.⁶⁴²

1930'lu yıllarda Mucur Belediyesi'nde durum şu şekildedir:⁶⁴³

- Nüfus: Kasaba nüfusu 2250 ve 425 haneden oluşmaktadır.
- Belediye Bütçesi: 1229 liradır.
- Yollar: Kasaba dâhilinde 4 Km. yol bulunup, 2 Km. kaldırım, 800 metre şose ve 1200 metre yapım aşamasında yol mevcuttur.
- Sular: Belediyeye ait 10 çeşme mevcut olup suları 10 Km uzaklıktan gelen beton borular ile sağlanmaktadır.
- Kanalizasyon: Lağım tesisatı yoktur.
- Aydınlatma: Fenerlerle aydınlatma sağlanır.
- Temizlik: Amele ile sağlanmaktadır.
- Mezbaha: Fenni bir mezbaha bulunmayıp belediye tarafından inşa edilen sıradan bir mezbaha bulunmaktadır. Yazları 2 günde 1 koyun veya keçi, kışları ise 3-4 günde 1 koyun veya keçi ve yılda 20'ye yakın sığır kesilir.

⁶³⁸ Akşam, 13 Ağustos 1939.

⁶³⁹ Akşam, 19 Mayıs 1937.

⁶⁴⁰ *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayınları, Y:IV, S:38, Mart 1937, s.76.

⁶⁴¹ Akpınar, Nizamoglu, "XIX. Yüzyılın Sonu ile XX. Yüzyılın Başlarında Kırşehir'in İdari Taksimatı ve İktisadi Yapısı", s.496-499.

⁶⁴² BOA, İ.DH, 1511/42.

⁶⁴³ *Belediyeler*, s.602.

- İtfaiye: Kanca, kova, kürek vb. aletler mevcut olup itfaiye teşkilatı mevcut değildir.
- Nakil Araçları: Taşımacılık araba ve hayvanla yapılıdır.

Tablo 18. Hacibektaş Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arasındaki Gelir-Gider Dağılımı⁶⁴⁴

Yıl	Tahmini Gelir	Gerçek Gelir	Tahsilât	Masarifat
1929	1255	556	556	556
1930	1129	891	891	891
1931	1239	989	782	782
1932	998	728	728	728
1933	2702	2110	1994	1019
1934	3216	3871	4027	3112
1935	4320	3846	4661	3562
1936	3781	3913	4902	3770
1937	4645	3792	4711	3195
1938	6247	4782	5959	5590

Hacibektaş Belediyesi'nin gelir-gider tablosuna bakıldığında 1929-1933 yılları arasındaki gelirlerin oldukça kısıtlı olduğu gözükmekte olup 1934 yılından itibaren önceki yıllara nazaran gelirlerde artış gözlenmekte giderlerde buna göre finanse edilmektedir.

1930'lu yılların başında Hacibektaş Belediyesi'nin gelirleri “Tekalifi Emriye Küsüratı Munzamması”, “Küsüratı Munzammadan Gayri Rüsümü Belediye”, “Varidatı Mütenevvia” ve “Masarifi Müteferrika” olmak üzere 4 kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım gelirleri “Tekalifi Emriye Küsüratı Munzamması” başlığı altında şunlardır: Nefsi kasaba vergisinden belediye hissesi 80, temizlik ve aydınlatma vergisi 200, önceki seneden kalan temizlik ve aydınlatma parası 100 ve kazanç vergisine ek belediye hissesi 50 lira olmak üzere toplam 430 liradır. İkinci kısım gelir kalemi “Küsüratı Munzammadan Gayri Rüsümü Belediye” başlığı altında şunlardır: inşaat ruhsatı 40, pazar kira resmi 60, ölçü, tartı ve damga resmi 16,

⁶⁴⁴ *Belediyeler İstatistiği*, s.46.

çalgı ve tiyatro harcı 50, yazı, reklam ve levha resmi 20, kile resmi 23, kantariye resmi 30, tellaliye resmi 54, hayvan alım satım resmi 40, malzeme resmi 80, zephiye resmi 16, oktruva resmi 42, at, araba vs. resmi 48 ve av, süs köpekleri resmi 5 lira olmak üzere toplam 524 liradır. Üçüncü kısım “Varıdatı Mütenevvia” gelirleri olup bunlar şu şekildedir: yave olarak belediyeye teslim olunan hayvan bedeli 30, kaldırım ve lağım inşaat masraflarına karşılık alınan vergi 80, nakit cezalar 110 ve çeşitli gelirler 15 lira olmak üzere toplam 205 liradır. Dördüncü kısım “Masarifi Müteferrika” gelirleri şunlardır: sular vergisi 50, bağışlar 15 ve önceki seneden mevcut sandık 15 olmak üzere toplam 80 liradır. 4 bölümün toplam gelirleri ise 1239 liradır.⁶⁴⁵

1930’lu yılların başında Hacıbektaş Belediyesi giderleri “Umuru İdariye ve Hesabiye”, “Umuru Sıhhiye”, “İmarat ve Tezyinat”, “Tanzifat ve Tenvirat”, “Masarifi Müteferrika” ve “Masarifi Mütenevvia” olmak üzere 6 kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım “Umuru İdariye ve Hesabiye” giderleri şunlardır: Belediye reisi maaşı 72, kabile ücreti 120, döşeme ücreti 23, kırtasiye ücreti 50, çeşitli işler 15 ve aydınlatma 25 lira olmak üzere toplam 305 liradır. İkinci kısımda “Umuru Sıhhiye” giderleri şunlardır: yoksullara yardım 35, kefenleme 30, hastalık yardımı 20 ve köpeklerin kaldırılma masrafı 5 lira olmak üzere toplam 90 liradır. Üçüncü kısım giderler “İmarat ve Tezyinat” olup şu şekildedir: kaldırım inşa masrafı 80, fidan dikme masrafı 10, inşa edilmekte olan bina masrafı 125 ve spor kulüplerine yardım 10 lira olmak üzere toplam 225 liradır. Dördüncü kısım “Tanzifat ve Tenvirat” giderleri: temizlik masrafı 40, aydınlatma masrafı 60 ve atıklar ücreti 120 lira olmak üzere toplam 220 liradır. Beşinci kısım “Masarifi Müteferrika” giderleridir: itfaiye masrafı 20, planlanmamış masraflar 15 ve reislik tahsisatı 168 lira olmak üzere toplam 203 liradır. Altıncı kısım “Masarifi Mütenevvia” giderlerdir: ihtiyat akçesi 45, çeşmelerin ıslahı masrafı 60, belediye ve hıfzıssıha kanunlarına göre yapılacak işler 10, dimi ve milli günler masrafı 35 ve mezarlıklar masrafı 46 lira

⁶⁴⁵ 1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri, s.844-846.

olmak üzere toplam 196 liradır. Hacıbektaş Belediyesi'nin 6 bölümden oluşan giderlerinin toplamı ise 1239 liradır.⁶⁴⁶

Hacıbektaş Belediyesi 1930'larda bir nahiye belediyesi olmasına rağmen çalışkan bir belediye olup eldeki kısıtlı imkânları değerlendirmeyi bilmiştir. Nahiyede 5 sınıflı ve 5 öğretmenli bir ilkokul bulunmaktadır. Kasabada değirmen olmadığından dolayı suyun az olduğu zamanlar kağrı ve öküz ile günlerce uzaklara giderek unlarını bu şekilde öğütmektedir.⁶⁴⁷

4.4.1.4. Kaman Belediyesi

Kaman Belediyesi'nin kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle beraber kuruluşunun 1900'lerden önce olduğu düşünülmektedir.⁶⁴⁸ 1930'ların başında Kaman Belediyesi'nde durum şu şekildedir:

- Nüfus: Kasabanın nüfusu 2836 olup 600 hanelidir.
- Belediye Bütçesi: 2000 liradır.
- Yollar: Kasabada 5 Km. sıradan yol vardır.
- Sular: Çeşme suları 2 Km. uzaktan gelen taş borular aracılığıyla sağlanmaktadır.
- Aydınlatma: Gerekli bölgelerde gaz lambası ile aydınlatma sağlanmaktadır.
- Temizlik: Amele ile sağlanmaktadır.
- Mezbaha: Mezbaha bulunmayıp haftada 2 koyun ve ayda 1 sığır kesilmektedir.
- İtfaiye: Mevcut değildir.
- Umumi Binalar ve Kurumlar: 5 sınıflı bir ilkokul, manifatura, bakkal, terzi, demirci, kunduracı, kuyumcu, sobacı, kalaycı, kahveci ve berber dükkanları vardır.⁶⁴⁹

⁶⁴⁶ 1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri, s.848-850.

⁶⁴⁷ Hakimiyeti Milliye, 28 Haziran 1934.

⁶⁴⁸ Kırşehir İl Yıllığı 1973, s 304.

Tablo 19. Kaman Belediyesi'nin 1929-1938 Yılları Arasındaki Gelir-Gider Dağılımı⁶⁵⁰

Yıl	Tahmini Gelir	Gerçek Gelir	Tahsilât	Masarifat
1929	1200	888	888	888
1930	1352	604	604	604
1931	2000	574	564	574
1932	2000	603	603	603
1933	2702	2110	1994	1019
1934	3216	3871	4027	3112
1935	4320	3846	4661	3562
1936	3781	3913	4902	3770
1937	4645	3792	4711	3195
1938	6247	4782	5959	5590

1929-1938 yılları arasında Kaman Belediyesi'nin gelirleri ve giderleri düzenli olarak artmıştır.

1930'lu yıllarda Kaman Belediyesi'nin gelirleri "Tekalifi Emriye Kûsuratı Munzamması", "Rûsumat" ve "Sair Varidat" olmak üzere 3 bölümden oluşmaktadır. İlk vergi kalemi "Tekalifi Emriye Kûsuratı Munzamması"dan alınan vergiler şunlardır: kazanç vergisinden belediye hissesi 170, müsakkafat vergisinden belediye hissesi 160 ve temizlik, aydınlatma vergisi 50 lira olmak üzere toplam 380 liradır. İkinci kısım gelirleri "Rûsumat" başlığı altında toplanan şu gelirlerdir: kantariye resmi 250, zephiye resmi 200, ihtisap resmi 200, tellaliye resmi 50, kira, binek hayvanları ve duhuliye resmi 20, kile resmi 30, sergi ve kira resmi 30, mezbaha ücreti 20, davarlardan birer kuruş resim 15, sandaliye resmi 3, kile ve terazi damga resmi 6, eşya oktruva resmi 6, kira senedi harcı 10, hayvan tezkeresi harcı 15, bina inşaat resmi 5, çalgı resmi 25, levha resmi 5, gazhane resmi 20 ve bisiklet resmi 5 lira olmak üzere toplam 1124 liradır. Üçüncü kısım "Sair Varidat" gelirleri şunlardır: hayvanatı mesruka resmi 50, para cezası 250, kazan ve saire resmi 150 ve

⁶⁴⁹ *Belediyeler*, s.603.

⁶⁵⁰ *Belediyeler İstatistiği*, s.45.

kaldırım inşaat yarım hissesi 46 lira olmak üzere toplam 496 liradır. Kaman Belediyesi'nin üç kısımdan oluşan gelirlerin toplamı ise 2000 liradır.⁶⁵¹

1930'lu yıllarda Kaman Belediyesi'nin giderleri “Umuru İdariye ve Hesabiye”, “İdare ve İmar İşleri”, “Yardım” ve “İhtiyat Para” olmak üzere 4 kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım “Umuru İdariye ve Hesabiye”, giderleri: Belediye Reisi maaşı 240, belediye kâtabi maaşı 150, kolcu maaşı 120, kabile maaşı 192 ve kabile tahsisatı 432 lira olmak üzere toplam 1134 liradır. İkinci kısım “İdare ve İmar İşleri”, giderleri şunlardır: kırtasiye ve çeşitli giderler 36, yakacak masrafı 10, aydınlatma masrafı 30, çeşme ve suyolları masrafı 100, planlanmamış giderler 30, kaldırım inşası 100, döşeme masrafı 50, temizlik masrafı 100, lağım masrafı 50, kabristan tamiri ve masrafı 70 ve umum belediye ve hıfzıssıhha kanuna göre yapılan işler 50 lira olmak üzere toplam 626 liradır. Üçüncü kısım giderler “Yardım” giderleridir: yoksullara yardım 40, yoksullara ilaç bedeli 30, yoksul kefenleme 20 ve yoksulların hastane masrafı 50 lira olmak üzere toplam 140 liradır. Dördüncü kısım giderler “İhtiyat Para” olup bu bölümde gelirlerin % 5 lik kısmının Belediyeler Bankası'na tahsisatı yer almaktadır bu miktar 100 liradır. Kaman Belediyesi'nin 4 bölüm giderleri toplamı 2000 liradır.⁶⁵²

⁶⁵¹ 1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri,s.854,855.

⁶⁵² 1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri,s.858-860.

SONUÇ

Türk Belediyeciliğinin kökenleri oldukça eskiye uzanmaktadır. İslamiyet'in ilk yıllarında belirli bir şehircilik anlayışı mevcut olup daha sonrasında bu anlayış devam etmiştir. Osmanlı Devleti kendinden önceki devletlerin kullanmış oldukları şehircilik anlayışını daha da ileri taşımıştır. Klasik dönemde Kadı ve yardımcılarını aracılığıyla şekillenmeye başlayan belediyecilik anlayışı Tanzimat Dönemi'nde yeni bir boyut kazanmıştır. 1855 yılında İstanbul'da ilk belediye teşkilatının kurulması sonrasında ise 1864, 1868, 1871 ve 1877 yıllarında art arda giren belediye kanunları ile bu kurumun yapısı oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde İstanbul dışında birçok vilayet ve sancakta belediye kurumu teşekkül etmiştir. Kırşehir Belediyesi (1870) kuruluş tarihi itibarıyla Türkiye'nin en köklü belediyelerinden biri olarak bu sürecin sonunda teşekkül etmiştir. Özellikle II. Abdülhamit döneminde yurdun birçok yerinde başlayan imarlaşma faaliyetleri Kırşehir'e de yansımıştır. Kırşehir'de bu dönemde dini kurumlara ait yapıların inşaa ve tamirata, eğitim-öğretim kurumlarının inşaa ve tamirata, telgraf hatlarının yapımı, hapishanelerin inşaa ve tamirata ve çeşitli bayındırlık faaliyetleri yavaş yavaş ilerlemeye başlamıştır.

II. Meşrutiyet'in ilanı ve sonrasında İttihat ve Terakki'nin yönetimi ele geçirmesi belediyelerde bir durgunluk süreci yaşatmıştır. Bun dönemde bir 1914, 1915 yıllarında bir takım geçici belediye kanunları çıkarılmışsa da pek etkili olmamıştır. Kırşehir Belediyesi'nde II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında bir duraksama görülmekte olup bunun en büyük sebebi ise bu dönemde gerçekleşen bir takım yolsuzluk hareketleridir.

I. Dünya Savaşı'nın yaratmış olduğu yıkıntılar sonucunda belediye faaliyetlerinde duraksama yaşanmıştır. I. Dünya Savaşı'nı müteakip Millî Mücadele Dönemi ile birlikte bir ulusal bağımsızlık savaşı başlamış olup birçok kurum ve kuruluşun bu mücadeleye katkısı olduğu gibi belediyelerde bu dönemde aktif olarak yer almıştır. Millî Mücadele boyunca belediyeler tüm imkânlarını seferber etmiş olup ayrıca protesto telgrafları çekmiş ve kalabalık mitingler düzenlenmiştir. Kırşehir'de

bütün ilçeleriyle beraber bu dönemde kilit rol oynamış olup Kırşehir Belediyesi de üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmiştir.

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında girilen imar faaliyetleri ilk 7 yıllık süreçte oldukça yetersiz kalmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde Kırşehir'in ilk Belediye Başkanı olarak 1920 yılında Mehmet Ağa (Ulusoy) görev yapmış olup ardından Esat Ağa (Ulusoy) 1920-1924 yıllarında arında görev yapmıştır. 1924-1930 arası Ziya Efendi (Baktıroğlu), 1930-1931 Hacı Ahmet (Baytok), 1931-1940 Turgut Çopuroğlu, 1940-1942 Şevki Şakırağaoğlu, 1942-1944 Rüştü Yurdakul, 1944-1946 Cevat Hakkı Tarım görev yapmıştır. 1930 yılından itibaren 1580 sayılı belediye kanununun oluşturulmasıyla Türk belediyeciliği bir ivme kazanmaya başlamıştır. Belediye Kanunu müteakip 1930 yılında Türk siyasi hayatının ilk belediye seçimleri yapılmış olup bu seçimleri hem CHF hem de SCF'nin katılımıyla çok partili yerel seçim yapılmıştır. Bu kanun ardından belediyeler ile ilgili birçok kanun yürürlüğe girmeye başlamıştır. Ancak belediye gelirleri genel anlamda hala yeterli değildi bu sebeple ilerleyen yıllarda belediye gelirlerini artırma yönünde çalışmalar dikkat çekmektedir. Özellikle 1933 yılında oluşturulan 15 milyon sermaye ile oluşturulan Belediyeler Bankası belediyelere borç sağlayarak imar faaliyetlerinin yürütülmesine katkıda bulunulmuştur. 1935 yılında ise birçok ilin belediye başkanının katılımıyla Uraylar Kongresi toplanarak Cumhuriyet döneminin ilk belediyeler kongresi yapılmış olup belediye sorunlarına çözümler tespit edilmeye çalışılmıştır.

1930 yılında SCF'nin kapatılmasından sonra 1946 yılına kadar CHF'nin tek parti döneminin etkisi her alanda kendini hissettirmiştir. 1934, 1938 ve 1942 belediye seçimleri de bu şartlar altında yapılmıştır.

Kırşehir'de 1930 yılından itibaren bir imarlaşma faaliyeti başlayarak belediye artık aktif olarak bu faaliyetlerin içinde yer almıştır. Cumhuriyetin ilk 15 yıllık döneminde Kırşehir Belediyesi yol, kaldırım, çarşı, dükkân, mezbaha vb. gibi birçok yapı meydana getirmiştir. Kırşehir'de 1938 yılına kadar aralıksız devam etmiş olan imar faaliyetleri 19 Nisan 1938 yılında gerçekleşen ve Kırşehir'i derinden etkileyen deprem sonucunda bir süreliğine duraksamıştır. Ancak gerçekleşen

depremin ardından tüm hükümetin ve Türkiye'nin yapmış olduğu yardımlar sonucu Kırşehir yaralarını sarmıştır. 1939 yılında itibaren Kırşehir Belediyesi yeniden imar faaliyetlerine başlamış olup şehre elektrik getirmiştir. Ayrıca birçok plan ve proje de yürürlüğe koymuştur. 1931 yılında 1940 yılına kadar olan süreçte ise Turgut Çopuroğlu Kırşehir belediye başkanı olarak görev yapmıştır. II. Dünya Savaşı'nın yoğun olarak hissedilmeye başlanıldığı 1942-1945 yılları arası Türkiye'yi de derinden etkilemiştir. Bu yıllarda belediye faaliyetleri kısıtlı imkânlarla da olsa sürmüştür.

KAYNAKÇA

I-Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Milli Kütüphane Mikrofilm Arşivi

TBMM Arşivi

II- Resmi Kaynaklar

1931 Senesine Mahsus Olarak Belediye Meclisleri Tarafından Tanzim Olunup Tasdika İktiran Eden Belediye Bütçeleri, Dâhiliye Vekâleti, Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, Ankara, 1934.

Altıncı Daire-i Belediye Nizamâtı, Düstur, c.2.

Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu, TBMM Kanunlar Dergisi, c.2.

Ankara Şehr Emâneti Kanunu, TBMM Kanunlar Dergisi, c.2.

Ankara Vilayeti Salnamesi H. 1288-M.1871.

Ankara Vilayeti Salnamesi H. 1289-M.1872.

Ankara Vilayeti Salnamesi H. 1290-M.1873.

Ankara Vilayeti Salnamesi H. 1291-M.1874.

Ankara Vilayeti Salnamesi H. 1293-M.1876.

Ankara Vilayeti Salnamesi H. 1295-M.1878.

Ankara Vilayeti Salnamesi H. 1299-M.1882.

Ankara Vilayeti Salnamesi H. 1308-1309-M.1891.

Ankara Vilayeti Salnamesi H. 1311-M.1893.

Ankara Vilayeti Salnamesi H. 1325-M.1907.

Ankara'da İnşası Mukarrer Yeni Mahalle İçin Muktazi Yerler İle Bataklık ve Merzagi Arazinin Şehr Emânetince İstimlâki Hakkında Kanun, TBMM Kanunlar Dergisi, c.3.

Belediyeler İstatistiği, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara Ulusal Matbaa, 1941.

Belediyeler, Dâhiliye Vekâleti, Mahallî İdareler Umum Müdürlüğü, Holivut Matbaası, İstanbul, 1933.

Kırşehir 1923-1998, 75. Yıl İl Yıllığı, Başbakanlık Basımevi, 1998.

Kırşehir İl Yıllığı 1938, Cumhuriyetin 15. Yılı Kırşehir İli, Kırşehir Valiliği, 1938.

Kırşehir İl Yıllığı 1938.

Kırşehir İl Yıllığı 1967, Kırşehir Valiliği, 1967.

Kırşehir İl Yıllığı 1973, Cumhuriyetin 50. Yılında Kırşehir İl Özel İdaresi, Nüve Matbaası, Ankara, 1973.

Resmi Gazete, S:1471, 14 Nisan 1930.

Resmi Gazete, S:1489, 6 Mayıs 1930.

Resmi Gazete, S:2433, 21 Haziran 1933.

Resmi Gazete, S:311, 2 Mart 1926.

Resmi Gazete, S:3129, 11 Teşrinievvel 1935.

Resmi Gazete, S:368, 10 Mayıs 1926.

Resmi Gazete, S:384, 29 Mayıs 1926.

Resmi Gazete, S:4161, 20 Mart 1939.

Resmi Gazete, S:68, 7 Nisan 1924.

Resmi Gazete, S:70, 17 Mayıs 1924.

Resmi Gazete, S:888, 14 Mayıs 1928.

Rüsümü Belediye Kanununun 2. ve 14. Maddeleri Makamına Kaim Mevaddı Kanuniye, TBMM Kanunlar Dergisi, c.2.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, H. 1326-M.1908.

T.C. Devlet Salnamesi 1925-1926.

T.C. Devlet Salnamesi 1926-1927.

T.C. Devlet Salnamesi 1927-1928.

T.C. Devlet Salnamesi 1928-1929

III- Süreli Yayınlar

1. Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Hâkimiyeti Milliye

Kurun

Ulus

Vakit

IV- Hatıratlar

ATATÜRK, Kemal; *Nutuk*, c.1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.

ATAY, Falih Rıfkı; *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012.

KANSU, Mazhar Müfit; *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, c.2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.

KARABEKİR, Kazım; *İttihat ve Terakki Cemiyeti*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.

V- Araştırma Eserler

1. Kitaplar

AHMAD, Feroz; *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012.

AKALIN, Muzaffer; *Belediye Gelirleri*, Türk Belediyecilik Derneği Yayınlarından, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O, Ankara, 1949.

AKBULUT, Gülpınar; *Siyasi Coğrafya Açısından Türkiye 'de Demiryolu Ulaşımı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2010.

AKGÜNDÜZ, Ahmet; *Osmanlı Devletinde Belediye Teşkilatı ve Belediye Kanunları*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2005.

AKGÜNGÖR, Sedef-ALDEMİR, Ceyhan-KUŞTEPELİ, Yeşim-GÜLCAN, Yaprak-TECİM, Vahap; *Türkiye'de Demiryolları ve Karayollarının Ekonomik ve Sosyal Etkileri: 1856-2008 Dönemi İçin Bir İnceleme*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2012.

AKSOY, Volkan; *II Meşrutiyet Dönemi'nde Trabzon*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2014.

AKŞİN, Sina; *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987.

- ALTUNKARA, Özcan; *Türkiye’de Vakıfların Vergi ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.
- ARIKAN, Nihat-TURĞUTLU, Eylem-ERASLAN, Yıldız; *Kırşehir Emiri Cacabey ve Medresesi “Simetrik Yaklaşımlar”*, Kırşehir Valiliği Kültür Hizmetleri, Kırşehir, 2009.
- ARTUK, İbrahim-ARTUK, Cevriye; *Osmanlı Nişanları*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967.
- ATİK, Ayşe; *İkinci Meşrutiyet Dönemi Karikatürlerinde Osmanlı Kurumları, Gündelim Yaşam ve Halk İmgeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2014.
- AYDIN, Mehmet Akif; *Türk Hukûk Tarihi*, Beta Yayınları, İstanbul 2013.
- BASINOĞLU, Ethem; *Çeşitli Yönleriyle Kırşehir*, Filiz Yayınları, Kırşehir, 1981.
- BAYAR, Yener; *1873-1875 Orta Anadolu Kıtlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- BERBER, İlkay; *1921 Anayasası’nın Yerel Yönetim Yaklaşımı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001.
- BİLGİN, Taner; *Milli Mücadele Döneminde Bilecik*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2012.
- CENGİZ, Yasin; *Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Kapanışı Sonrasında Mutedil – Muhalif Bir Kimlik Olarak Ahmet Ağaoğlu ve Basındaki Sesi “Akın”*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008.

- ÇAĞATAY, Neşet; *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- ÇAVDAR, Tevfik; *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2013.
- ÇİÇEK, Mustafa Kemal; *1924 Anayasasının Hazırlanışı ve Temel Özellikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2005.
- ÇOLAK, Hikmet; *1930 Belediye Seçimleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007.
- DEMİR, Emel; *Osmanlı Devleti'nde Hapishane Reformu: Çanakkale Hapishanesi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2012.
- DEMİR, Fevzi; *İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1994.
- DEMİRBAŞ, Osman; *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Milli Mücadele*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1999.
- DEVELİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Okul ve Yazışma Sözlüğü*, Ankara, 1964.
- DOĞANOĞLU, Mustafa; *Türkiye'de 1930-1950 Arasında Ulus İnşası Aracı Olarak Belediyeler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015.
- DÖNMEZ, Elif; *Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Milli Mücadele'ye Yansımaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, 2012.

- DUYMAZ, A. Şevki; *II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2003.
- DÜNDAR, Abdülkadir; *Arşivlerdeki Plan ve Çizimler Işığında Osmanlı İmar Sistemi (XVIII. ve XIX. Yüzyıl)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- ELİĞÜL, Muharrem; *Türkiye’de Belediyelerin Mali Yapısı ve Denetimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008.
- ERDOĞAN, Turan; *Osmanlı Devleti’nde Eyalet’ten Vilayet’e Geçiş 1864-1871 Vilayet Nizâmnâmeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin, 2014.
- ERGİN, Osman Nuri Ergin, *Beledi Bilgiler*, İstanbul Matbaacılık ve Neşriyat, İstanbul, 1934.
- ERGİN, Osman Nuri; *Mecelle-i Umur-ı Belediye*, c.3, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.
- ERGİN, Osman Nuri; *Mecelle-i Umur-ı Belediye*, c.4, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.
- ERGİN, Osman Nuri; *Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkışafı*, İstanbul Üniversitesi Hukûk Fakültesi İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü, Cumhuriyet Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1936.
- ERÜRETEN, Metin; *Osmanlı Madalyaları ve Nişanları-Belgelerle Tarihi*, Kansu Matbaası, İstanbul, 2001.
- ESİN, Nice; *Türkiye’de Bir Yerel Yönetim Bankası Olarak İller Bankası’nın Yerel Yönetim Finansmanındaki Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2013.

Geçmişten Günümüze Posta, Ptt Genel Müdürlüğü, Osman Turan (Komisyon Başkanı), Ankara.

GÖRMEZ, Kemal; *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.

GÜCÜM, Kuntay; *Islahat Fermanı Sonrasında (1856-1871) Osmanlı Devlet Yapısındaki Değişime Fransa'nın Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

GÜNEŞ, İhsan; *Türk Parlamento Tarihi, I. ve II. Meşrutiyet*, c.2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.

İSLAMOĞLU, Abdullah; *Osmanlı Devletinde Modern Belediye'nin Hukûksal Açısından Kurumsallaşması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.

İSMAİL, İbrahim; *Türkiye'nin Sıhhi-İçtihami Coğrafyası Kırşehir Vilayeti*, İstanbul, 1925.

KAFESOĞLU, İbrahim; *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014.

KARDEŞ, Sırrı; *Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Kırşehir'de*, Ulus Basımevi, Ankara, 1950.

KARPAT, Kemal H; *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.

KAYA, Feridun Serha; *Türkiye'de Yerel Yönetim Politikaları ve Mevcut Bazı Siyasi Partilerin Yerel Yönetim Yaklaşımları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

KAYNAK, Aziz; *Emperyal Modernlik ve II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Reformları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

KAZICI, Ziya; *Osmanlı'da Vergi Sistemi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2014.

- KAZICI, Ziya-ŞEKER, Mehmet; *İslam ve Türk Medeniyeti Tarihi*, Çağrın Yayınları, İstanbul, 1981.
- KILINÇER, Yusuf İzzettin; *Atatürk ve Kırşehir (1919-1938)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006.
- KİLİ, Suna-GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref; *Türk Anayasa Metinleri 1939-1980*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.
- KODAMAN, Bayram; *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- KORKMAZ, E. Selcen; *Tarihsel Süreç İçerisinde Osmanlı Esnaf Loncaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2005.
- KÜÇÜKUGURLU, Murat; *Erzurum Belediyesi Tarihi 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007.
- LEWİS, Bernard; *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev. Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- MAHMUTOĞLU, T. Barış; *1923-1960 Yılları Arasında CHP'nin Seçim Çalışma ve Propagandaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 2015.
- MEMİŞ, Şefik; *Şehr Emâneti'nden Büyükşehir'e Belediye Zabıtası Tarihi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul, 2008.
- MISTANOĞLU, Nurhan; *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir Sancağı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2004.

Nadir Osmanlı, Sikke, Nişan ve Madalyaları, T.C. Kültür Bakanlığı Anılar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 7 Ekim-5 Kasım 1999.

NAMAZCI, Eymen; *Yerel Yönetim Bankacılığı: İller Bankası'nın İlbank A.Ş. 'ye Dönüşüm Süreci*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

ORHA, Zafer; *Osmanlı Devleti'nde Modern Belediyeciliğin Doğuşu ve Altıncı Daire-i Belediye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

ORTAYLI, İlber; *Hukûk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*, Kronik Yayıncılık, İstanbul, 2017.

ORTAYLI, İlber; *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010.

ORTAYLI, İlber; *Tanzimat'dan Cumhuriyet'e Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yayın, Ankara, 1985.

ORTAYLI, İlber; *Türk İdare Tarihine Giriş*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996.

ORTAYLI, İlber; *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008.

ÖKMEN, Mustafa; Fikret Elma, *Türk Dünyasında Yerel Yönetimler*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayını, İstanbul, 2013.

ÖNDER, Mustafa; *Türk Eğitim Tarihi*, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2011.

ÖZALP, Kazım; *Milli Mücadele 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998.

ÖZEN, Hulusi; "Genezin ve Göynük", *Köy Tetkikleri*, Kırşehir Halkevi Neşriyatı, Kırşehir Köybasımevi, 1941.

ÖZKAN, Salih; *Türk Eğitim Tarihi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2008.

- ÖZKÖK, Alper; *Türk Basınında 1930 Belediye Seçimleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- ÖZTÜRK, Kazım; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-II. Dönem 1923-1927*, c.3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.
- ÖZTÜRK, Mustafa; *Hülâsatü'l-Efkâr Gazetesi ve 1873-1875 Arası Osmanlı Devleti'nin Ekonomik ve Sosyal Durumu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- ÖZTÜRK, Sevcin; *XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2014.
- QUATAERT, Donald; *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Halil İnalçık-Donald Quataert (Ed.), c.2, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- RUBEN, Walter; Ruben, *İç Anadolu'da Küçük Bir Eskiçağ Şehri: Kırşehir*, (Çev. Cemal Sakallı), Kırşehir Belediyesi Kültür Tarihi Yayınları, Kırşehir, 2014.
- SAKAOĞLU, Necdet; *Osmanlı Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- SAMİ, Şemsettin; "Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2010.
- SANAY, Sıyami; *Lüzumlu Belediye Bilgileri*, Kader Basımevi, İstanbul, 1950.
- SARIÇAM, İbrahim-ERŞAHİN, Seyfettin; *İslam Medeniyeti Tarihi*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2017.
- SEYFELİ, Alper; *Milli Mücadele'de Kırşehir*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2004.
- SHAW, Stanford J.-SHAW, Ezel Kural; *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c.2, E Yayınları, İstanbul, 2010.

- SONAR, Şengül; *Türkiye’de Uygulanan Demiryolu Ulaşımı Politikaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun, 2015.
- SOYDAN, Atakan; *II. Abdülhamid Dönemi Türk Modernleşmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2018.
- SÜMER, Faruk; *Eski Türkler’de Şehircilik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1984.
- ŞAHİN, Faruk; *Vakıf Şehri Kırşehir*, Kırşehir Belediyesi Yayınları, Kırşehir, 2012.
- ŞAHİN, Hasan; *Geçmişten Bugüne Kırşehir*, Sarıyıldız Basımevi, Ankara, 2007.
- ŞAŞMAZ, Musa; *Türkiye’nin İdari Taksimatı (1920-2013)*, c.IX, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.
- ŞENGÜL, Ramazan; *Yerel Yönetimler*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013.
- TABAKOĞLU, Ahmet; *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000.
- TANER, Ergin; *Osmanlı Esnafı Ticari ve Sosyal Hayat-Belgelerle ve Fotoğraflarıyla*, Grafiker LTD, Ankara, 2009.
- TARIM, Cevat Hakkı; *Atatürk Kırşehir’de, İnkılâpçı Bir Öğretmen Habip Arıöz*, Memleket Matbaası, Ankara, 1956.
- TARIM, Cevat Hakkı; *Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lügatı*, Kırşehir Vilayet Matbaası, Kırşehir, 1940.
- TARIM, Cevat Hakkı; *Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar I*, Kırşehir Vilayet Matbaası, Kırşehir, 1938.
- TARIM, Cevat Hakkı; *Tarihte Kırşehir-Gülşehri ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler*, Yeniçağ Matbaası, İstanbul, 1948.

- TAŞAĞIL, Ahmet; *Kök Tengri'nin Çocukları*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2014.
- TEKELİ, İlhan; *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009.
- TOPTA, Seyfi; *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Osmanlı Posta ve Telgraf Teşkilatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- TORTOP, Nuri; *Mahalli İdareler*, Yargı Yayınları, Ankara, 1994.
- TUĞLACI, Pars; *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1985.
- TÜMERKAN, Sıddık; *Türkiye'de Belediyeler (Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum)*, İçişleri Bakanlığı Yayınları, R. Zelliç Basımevi, İstanbul, 1946.
- USLU, Muharrem; *Erzincan'da Suç, Suçlu ve Hapishane (XIX. Yüzyılın Sonu-XX. Yüzyılın Başı)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan, 2010.
- UYANIK, Memet Zeki; *İslam Hukûkunda Hapis Cezası ve Hapishane*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2015.
- ÜNAL, Mehmet Ali; *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2010.
- ÜNAL, Mehmet Ali; *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2017.
- ÜNSAL, Veli; *Eskiçağda Kırşehir ve Çevresi*, Kırşehir Belediyesi Kültür Tarihi Yayınları, Kırşehir, 2012.
- YAYLI, Hasan; *Türkiye'de Belediyelerin Yeniden Yapılandırılması*, Kırıkkale Belediyesi Yayınları, Kırıkkale, 2009.

YILDIZ, Alim; İrade-i Milliye Gazetesi 4. Sayı, *İrade-i Milliye Tıpkı Basım ve Yeni Harfleriyle IV. Baskı*, Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas, 2014.

YILMAZ, Adnan; *Küçük Asya'nın Kır-Şehri*, Kırşehir Belediyesi Kültür-Tarih Yayınları Serisi 1, Ankara, 2006.

YILMAZ, Ahmet; *1930 Belediye Seçimlerine Katılma Haklarının Tanınması Sürecinde Kamuoyunda Kadın Algısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2011.

2. Makaleler ve Sempozyum Bildirileri

“13 Haziran 1935 Tarihindeki Borç ve Kefalet Durumu”, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:I, S:1, Haziran 1935, s.37.

“1935 Yılında Belediyelerin Faaliyeti”, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:II, S:13, Ağustos 1936, s.19-21.

AKBAŞ, Halil Emre-BOZKURT, Serdar-YAZICI, Kübra; “Osmanlı Devletinde Lonca Teşkilatı Yapısı ve Yönetim Düşüncesi ile Karşılaştırılması”, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı, Eylül 2018, s.165-202.

AKPINAR, Deniz-NİZAMOĞLU, Ahmet; “XIX. Yüzyılın Sonu ile XX. Yüzyılın Başlarında Kırşehir'in İdari Taksimatı ve İktisadi Yapısı”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl:11, S:XXXIV, Haziran 2018, s.493-528.

AKYILDIZ, Yasin-ABAY, Ali Rıza; “Vakıf Müessesesinin Gelişimi ve Mahiyeti Tarihsel Bir Değerlendirme”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Y:7, S:15, Aralık 2017, s.141-157.

AKYÜZ, Vecdi; “İslam Şehirciliğinin İlk Modeli Olarak Hz. Muhammed Döneminde Şehircilik ve Belediyecilik Hizmetleri”, *Mimar ve Mühendis Dergisi*, S:76, Mart-Nisan 2014, s.74-78.

- AL, Hamza; “Cumhuriyet Dönemi Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi”, V. Akyüz, S. Ünlü, (Ed.), *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, c.2, (21-57), İstanbul, 1996.
- ALADA, Adalet Bayramoğlu; “Bir Erken Büyük Şehir Yönetim Denemesi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.43, S: 3, Ankara, 1998, s.135-142.
- ALADA, Adalet; “Türk Belediyeciliğine Kronolojik Yaklaşım (1930-1990)”, *Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslararası Sempozyum-Bildiri ve Tartışmalar*, (23-24 Kasım 1990) Ankara Büyükşehir Belediyesi Metropol İmar A.Ş. IULA-EMME Yayınları, Ankara, 1990, 119-143.
- ALTAN, Yakup; “Meclis-i Meb’usan Zabıt Cerideleri (1293=1877) Üzerinden Türk Belediyeciliğini Anlamak”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.14, S:2, 2009, s.293-310.
- ARİF, Burhan; “Türkiye ve Diğer Memleketlerde Yapı Kanunlarında Şehirciliğe Ait Hususlar”, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:I, S:4-5, s.31,32.
- ARSLAN, Ramazan-ŞANLI, Devran; “Osmanlı Devleti’nde Bir Esnaf Örgütlenmesi Olarak Lonca Teşkilatı”, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, c.4, S:7, 2013, s.15-30.
- ARSLANTÜRK, Ahmet; “Osmanlı Vakıfları ve Çevre”, *Osmanlı İmparatorluğunda Çevre ve Şehir*, E. Özvar, F. Yılmaz, R. Karacaka, (Ed.), İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, 2015.
- AVCI, Yasemin; “Tanzimat Döneminde Osmanlı Belediyeciliği Üzerine Karşılaştırılmaları Analizler”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:24, 2016, s.167-180.

- AYDOĞAN, Eral-MAHMUTOĞLU, Tansu Barış; “Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Yapılan Seçimler ve Karakteristik Özellikleri”, *Tarihin Peşinde*, S:10, 2013, s.113-142.
- AYKUT, Tuncay; “Osmanlı İmparatorluğu Nişanları”, *Sanat Dünyamız*, c.10, S:31, 1984, s.10,11.
- AYTAÇ, Fethi Aytaç; “Belediye Kanunu’nun Oluşumu, Uygulanması ve Değişiklikler”, *Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslar arası Sempozyum-Bildiri ve Tartışmalar*, (23-24 Kasım 1990) Ankara Büyükşehir Belediyesi Metropol İmar A.Ş. IULA-EMME Yayınları, Ankara, 1990, s.86-106.
- BALTACI, Cahit; “Dört Halife Devri Şehir ve Yerel Yönetim Hizmetleri”, V. Akyüz, S. Ünlü, (Ed.), *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, c.1, (79-96), İstanbul, 1996.
- BAYKARA, Tuncer; “Kırşehir Örneğinde Şehirlerde Çarşının Oluşumu veya Şehirlerdeki Esnaf Dalları”, *II. Uluslar arası Ahilik Sempozyumu*, Kazım Ceylan (Haz.), Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, c.1, (537-545), Kırşehir, 19-20 Eylül 2012.
- Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:II, S:20, Mart 1937.
- Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:IV, S:38, Mart 1937.
- Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:I, S:4-5, Eylül 1935.
- Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:IV, S:38, Ekim 1938.
- BOZATAY, Şeniz Anbarlı-DEMİR, Konur Alp; “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.6, S:10, Haziran 2014, s.71-89.
- Bülent Köprülü, “Tarihte Vakıflar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.8, S:3, 1951, s.479-518.

- ÇADIRCI, Musa; “Tanzimat Döneminde Karayolu Yapımı”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c.15, S:26, 1991, s.153-167.
- ÇELİK, Fatih; “Ahilik Teşkilatının Geçmişten Günümüze Ekonomik Hayatta Üstlendiği Roller”, *II. Uluslar arası Ahilik Sempozyumu*, Kazım Ceylan (Haz.), Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, c.1, Kırşehir, 19-20 Eylül 2012, s.457-469.
- ÇETİN, Cemal; “Osmanlı Devleti’nde Ulaşım ve İletişimin Örgütlenmesi”, *Tarihin Peşinde-Uluslar Arası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:5, 2011, s.17-37.
- DEMİREL, Demokaan; “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma (1839-1923)”, *Türk İdare Dergisi*, S:473, Aralık 2011, s.97-111.
- DEMİRKAYA, Yüksel; “Osmanlı Devletinde Belediye (Hisbe) Teşkilatı”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S:41,42, İstanbul, 1999, s.303-317.
- DÖĞÜŞ, Selahattin; “Ahilik Merkezi Kırşehir’in Türk Kültürüne Katkıları” *II. Uluslar arası Ahilik Sempozyumu*, Kazım Ceylan (Haz.), Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, c.1, (561-597) Kırşehir, 19-20 Eylül 2012.
- DURU, Bülent; “Mustafa Kemal Döneminde Ankara’nın İmarı”, *Cumhuriyet Ütopyası Ankara*, (Haz.) Funda Şenol Cantek, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara, 2012, s.173-192.
- DUYMAZ, Ş.; “II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Yapıları”, *Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid*, G. Alah, M. Hülagü, Ş. Batmaz, (Ed.), Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2011, c.5, s.172-183.
- ERALP, T. Nejat; “Osmanlılarda Nişan ve Madalya”,Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, (Ed.), *Türkler*, c.13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.1233.

- ERDOĞDU, İbrahim; “Osmanlı İktisadi Düzeninde İhtisab Müessesesi ve Muhtesiblik Üzerine Bir Deneme, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S: 11, Ankara, 2000, s.123-145.
- ERTEM, Adnan; “Osmanlıdan Günümüze Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi*, S:36, Aralık 2011, s.25-65.
- ERTEM, Sadri; “Cumhuriyet Belediyesine Bir Bakış”, *Kurun*, 2 Ağustos 1937, s.3.
- ERYILMAZ, B.; “Osmanlı Yerel Yönetiminde İstanbul Şehr Emâneti”, V. Akyüz, S. Ünlü, (Ed.), *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, c.1, İstanbul, 1996.
- EYİCE, Semavi; “Caca Bey Medresesi”, *DİA*, c.6, s.539-541.
- GERAY, Cevat; “Şehirciliğimiz ve Ankara”, *Türkiye Mühendislik Haberleri*, S:409, 2000, s.10-16.
- GÖÇER, Kenan; “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Ulaşım ve Servet-i Fünun Dergisi Ulaşım Bibliyografyası”, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, c.11, S:2, 2016, s.149-205.
- GÖKSOY, Berfin-SAĞOL, Esmâ; “Demokrasi Bağlamında Bir Değerlendirme: Türk Yerel Yönetim Sistemi ve Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Belediyelerin Kuruluşu”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.1, S:4, 2017, s.1-19.
- GÜNAY, Nejla; “XIX. Yüzyılın Sonlarında Kırşehir Sancağı’nın Demografik Yapısı”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, c.7, S:1, 2007, s.21-33.
- GÜNDÜZ, Aka; “Çankayanın Cenubundan Mektublar”, *Hakimiyeti Milliye*, 9 Birinciteşrin 1932.
- GÜRAL, Fikret; “İmar Planı”, *Türk İdare Dergisi*, İçişleri Bakanlığı Yayını, Y:24, S:223, Temmuz-Ağustos 1953, s.33-37.

- GÜRBOĞA, Nurşen; “Osmanlı Taşrasında Belediye İdaresi: Alanya Belediyesi (1914-1915)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.7, S:16, Bahar-Güz 2008, s.165-185
- GÜRBÜZ, Ali Kemal; “Osmanlı İmparatorluğu’nda Demiryollarının Rolü”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.2, S:3, 1999, s.169-193.
- İlhan Erdem, “Büyük Selçuklularda Kent Reislığı”, M. H. Gökmen, (Ed.) *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, Konya, 2011, .137-143.
- KARAHAN, Rana Ece; “Eski Türklerde Şehircilik”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 2012, s.425-440.
- KARAKÖSE, H; “Ortaçağda Kırşehir”, Y. Özüçetin (Ed.), *Kırşehir (Siyasi Tarihi ve Kırşehir Tarihi Bibliyografyası)*, (91-161), Gökçe Ofset, Ankara, 2014.
- KARATAŞER, Büşra; “Sultan II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Politikası Hakkında Bir Değerlendirme”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı:57, Yaz 2017, s.423-434.
- KAŞTAN, Yüksel; “Osmanlı Devleti’nde “1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-i Muvakkati” İle Vilayet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, c.2, S:2, Ocak 2016, s.78-98.
- KAZICI, Ziya; *Osmanlı Şehir İdaresinde İhtisab Müessesesi*, V. Akyüz, S. Ünlü, (Ed.), *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, c.1, (299-315), İstanbul, 1996.
- KEÇİCİ, Ayşe Değerli; “Osmanlı Devleti’nde Bir Taşra Güvenlik Örgütü Olan Derbent Teşkilatı”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.7, S:1, Ocak 2008, s.44-53.

- KILIÇER, Turgut; “Türkiye Mahallî İdarelerinde Gelişmeler”, *Türk İdare Dergisi*, Y:44, Özel Sayı, 29 Ekim 1973, s.133-151.
- KIRIŞIK, Fatih-SEZER, Özcan; “Türk Anayasalarında Yerel Yönetimler”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, c.15, S:2, Nisan 2006, s.5-30.
- KUMRAL, N. S; “Belediyelerin Gümrük % 10 Varidatı”, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:II, S:14, Eylül 1936, s.25-27.
- KÜÇÜK, Mehmet Alparslan; “Altay ve Güney Sibirya Bölgesindeki Türk Topuluklarının Dini İnanışları”, *Dini Araştırmalar*, c.8, S:23, s.191-218.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat; “Osmanlı İktisadi Yapısı”, (Ed.) Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, c.1, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul, 1994, s.513-651.
- Mahalli İdareler Dergisi (1973), *50 Yılda Mahalli İdareler*, “Cumhuriyetten Önce Yurdumuzda Belediyecilik Anlayışı ve Uygulaması”, 29 Ekim 1973, Yıl: 1, (Özel Sayı).
- MISTANOĞLU, Nurhan; “XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kırşehir’de Fiyatlar ve Ailenin Mali Durumu”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, c.8, S:1-2, 2005, s.231-264.
- MISTANOĞLU, Nurhan; “XIX. Yüzyılın Sonlarında Kırşehir’de Sanayi ve Ticaret Hayatına Bir Bakış (1875-1900)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, c.8, S:1-2 s.279-310.
- MUMCU, Ceyhan; Halil Ünlü, “İdare Hukûku Açısından Belediye Kanunu”, *Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslar arası Sempozyum-Bildiri ve Tartışmalar*, (23-24 Kasım 1990) Ankara Büyükşehir Belediyesi Metropol İmar A.Ş. IULA-EMME Yayınları, Ankara, 1990, s.107-118.
- Nuray Özdemir, “Millî MücadeleDöneminde Bolu Belediye Başkanı İlyaszade Hafız Hakkı Bey’in Çalışmaları”, *21. Yüzyılda Köroğlu ve Bolu Araştırmaları*

Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarih ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri (17-18 Ekim 2009 Bolu, Dörtdivan/Türkiye) Editörler: A.Yaman - A. Aktaş Yasa - E. Öztürk – B. Kaya Yiğit, Aban İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkez, Yayınları No: 9, Bolu 2011, s.506-515.

OCAKCIOĞLU, Haydar; “Belediye Kanunları ve Tarihi Belgeler”, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:VI, S:67, s.15-23.

OĞUZ, Ahmet; “19. Yüzyılın Son Çeğreğinde Yozgat’ta Açlık, Kıtlık ve Zahire Ticareti”, Edt. Kadir Özköse, *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Bozok Üniversitesi Yayınları, Yozgat, 05-07 Mayıs 2016, s.530-537.

OKTAY, Tarkan; “Belediye Kurumunun Tarihsel Gelişimi”, R. Bozlağan, Y. Demirkaya, (Ed.), *Türkiye’de Yerel Yönetimler*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008, s.119-156.

OKTAY, Tarkan; “Osmanlı Devleti’nde Merkezi Yönetim Belediye İlişkileri ve Kullanılan Meşrutiyet Kavramları: Şehremaneti Örneği”, *Beşinci Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu*, Ankara, 2013, s.431-451.

OKTAY, Tarkan; “Osmanlı Döneminde Modern Belediye Kurumunun Doğuşu ve Gelişimi”, E. Özvar, A. Bilgin, (Ed.), *Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği, İstanbul 2008, s.377-402.

OKTAY, Tarkan; “Tanzimat Dönemi İstanbul’da Bir Belediye Örgütlenmesi Örneği Altıncı Daire-i Belediye”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.4, S: 15, Ocak 2001, s.157-166.

ORTAYLI, İlber; “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Yerel Yönetimler”, V. Akyüz, S. Ünlü, (Ed.), *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, c.1, (445-466), İstanbul, 1996.

- ÖKMEN, Mustafa-YILMAZ, Abdullah; “Klasik Dönemden Tanzimat’a Osmanlı Kenti ve Yerel Yönetimler”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 23, Nisan 2009, s.91-112.
- ÖZCAN, Abdülkadir; “Karakol”, *DİA*, c.24, 2000, s.430,431.
- ÖZER, Sevilay; “1938 Yılı Kırşehir Depremi”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, c.3, S:5, Mart 2016, s.99-115.
- ÖZKAYA, Yücel; “İzmir’in İşgalinin Anadolu’daki Tepkileri”, *Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S:1, 1988, s.65-74.
- ÖZTÜRK, Mehmet; “Hz Ömer’in İctihatlarının Fıkhi İlkelerdeki Karşılığına Kısa Bakışlar”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.1, S:2, 2014, s.75-103.
- ÖZÜÇETİN, Y.; “Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Kırşehir”, Y. Özüçetin (Ed.), *Kırşehir (Siyasi Tarihi ve Kırşehir Tarihi Bibliyografyası)*, (228-483), Gökçe Ofset, Ankara, 2014.
- ÖZÜÇETİN; Y; “Samsun’dan Kırşehir’e Uzanan Süreç ve Kırşehirlilerin Milli Mücadeleye Katkıları”, Y. Özüçetin (Ed.), *Kuva-yı Milliye ve Milli Mücadelede Kırşehir*, (93-113), Kırşehir Valiliği Kültür Hizmetleri, 2009.
- REUTER, Ernst; “Belediyeler Bankası Faaliyet”, *Belediyeler Dergisi*, Belediyeler Bankası Yayını, Y:VI, S:69, s.7-10.
- REYHAN, Cenk; “Bir Belge: 1913 Tarihli Vilayet Genel İdaresi Geçici Kanunu”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, c.9, S:1, Ocak 2000, s.129-154.
- RIFKI, Falih; “Belediye Seçimleri”, *Hakimiyeti Milliye*, 10 Birinci Teşrin 1934.
- SADIOĞLU, Uğur-ÖZACIT, İrfan-ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Uğur; “Yeni Büyükşehir Belediyesi Modeli: Türkiye’de Değişen/Değişmeyen Merkezileşme ve Adem-i

- Merkezileşme Politikaları”, *Yasam Derneği Yasama Dergisi*, S: 30, Mayıs 2015, s.70-92.
- SARI, Muhammed; “442 Sayılı Köy Kanunu Çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi Köye Yönelik Çalışmalar, *Tarih Okulu Dergisi*, Y:7, S:XIX, Eylül 2014, s.509-534.
- SCHULL, Kent; “Tutuklu Sayımı: Jön Türklerin Sistematik Bir Şekilde Hapishane İstatistikleri Toplama Çalışmaları ve Bunların 1911-1918 Hapishane Reformu Üzerine Etkileri, Noemi Levy, Alexandre Toumarkine (Der.), *Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza*, s.212-238.
- SEYFELİ, Mahmut; “Kırşehir Gelenek ve Göreneklerinde Ahiliğin İzleri”, *II. Uluslar arası Ahilik Sempozyumu*, Kazım Ceylan (Haz.), Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, c.1, (611-627) Kırşehir, 19-20 Eylül 2012.
- SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet; “Bir Belge – Yerel Yönetim Metinleri (1)”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, c.5, S:1, Ocak 1996.
- SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet; “Dersa’âdet Belediye Kanunu ve Getirdikleri” *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, c.8, S:4, Ekim 1999, s.157,158.
- SEZGİN, Murat; “1854-1997 Yılları Arasında Türkiye’deki Belediyeleşme Sürecindeki Genel Eğilimler”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, c.10, S:1-2, Ocak 2008, s.477-496.
- SONEL, Selçuk Akşin; “Abdülhamid Devri Eğitimine Genel Bir Bakış”, *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi*, (Ed. Coşkun Yılmaz), Sultanbeyli Belediyesi, İstanbul 2012, s.147-152.
- SUNAY, Cengiz; “Belediyeciliğin Doğuşu Sürecinde Osmanlı Mirası”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 3, Ocak 2002, s.113-133.

- ŞAHİN, Güneş; Cevat Hakkı Tarım”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c.36, S:62, 2017, s.229-245.
- ŞAHİN, İlhan; “Kırşehir”, *DİA*, c.25, Ankara, 2002, s.481-485.
- TARIM, Cevat Hakkı; “Kırşehir’de Büyük Bir İmar Faaliyeti Var”, *Cumhuriyet*, 18 Nisan 1936, s.8.
- TAŞKIRAN, Cemalettin; “Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri (1925-1930)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S:14, 1994, s.255-265.
- TEKELİ, İ; “19. Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü”, H. İnalçık, M. Seyitdanlıoğlu, (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s.525-539
- TEKELİ, İlhan-ORTAYLI, İlber; “Türkiye’de Belediyeciliğin Evrimi”, E. Türkcan (Edt.), c.1, *Belediyecilik Araştırma Projesi*, Türk İdareciler Derneği Yayını, Ankara, 1978, s.27-44.
- TEKİN, Kemal Hakan; “Osmanlı Devletinde Gelenekten Yeniliğe Geçişin Anlamlı Bir Sembolü: Mecidi Nişanları”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, S:28, 2014, s.393-411.
- TEKİN, Saadet-ÖZKES, Sevilay; “Cumhuriyet Öncesi Türkiye’de Hapishane Sorunu”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S:7, Yıl:16-17, Güz 2008, s.187-201.
- TİNÇ, Hatice Sevinç-ÇAM, Mehmet Mert; “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk Jandarması” Gültekin Yıldız (Ed.), *Osmanlı Jandarması ve İç Güvenlik Harekatı*, İstanbul 2018, s.9-25.
- TUĞLUOĞLU, Fatih; “Türkiye’de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)”, *Türkiye Parazitoloji Dergisi*, 32 (4), 2008, s.351-359.

- TURAL, Erkan; “Osmanlı Kenti, Ramanov-Osmanlı Belediyeciliği ve 1868 Nizâmnâmesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, c.12, S:4, Ekim 2003, s.1-22.
- TURAN, Kemal; “Belediye Seçimi, *Hakimiyeti Milliye*, 23 Ağustos 1934.
- Türk İdare Dergisi*, 29 Birinciteşrin 1933, Y:6, S:67, Dâhiliye Vekâleti Aylık Mecmuası, Matbaacılık ve Neşriyet T.A.Ş, İstanbul, 1933.
- Türk İdare Dergisi*, Dâhiliye Vekâleti Aylık Mecmua, Y:2, S:13, Nisan 1929.
- Türk İdare Dergisi*, Dâhiliye Vekâleti Aylık Mecmuası, Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş, Y:3, S:32, Teşrinisani 1930.
- UZUN, Hakan; “Mustafa Kemal Paşa’nın Milli Mücadele Başlarında Kırşehir’e Gelişi” *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:2, S:3, Bahar 2006, s.59-76
- ÜNAL, Feyzullah; “Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yasal ve Yapısal Dönüşümü, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 30, Ağustos 2011, s.241-247..
- ÜSTE, R. Bahar; “Yerel Seçimlerin Cinsiyeti: Seçimler ve Kadının Temsili”, *İşletme Fakültesi Dergisi*, c.18, S:1, 2017, s.101-131.
- YILDIRIM, İsmail; “Osmanlı Demiryolu Politikasına Bir Bakış”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.12, S:1, 2012, s.311-324.
- Yurt Ansiklopedisi*, “Kırşehir”, c.7, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982-1983, s.4896-4977.
- YURTOĞLU, Nadir; “Cumhuriyet Türkiye’inde Elektrik Enerjisi Üretimi ve Enerji Politikaları (1923-1960), *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c.XXXIV, S:98, Güz 2018, s.227-280.

ZABSIZ, Fethi; “Yılların Sinesinde Heyeti Temsiliye Başkanı M. Kemal Paşa Kırşehir’de”, *Kemalizim*, c.16, S:173, s.7-10.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-ve-esat-aga-baskanlarimiz.html>
(10.01.2019)

<https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-ve-esat-aga-baskanlarimiz.html>
(10.01.2019)

<https://www.kirsehirarenagazetesi.com/dunden-bugune-belediye-baskanlarimiz-2.html>
(10.01.2019)

EKLER

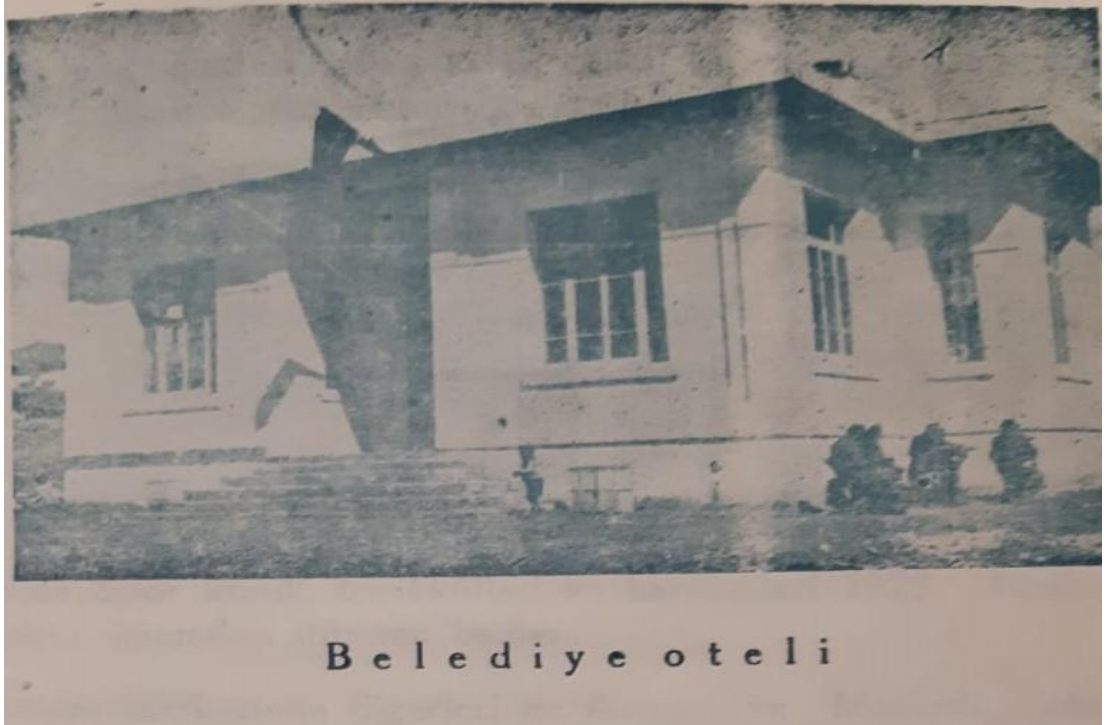
EK-1) Mecidiye Kazası Hükümet Konağı, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, FTG.1768.

EK-2) Kırşehir'de Halıcılık Sergisi, BOA, Y.EE.d, 407/6.

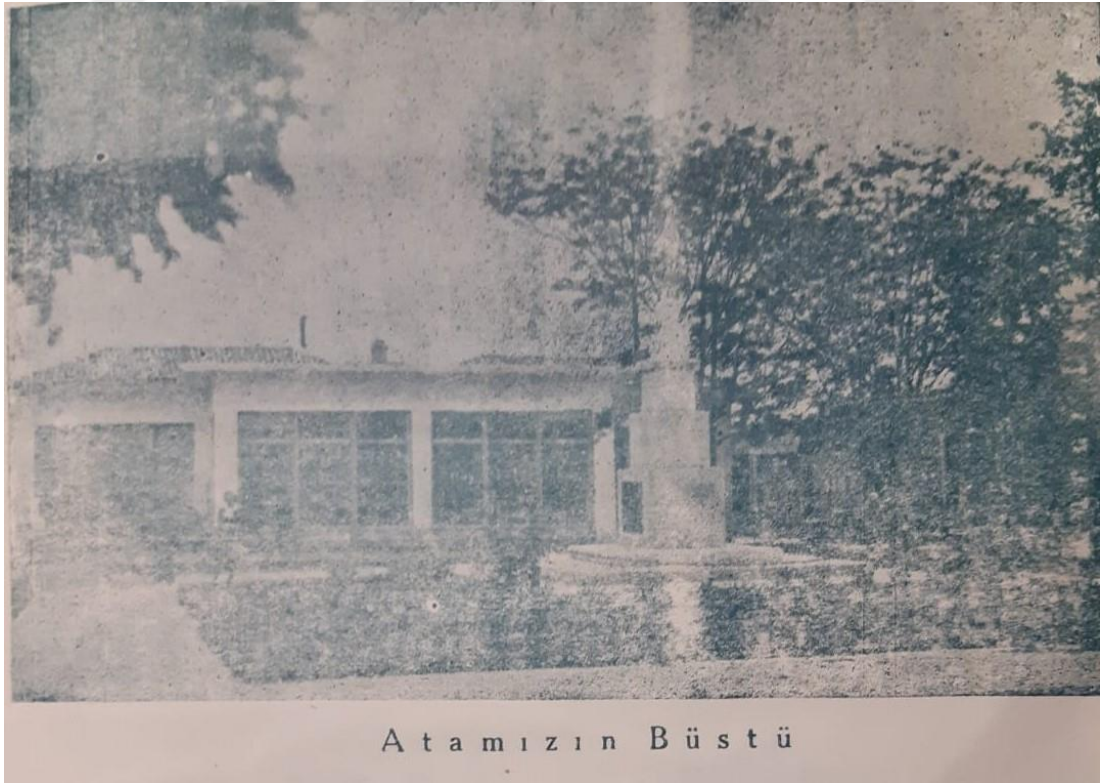
EK-3) Hakimiyeti Milliye, 30 Haziran 1934.

EK-4) Kırşehir İl Yıllığı 1938.

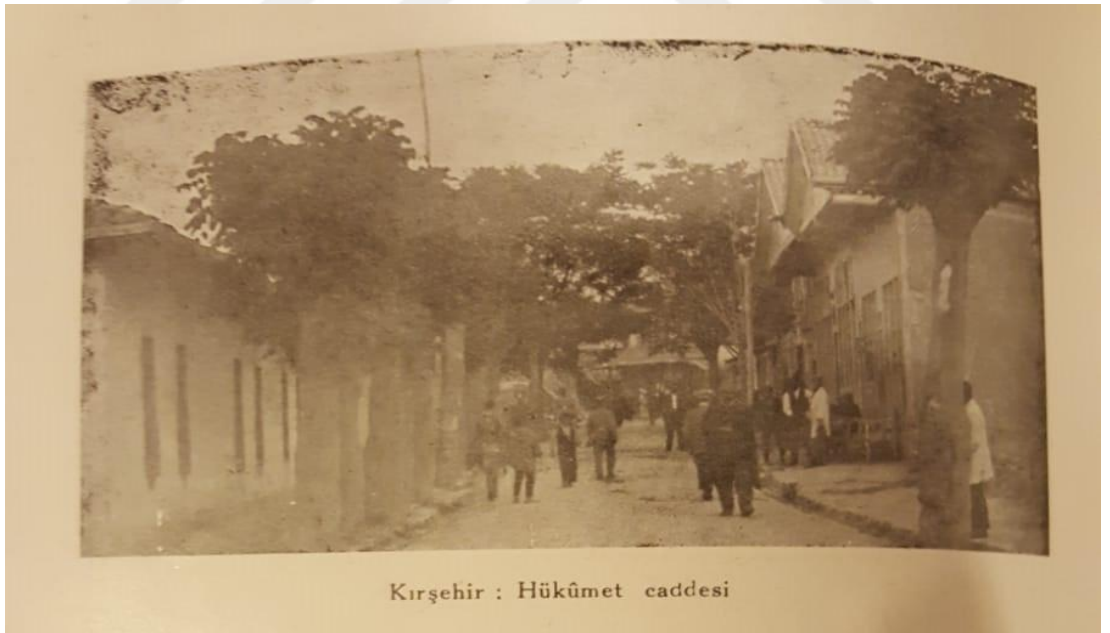
EK-5) Kırşehir İl Yıllığı 1938

EK-6) Kırşehir İl Yıllığı 1938.

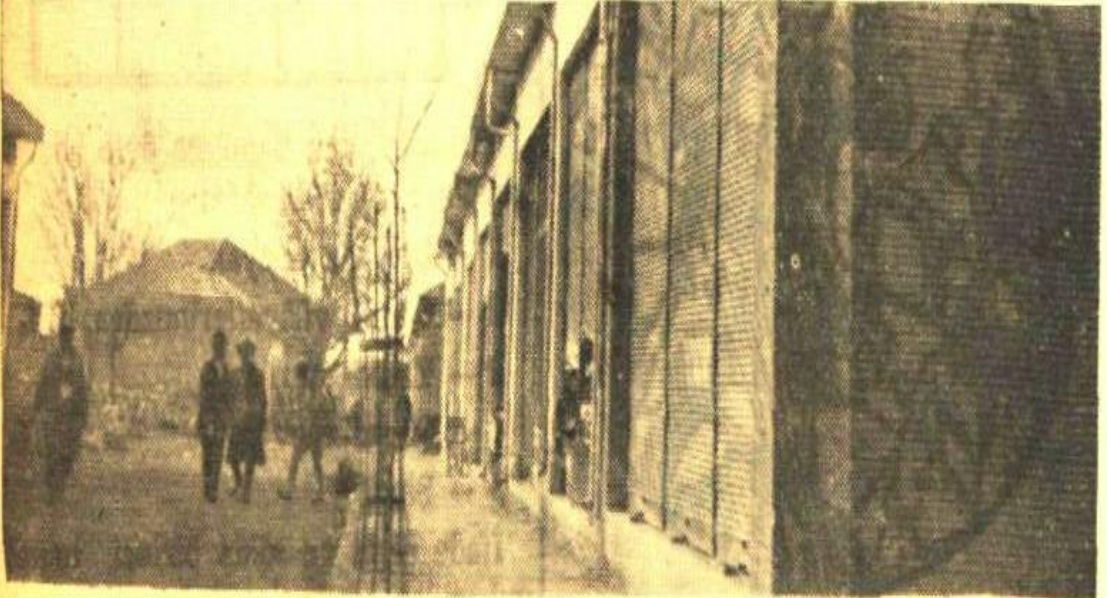

EK-7) Kırşehir İl Yıllığı 1938.

EK-8) *Belediyeler*, Dahiliye Vekaleti, Mahallî İdareler Umum Müdürlüğü, Holivut Matbaası, İstanbul, 1933, s.598

Kırşehirde büyük bir imar faaliyeti var

Kırşehirde bir caddenin eski ve yeni vaziyeti

EK-9) Cumhuriyet, 18 Nisan 1936.

Ulus
ADIMIZ ANDIMIZDIR

ŞEHİR Stadyumunda
23.4.1938 Cumartesi saat 15 de Harbiye - Güneş
24.4.1938 Pazartesi saat 15 de Mahfuz Gücü - Güneş

Parşembe 21 NISAN 1938 5 KURUŞ

Ulus Basımevi
Çankırı caddesi, Ankara
Telgraf: Ulus - Ankara

TELEFON
Başmühür 1111
Fotograf Ankara 1063
Yeni işleri 1062-1065
İdare müdürlüğü 1061
Atölye 1064

FELAKETZEDELERE YARDIM

Hükümet bütün tedbirleri aldı, 30.000 lira tahsisat kabul edildi

Ulus muhabirleri zelzele sahasında

Akpınar köyünde taş üstünde kalmamıştır. Yerler yarılmış, içinden sıcak sular fışkırmıştır. Belki bu enkaz altında birçok sevgili daha vardır.

Uzakta koyunlar otılıyor... bir tarafta kadınlar ve çocuklar, bu yorganlardan birinin altında ebedi uykularına yatan annelerinin, çocuklarının ve en çok sevdiklerinin başları ucunda ağlaşıyorlar.

EK-10) Ulus, 21 Nisan 1938.

KURUN

CUMA 22 NISAN 1938 YIL 21-3 Sayı: 7283-1373

İSTANBUL — Ankara Caddesi
Posta kutusu: 46 (İstanbul)

İlavemizle beraber
Yarın 24 sayfa
Sayısı her yerde
100 para

Telgraf adresi: Kurun - İstanbul
Telef. 21413 (Yazın) 24370 (İdare)

Felâket yerinden hazin sahneler

Felâketinde ümitsiz, acılarına altında yatan gülleri bekliyor.

Felâkte uğrayan bir köyde çatlayan, kayan bir yol.

EK-11) Kurun, 22 Nisan 1938.

Zelzele mintakasında yeni sarsıntılar

Kırşehirde hükümet daireleri boşaltıldı, memurlar çadırlarda çalışıyorlar

Ankara 27 (Telefonla) — Zelzele mintakasından gelen haberlere göre sarsıntılar evvelki akşamdanberi fasılalarla kuvvetli surette devam etmektedir. Zelzelenin devamını gözönüne alan Kırşehir valisi, Kırşehir hükümet binalarını boşaltmıştır. Devlet memurları 75 çadır içinde vazife görüyor. Gönderilen çadırlar kâfi gelmediğinden yeniden 2500 çadır istenmiştir.

Mülkiye müfettişi Ali Serverden gelen bir telgrafa göre Hamideli, Çürükler, Hanyeri, Haciselimli, Sofurazlı, Eldelekli, Ortaova, Demirci, Karaoğlan, Karabacak köylerinde 30 kişi ölmüş, 29 kişi yaralanmıştır. Bu köylerde 364 ev yıkılmıştır.

Çiçekdağından gelen haberlere göre dün de bu muntakada sabah saat 7,30 da uğultular içinde yer sarsıntıları olmuştur. Bazı halk sığınaklarından don gömlekle dışarıya fırlamıştır. Felâketzedeler için teşekkül eden komisyon gece gündüz harab olan köyleri gezmekte ve yardımda bulunmaktadır.

Millî Müdafaa Vekâletinin bir kararı

Ankara 27 (Telefonla) — Millî Müdafaa Vekâleti zelzele mintakasında ki köylere mensub askerlere izin ver-

meği kararlaştırmıştır.

Yıkılan evler

Ankara 26 — Kırşehir hastanesinin sarı hastalıklar pavilyonunda çatlaklar görüldüğünden bu pavilyon boşaltıldı. Dört mektep binası çok harab olduğundan dersler tatil edildi.

Şimdiye kadar Kırşehir mintakasında 157 ölü, 101 yaralı tesbit edildi. Yıkılan evlerin sayısı 3245, harab olan 1145, duvarları çatlıyan 2345 dir.

Zelzele mintakasında yiyecek anka altında kaldığından halkın işesi için tedbir alınmıştır. Zelzele mintakasında ilmi heyetler tedkiklere devam ediyorlar.

EK-12) Akşam, 27 Nisan 1938

ULUS

17 - 4 - 1939

Şehre elektrik direkleri dikiliyor

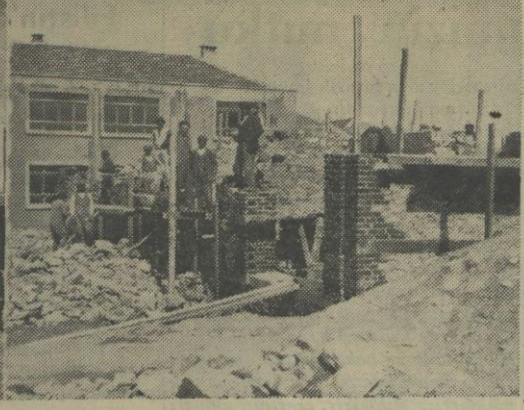
Kırşehir elektrik santral binası bitmiş vaziyette

Kırşehir elektrik fabrikası kuruldu

şehir 1 aya kadar elektriğe kavuşuyor

Tesisat bütün şehri aydınlatacak kudrettedir

EK-13) Ulus, 17 Nisan 1939.

Yukarıda yıkılan ahşap bir bina ve yeni yükselen bir beton inşaat. Aşağıda meteoroloji binasının temeli atılıyor

Kırşehirde hararetli bir imâr çalışması var

Kırşehir, (Hususî) — Havalârlar inşaatla müsaait bir hal alır almaz şehrimizde hummalı bir imar faaliyeti başlamıştır. Bu imar çalışmaları iki kısma ayrılmaktadır: birisi resmî binalar inşaatı, diğeri de, halka mahsus hususî inşaatlar.

Kırşehir'in, zamanın icaplarına uygun olarak güzelleştirilmesini gaye edinmiş olan idareciler, evelâ, kerpiç ve çamur yığımından ibaret olan çarşıyı modern bir hale sokmayı plânlaştırmışlar evelki sene işe buradan başlamışlardır.

Çok kısa bir zaman içinde eski ve köhne çarşı ortadan kaldırılmış bunun yerine, açılan muntazam yol ve caddeler etrafına beton ve kârgir mağaza ve dükkânlar dizilmiştir. Bu toplu ve güzel çarşı, imar hareketlerini diriye edenlerin mütemadî gayretlerine halâkın inaçlı bir şekilde ayak uydurmalarıyla gündün güne inkişaf etmektedir.

Bu imar sahasındaki son kerpiç binaların temizleme ve yıkılma âmeliyesi de başlamıştır. Yıkılan eski binaların yerlerine belediyeden verilmekte olan model ve tiplere uygun olarak yeni binalar kurulacaktır.

Hususî muhasebe binası:

Hükümet caddesi üzerinde 35.000 liraya kârgir ve beton bir hususî muhasebe binası yapılmaktadır. Bu binanın alt katı vilâyet matbaa ve gazetesine tahsis olunacaktır. Üst kat da hususî

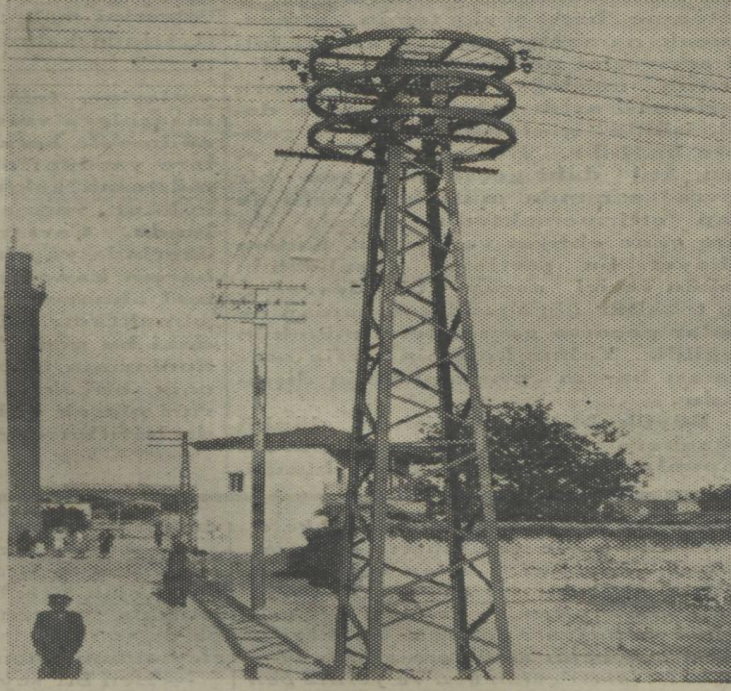
Yeniden inşa edilen çarşıdan bir görünüş

EK-14) Ulus, 3 Mayıs 1939.

Kırşehir elektriğe kavuştu

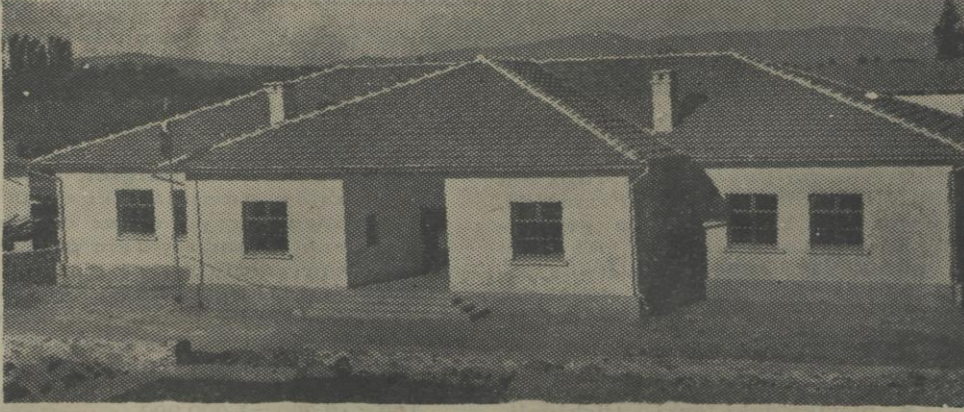
Kırşehir, (Husu-
sî) — Son dört se-
ne içinde ehem-
yetli imar eserle-
rine sahne olan
Kırşehir nihayet e-
lektriğe de kavuş-
muş bulunuyor. 19
mayıs bayramında
açılma töreni biz-
zat Nafia Vekili-
miz General Ali
Fuat Cebesoy tara-
fından yapılan e-
lektrik santrali do-
layısıyla Kırşehir
büyük bir bayram
yaptı. Gönderdi-
ğim resimler, Na-
fia Vekilimizin kar-
şılansını, şehirde
bir bayram havası
yaratan tören gü-
nü sokaklara dö-
külen halkı, ve e-
lektrik tesisatın-
dan bir tevzi mer-
kezini göstermek-
tedir.

EK-15) Ulus, 12 Haziran 1939.

Kırşehir'de kültür sevgisi gün geçtikçe artıyor

Kırşehir'de gençlere yüksek tahsil
vermek için bir cemiyet kuruldu

*Yukarda yeni bir ilk okul binası, aşağıda orta okulun
bu seneki mezunları*

Kırşehir (Hususî) — Kültür sevgisi okuma ve okutma aşkı Kırşehirliiler arasında her yıl biraz daha artmaktadır. Eski devirde çeşitli zorluklar karşısında okumadan mahrum kalmış olan halk cümhuriyetin büyük kolaylıklarından en geniş mikyasta istifade etmek üzere âdeta ayaklanmış gibidir.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Genel Sekreterliği
Sayı
12/2130

Ankara : I/8/1941

940 yılı Belediyeler bütçesine Halkevleri, Parti ve Hayır Kurumları adına konulan yardım tahsisatıyla bu tahsisattan ödenen yardım miktarlarını gösteren Cetveldir.

..... Vilâyeti

Vilâyet merkezi ve kazaları.	Halkevlerine yardım		Partiye yardım		Hayır Kurumlarına Y.	
	Belediye bütçesine konan. L i r a	Belediye bütçesinden ödenen. L i r a	Belediye bütçesine konan L i r a	Belediye bütçesinden ödenen. L i r a	Belediye bütçesine konan. L i r a	Belediye bütçesinden ödenen. L i r a
Vilâyet merkezi	-----	-----	2000	2000	300	300
Muğur... Kazası	-----	-----	400	100	---	---
Avaş... " "	-----	-----	670	470	---	---
Çiğirdeği " "	-----	-----	---	---	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
Kaman... Nahiyesi	-----	-----	417	---	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
Nağribeltaş " "	-----	-----	100	100	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
" " "	-----	-----	---	---	---	---
Y e K u n	-----	-----	3587	2670	300	300

Karadut

7

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ

M. I. U. M.

Ş. M.

Sayı

108
21

7/10/1931

Hulâsa

Kırşehir Belediye
reisliğinin tasdik h-

Baş vekâleti celileye

Belediye reisi Ziya beyin vuku bulan istifasına mebni Kırşehir belediye reisliğine intihap olunan Ahmet beyin memuriyetinin tasdikine ait kararname leffen taktim kılınmıştır efendim .

K. Ç. Ağ.
3

Dahiliye vekili

S. Y. Ağ.

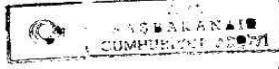
Ekirata
8-10-1931

Cevaben yazılacak Evrakta; Cevap olduğu muharreratın tarih numarası ile hangi daire ve şube ifadesi ile yazıldığıнын derçolunması rica olunur.

8.10.31 12 878 2
30 14 1 66 28 71

EK-18) Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-11-1/66-28-7. Ziya Baktıroğlu'nun istifası sonrası Ahmet Baytok'un Belediye Başkanı olarak göreve gelmesi.

T.C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
M.İ. U. M.
Ş.
Sayı

Hulâsa:

№ 9060

K A R A R

- 1-: Kırşehir Belediye Meclisince riyasete intihap olunan Turgut beyin memuriyeti tasdik olunmuştur.
- 2-: Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili Memurdur.

Baş Vekil

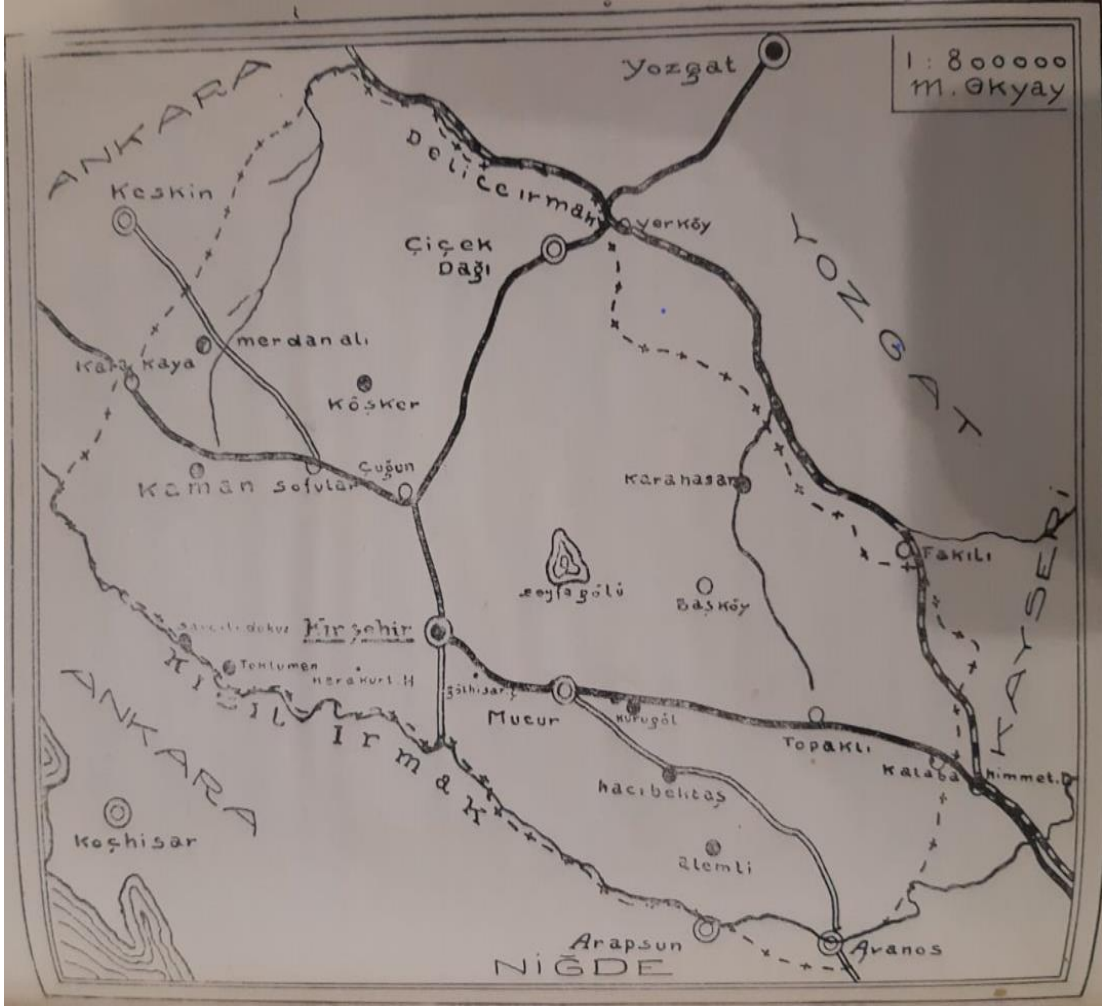
Dahiliye Vekili

REİSİ CUMHUR

Cevaben yazılacak Evrakta; Cevap olduğu muharreratin tarih numarasile haagi daire ve suhe ifadesile yazıldığına dercolunması rica olunur.

030 | 11 | 5 | 73 | 27 | 1

EK-19) Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-11-1/66-28-7. Turgut Çopur'un Belediye Başkanı seçilmesi.

Ek-20) Kırşehir İl Yıllığı 1938. Kırşehir İli Haritası.